

CA FOUNDATION • PAPER 2 • BUSINESS LAWS

વિદ્યાર્થી નોંધ

વિષય-દર-વિષય • ઓક્ટોબર 2026 આવૃત્તિ • ગુજરાતી

7 પ્રકરણ • 20 એકમ • 143 વિષય • 617 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો

ICAI Study Material 2026 July + Scanner Pre CRC V13 (2026 October)

આ પુસ્તિકા કેવી રીતે કામ કરે છે

દરેક વિષય માટે પહેલાં “પહેલાં વાંચો” પંક્તિમાં જણાવેલા Study Material ના ફક્ત વાંચો. પછી એક પછી એક કૌશલ્ય-સ્તર પ્રમાણે ઊતરો — દરેક સ્તર જણાવે છે કે પરીક્ષકે એ વિષય પર ખરેખર કઈ નિપુણતા માગી છે, અને એ જ સ્તર પર મહાવરા માટે Scanner ના બરાબર એ જ પ્રશ્નો આપે છે.

અનુક્રમણિકા પછીનો વિભાગ — **આ નોંધનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો** — પ્રશ્ન-પંક્તિ, ICAI ની Manner of Assessment, અને કૌશલ્યનું મિશ્રણ તમારી તૈયારીમાં શું બદલશે તે સમજાવે છે. શરૂ કરતાં પહેલાં તે એક વાર જરૂર વાંચો.

અનુક્રમણિકા

આ નોંધનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો.....	6
વિષય રેકિંગ — પરીક્ષા ભારાંક માર્ગદર્શિકા.....	9
પ્રકરણ 1: Indian Regulatory Framework (મહત્ત્વ: C).....	17
વિષય 1: Introduction — Concept Base.....	17
વિષય 2: Law એટલે શું? — Concept Base.....	18
વિષય 3: Sources of Law.....	18
વિષય 4: Law બનાવવાની રીત.....	19
વિષય 5: Law નો અમલ.....	20
વિષય 6: Structure of the Indian Judicial System.....	22
પ્રકરણ 2: The Indian Contract Act, 1872 (મહત્ત્વ: B).....	24
એકમ 2.1: Nature of Contract (મહત્ત્વ: B).....	24
વિષય 1: Contract એટલે શું?.....	24
વિષય 2: Essentials of Valid Contract.....	25
વિષય 3: Types of Contracts.....	27
વિષય 4: Proposal/Offer [Section 2(a) of the Indian Contract Act, 1872].....	29
વિષય 5: Acceptance.....	31
વિષય 6: Communication of Offer and Acceptance.....	32
વિષય 7: Communication of Performance — Concept Base.....	34
વિષય 8: Revocation of Offer and Acceptance.....	35
એકમ 2.2: Consideration (મહત્ત્વ: D).....	36
વિષય 1: Consideration એટલે શું?.....	36
વિષય 2: Legal Rules Regarding Consideration.....	37
વિષય 3: Suit by a Third Party to a Contract.....	39
વિષય 4: Validity of an Agreement without Consideration.....	40
એકમ 2.3: Other Essential Elements of Valid Contract (મહત્ત્વ: C).....	42
વિષય 1: Capacity to Contract.....	42
વિષય 2: Free Consent.....	44
વિષય 3: Elements Vitiating Free Consent.....	45
વિષય 4: Legality of Object and Consideration.....	49
વિષય 5: Void Agreements.....	51
એકમ 2.4: Performance of Contract (મહત્ત્વ: C).....	53
વિષય 1: Performance of Contract.....	53
વિષય 2: Conditions to Be Satisfied for A Valid Tender or Attempted Performance — Concept Base.....	55
વિષય 3: By Whom a Contract May Be Performed (Section 40, 41 And 42).....	55
વિષય 4: Distinction Between Succession and Assignment — Concept Base.....	57
વિષય 5: Liability of Joint Promisor & Promisee.....	57
વિષય 6: Promise ની Performance નો સમય અને સ્થળ — Concept Base.....	59
વિષય 7: Performance of Reciprocal Promise.....	60
વિષય 8: Appropriation of Payments.....	61
વિષય 9: Contracts, Which Need not be Performed -- બંને parties ની consent થી.....	62
વિષય 10: Discharge of a Contract.....	63
એકમ 2.5: Breach of Contract and its Remedies (મહત્ત્વ: C).....	65
વિષય 1: Anticipatory Breach of Contract.....	65
વિષય 2: Actual Breach of Contract.....	66

વિષય 3: Suit for Damages.....	67
વિષય 4: Penalty and Liquidated Damages (Section 74).....	69
એકમ 2.6: Contingent and Quasi Contracts (મહત્ત્વ: D).....	71
વિષય 1: Contingent Contracts.....	71
વિષય 2: Rules Relating to Enforcement.....	72
વિષય 3: Quasi Contracts.....	74
એકમ 2.7: Contract of Indemnity and Guarantee (મહત્ત્વ: C).....	76
વિષય 1: Contract of Indemnity.....	76
વિષય 2: Contract of Guarantee.....	77
વિષય 3: Types of Guarantees — Concept Base.....	79
વિષય 4: Contract of Indemnity અને Contract of Guarantee વચ્ચેનો ફરક.....	79
વિષય 5: Surety ની Liability નું સ્વરૂપ અને હદ [Section 128].....	81
વિષય 6: મુખ્યત્વે જવાબદાર બે વ્યક્તિની Liability, એક બીજાના default પર surety રહેશે એવી તેમની વચ્ચેની ગોઠવણથી અસર પામતી નથી — Concept Base.....	82
વિષય 7: Discharge of A Surety.....	82
વિષય 8: Rights of A Surety.....	84
એકમ 2.8: Bailment and Pledge (મહત્ત્વ: D).....	86
વિષય 1: Bailment એટલે શું?.....	86
વિષય 2: Duties of A Bailor.....	88
વિષય 3: Bailee ની Duties.....	89
વિષય 4: Bailor ની Rights.....	91
વિષય 5: Bailee ની Rights — Concept Base.....	92
વિષય 6: કોઈ પણ Wrong Doer (Third Party) સામે Bailor અને Bailee ની Rights.....	92
વિષય 7: Termination of Bailment.....	93
વિષય 8: Finder of Lost Goods.....	94
વિષય 9: Right of Lien.....	95
વિષય 10: Pledge.....	96
વિષય 11: Pledge by Non-Owner.....	98
વિષય 12: Bailment અને Pledge વચ્ચેનો ફરક.....	99
એકમ 2.9: Agency (મહત્ત્વ: C).....	100
વિષય 1: Agency એટલે શું? — Concept Base.....	100
વિષય 2: Agents ની Appointment અને Authority — Concept Base.....	101
વિષય 3: Creation of Agency.....	101
વિષય 4: Agent ની Authority ની હદ.....	103
વિષય 5: Sub-Agents.....	104
વિષય 6: Substituted Agent.....	105
વિષય 7: Sub-Agent અને Substituted Agent વચ્ચેનો ફરક.....	106
વિષય 8: Agent ની Duties અને Obligations.....	107
વિષય 9: Agent ની Rights — Concept Base.....	109
વિષય 10: Third Parties સામે Principal ની Liability.....	109
વિષય 11: Third Parties સામે Agent ની Personal Liability.....	111
વિષય 12: Revocation of Authority.....	112
પ્રકરણ 3: The Sale of Goods Act, 1930 (મહત્ત્વ: B).....	114
એકમ 3.1: Formation of the Contract of Sale (મહત્ત્વ: D).....	114
વિષય 1: Act ની Scope — Concept Base.....	114
વિષય 2: Definitions.....	115
વિષય 3: Sale અને Agreement to Sell (Section 4).....	117
વિષય 4: Sale અને Agreement to Sell વચ્ચેનો ફરક.....	118

વિષય 5: Sale અને બીજા મળતા Contracts વચ્ચેનો ફરક.....	119
વિષય 6: Contract of Sale કઈ રીતે થાય (Section 5) — Concept Base.....	121
વિષય 7: Subject Matter of Contract of Sale.....	121
વિષય 8: Ascertainment of Price (Section 9 & 10).....	123
એકમ 3.2: Conditions and Warranties (મહત્ત્વ: B).....	124
વિષય 1: Stipulation as To Time (Section 11) — Concept Base.....	124
વિષય 2: Introduction - Conditions and Warranties.....	125
વિષય 3: Condition ને Warranty ક્યારે ગણવી (Section 13).....	126
વિષય 4: Express and Implied Conditions and Warranties (Section 14--17).....	127
વિષય 5: Caveat Emptor.....	130
એકમ 3.3: Transfer of Ownership and Delivery of Goods (મહત્ત્વ: C).....	132
વિષય 1: Passing of Property (Sections 18 -- 26).....	132
વિષય 2: Risk Prima Facie Passes with Property (Section 26).....	135
વિષય 3: Transfer of Title by Non-Owners (Sections 27 -- 30).....	136
વિષય 4: Performance of the Contract of Sale (Sections 31 -- 44).....	138
એકમ 3.4: Unpaid Seller (મહત્ત્વ: C).....	140
વિષય 1: Unpaid Seller (Section 45) — Concept Base.....	140
વિષય 2: Rights of An Unpaid Seller (Section 46) — Concept Base.....	141
વિષય 3: Right of Unpaid Seller Against the Goods.....	141
વિષય 4: Rights of Unpaid Seller Against the Buyer (Sections 55--61).....	144
વિષય 5: Remedies of Buyer Against the Seller.....	146
વિષય 6: Auction Sale (Section 64).....	147
વિષય 7: Inclusion of Increased or Decreased Taxes in Contract of Sale (Section 64A) — Concept Base.....	148
પ્રકરણ 4: The Indian Partnership Act, 1932 (મહત્ત્વ: A).....	150
એકમ 4.1: General Nature of a Partnership (મહત્ત્વ: D).....	150
વિષય 1: Definition of 'Partnership', 'Partner', 'Firm' And 'Firm Name' (Section 4) — Concept Base.....	150
વિષય 2: Elements of Partnership.....	151
વિષય 3: True Test of Partnership.....	152
વિષય 4: Partnership Distinguished from Other Forms of Organisation.....	154
વિષય 5: Kinds of Partnerships.....	157
વિષય 6: Types of Partners.....	158
એકમ 4.2: Relations of Partners (મહત્ત્વ: A).....	160
વિષય 1: Relation of Partners to One Another.....	160
વિષય 2: Partnership Property (Section 14).....	162
વિષય 3: Personal Profit Earned by Partners (Section 16).....	164
વિષય 4: Rights and Duties of Partners After a Change in the Firm (Section 17) — Concept Base.....	165
વિષય 5: Relation of Partners to Third Parties.....	165
વિષય 6: Effect of Admissions by A Partner (Section 23) — Concept Base.....	167
વિષય 7: Effect of Notice to Acting Partner (Section 24).....	168
વિષય 8: Liability to Third Parties (Section 25 to 27).....	168
વિષય 9: Rights of Transferee of a Partner's Interest (Section 29).....	170
વિષય 10: Minors Admitted to the Benefits of Partnership (Section 30).....	171
વિષય 11: Legal Consequences of Partner Coming in And Going Out (Section 31 -- 35).....	172
વિષય 12: Rights of Outgoing Partner to Carry on Competing Business (Section 36).....	175
વિષય 13: Right of Outgoing Partner in Certain Cases to Share Subsequent Profits (Section 37).....	176
વિષય 14: Revocation of Continuing Guarantee by Change in Firm (Section 38).....	177
એકમ 4.3: Registration and Dissolution of Firm (મહત્ત્વ: B).....	178
વિષય 1: Registration of Firms.....	178

વિષય 2: Consequences of Non-Registration (Section 69).....	179
વિષય 3: Dissolution of Firm (Sections 39 -- 47).....	180
વિષય 4: Consequences of Dissolution (Sections 45 -- 55).....	183
પ્રકરણ 5: The Limited Liability Partnership Act, 2008 (મહત્ત્વ: B).....	186
વિષય 1: Limited Liability Partnership -- અર્થ અને ખ્યાલ.....	186
વિષય 2: LLP ની Characteristics.....	188
વિષય 3: LLP નું Incorporation.....	190
વિષય 4: સંગઠનનાં બીજાં સ્વરૂપો સાથે તફાવત.....	192
પ્રકરણ 6: The Companies Act, 2013 (મહત્ત્વ: A).....	194
વિષય 1: Company નો અર્થ અને તેની Features.....	194
વિષય 2: Corporate Veil Theory.....	196
વિષય 3: Classes of Companies Under the Act.....	197
વિષય 4: Mode of Registration/Incorporation of Company.....	201
વિષય 5: Classification of Capital.....	202
વિષય 6: Shares.....	203
વિષય 7: Memorandum of Association.....	204
વિષય 8: Doctrine of Ultra Vires.....	205
વિષય 9: Articles of Association.....	207
વિષય 10: Doctrine of Indoor Management.....	208
પ્રકરણ 7: The Negotiable Instruments Act, 1881 (મહત્ત્વ: B).....	211
વિષય 1: Negotiable Instruments એટલે શું.....	211
વિષય 2: Promissory Note.....	212
વિષય 3: Bills of Exchange.....	213
વિષય 4: Cheque.....	215
વિષય 5: Negotiable Instruments નું Classification.....	216
વિષય 6: Negotiable Instruments નું Negotiation (Transfer).....	218
વિષય 7: Dishonour of Cheques for Insufficiency of Funds in the Accounts (Section 138 to 142).....	220
વિષય 8: Presentment of Instruments.....	223
વિષય 9: Rules of Compensation — Concept Base.....	225

શરૂ કરતાં પહેલાં

આ નોંધનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો

Scanner નો દરેક પ્રશ્ન વાંચીને વર્ગીકૃત કરાયો છે — આ પેપરમાં 617 પ્રશ્નો — એ જ કૌશલ્ય-ઢાંચા પર જે ICAI પોતે પ્રકાશિત કરે છે. આ નોંધ syllabus ના ક્રમ પર નહીં, આ વર્ગીકરણ પર બનેલી છે. આ પાના પર આપેલી દસ મિનિટ આખી ચોપડી વાપરવાની રીત બદલી નાખશે.

1. એક વિષયનો ઢાંચો

તેને આ રીતે વાંચો	
પહેલાં વાંચો	Study Material ના બરાબર એ જ ફકરા જેના પર વિષય ટકે છે. નોંધ વાંચતાં પહેલાં Study Material ખોલીને એ ફકરા વાંચો — નોંધ એ જ માનીને લખાઈ છે.
નોંધ	વિષય ખરેખર જેના પર ટકે છે તે — coverage માટે નહીં, પરીક્ષા માટે લખાયેલું. ટૂંકું, અને પરીક્ષાની આગલી રાતે ફરી વાંચી શકાય એવું.
કૌશલ્ય-સ્તર	દરેક સ્તર એ કૌશલ્ય છે જે પરીક્ષકે એ વિષય પર ખરેખર માગ્યું છે; સાથે થોડી પંક્તિનું માર્ગદર્શન અને મહાવરા માટે Scanner ના બરાબર એ જ પ્રશ્નો. સ્તરોને છપાયેલા ક્રમમાં જ વાંચો — એ ઓછી માગવાળા કૌશલ્યથી વધુ માગવાળા કૌશલ્ય તરફ જાય છે.
Concept Base	એ વિષય જ્યાં સુધી પરીક્ષક હજી પહોંચ્યો નથી. એ મરજિયાત નથી — ફક્ત હજી સુધી પુછાયું નથી, અને પરીક્ષામાં આવી શકે એવું છે. આ પેપરમાં આવા 22 વિષય છે.

2. પ્રશ્ન-પંક્તિ કેવી રીતે વાંચવી

PQ 5.24 • PYQ 2026-Sep [2] (b) • 10M • Pg 173

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

અધરું

પંક્તિનો ભાગ	તે તમને શું કહે છે
PQ 5.24	Scanner નો પોતાનો પ્રશ્ન-ક્રમાંક. PQ practical પ્રશ્ન, TQ theory પ્રશ્ન.
PYQ 2026-Sep [2] (b)	ક્યાં પુછાયું — PYQ ગઈ પરીક્ષા, MTP mock test paper, RTP revision test paper — પછી એ sitting, અને એ પેપરમાં તેનો ક્રમાંક.
{C}	Case Scenario પ્રશ્ન.
DESC • TF • SN • DB	Theory પ્રશ્નનો પ્રકાર: Descriptive, True/False, Short Note, Distinguish Between. Practical પ્રશ્નો પર આવો કોઈ tag હોતો નથી.
10M	Marks, જેવા Scanner માં છપાયા છે. જ્યાં source marks છાપતો નથી ત્યાં ખાલી — RTP

પંક્તિનો ભાગ	તે તમને શું કહે છે
	સામાન્ય રીતે છાપતા નથી.
Pg 173	Scanner નું એ પાનું જ્યાં પ્રશ્ન અને તેનો જવાબ છપાયો છે.
LEVEL II ઉપયોગ	ICAI નો કૌશલ્ય-સ્તર, અને તેની અંદરનું કૌશલ્ય. વિભાગ 3 તેને સમજાવે છે.
8x પુછાયું	એ જ પ્રશ્ન ગઈ પરીક્ષાઓ, mock tests અને revision tests માં આટલી વાર પુછાઈ ચૂક્યો છે. તેને સૌથી ઊંચી પ્રાથમિકતા આપો.
અધરું	પ્રશ્ન કેટલી માગ કરે છે — તેના marks અને તેમાં પુછાયેલી જુદી-જુદી બાબતોની સંખ્યાના આધારે.

3. આકલનની રીત — દરેક કૌશલ્ય તમારી પાસે શું માગે છે

ICAI એક Skill Assessment Specification Grid પ્રકાશિત કરે છે. તેમાં ત્રણ કૌશલ્ય-સ્તર આપેલા છે, અને **Manner of Assessment of Skills** કોલમમાં દરેક સ્તરને બે જુદાં-જુદાં કૌશલ્ય તરીકે વર્ણવ્યું છે. એ જ છ કૌશલ્ય આ ચોપડીમાં ચાલતાં band-શીર્ષક છે.

કૌશલ્ય	સ્તર	પરીક્ષક તમારી પાસે શું કરાવવા માગે છે	ધ્યાનમાં રાખવા જેવા directive verbs
સ્મરણ (Remembering)	Level I	જે શીખ્યા છો તે એ જ રીતે રજૂ કરો.	Define • List • State • Name • Enumerate • Recognise
સમજ (Understanding)	Level I	તેને સમજાવો અને સંદર્ભમાં મૂકો — નિયમ જેવો છે એવો શા માટે છે તે તમે સમજ્યા છો એ બતાવો.	Describe • Explain • Distinguish • Identify • Illustrate • Outline
ઉપયોગ (Application)	Level II	જ્ઞાન, concept કે technique નો ઉપયોગ કરો અથવા તે બતાવો. પ્રશ્ન હલ કરો.	Apply • Calculate • Determine • Prepare • Reconcile • Record • Perform • Use • Conduct • Demonstrate
વિશ્લેષણ (Analysis)	Level II	મૂળ કારણ ઓળખવા માટે જુદાં-જુદાં ક્ષેત્રો વચ્ચેનો સંબંધ તપાસો અને નિર્ણયને ટેકો આપતો પુરાવો શોધો.	Analyse • Discuss • Compare and Contrast • Examine • Develop • Monitor • Prioritise • Align • Communicate
મૂલ્યાંકન (Evaluation)	Level III	સમસ્યાનું આકલન કરો અને વિવેકથી નિષ્કર્ષ પર પહોંચો.	Advise • Evaluate • Recommend • Review • Select • Assess
સંશ્લેષણ (Synthesis)	Level III	આંકડા અને માહિતી જોડો, પ્રાસંગિક હકીકતોને અપ્રાસંગિકથી અલગ કરીને.	Synthesis માટે ICAI એકેય verb આપતું નથી.

ICAI **Application** અને **Analysis** ના verbs બે અલગ યાદીમાં છાપે છે, એટલે એ ભાગલા Institute ના પોતાના છે. Level I અને Level III માટે તે એક-એક સંયુક્ત યાદી છાપે છે — એટલે **સ્મરણ અને સમજ** વચ્ચેની તથા **મૂલ્યાંકન અને**

સંશ્લેષણ વચ્ચેની રેખા verbs ની છપાયેલી યાદી પર નહીં, ICAI ની Manner of Assessment ના વર્ણન પર આધારિત છે.

CA Foundation નું આકલન ફક્ત Level I અને Level II પર થાય છે — Prospectus આ course માટે Level III ની કોલમ છાપતું નથી, એટલે ઉપરની છેલ્લી બે પંક્તિ ઝાંખી છે. મૂલ્યાંકન અને સંશ્લેષણ Final થી શરૂ થાય છે.

4. કૌશલ્યનું મિશ્રણ તમારી તૈયારીમાં શું બદલશે

ICAI આ પેપરને marks ના આધારે Level I 5-20% અને Level II 80-95% માં વહેંચે છે. તેમાંથી બે વાત નીકળે છે, જે ચૂકી જવાય એવી છે.

- વાંચી લેવું એ તૈયારી નથી. પાંચમાંથી ચાર marks પ્રશ્ન હલ કરવા માટે છે, તેનું વર્ણન કરવા માટે નહીં. જે વિષય તમે સમજાવી શકો છો પણ કદી હલ કર્યો નથી, તે વિષય તૈયાર નથી.
- પેપરનું સંતુલન દરેક પ્રકરણનું સંતુલન નથી. દરેક પ્રકરણ પોતાના ICAI કૌશલ્ય પ્રોફાઇલ પેનલથી શરૂ થાય છે, જે બતાવે છે કે એ પ્રકરણના marks ખરેખર કેવી રીતે વહેંચાયા છે અને તેની તૈયારી માટે તેનો શો અર્થ છે. કેટલાંક પ્રકરણ લગભગ આખાં theory નાં છે; કેટલાંકમાં theory નામ પૂરતું છે. પ્રકરણ શરૂ કરતાં પહેલાં એ પેનલ વાંચો.

5. ચોપડીની શરૂઆતમાં બે માર્ગદર્શિકા

આ શા માટે છે	
વિષય રેકિંગ	વર્ગીકૃત Scanner પ્રશ્નોમાં પોતાના હિસ્સાના આધારે દરેક પરીક્ષિત વિષયની રેકિંગ, અને સંચિત coverage પર A, B કે C શ્રેણી. શ્રેણી A કુલ પ્રશ્નોના પહેલા 60% ને આવરી લે છે — પહેલાં તેને પૂરેપૂરી તૈયાર કરો.
મહત્ત્વ ગ્રેડ	અનુક્રમણિકામાં દરેક પ્રકરણ અને એકમ સામે છપાયેલો A-D ગ્રેડ. એ ICAI નો syllabus weightage નો સંકેત છે, જેવો Scanner તેને પ્રકાશિત કરે છે, અને પ્રશ્ન-આવૃત્તિની રેકિંગથી અલગ છે. જ્યાં બંને જુદું કહે, ત્યાં બેમાંથી ઊંચા ધોરણે તૈયારી કરો.

અભ્યાસ પ્રાથમિકતા માર્ગદર્શિકા

વિષય રેંકિંગ — પરીક્ષા ભારાંક

પહેલાં વાંચો: આ પુસ્તિકાનો દરેક એ વિષય જેને પરીક્ષકે ખરેખર પૂછ્યો છે, નીચે 617 વર્ગીકૃત Scanner પ્રશ્નોમાં પોતાના હિસ્સાના આધારે — બધા 20 એકમ ભેગા કરીને — રેંક કરાવો છે, અને સંચિત coverage પર A, B કે C શ્રેણી અપાઈ છે. **શ્રેણી A (રેંક 1-32)** બધા વર્ગીકૃત પ્રશ્નોના પહેલા 60% ને આવરી લે છે. **શ્રેણી B (રેંક 33-51)** પછીના આશરે 15% ઉમેરે છે, જેથી coverage આશરે 75% થાય છે. **શ્રેણી C** બાકીના 25% છે: એક લાંબી પૂંછડી, જેમાંથી marks કાઢવા ધીમું પડે છે અને જેનો ઘણો ભાગ A અને B ની તૈયારી કરતી વખતે આપોઆપ તૈયાર થઈ જાય છે. **પાનું** કોલમ બતાવે છે કે એ વિષયની નોંધ કયા પાનાથી શરૂ થાય છે.

#	શ્રેણી	પ્રકરણ	વિષય	હિસ્સો	સંચિત	પાનું
1	A	The Companies Act, 2013	Classes of Companies Under the Act	6.3%	6.3%	197
2	A	The Sale of Goods Act, 1930	Express and Implied Conditions and Warranties (Section 14--17)	4.2%	10.5%	127
3	A	The Indian Contract Act, 1872	Elements Vitiating Free Consent	3.6%	14.1%	45
4	A	The Sale of Goods Act, 1930	Passing of Property (Sections 18 -- 26)	2.8%	16.9%	132
5	A	The Negotiable Instruments Act, 1881	Dishonour of Cheques for Insufficiency of Funds in the Accounts (Section 138 to 142)	2.8%	19.6%	220
6	A	The Indian Partnership Act, 1932	Legal Consequences of Partner Coming in And Going Out (Section 31 -- 35)	2.6%	22.2%	172
7	A	The Indian Contract Act, 1872	Discharge of A Surety	2.1%	24.3%	82
8	A	The Indian Partnership Act, 1932	Dissolution of Firm (Sections 39 -- 47)	1.9%	26.3%	180
9	A	The Limited Liability Partnership Act, 2008	LLP નું Incorporation	1.9%	28.2%	190
10	A	The Indian Contract Act, 1872	Void Agreements	1.8%	30.0%	51
11	A	The Limited Liability	Limited Liability Partnership --	1.8%	31.8%	186

#	શ્રેણી	પ્રકરણ	વિષય	હિસ્સો	સંગ્રહિત	પાનું
		Partnership Act, 2008	અર્થ અને ખ્યાલ			
12	A	The Indian Contract Act, 1872	Validity of an Agreement without Consideration	1.6%	33.4%	40
13	A	The Indian Contract Act, 1872	Capacity to Contract	1.6%	35.0%	42
14	A	The Indian Contract Act, 1872	Quasi Contracts	1.6%	36.6%	74
15	A	The Companies Act, 2013	Corporate Veil Theory	1.6%	38.2%	196
16	A	The Indian Contract Act, 1872	Types of Contracts	1.5%	39.7%	27
17	A	The Sale of Goods Act, 1930	Right of Unpaid Seller Against the Goods	1.5%	41.2%	141
18	A	The Indian Partnership Act, 1932	True Test of Partnership	1.5%	42.6%	152
19	A	The Indian Contract Act, 1872	Legality of Object and Consideration	1.3%	43.9%	49
20	A	The Indian Contract Act, 1872	Suit for Damages	1.3%	45.2%	67
21	A	The Indian Contract Act, 1872	Bailee ની Duties	1.3%	46.5%	89
22	A	The Indian Partnership Act, 1932	Relation of Partners to Third Parties	1.3%	47.8%	165
23	A	The Negotiable Instruments Act, 1881	Negotiable Instruments નું Classification	1.3%	49.1%	216
24	A	The Negotiable Instruments Act, 1881	Presentment of Instruments	1.3%	50.4%	223
25	A	The Sale of Goods Act, 1930	Transfer of Title by Non-Owners (Sections 27 -- 30)	1.1%	51.5%	136
26	A	The Sale of Goods Act, 1930	Performance of the Contract of Sale (Sections 31 -- 44)	1.1%	52.7%	138
27	A	The Indian Partnership Act, 1932	Relation of Partners to One Another	1.1%	53.8%	160

#	શ્રેણી	પ્રકરણ	વિષય	હિસ્સો	સંગ્રહિત	પાનું
28	A	The Companies Act, 2013	Company નો અર્થ અને તેની Features	1.1%	54.9%	194
29	A	The Companies Act, 2013	Doctrine of Indoor Management	1.1%	56.1%	208
30	A	The Negotiable Instruments Act, 1881	Negotiable Instruments નું Negotiation (Transfer)	1.1%	57.2%	218
31	A	The Indian Contract Act, 1872	Liability of Joint Promisor & Promisee	1.0%	58.2%	57
32	A	The Indian Contract Act, 1872	Revocation of Authority	1.0%	59.2%	112
33	B	The Sale of Goods Act, 1930	Ascertainment of Price (Section 9 & 10)	1.0%	60.1%	123
34	B	The Indian Partnership Act, 1932	Kinds of Partnerships	1.0%	61.1%	157
35	B	The Indian Partnership Act, 1932	Rights of Transferee of a Partner's Interest (Section 29)	1.0%	62.1%	170
36	B	The Negotiable Instruments Act, 1881	Bills of Exchange	1.0%	63.0%	213
37	B	The Negotiable Instruments Act, 1881	Cheque	1.0%	64.0%	215
38	B	The Indian Contract Act, 1872	Essentials of Valid Contract	0.8%	64.8%	25
39	B	The Indian Contract Act, 1872	Proposal/Offer [Section 2(a) of the Indian Contract Act, 1872]	0.8%	65.6%	29
40	B	The Indian Contract Act, 1872	Communication of Offer and Acceptance	0.8%	66.5%	32
41	B	The Indian Contract Act, 1872	Discharge of a Contract	0.8%	67.3%	63
42	B	The Indian Contract Act, 1872	Rights of A Surety	0.8%	68.1%	84
43	B	The Sale of Goods Act, 1930	Auction Sale (Section 64)	0.8%	68.9%	147
44	B	The Companies Act, 2013	Doctrine of Ultra Vires	0.8%	69.7%	205

#	શ્રેણી	પ્રકરણ	વિષય	હિસ્સો	સંગ્રહિત	પાનું
45	B	The Companies Act, 2013	Articles of Association	0.8%	70.5%	207
46	B	Indian Regulatory Framework	Law બનાવવાની રીત	0.6%	71.2%	19
47	B	The Indian Contract Act, 1872	Revocation of Offer and Acceptance	0.6%	71.8%	35
48	B	The Indian Contract Act, 1872	Suit by a Third Party to a Contract	0.6%	72.4%	39
49	B	The Indian Contract Act, 1872	By Whom a Contract May Be Performed (Section 40, 41 And 42)	0.6%	73.1%	55
50	B	The Indian Contract Act, 1872	Performance of Reciprocal Promise	0.6%	73.7%	60
51	B	The Indian Contract Act, 1872	Anticipatory Breach of Contract	0.6%	74.4%	65
52	C	The Indian Contract Act, 1872	Penalty and Liquidated Damages (Section 74)	0.6%	75.0%	69
53	C	The Indian Contract Act, 1872	Contract of Guarantee	0.6%	75.7%	77
54	C	The Indian Contract Act, 1872	Bailment એટલે શું?	0.6%	76.3%	86
55	C	The Indian Contract Act, 1872	Pledge by Non-Owner	0.6%	77.0%	98
56	C	The Indian Contract Act, 1872	Agent ની Authority ની હદ	0.6%	77.6%	103
57	C	The Sale of Goods Act, 1930	Definitions	0.6%	78.3%	115
58	C	The Sale of Goods Act, 1930	Sale અને Agreement to Sell (Section 4)	0.6%	78.9%	117
59	C	The Sale of Goods Act, 1930	Caveat Emptor	0.6%	79.6%	130
60	C	The Indian Partnership Act, 1932	Elements of Partnership	0.6%	80.2%	151
61	C	The Indian Partnership	Types of Partners	0.6%	80.9%	158

#	શ્રેણી	પ્રકરણ	વિષય	હિસ્સો	સંગ્રહિત	પાનું
		Act, 1932				
62	C	The Indian Partnership Act, 1932	Liability to Third Parties (Section 25 to 27)	0.6%	81.5%	168
63	C	The Indian Partnership Act, 1932	Minors Admitted to the Benefits of Partnership (Section 30)	0.6%	82.2%	171
64	C	The Indian Partnership Act, 1932	Consequences of Non-Registration (Section 69)	0.6%	82.8%	179
65	C	The Indian Partnership Act, 1932	Consequences of Dissolution (Sections 45 -- 55)	0.6%	83.5%	183
66	C	The Limited Liability Partnership Act, 2008	LLP ની Characteristics	0.6%	84.1%	188
67	C	The Negotiable Instruments Act, 1881	Promissory Note	0.6%	84.8%	212
68	C	Indian Regulatory Framework	Law નો અમલ	0.5%	85.3%	20
69	C	The Indian Contract Act, 1872	Performance of Contract	0.5%	85.7%	53
70	C	The Indian Contract Act, 1872	Appropriation of Payments	0.5%	86.2%	61
71	C	The Indian Contract Act, 1872	Contingent Contracts	0.5%	86.7%	71
72	C	The Indian Contract Act, 1872	Finder of Lost Goods	0.5%	87.2%	94
73	C	The Indian Contract Act, 1872	Pledge	0.5%	87.7%	96
74	C	The Indian Contract Act, 1872	Creation of Agency	0.5%	88.2%	101
75	C	The Sale of Goods Act, 1930	Subject Matter of Contract of Sale	0.5%	88.7%	121
76	C	The Sale of Goods Act, 1930	Condition ને Warranty ક્યારે ગણવી (Section 13)	0.5%	89.1%	126
77	C	The Indian Partnership Act, 1932	Partnership Distinguished from Other Forms of Organisation	0.5%	89.6%	154

#	શ્રેણી	પ્રકરણ	વિષય	હિસ્સો	સંચિત	પાનું
78	C	The Indian Partnership Act, 1932	Partnership Property (Section 14)	0.5%	90.1%	162
79	C	The Indian Partnership Act, 1932	Right of Outgoing Partner in Certain Cases to Share Subsequent Profits (Section 37)	0.5%	90.6%	176
80	C	Indian Regulatory Framework	Structure of the Indian Judicial System	0.3%	90.9%	22
81	C	The Indian Contract Act, 1872	Acceptance	0.3%	91.2%	31
82	C	The Indian Contract Act, 1872	Legal Rules Regarding Consideration	0.3%	91.6%	37
83	C	The Indian Contract Act, 1872	Free Consent	0.3%	91.9%	44
84	C	The Indian Contract Act, 1872	Contracts, Which Need not be Performed -- બંને parties ની consent થી	0.3%	92.2%	62
85	C	The Indian Contract Act, 1872	Contract of Indemnity	0.3%	92.5%	76
86	C	The Indian Contract Act, 1872	Termination of Bailment	0.3%	92.9%	93
87	C	The Indian Contract Act, 1872	Agent ની Duties અને Obligations	0.3%	93.2%	107
88	C	The Sale of Goods Act, 1930	Introduction - Conditions and Warranties	0.3%	93.5%	125
89	C	The Sale of Goods Act, 1930	Rights of Unpaid Seller Against the Buyer (Sections 55--61)	0.3%	93.8%	144
90	C	The Indian Partnership Act, 1932	Personal Profit Earned by Partners (Section 16)	0.3%	94.2%	164
91	C	The Indian Partnership Act, 1932	Rights of Outgoing Partner to Carry on Competing Business (Section 36)	0.3%	94.5%	175
92	C	The Limited Liability Partnership Act, 2008	સંગઠનનાં બીજાં સ્વરૂપો સાથે તફાવત	0.3%	94.8%	192
93	C	The Companies Act, 2013	Mode of Registration/Incorporation of	0.3%	95.1%	201

#	શ્રેણી	પ્રકરણ	વિષય	હિસ્સો	સંચિત	પાનું
Company						
94	C	The Companies Act, 2013	Classification of Capital	0.3%	95.5%	202
95	C	The Companies Act, 2013	Shares	0.3%	95.8%	203
96	C	Indian Regulatory Framework	Sources of Law	0.2%	95.9%	18
97	C	The Indian Contract Act, 1872	Contract એટલે શું?	0.2%	96.1%	24
98	C	The Indian Contract Act, 1872	Consideration એટલે શું?	0.2%	96.3%	36
99	C	The Indian Contract Act, 1872	Actual Breach of Contract	0.2%	96.4%	66
100	C	The Indian Contract Act, 1872	Rules Relating to Enforcement	0.2%	96.6%	72
101	C	The Indian Contract Act, 1872	Contract of Indemnity અને Contract of Guarantee વચ્ચેનો ફરક	0.2%	96.8%	79
102	C	The Indian Contract Act, 1872	Surety ની Liability નું સ્વરૂપ અને હદ [Section 128]	0.2%	96.9%	81
103	C	The Indian Contract Act, 1872	Duties of A Bailor	0.2%	97.1%	88
104	C	The Indian Contract Act, 1872	Bailor ની Rights	0.2%	97.2%	91
105	C	The Indian Contract Act, 1872	કોઈ પણ Wrong Doer (Third Party) સામે Bailor અને Bailee ની Rights	0.2%	97.4%	92
106	C	The Indian Contract Act, 1872	Right of Lien	0.2%	97.6%	95
107	C	The Indian Contract Act, 1872	Bailment અને Pledge વચ્ચેનો ફરક	0.2%	97.7%	99
108	C	The Indian Contract Act, 1872	Sub-Agents	0.2%	97.9%	104

#	શ્રેણી	પ્રકરણ	વિષય	હિસ્સો	સંગ્રહિત	પાનું
109	C	The Indian Contract Act, 1872	Substituted Agent	0.2%	98.1%	105
110	C	The Indian Contract Act, 1872	Sub-Agent અને Substituted Agent વચ્ચેનો ફરક	0.2%	98.2%	106
111	C	The Indian Contract Act, 1872	Third Parties સામે Principal ની Liability	0.2%	98.4%	109
112	C	The Indian Contract Act, 1872	Third Parties સામે Agent ની Personal Liability	0.2%	98.5%	111
113	C	The Sale of Goods Act, 1930	Sale અને Agreement to Sell વચ્ચેનો ફરક	0.2%	98.7%	118
114	C	The Sale of Goods Act, 1930	Sale અને બીજા મળતી Contracts વચ્ચેનો ફરક	0.2%	98.9%	119
115	C	The Sale of Goods Act, 1930	Risk Prima Facie Passes with Property (Section 26)	0.2%	99.0%	135
116	C	The Sale of Goods Act, 1930	Remedies of Buyer Against the Seller	0.2%	99.2%	146
117	C	The Indian Partnership Act, 1932	Effect of Notice to Acting Partner (Section 24)	0.2%	99.4%	168
118	C	The Indian Partnership Act, 1932	Revocation of Continuing Guarantee by Change in Firm (Section 38)	0.2%	99.5%	177
119	C	The Indian Partnership Act, 1932	Registration of Firms	0.2%	99.7%	178
120	C	The Companies Act, 2013	Memorandum of Association	0.2%	99.8%	204
121	C	The Negotiable Instruments Act, 1881	Negotiable Instruments એટલે શું	0.2%	100.0%	211

હિસ્સો % એ Scanner માંથી લીધેલો પ્રશ્ન-આવૃત્તિનો સંકેત છે — એટલે કે ખરેખર શું પુછાયું છે. દરેક પ્રકરણ અને એકમ સામે છપાયેલો **મહત્ત્વ ગ્રેડ (A-D)** એ ICAI નો પોતાનો weightage સંકેત છે, જેવો Scanner ની front matter માં પ્રકાશિત થાય છે. બંને જુદી-જુદી વાત માપે છે; જ્યાં તે જુદાં પડે ત્યાં બેમાંથી ઊંચા ધોરણે તૈયારી કરો. આ ઉપરાંત **22 વિષય** Scanner ની frequency tables માં જાહેર થયા છે પણ તેમના પર હજી કોઈ પ્રશ્ન નથી; નોંધમાં તેમને **Concept Base** નો બેજ અપાયો છે અને અહીં રેંક કરાયા નથી.

પ્રકરણ 1

Indian Regulatory Framework

6 વિષય • 10 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: C

ICAI કૌશલ્ય પ્રોફાઇલ Level I 5-20% • Level II 80-95% — આ પ્રકરણ છે **theory-પ્રધાન**

Level I — સ્મરણ અને સમજ	100.0%	51 માંથી 51 marks
Level II — ઉપયોજન અને વિશ્લેષણ	0.0%	51 માંથી 0 marks

વિષય 1: Introduction

P2-C1-U1-T01 • Topic 1: Introduction

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Chapter 1 નો §1 ('Introduction') વાંચો: Chartered Accountant ને legal awareness કેમ જરૂરી છે, regulatory framework નો હેતુ, અને Study Material જે બે ancient codes ટાંકે છે તે.

નોંધ

CA law કેમ ભણે છે: પૂરેપૂરો Chartered Accountant બનવા માટે law ની જાણકારી જરૂરી છે — ઘણી legal બાબતોમાં CA જ પહેલો સંપર્ક હોય છે, અને તેણે management અને clients ને legal બાબતો પર basic કે threshold level સુધી સલાહ આપી શકવી જોઈએ.

Regulatory framework નો હેતુ: uniform rules and regulations નો એક set આપવો, જે personal તેમજ business સંબંધોમાં એકબીજા સાથે વ્યવહાર કરતા લોકોના વર્તનને govern કરે; માણસજાત hunter-gatherer સમાજમાંથી agricultural અને industrial revolutions પસાર કરીને જટિલ social framework સુધી પહોંચી, ત્યાં સુધી laws ની જરૂર હંમેશાં રહી — સાચું વર્તન બતાવવા માટે પણ, અને violations ઓળખીને સજા કરવા માટે પણ.

Ancient codes: લખાણમાં મળતો સૌથી જૂનો law એટલે “Code of Hammurabi” — King Hammurabi એ 1792 BC થી 1758 BC સુધી Babylon પર રાજ કર્યું, આ code ને મોટી પથ્થરની શિલાઓ પર કોતરીને આખા શહેરમાં મુકાવ્યો, જેથી લોકો તેને જાણી શકે, અને લોકો laws પાળે છે કે નહીં તે તપાસવા judges નીમ્યા; 450 BC માં Rome માં 12 bronze tablets પર laws નો એક set કોતરાયો — the Twelve Tables — જેને કોઈ પણ સભ્યતાનો પહેલો સૌથી વિગતવાર code ગણવામાં આવે છે; તેનો હેતુ લોકોના rights ની રક્ષા કરવાનો અને ખોટાં કામ સામે remedy આપવાનો હતો, અને Rome ના દરેક નાગરિકે તે જાણવા જ જોઈએ એવું મનાતું.

વિષય 2: Law એટલે શું?

P2-C1-U1-T02 • Topic 2: What Is Law?

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Chapter 1 નો §2 ('What Is Law?') વાંચો: Study Material માં law ની એક લીટીની definition, અને India નું legal framework શું દર્શાવે છે તે.

નોંધ

Definition (SM): “Law is a set of obligations and duties imposed by the government for securing welfare and providing justice to society.” — આ શબ્દો જેમના તેમ યાદ રાખો; કોઈ પણ 'Define Law' ના જવાબમાં examiner આ જ પહેલી લીટી માગે છે.

Indian context: India નું legal framework આપણા વિશાળ અને વૈવિધ્યભર્યા દેશના social, political, economic અને cultural પાસાં દર્શાવે છે.

ક્યાં પુછાય છે: Scanner માં આ topic સામે એકલો કોઈ પ્રશ્ન નથી, પણ આ definition એ વિષય 3 (Sources of Law) ના TQ 3.1 નો પહેલો ભાગ છે — 'Define Law and explain various sources of Law', PYQ 2025-Sep, 6 marks.

વિષય 3: Sources of Law

P2-C1-U1-T03 • Topic 3: Sources of Law

પહેલાં વાંચો Ch. 1, Indian Regulatory Framework ના paras 2 ('What is Law?') અને 3 ('Sources of Law') વાંચો: law ની definition, ચાર main sources, Constitution ના પુરોગામી એવો Government of India Act, 1935, અને ત્રણ legislative lists.

નોંધ

Law (SM): “Law is a set of obligations and duties imposed by the government for securing welfare and providing justice to society” — India નું legal framework વિશાળ અને વૈવિધ્યભર્યા દેશના social, political, economic અને cultural પાસાં દર્શાવે છે.

ચાર main sources: (1) the Constitution, (2) Parliament અને State Assemblies એ બનાવેલા statutes, (3) courts ના precedents/judicial decisions, (4) સ્થાપિત customs and usages; Parliament એ સર્વોચ્ચ law-making body છે — તેના laws આખા India ને કે તેના ભાગને લાગુ પડી શકે, જ્યારે State laws ફક્ત તે state માં જ લાગુ પડે.

Constitution of India, 1950: સૌથી ઉપરનો law, બધા laws નો આધાર અને source; democratic system નું માળખું નક્કી કરે છે, Fundamental Rights આપે છે અને તેની રક્ષા કરે છે, Fundamental Duties તેમજ Central

અને State Governments ની powers/duties નક્કી કરે છે — Indian laws એકબીજા સાથે જોડાયેલા છે અને hybrid legal system બનાવે છે.

Gol Act, 1935 (UK Parliament): Constitution નો પુરોગામી; Government નું સ્વરૂપ “unitary” માંથી “federal” કર્યું અને Centre અને States વચ્ચે powers વહેંચી; Federal Court (1937 — appellate, original અને advisory jurisdiction; 12 વર્ષમાં આશરે 151 cases) ની જગ્યાએ Supreme Court of India આવ્યું.

ત્રણ legislative lists: કોણ કાયદો બનાવે તે Central, State અને Joint List નક્કી કરે છે — Income Tax એ Central subject છે (આખા India માટે એક જ law, જેનો અમલ Ministry of Finance કરે છે); stamp duty ની levy એ Joint-List નું ઉદાહરણ છે — તેના પર Central અને State Governments બંનેના laws છે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- દરેક જવાબ definition થી શરૂ કરો: law is a set of obligations and duties imposed by the government for securing welfare and providing justice to society.
- ચાર main sources સમજાવો: the Constitution (સૌથી ઉપરનો law; fundamental rights and duties), Parliament/State Assemblies એ બનાવેલા statutes (Parliament એ સર્વોચ્ચ law-making body છે), judicial precedents, અને સ્થાપિત customs and usages.
- Federal scheme જોડો: કોણ કાયદો બનાવે તે Central, State અને Joint (Concurrent) Lists નક્કી કરે છે -- Income Tax એ Central subject છે; stamp duty Centre અને States બંને levy કરી શકે છે.
- Background ઉમેરવા તૈયાર રહો: Gol Act, 1935 એ માળખું unitary માંથી federal કર્યું; Federal Court (1937) ની જગ્યાએ Supreme Court આવ્યું.

TQ 3.1 • PYQ 2025-Sep [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 2

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

વિષય 4: Law બનાવવાની રીત

P2-C1-U1-T04 • Topic 4: The Process of Making A Law

પહેલાં વાંચો Ch. 1 નો para 4 વાંચો: Bill થી Act સુધીની procedure અને 'Types of laws in the Indian Legal System' (Criminal, Civil, Common Law, Principles of Natural Justice).

નોંધ

Bill થી Act: Parliament માં મુકાયેલો law એટલે Bill → discussion અને debate પછી Lok Sabha માં પસાર → Rajya Sabha માં પસાર → President of India ની assent → Official Gazette of India માં notify → notification માં જણાવેલી effective date થી લાગુ → notify થઈને effective થાય એટલે તે Act of Parliament બને.

Criminal law: rule of law ના ભંગ/public wrongs અને તેની સજા સાથે કામ પાડે છે; IPC, 1860 crime, તેનું સ્વરૂપ

અને punishments નક્કી કરે છે; CrPC, 1973 સજા અમલમાં મૂકવાની આખી procedure આપે છે; ઉદાહરણ — murder, rape, theft, fraud, cheating, assault.

Civil law: વ્યક્તિઓ/organisations વચ્ચેના disputes, જે civil suit થી enforce થાય છે; તેમાં સજા નહીં પણ dispute resolution પર ધ્યાન હોય છે; procedure CPC, 1908 મુજબ ચાલે છે; વિભાગો — Law of Contract, Family Law, Property Law અને Law of Tort; ઉદાહરણ — breach of contract, non-delivery of goods, non-payment of dues, defamation, landlord-tenant disputes.

Common law: judicial precedent એટલે કે case law; Supreme Court નો judgment Art. 141 હેઠળ India ના બધા courts ને બંધનકર્તા છે; તેની પાછળ doctrine of stare decisis છે — “to stand by that which is decided” — facts સરખા હોય/“on all four legs” હોય ત્યાં courts આગળના decisions ને અનુસરે છે.

Natural justice (Jus Natural): લખેલા law થી આગળના, justice ના પાયાના સિદ્ધાંતો — nemo judex in causa sua (પોતાના જ કેસમાં કોઈ judge ન બને; rule against prejudice), audi alteram partem (સામા પક્ષને સાંભળો/fair hearing) અને reasoned decision; judgment common law ને બદલી કે override કરી શકે, પણ statute ને override કે બદલી ન શકે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 4 પ્રશ્નો

- આખી chain ક્રમમાં લખો: Bill proposed in Parliament -> passed in Lok Sabha -> passed in Rajya Sabha -> President's assent -> notification in the Official Gazette -> effective from the notified date -> becomes an Act of Parliament; પ્રશ્નમાં ઘણી વાર 'who enforces it' પણ પુછાય છે -- executive, Central/State ministries દ્વારા.
- ચાર types of law ઉદાહરણ સાથે સમજાવો: Criminal (IPC, 1860 crimes અને punishments નક્કી કરે; CrPC, 1973 procedure આપે) અને Civil (CPC, 1908; contract, family, property, tort -- સજા નહીં, dispute resolution).
- Common Law = judicial precedent; Supreme Court ની judgments Art. 141 હેઠળ બધા courts ને બંધનકર્તા; doctrine of stare decisis -- 'to stand by that which is decided'.
- Natural Justice (Jus Natural): nemo judex in causa sua (rule against prejudice), audi alteram partem (fair hearing) અને reasoned decision; judgment common law બદલી શકે, પણ statute ને ક્યારેય override ન કરી શકે.

TQ 4.1 • PYQ 2024-Sep [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 3

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 4.2 • MTP 2024-Dec S1 [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 5

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 4.3 • MTP 2025-Aug S1 [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 5

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 4.4 • PYQ 2026-May [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 6

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

વિષય 5: Law નો અમલ

P2-C1-U1-T05 • Topic 5: Enforcing The Law

પહેલાં વાંચો Ch. 1 નો para 5 વાંચો: Ministries (Finance, Corporate Affairs, Home Affairs, Law and Justice) દ્વારા

executive કઈ રીતે law નો અમલ કરે છે, અને regulators SEBI, RBI અને IBBI.

નોંધ

અમલ કોણ કરે: law પસાર થયા પછી executive તેનો અમલ કરે છે — law પ્રમાણે Central કે State Government — civil servants ના બનેલા Ministries દ્વારા, જે minister મારફતે રાજકીય રીતે જવાબદાર હોય છે (Cabinet Minister, જેને Ministers of State મદદ કરે); દા.ત. Income Tax Act નો અમલ Ministry of Finance, CBDT (Department of Revenue) દ્વારા કરે છે, જેનો વહીવટ Indian Revenue Service officers સંભાળે છે.

Ministry of Finance (Vitta Mantralaya): Treasury of India — taxation, financial legislation, financial institutions, capital markets, centre અને state finances તેમજ Union Budget રજૂ કરવું, આ બધું તેની હેઠળ આવે; છ departments: Economic Affairs, Expenditure, Revenue, Financial Services, Investment and Public Asset Management, Public Enterprises; ચાર Central Civil Services (Indian Revenue, Indian Audit & Accounts, Indian Economic, Indian Civil Accounts) અને સાથે Indian Cost and Management Accounts Service ની apex controlling authority.

MCA: Companies Act, 2013/1956, LLP Act, 2008 અને IBC, 2016 નો વહીવટ કરે છે; industrial અને services sector ના Indian enterprises ને regulate કરે છે; ICLS cadre officers (UPSC Civil Services Examination થી પસંદ થયેલા) તેને ચલાવે છે; સૌથી ઊંચી પોસ્ટ — Apex Scale પર Director General of Corporate Affairs (DGCoA). **Ministry of Home Affairs (Gṛha Mantralaya):** internal security અને domestic policy માટે જવાબદાર interior ministry, જેના વડા Union Minister of Home Affairs છે; departments — Internal Security, Border Management, Home, States, Official Language, J&K and Ladakh Affairs.

Ministry of Law and Justice: ત્રણ departments વાળું Cabinet Ministry — Department of Legal Affairs (Central Government ના જુદા જુદા Ministries ને સલાહ આપે), Legislative Department (Central Government માટે principal legislation નો મુસદ્દો બનાવે), Department of Justice (India માં administration of justice).

Regulators: SEBI — securities અને commodity market માટેની regulatory body, Ministry of Finance હેઠળ, 12.4.1988 ના રોજ executive body તરીકે સ્થપાઈ, SEBI Act, 1992 થી 30.1.1992 ના રોજ statutory powers મળી; RBI — India ની Central Bank, banking system ને regulate કરે, rupee નો પુરવઠો control કરે/issue કરે/જાળવે, મુખ્ય payment systems સંભાળે; divisions — BRBNM (Nashik અને Dewas ના currency presses), NPCI (payment and settlement systems), DICGC (deposit insurance and credit guarantee); IBBI — insolvency proceedings અને IPAs, IPs તેમજ IUs પર દેખરેખ રાખતો regulator, 1.10.2016 ના રોજ Insolvency and Bankruptcy Code (Lok Sabha એ 5.5.2016 ના રોજ પસાર કરેલો) હેઠળ statutory powers સાથે સ્થપાયો, individuals, companies, LLPs અને partnership firms ને આવરે છે, અને NCLT તેમજ Debt Recovery Tribunal મારફતે કેસ ચલાવે છે.

સ્મરણ (Remembering) મોટે કરો • 2 પ્રશ્નો

- Ministry of Home Affairs: internal security અને domestic policy માટે જવાબદાર interior ministry; વડા Union Home Minister; departments માં Internal Security, Border Management, Home, States, Official Language, અને J&K and Ladakh Affairs આવે.
- Ministry of Finance: છ departments -- Economic Affairs, Expenditure, Revenue, Financial Services, DIPAM, Public Enterprises; IRS, Indian Audit & Accounts, Indian Economic અને Indian Civil Accounts Services પર apex authority.
- ચાદ રાખવાની regulator facts: SEBI -- securities/commodity market regulator, 12.4.1988 ના રોજ સ્થાપ્યું, SEBI Act, 1992 થી 30.1.1992 ના રોજ statutory powers; RBI -- central bank, rupee issue/control કરે, divisions માં NPCI, DICGC અને BRBNM presses (Nashik, Dewas); IBBI -- Insolvency and Bankruptcy Code હેઠળ 1.10.2016 માં સ્થાપાયું, IPAs, IPs અને IUs ને regulate કરે, NCLT અને DRT મારફતે કામ કરે.

TQ 5.1 • MTP 2024-Jun [4] (c) (ii) • Descriptive • 3M • Pg 7

LEVEL I

સ્મરણ (Remembering)

સરળ

TQ 5.3 • PYQ 2026-Jan [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 9

LEVEL I

સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ**સમજ (Understanding)** કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Ministry of Finance ની functions સમજાવો: taxation, financial legislation, financial institutions, capital markets, centre-state finances અને Union Budget રજૂ કરવું.
- MCA: Companies Act, 2013/1956, LLP Act, 2008 અને IBC, 2016 નો વહીવટ કરે; industrial/services sector ની enterprises ને regulate કરે; ICLS officers ચલાવે, ટોચની પોસ્ટ DGC&A.
- Ministry of Law and Justice: ત્રણ departments -- Legal Affairs (Central Ministries ને સલાહ આપે), Legislative (principal legislation નો મુસદ્દો બનાવે), Justice (administration of justice).
- જવાબ આ રીતે ગોઠવો: law passed -> executive enforces -> ministry પ્રમાણે functions (6-mark પ્રશ્નમાં સામાન્ય રીતે ત્રણ ministries સાથે પુછાય છે).

TQ 5.2 • PYQ 2025-May [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 8

LEVEL I

સમજ (Understanding)

મધ્યમ**વિષય 6: Structure of the Indian Judicial System**

P2-C1-U1-T06 • Topic 6: Structure of the Indian Judicial System

પહેલાં વાંચો Ch. 1 નો para 6 વાંચો: judiciary ની functions અને hierarchy -- Supreme Court, High Courts, District Courts અને Metropolitan Courts, સાથે Constitution ના સંબંધિત Articles.

નોંધ

Judiciary ની ત્રણ functions: (1) Acts and Codes ની interpretation નું regulation, (2) dispute resolution,

(3) દેશના નાગરિકોમાં fairness ને પ્રોત્સાહન.

Hierarchy: સૌથી ઉપર Supreme Court, પછી High Courts અને District Courts; કોઈ પણ High Court ની decisions તેના પોતાના state ને બંધનકર્તા છે અને બીજા states માં ફક્ત persuasive છે; Supreme Court ની decisions Art. 141 હેઠળ બધા High Courts ને બંધનકર્તા — એ જ છેલ્લો શબ્દ.

Supreme Court: judiciary નું apex body, 26.1.1950 ના રોજ સ્થપાયું; Chief Justice of India સર્વોચ્ચ authority છે, જેમની નિમણૂક Art. 126 હેઠળ થાય છે; CJI સહિત સાત judges નું principal bench, કેસનો બોજ વધતાં હાલ વધારીને 34 judges; Art. 32 હેઠળ writ petition થી relief મળે છે.

High Courts: દરેક state/UT માં highest court of appeal; Art. 214 મુજબ દરેક state માં એક High Court હોવી જ જોઈએ; તેને appellate, original અને supervisory jurisdiction છે — supervisory power Art. 227 થી મર્યાદિત છે; પચીસ High Courts છે, છ states એક જ High Court વાપરે છે; fundamental rights ના ભંગ સામે Art. 226 હેઠળ writs; સૌથી જૂની — Calcutta High Court (2.7.1862).

District અને Metropolitan courts: Courts of District Judge civil બાબતો જુએ છે (contractual disputes, claims for damages); Courts of Sessions criminal બાબતો જુએ છે; pecuniary jurisdiction — civil judge ₹2 crore થી વધારે કિંમત ન હોય એવા suits ચલાવે; territorial jurisdiction એટલે જ્યાં parties રહેતા હોય કે વિવાદવાળી property હોય તે local limits; દસ લાખ કે વધારે વસ્તીવાળા શહેરોમાં High Court સાથે પરામર્શ કરીને Metropolitan courts ઊભી કરાય છે — Chief Metropolitan Magistrate ને Chief Judicial Magistrate ની powers, અને Metropolitan Magistrate ને first-class Magistrate ની.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Judiciary ની ત્રણ functions લખો: Acts and Codes ની interpretation નું regulation, dispute resolution, અને નાગરિકોમાં fairness ને પ્રોત્સાહન.
- Hierarchy ની key facts: Supreme Court -- apex, 26.1.1950 માં સ્થપાયું, CJI ની નિમણૂક Art. 126 હેઠળ, હાલ 34 judges, Art. 32 હેઠળ writs, decisions બધા courts ને બંધનકર્તા (Art. 141); High Courts -- Art. 214, 25 High Courts (છ states એક જ વાપરે), Art. 226 હેઠળ writs, supervisory power Art. 227 થી મર્યાદિત; સૌથી જૂની Calcutta HC (2.7.1862).
- District level: Courts of District Judge (civil -- contractual disputes, damages; pecuniary limit Rs. 2 crore) અને Courts of Sessions (criminal); દસ લાખ કે વધારે વસ્તીવાળા શહેરોમાં Metropolitan Courts.
- Jurisdiction સમજાવો: territorial (જ્યાં parties રહે છે કે property છે) અને pecuniary; HC ની decisions ફક્ત તેના પોતાના state ને બંધનકર્તા, બીજે persuasive.

TQ 6.1 • RTP 2024-Jun [1] • Descriptive • ---- • Pg 11

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 6.2 • PYQ 2025-Jan [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 12

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

પ્રકરણ 2

The Indian Contract Act, 1872

66 વિષય • 234 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: B

ICAI કૌશલ્ય પ્રોફાઇલ Level I 5-20% • Level II 80-95% — આ પ્રકરણ છે **theory-પ્રધાન**

Level I — સ્મરણ અને સમજ	44.7%	778 માંથી 348 marks
Level II — ઉપયોજન અને વિશ્લેષણ	55.3%	778 માંથી 430 marks

એકમ 2.1: Nature of Contract

Nature of Contract

P2-C2-U2.1 • મહત્ત્વ B • પ્રકરણમાં Rank 2 • શ્રેણી A • પ્રકરણના 13.2% પ્રશ્નો • 31 પ્રશ્નો

વિષય 1: Contract એટલે શું?

P2-C2-U2.1-T01 • Topic 1: What is Contract?

પહેલાં વાંચો Indian Contract Act, 1872 ની Unit 1 (Nature of Contracts) નો para 1.1 વાંચો: Sec. 2(h) contract, Sec. 2(e) agreement, Sec. 2(b) promise, અને agreement vs contract નો ફરક બતાવતું table.

નોંધ

Sec 2(h) contract (SM): “an agreement enforceable by law” — બે essential elements: (i) એક agreement અને (ii) તેની enforceability by law; Contract = Agreement + Enforceability by law.

Sec 2(e) agreement (SM): “every promise and every set of promises, forming the consideration for each other”; **Sec 2(b) promise (SM):** “when the person to whom the proposal is made signifies his assent thereto, the proposal is said to be accepted. Proposal when accepted, becomes a promise”; એટલે Agreement = Offer/Proposal + Acceptance + Consideration.

All contracts are agreements but all agreements are not contracts: social/domestic agreements માં intention to create legal relations હોતું નથી — પિતાએ આપેલું ₹500 માસિક pocket allowance નું વચન વસૂલ કરી શકાતું નથી; પત્ની પતિએ વચન આપેલું maintenance વસૂલ કરી શકી નહીં (Balfour v. Balfour); status obligations (પત્ની અને બાળકોનું ભરણપોષણ, Court ની orders) Contract Act ની બહાર છે.

Agreement vs Contract: ચાર મુદ્દાનો ફરક; agreement contract ત્યારે જ બને જ્યારે Sec 10 સંતોષાય — free consent, competent parties, lawful consideration and object, અને expressly void જાહેર થયેલું ન હોય.

Agreement	Contract
એકબીજા માટે consideration બનતું promise/promises નો સમૂહ (Promise + Consideration)	Law થી enforceable એવું agreement (Agreement + Legal enforceability)
વધુ વ્યાપક શબ્દ — legal અને social બંને agreements આવે	સાંકડો અર્થ — ફક્ત કાયદેસર enforceable agreements
Legal obligation ઊભી કરે પણ ખરી, ન પણ કરે; હંમેશાં rights આપતું નથી	Legal obligation ચોક્કસ ઊભી કરે છે; દરેક party ને હંમેશાં rights આપે છે
બધા agreements contracts નથી	બધા contracts agreements છે

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- 'All contracts are agreements but all agreements are not contracts': Contract = Agreement + Enforceability by law [Sec. 2(h)]; Agreement = Offer + Acceptance + Consideration [Secs. 2(a), 2(b), 2(e)].
- કારણ આપો: social/domestic agreements (પિતાનું pocket-money નું વચન; Balfour v. Balfour) માં intention to create legal relations હોતું નથી, એટલે તે ક્યારેય contract બનતાં નથી.
- 4 મુદ્દાનું distinction table લખો -- meaning, scope (agreement વધુ વ્યાપક), legal obligation, nature -- અને છેલ્લે Sec. 10 ની એ conditions લખો જે agreements ને contracts માં ફેરવે છે.

TQ 1.1 • MTP 2022-Jun [2] (i) • Descriptive • 4M • Pg 18

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

વિષય 2: Essentials of Valid Contract

P2-C2-U2.1-T02 • Topic 2: Essentials of Valid Contract

પહેલાં વાંચો para 1.2 વાંચો: Sec. 10 ની essentials (free consent, Sec. 11 મુજબ competency, Sec. 23 મુજબ lawful consideration and object, Secs. 24-30, 56 મુજબ expressly void નહીં) અને Sec. 10 બહારની essentials -- બે parties, intention to create legal relations, certainty, possibility of performance, legal formalities.

નોંધ

Sec 10 (SM): “all agreements are contracts if they are made by the free consent of the parties competent to contract, for a lawful consideration and with a lawful object and are not expressly declared to be void”.

Sec 10 ની essentials: (1) agreement — consideration માટે offer + acceptance [Secs 2(e), 2(b)]; (2) free consent — consensus ad idem (એક લાલ car સમજે, બીજો કાળી: contract નહીં), consent coercion, undue

influence, fraud, misrepresentation કે mistake થી થયેલું ન હોય (બંદૂક તાકીને કરાવેલું loan = coercion, valid નહીં); (3) capacity [Sec 11] — age of majority (18) નો હોય, sound mind નો હોય, બીજી રીતે disqualified ન હોય (minor, lunatic, idiot, દારૂ પીધેલી વ્યક્તિ, alien enemy, foreign sovereign, convict incompetent); (4) consideration — quid pro quo, 'something in return'; (5) lawful consideration and object [Sec 23] — law થી પ્રતિબંધિત ન હોય, કોઈ law ને નિષ્ફળ ન કરે, fraudulent ન હોય, વ્યક્તિ કે મિલકતને ઈજા ન કરે, immoral કે public policy વિરુદ્ધ ન હોય (100 kg cocaine સામે ઘર = illegal; robbery ની prosecution પડતી મૂકવી = void); (6) expressly void જાહેર થયેલું ન હોય [Secs 24-30, 56] — દા.ત. restraint of trade, marriage, legal proceedings ના agreements.

Sec 10 ની બહારના essentials: બે parties — કોઈ પોતાની સાથે contract ન કરી શકે (State of Gujarat v. Ramanlal S & Co.: partners વચ્ચે firm ની assets ની વહેંચણી એ sale નથી); intention to create legal obligations — social agreements નિષ્ફળ જાય (Balfour v. Balfour; CA exams પાસ કરવા પિતાએ આપેલું ₹5 lakh નું વચન enforceable નથી, પણ 30-day term વાળું credit sale contract છે); legal formalities — insurance લખાણમાં હોવો જોઈએ, immovable property ને registration જોઈએ; certainty of meaning — “a hundred tons of oil” કે અનિશ્ચિત વર્ષોનો lease vagueness ના કારણે void; possibility of performance — જાદુથી ખજાનો શોધી આપવાનું agreement enforce થઈ શકે નહીં.

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 4 પ્રશ્નો

- Format નો મહાવરો કરો: Sec. 10 ટાંકો -> facts પર કયું essential ખૂટે છે તે બતાવો -> valid/void/voidable નો conclusion લખો.
- પતિ-પત્ની કે કુટુંબના વચનવાળા scenarios (birthday માટે પૈસા, પત્નીને remittance) વારંવાર આવે છે: લખેલું અને registered domestic વચન પણ intention to create legal relations ના અભાવે નિષ્ફળ જાય છે (Balfour v. Balfour).
- Social નિમંત્રણ (restaurant માં birthday party) થી contract બનતો નથી -- થયેલો ખર્ચ વસૂલ થઈ શકતો નથી.
- કયું essential નિષ્ફળ જાય છે તે ઝડપથી પકડો: અસ્પષ્ટ terms ('100 tons of oil') = certainty નહીં; 'discover treasure by magic' = impossibility; Sec. 11 મુજબ incompetent party = void.

CSQ 2.1 • PYQ 2018-Nov [3] (b) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 19	LEVEL II ઉપયોગન (Application)	સરળ
CSQ 2.5 • PYQ 2025-Sep [4] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 23	LEVEL II ઉપયોગન (Application)	સરળ
CSQ 2.3 • PYQ 2023-Jun [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 21	LEVEL II ઉપયોગન (Application)	મધ્યમ
CSQ 2.4 • MTP 2023-Nov [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 22	LEVEL II ઉપયોગન (Application)	મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- Multi-limb validity ના પ્રશ્નોમાં દરેક limb અલગ essential તપાસે છે: ગોળી મારવાની ધમકી -> coercion, contract voidable; 100 kg cocaine સામે ઘર -> Sec. 23 મુજબ unlawful consideration, void/illegal -- પહેલાં consent લો, પછી legality.

- દરેક limb માટે status (valid / void / voidable / illegal) અને aggrieved party ની rights બંને લખો, કેમ કે marks limb પ્રમાણે મળે છે.

CSQ 2.2 • RTP 2023-Jun [1] • Case Scenario • --- • Pg 21

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

મધ્યમ

વિષય 3: Types of Contracts

P2-C2-U2.1-T03 • Topic 3: Types of Contracts

પહેલાં વાંચો para 1.3 વાંચો: validity પ્રમાણે classification (valid; void Sec. 2(j); voidable Sec. 2(i); illegal; unenforceable), formation પ્રમાણે (express/implied Sec. 9, tacit, quasi, e-contracts) અને performance પ્રમાણે (executed, executory, unilateral, bilateral).

નોંધ

Classification ના ત્રણ આધાર: validity/enforceability — valid, void [Sec 2(j)], voidable [Sec 2(i)], illegal, unenforceable; formation — express, implied (tacit સહિત), quasi, e-contracts; performance — executed, executory (unilateral અને bilateral એ executory ની જ પ્રકાર).

Validity પ્રમાણેના પ્રકાર: void contract (SM) [Sec 2(j)] — “A contract which ceases to be enforceable by law becomes void when it ceases to be enforceable” (પુસ્તક લખતાં પહેલાં author મરી જાય; 10 tons ખાંડ supply કરતાં પહેલાં factory બળી જાય); voidable (SM) [Sec 2(i)] — “an agreement which is enforceable by law at the option of one or more parties thereto, but not at the option of the other or others” — ત્યારે બને જ્યારે consent free ન હોય (બંદૂક તાકીને scooter વેચાવ્યું), એક party performance અટકાવે, કે નક્કી કરેલા સમયમાં કામ ન થાય (31-3-2022 સુધીમાં ઘર ન બન્યું — B ની option પર voidable); illegal — law થી forbidden, void ab initio, collateral agreements પણ void, બધા illegal agreements void છે પણ બધા void agreements illegal નથી (brown sugar ની ખરીદી); unenforceable — મૂળમાં બરાબર પણ technical ખામી, દા.ત. ત્રણ વર્ષથી વધુ ન ચૂકવાયેલું debt Limitation Act થી barred, કે immovable property નું લખાણ વગરનું transfer.

Void vs voidable — standard ફરક:

Void contract [Sec 2(j)]	Voidable contract [Sec 2(i)]
Law થી enforceable રહેતો નથી	એક કે વધુ parties ની option પર enforceable, બીજાના નહીં
બિલકુલ enforce થઈ શકતો નથી	ફક્ત aggrieved party ની option પર enforceable
કારણ: law માં ફેરફાર કે parties ની ધારણા બહારના સંજોગો	કારણ: party નું consent free ન હતું

Perform થઈ શકતો નથી	વાજબી સમયમાં avoid ન કરાય તો કોઈ પણ party performance માટે દાવો કરી શકે
કોઈ party ને legal remedy આપતો નથી	Aggrieved party વાજબી સમયમાં rescind કરી શકે; ન કરે તો valid બની જાય

Formation પ્રમાણેના પ્રકાર: express — બોલીને કે લખીને શબ્દોમાં terms [Sec 9] (telephone પર ઘર offer થયું અને accept થયું); implied — કામ/વર્તન કે course of dealings થી (uniform વાળો coolie સામાન ઉપાડે; restaurant માં coffee પીવી); tacit — શબ્દો વગર વર્તન પરથી તારવેલો, implied contracts ની અંદર જ (ATM માંથી રોકડ ઉપાડવી; auction માં હથોડી પડતાં sale); quasi — ખરેખર contract ન હોય છતાં law બનાવીને લાદે છે, ન offer ન consent (ખોવાયેલી goods શોધનારે પાછી આપવી પડે; ભૂલથી મુકાયેલો tradesman નો માલ પોતાનો ગણીને વાપરનાર C એ પૈસા ચૂકવવા પડે); e-contracts — electronic માધ્યમ કે EDI networks થી થાય, જેને EDI, cyber કે mouse-click contracts પણ કહે છે.

Performance પ્રમાણેના પ્રકાર: executed — બંને પક્ષે જે કરવાનું હતું તે થઈ ગયું (grocer નું ખાંડનું રોકડ sale); executory — consideration એટલે ભવિષ્યમાં perform થનારું reciprocal promise (G આવતા મહિનેથી tuition આપે, H મહિને ₹1,000 ચૂકવે); unilateral — એકતરફી: એક party એ perform કરી દીધું, બીજાની obligation બાકી (₹50,000 ના reward ની જાહેરાત, B ખોવાયેલા છોકરાને શોધી કાઢે); bilateral — બંને parties પર obligation બાકી (plot ₹10 lacs માં વેચાયો, ₹2,50,000 earnest ચૂકવાયા, કબજો અપાયો, sale deed અને બાકીની રકમ બાકી).

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Void vs voidable નું table પાકું કરો [Secs. 2(j)/2(i)]: meaning, enforceability, કારણ (law કે સંજોગોમાં ફેરફાર vs consent free નહીં), performance, rights -- આ standard 5-marks નો distinguish પ્રશ્ન છે.
- Formation પ્રમાણેના પ્રકાર SM ના examples સાથે: express (શબ્દો, Sec. 9), implied (coolie, coffee), tacit (ATM ઉપાડ, hammer પડવી), quasi (law લાદે -- finder of goods), e-contracts (EDI/cyber/mouse-click).
- Void vs illegal: દરેક illegal agreement void છે, પણ ઊલટું નહીં; illegal agreement ને collateral agreements પણ void છે.

TQ 3.1 • PYQ 2023-Jun [6] (a) • Distinguish Between • 5M • Pg 24

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

TQ 3.3 • MTP 2025-Aug S2 [3] (c) • Descriptive • 6M • Pg 26

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 5 પ્રશ્નો

- Facts ને કારણ સાથે classify કરો: supply પહેલાં factory બળી ગઈ -> contract void બને (impossibility); 2015 નો માલ 2019 સુધી ન ચૂકવાયો -> unenforceable (Limitation Act); આવતા મહિનેથી tuition -> executory/bilateral.

- બંનેને જાણ નહોતી અને હાથી મરી ગયો હતો -> void (mistake/impossibility); નક્કી કરેલી તારીખ સુધીમાં કામ ન થયું -> promisee ની option પર voidable.

CSQ 3.1 • RTP 2021-May [1] (ii) • Case Scenario • --- • Pg 27	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 3.2 • RTP 2021-May [1] (iii) • Case Scenario • --- • Pg 28	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
TQ 3.2 • RTP 2024-Sep [2] • Descriptive • --- • Pg 25	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.3 • RTP 2022-Nov [1] • Case Scenario • --- • Pg 28	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.6 • RTP 2025-Sep [3] • Case Scenario • --- • Pg 30	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 2 પ્રશ્નો

- મિશ્ર sets માં દરેક limb માટે અલગ નિયમ જોઈએ: અશક્ય promise (મરેલાને જીવતો કરવો) -> void; transit માં goods નાશ પામે; marriage-bureau નું payment -- પહેલાં પુછાયેલો classification નો આધાર નક્કી કરો, પછી limb પ્રમાણે apply કરો.
- Overlap ધ્યાન રાખો: એક જ fact pattern એકસાથે implied, executed અને unilateral હોઈ શકે -- જે classification પુછાયું હોય તેનો જ જવાબ લખો.

CSQ 3.4 • RTP 2024-Sep [5] • Case Scenario • --- • Pg 29	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	મધ્યમ
CSQ 3.5 • PYQ 2025-Jan [1] (a) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 29	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	અધરું

વિષય 4: Proposal/Offer [Section 2(a) of the Indian Contract Act, 1872]

P2-C2-U2.1-T04 • Topic 4: Proposal/Offer [Section 2(a) of the Indian Contract Act, 1872]

પહેલાં વાંચો para 1.4 વાંચો: Sec. 2(a) ની definition, valid offer ની essentials, offer ની પ્રકાર (general, specific, cross, counter, standing) અને offer vs invitation to offer, સાથે Carlill v. Carbolic Smoke Ball Co., Lalman Shukla v. Gauri Dutt, Harvey v. Facey અને Harris v. Nickerson.

નોંધ

Sec 2(a) (SM): “when one person signifies to another his willingness to do or to abstain from doing anything with a view to obtaining the assent of that other to such act or abstinence, he is said to make a proposal” — બનાવનાર એટલે promisor/offeror, જેને કરાય તે offeree, accept કરનાર promisee; offer positive (કંઈક કરવું) કે negative (abstinence — B court માં ન જાય તો repair charges ચૂકવવા) હોઈ શકે, express કે implied (traffic signal પર છોકરો car સાફ કરે) પણ હોઈ શકે.

Valid offer ની essentials: (1) legal relations ઊભા કરી શકે એવો હોય — social નિમંત્રણ accept થાય તોપણ

કંઈ ઊભું થતું નથી (birthday-party નો મહેમાન મુસાફરી ખર્ચ વસૂલ ન કરી શકે); (2) certain, definite હોય, vague નહીં — “100 quintals of oil” accept થઈ શકે નહીં, સિવાય કે A ફક્ત mustard oil નો જ ધંધો કરતો હોય; (3) offeree ને communicate થયેલો હોય — offer ની જાણ વગરનું acceptance કોઈ right આપતું નથી (Lalman Shukla v. Gauri Dutt: નોકરે reward ની જાણ વગર ભત્રીજાને શોધ્યો, હકદાર નહીં); (4) assent મેળવવાના હેતુથી કરાયેલો હોય, ફક્ત ઇરાદાનું વિધાન નહીં (પિતાનો પોતાની ઇચ્છા લખતો પત્ર; scholarship ની જાહેરાત) ; (5) conditional હોઈ શકે (RTGS/NEFT થી payment); (6) એવી term ન હોય કે જેનું પાલન ન કરવું એ જ acceptance ગણાય — “if no reply in a week, offer deemed accepted” થી contract બનતો નથી.

Offer ના પાંચ પ્રકાર: general — આખી public ને, તેની conditions પૂરી કરનાર કોઈ પણ accept કરે છે [Sec 8] (Carlill v. Carbolic Smoke Ball Co.: સૂચના મુજબ smoke balls વાપરનાર Mrs Carlill £100 નું reward વસૂલ કરી શકી); specific — નક્કી વ્યક્તિને, ફક્ત તે જ accept કરી શકે (Boulton v. Jones); cross — એકબીજાની જાણ વગર સામસામે એકસરખા offers, કોઈ binding contract નહીં; counter — ફેરફાર સાથેનું qualified acceptance, જે મૂળ offer નું rejection/termination ગણાય (₹10 lakh ના plot સામે ₹8 lakh નો જવાબ — A પછી ₹10 lakh માં પણ ના પાડી શકે); standing/continuing/open — અમુક સમય સુધી acceptance માટે ખુલ્લો રખાય, દા.ત. goods ની supply ની tenders.

Offer vs invitation to offer: કસોટી ઇરાદાની છે — સામેવાળો accept કરે કે તરત બંધાવાનો ઇરાદો હોય તે offer કરે છે; જે terms મૂકીને વાટાઘાટ કરવા કે offers મેળવવા માગે તે ફક્ત invitation કરે છે; invitations માં આવે (i) company prospectus, (ii) દુકાનની બારીમાં goods નું display, (iii) auction sales ની જાહેરાત — auctioneer હાજર રહેનાર કોઈ સાથે contract કરતો નથી, cancel થાય તો મુસાફરી ખર્ચ વસૂલ ન થાય (Harris v. Nickerson), (iv) price quotations — “lowest price for Bumper Hall Pen £900” એ ફક્ત ભાવના પ્રશ્નનો જવાબ હતો, offer નહીં (Harvey v. Facey; Mac Pherson v. Appanna માં પણ એ જ); invitation નું acceptance ફક્ત offer બનાવે છે, contract નહીં.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 2(a) મુજબ offer ની definition લખો અને essentials ગણાવો: legal relations ઊભા કરી શકે એવો, certain અને definite, offeree ને communicate થયેલો, assent મેળવવા કરાયેલો, conditional હોઈ શકે, અને મૌન કે જવાબ ન આપવો એ acceptance ગણાય એવી term ન હોય.
- Offer vs invitation to offer: કસોટી એ કે acceptance થતાં બંધાવાનો ઇરાદો છે કે નહીં; invitations માં company prospectus, દુકાનની બારીમાં goods નું display, auction ની જાહેરાત અને price quotations આવે (Harvey v. Facey -- 'lowest price' વાળો telegram offer ન હતો).
- Offer ના પાંચ પ્રકાર એક-લીટીના અર્થ સાથે યાદ રાખો; counter offer મૂળ offer ને મારી નાખે છે, cross offers થી contract બનતો નથી.

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 4 પ્રશ્નો

- Reward ની જાહેરાતવાળા scenarios: general offer (Carlill); offer ની જાણ સાથે તેની conditions પૂરી કરવી એ acceptance છે (Sec. 8), પણ જાણ વગર કામ કરનાર reward માગી શકે નહીં (Lalman Shukla v. Gauri Dutt).
- Price tag કે self-service mall નું display = invitation to offer; customer counter પર offer કરે છે અને દુકાનદાર ના પાડી શકે -- એટલે tag વાળા ભાવે contract નથી એવો conclusion લખો.
- Auction cancel થયું: જાહેરાત ફક્ત invitation હતી, એટલે હાજર રહેનાર મુસાફરી ખર્ચ વસૂલ ન કરી શકે (Harris v. Nickerson).

CSQ 4.1 • RTP 2022-May [4] • Case Scenario • --- • Pg 32

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 4.2 • PYQ 2023-Dec [3] (b) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 33

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 4.3 • PYQ 2025-Sep [4] (a) (I) • Case Scenario • 4M • Pg 34

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 4.4 • RTP 2026-Jan [2] • Case Scenario • --- • Pg 35

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 5: Acceptance

P2-C2-U2.1-T05 • Topic 5: Acceptance

પહેલાં વાંચો para 1.5 વાંચો: Sec. 2(b) ની definition, valid acceptance ની સાત legal rules (Secs. 7 અને 8) અને Anson ની gunpowder વાળી સરખામણી; cases Boulton v. Jones, Neale v. Merret, Brogden v. Metropolitan Rly. અને Felthouse v. Bindley.

નોંધ

Sec 2(b) (SM): “When the person to whom the proposal is made signifies his assent thereto, proposal is said to be accepted. The proposal, when accepted, becomes a promise”.

Anson (SM): “Acceptance is to offer what a lighted match is to a train of gun powder” — offer એકલો નિષ્ક્રિય છે અને acceptance પહેલાં પાછો ખેંચી શકાય છે (દીવાસળી અડાડતાં પહેલાં ગનપાવડરની હાર હટાવી શકાય); acceptance જ legal relationship ઊભો કરે છે, અને offer accept થતાં જ તે promise બની જાય છે, જેને પાછો ખેંચી કે revoke કરી શકાતો નથી.

Valid acceptance ના legal rules: (1) ફક્ત જેને offer કરાયો હોય તે જ કરી શકે — specific offer (Boulton v. Jones: Brocklehurst ને અપાયેલો order Boulton accept ન કરી શકે, contract નહીં), general offer જેને તેની જાણ હોય તે કોઈ પણ accept કરી શકે (Carlill); (2) absolute અને unqualified હોય [Sec 7] — £280 ના offer સામે £80 નો cheque અને હપતાનું વચન એ acceptance ન હતું (Neale v. Merret); “₹24 lakh for a ₹30 lakh house” એ counter offer છે, અને પછી ₹30 lakh માં થયેલી સંમતિ પણ નવો counter offer જ છે (Union of India v. Bahulal); (3) કોઈક દેખાય એવા સ્વરૂપે communicate થયેલું હોય — draft પર “Approved” લખીને ખાનામાં મૂકી રાખવાથી contract બન્યો નહીં (Brogden v. Metropolitan Rly. Co.); A ને બદલે A ની બહેનને કહેલું

acceptance એ acceptance નથી; (4) નક્કી કરેલી mode માં હોય — નહીં તો offeror વાંધો લઈ શકે; વાંધો ન લે તો તેની સંમતિ માની લેવાય; (5) નક્કી કરેલા કે વાજબી સમયમાં હોય — બગડી જતાં કેળાં માટે ચાર દિવસ વધારે પડતા, ઘરના sale માટે વાજબી; (6) ફક્ત મૌન એ acceptance નથી (Felthouse v. Bindley: “If I hear no more I shall consider the horse mine” — ભત્રીજાએ જવાબ ન આપ્યો, કોઈ બંધાયું નહીં), સિવાય કે અગાઉના વર્તનથી મૌન એ assent નો પુરાવો બને (subscription પૂરું થયા પછી પણ magazine વાપરતા રહેવું); (7) વર્તનથી acceptance [Sec 8] — proposal ની conditions પૂરી કરવી એ acceptance છે (tradesman customer નો order goods મોકલીને પૂરો કરે).

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 2(b) મુજબ acceptance ની definition લખો અને rules ગણાવો: ફક્ત જેને offer કરાયો હોય તે જ કરે (Boulton v. Jones); absolute અને unqualified [Sec. 7]; communicate થયેલું (Brogden); નક્કી કરેલી mode માં; નક્કી કરેલા કે વાજબી સમયમાં; ફક્ત મૌન એ acceptance નથી (Felthouse v. Bindley); વર્તનથી acceptance [Sec. 8].
- Anson સમજાવો: 'Acceptance is to offer what a lighted match is to a train of gun powder' -- acceptance થાય ત્યાં સુધી offer revocable છે; accept થતાં તે promise બને છે અને પાછો ખેંચી શકાતો નથી.
- Partial કે qualified acceptance (ભાવનો અમુક ભાગ ચૂકવતો cheque -- Neale v. Merret) એ counter offer છે, acceptance નહીં.

TQ 5.1 • PYQ 2021-Jan [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 36

LEVEL I

સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- 'If you do not reply within a week I shall treat the offer as accepted' -- આ invalid છે: offeror મૌનને acceptance તરીકે લાદી શકે નહીં; અને નક્કી કરેલા સમય પછીનું acceptance એ acceptance નથી (offer lapse થઈ જાય છે).
- જવાબનું માળખું: rule (Sec. 2(b)/7 + case) -> facts -> binding contract બન્યો કે નહીં.

CSQ 5.1 • RTP 2019-Nov [3] • Case Scenario • --- • Pg 41

LEVEL II

ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 6: Communication of Offer and Acceptance

P2-C2-U2.1-T06 • Topic 6: Communication of Offer and Acceptance

પહેલાં વાંચો paras 1.6 અને 1.7 વાંચો: Sec. 4 (offer/acceptance નું communication ક્યારે પૂરું થાય), Sec. 3 ની modes, telephone/telex પર acceptance (Entores case), અને special conditions નું communication (Mukul Datta v. Indian Airlines, Lilly White v. Mannuswamy).

નોંધ

Sec 4 — offer (SM): “the communication of offer is complete when it comes to the knowledge of the

person to whom it is made” — પત્ર 10th March પોસ્ટ થયો, 12th મળ્યો પણ વંચાયો 15th: offer 15th ના રોજ communicate થયો; **modes [Sec 3]:** act થી (લખેલા કે બોલેલા શબ્દો — letters, telegrams, faxes, emails, telephone), omission થી (forbearance, પણ મૌન ક્યારેય નહીં — ₹50,000 માટે B court થી દૂર રહે), અને conduct થી (bus માં ચડવું, weighing machine માં સિંકો નાખવો).

Sec 4 — acceptance: proposer સામે ત્યારે પૂરું જ્યારે તે acceptor ની પહોંચ બહાર જાય એ રીતે proposer તરફ મોકલી દેવાય (પત્ર પોસ્ટ થયો); acceptor સામે ત્યારે પૂરું જ્યારે તે proposer ની જાણમાં આવે (પત્ર તેને મળે) — એટલે proposer અને acceptor માટે દરેક timeline અલગ અલગ લખવી પડે.

Postal એટલે કે golden rule: acceptance નો પત્ર પોસ્ટ થતાં જ proposer બંધાઈ જાય છે — સરનામું બરાબર, પૂરતી ટિકિટ અને બરાબર પોસ્ટ થયેલો હોય તો — ભલે પછી મોડો પડે, ખોવાઈ જાય કે ખોટી જગ્યાએ પહોંચે; પણ ફક્ત મનમાં એકતરફી સંમતિ એ communication નથી: જમીન વેચવાનો bank નો ઠરાવ communicate ન થયો એટલે contract બન્યો નહીં (Central Bank Yeotmal v. Vyankatesh; Brogden).

Instantaneous modes: telephone/telex/fax/e-mail — contract ત્યારે જ પૂરો થાય જ્યારે acceptance મળે, અને જ્યાં acceptance મળે ત્યાં જ થયો ગણાય (Entores Ltd. v. Miles Far East Corporation); call કપાય કે line માં ખલેલ પડે તો acceptor એ ખાતરી કરવી પડે કે offeror એ શબ્દો સાંભળ્યા, નહીં તો contract નહીં.

Special conditions અને standard forms: tickets કે receipts પર છપાયેલી conditions વાજબી રીતે જણાવાઈ હોય તો tacit acceptance થી બંધનકર્તા બને — air ticket પરની ઝીણા અક્ષરની conditions communicate થયેલી ગણાઈ (Mukul Datta v. Indian Airlines) — પણ ગેરવાજબી terms ચાલતી નથી: laundry ની receipt માં claim ને value ના 15% સુધી મર્યાદિત કરાયો હતો; customer ને સાડીની આખી કિંમત મળી (Lilly White v. Mannuswamy); contract પછી બહાર પડેલી conditions બંધનકર્તા નથી (Raipur Transport Co. v. Ghanshyam); **Carlill ના સિદ્ધાંતો:** (i) offer માં બંધાવાનું ચોક્કસ promise હોવું જોઈએ, (ii) offer કોઈ ખાસ વ્યક્તિને કે આખી public ને હોઈ શકે, (iii) જ્યાં offer એ કોઈ કામ સામેનું promise હોય ત્યાં તે કામ કરવું એ જ acceptance છે, અલગથી communication જરૂરી નથી.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 4: offer નું communication ત્યારે પૂરું જ્યારે તે offeree ની જાણમાં આવે (પત્ર મળે અને વંચાય); acceptance નું -- proposer સામે પોસ્ટ થતાં (acceptor ની પહોંચ બહાર), acceptor સામે તે proposer ને મળે ત્યારે.
- Postal rule: સરનામું બરાબર, ટિકિટ લગાવેલો અને પોસ્ટ થયેલો acceptance નો પત્ર રવાના થતાં જ proposer બંધાઈ જાય છે, ભલે તે મોડો પડે કે ખોવાઈ જાય; પણ ફક્ત મનમાં સંમતિ કે communicate ન થયેલી 'Approved' નોંધ એ acceptance નથી (Brogden; Central Bank Yeotmal v. Vyankatesh).
- Instantaneous modes (telephone/telex/e-mail): contract ત્યારે જ પૂરો જ્યારે acceptance ખરેખર મળે, અને તે મળ્યાની જગ્યાએ (Entores).

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 4 પ્રશ્નો

- Appointment ની scenarios (principal કે school ની selection lists): અધિકાર વગરની વ્યક્તિ પાસેથી મળેલી માહિતી કે ક્યારેય જાહેર ન થયેલી list એ acceptance નું communication નથી -- એટલે concluded contract નહીં.
- Timeline ના પ્રશ્નો: દરેક તારીખ નક્કી કરો -- revocation નો પત્ર acceptor ને પહોંચે તે પહેલાં acceptance પોસ્ટ થઈ જાય તો proposer બંધાય છે; જવાબ 'as against proposer' અને 'as against acceptor' અલગ અલગ લખો.
- Special conditions (tickets, laundry receipts) વાજબી notice અપાયો હોય તો tacit રીતે બંધનકર્તા બને, પણ ગેરવાજબી terms ચાલતી નથી (Lilly White v. Mannuswamy).

CSQ 6.1 • PYQ 2021-Jan [3] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 43	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 6.2 • RTP 2024-Jun [2] • Case Scenario • --- • Pg 44	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 6.3 • PYQ 2026-Jan [1] (a) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 44	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 6.4 • RTP 2026-May [2] • Case Scenario • --- • Pg 46	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિષય 7: Communication of Performance

P2-C2-U2.1-T07 • Topic 7: Communication of Performance

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 2.1 નો §1.7 ('Communication of Performance') વાંચો: proposer અને acceptor માટે acceptance નું communication ક્યારે પૂરું થાય, અને Carlill v. Carbolic Smoke Ball Co. માં નક્કી થયેલા ત્રણ સિદ્ધાંતો.

નોંધ

બે દૃષ્ટિકોણ: proposal નું communication ત્યારે પૂરું જ્યારે તે જેને માટે છે તેની જાણમાં આવે (Section 4); acceptance નું communication **proposer સામે** ત્યારે પૂરું જ્યારે acceptance એ રીતે મોકલાય કે તે acceptor ની પહોંચ બહાર જાય, અને **acceptor સામે** ત્યારે જ્યારે તે proposer ની જાણમાં આવે.

Acceptance તરીકે performance: જ્યાં offeree એ acceptance તરીકે performance (કોઈ કામ) communicate કરવાનું હોય, ત્યાં ફક્ત તે કામ કરી નાખવું પૂરતું નથી — તેણે તે performance communicate પણ કરવું પડે, **સિવાય કે** offer માં જ એવી term હોય કે ફક્ત performance જ acceptance ગણાશે.

Carlill v. Carbolic & Smokeball Co.: company એ જાહેરાત કરી કે તેની carbolic smoke ball વાપર્યા પછી જેને influenza થાય તેને \$100 નું reward મળશે; Mrs. Carlill એ સૂચના મુજબ વાપર્યો, influenza થયો, અને તે reward ની હકદાર ઠરી — જાહેરાતમાં પાલનનું communication માગ્યું ન હતું, એટલે તેની જરૂર ન હતી. નક્કી થયેલા ત્રણ સિદ્ધાંતો: (i) offer accept થઈ શકે તે માટે તેમાં offeror નું એવું ચોક્કસ promise હોવું જોઈએ કે તેની terms accept થાય તો તે બંધાશે; (ii) offer આખી દુનિયાને કરી શકાય; (iii) જ્યાં offer communication ની જરૂર કાઢી નાખે ત્યાં

condition નું પાલન એ જ acceptance છે.

વિષય 8: Revocation of Offer and Acceptance

P2-C2-U2.1-T08 · Topic 8: Revocation of Offer and Acceptance

પહેલાં વાંચો para 1.8 વાંચો: Sec. 4 (revocation નું communication ક્યારે પૂરું થાય), Sec. 5 (સમયમર્યાદા), Sec. 6 ની revocation ની modes, અને પોસ્ટ થયેલું acceptance પાછું ખેંચવા બાબતે India-England નો ફરક.

નોંધ

Sec 4 — revocation: જે કરે છે તેની સામે ત્યારે પૂરું જ્યારે તે તેની પહોંચ બહાર જાય એ રીતે મોકલી દેવાય (telegram રવાના થયો); જેને કરાય છે તેની સામે ત્યારે, જ્યારે તે તેની જાણમાં આવે (telegram મળ્યો).

Sec 5: proposal ત્યાં સુધી revoke થઈ શકે જ્યાં સુધી તેના acceptance નું communication proposer સામે પૂરું ન થાય — એટલે acceptance નો પત્ર પોસ્ટ થાય તે પહેલાં કે તે જ ક્ષણે, પછી નહીં; acceptance તેનું communication acceptor સામે પૂરું થાય તે પહેલાં revoke થઈ શકે — એટલે પત્ર proposer ને પહોંચે તે પહેલાં કે તે જ ક્ષણે.

Offer ની revocation ની modes [Sec 6]: (1) notice of revocation (B accept કરે તે પહેલાં A telephone કરીને C ને વેચી દે); (2) lapse of time — નક્કી કરેલો કે વાજબી (Ramsgate Victoria Hotel v. Montefiore: June માં share માટે અરજી કરનાર November ના allotment થી બંધાય નહીં); (3) condition precedent પૂરી ન થાય (B માગ્યા મુજબ પોતાની જમીન lease પર આપવાની ના પાડે — A નો offer revoke થયેલો ગણાય); (4) proposer નું મૃત્યુ કે ગાંડપણ, જો acceptance પહેલાં acceptor ની જાણમાં આવે; (5) counter offer; (6) નક્કી કરેલી કે રાબેતા મુજબની mode માં acceptance ન થાય; (7) પછીથી ઊભી થયેલી illegality.

Offer ખુલ્લો રાખવો: offeror એ નક્કી સમય સુધી offer ખુલ્લો રાખવાનું કબૂલ્યું હોય તોપણ acceptance પહેલાં તે revoke કરી શકાય — X એ પોતાની 50 cotton bales 6 pm સુધી ખુલ્લી રાખવાનું વચન આપ્યું પણ પહેલાં Z ને વેચી દીધી; Y નું 6 pm પહેલાંનું પણ revocation પછીનું acceptance નિષ્ફળ ગયું; auction માં bid કરનાર હથોડી પડે તે પહેલાં પોતાની bid પાછી ખેંચી શકે; પણ offeree revocation થી ત્યારે જ બંધાય જ્યારે તે તેની જાણમાં આવે.

પોસ્ટ થયેલા acceptance બાબતે India vs England: English law માં acceptance એક વાર જણાવાય કે પોસ્ટ થાય એટલે contract પૂરો થઈ જાય છે અને તે irrevocable છે; Indian law માં acceptance નો પત્ર offeror ને પહોંચે તે પહેલાં acceptor ગમે ત્યારે revoke કરી શકે — revocation નો telegram acceptance ના પત્ર પહેલાં કે તેની સાથે જ પહોંચે તો revocation absolute છે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો · 1 પ્રશ્ન

- Offer ની revocation ની modes [Sec. 6]: notice of revocation; lapse of time (Ramsgate Victoria Hotel v. Montefiore); condition precedent પૂરી ન થવી; acceptance પહેલાં acceptor ને જાણ થાય તો proposer નું મૃત્યુ કે ગાંડપણ; counter offer; નક્કી કરેલી કે રાબેતા મુજબની mode માં acceptance ન થવું; પછીથી ઊભી થયેલી illegality.
- Sec. 5: proposal ત્યાં સુધી ગમે ત્યારે revoke થઈ શકે જ્યાં સુધી તેના acceptance નું communication proposer સામે પૂરું ન થાય; acceptance, તેનું communication acceptor સામે પૂરું થાય તે પહેલાં.

- Sec. 4: revocation જે કરે છે તેની સામે રવાના થતાં પૂરું થાય, બીજી party સામે તેની જાણમાં આવે ત્યારે.

TQ 8.1 • PYQ 2018-Nov [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 47

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- પોસ્ટ થયેલું acceptance telegram થી પાછું ખેંચવું: India માં valid, જો તે acceptance ના પત્ર પહેલાં કે તેની સાથે પહોંચે (English law જુદો છે -- પોસ્ટ થતાં જ contract પૂરો).
- Offer ખુલ્લો રાખવાનું વચન (consideration વગરનું) acceptance પહેલાંની revocation ને રોકતું નથી; પણ revocation offeree ને ત્યારે જ બાંધે જ્યારે તે તેની જાણમાં આવે.

CSQ 8.3 • PYQ 2024-Sep [1] (a) (ii) {C} • Case Scenario • 2M • Pg 50

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

સરળ

CSQ 8.1 • RTP 2018-Nov [1] (i) • Case Scenario • ---- • Pg 48

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- તારીખવાળા પ્રશ્નો: દરેક તારીખને Sec. 4 ના બનાવ સાથે જોડો (પત્ર વંચાય ત્યારે offer પૂરો; acceptance proposer સામે પોસ્ટ થતાં, acceptor સામે મળતાં પૂરું), પછી દરેક party ક્યાં સુધી revoke કરી શકે તે શોધો.
- Revocation અને acceptance રસ્તામાં સામસામે ક્રોસ થાય ત્યારે, જે communication સંબંધિત party સામે પહેલાં પૂરું થયું હોય તેને પ્રાધાન્ય મળે.

CSQ 8.2 • PYQ 2021-Jan [3] (c) • Case Scenario • 6M • Pg 49

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

અધરું

એકમ 2.2: Consideration

Consideration

P2-C2-U2.2 • મહત્વ D • પ્રકરણમાં Rank 7 • શ્રેણી C • પ્રકરણના 7.3% પ્રશ્નો • 17 પ્રશ્નો

વિષય 1: Consideration એટલે શું?

P2-C2-U2.2-T01 • Topic 1: What is Consideration?

પહેલાં વાંચો Unit 2 (Consideration) નો para 2.1 વાંચો: Sec. 2(d) ની definition, Misa v. Currie નું વર્ણન અને consideration ની benefit-detriment વાળા બે પાસાં.

નોંધ

Sec 2(d) (SM): “When at the desire of the promisor, the promisee or any other person has done or abstained from doing, or does or abstains from doing or promises to do or abstain from doing

something, such an act or abstinence or promise is called consideration for the promise”.

Misa v. Currie (SM): “A valuable consideration in the sense of law may consist either in some right, interest, profit or benefit accruing to one party (i.e. promisor) or forbearance, detriment, loss or responsibility given, suffered or undertaken by the other (i.e. the promisee)” — બે પાસાં: promisor ને benefit અને promisee ને detriment.

Elements: quid pro quo — ‘something in return’, એટલે promisor ની obligation સામે promisee જે કિંમત ચૂકવવાનું કબૂલે છે; તે act હોઈ શકે (guarantee સામે goods credit પર વેચવા), abstinence હોઈ શકે (₹1,00,000 નો દાવો ન માંડવો; ₹2,00,000 લઈને હરીફ electric દુકાન 1 km દૂર ખસેડવી) કે promise હોઈ શકે; તે પૈસામાં જ હોય એ જરૂરી નથી (95% થી વધુ marks લાવે તો MNC ની નોકરીનું વચન); તે promisor ની ઇચ્છાથી હોવું જોઈએ; promisee પાસેથી કે બીજી કોઈ પણ વ્યક્તિ પાસેથી આવી શકે; past, present કે future હોઈ શકે — Consideration = parties સામસામે જે promise/performance આપે છે તે; સ્વરૂપ = એક party ને કંઈક benefit/right/profit કે બીજાને કંઈક detriment/loss/forbearance.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 2(d) ટિંકો: ‘when at the desire of the promisor, the promisee or any other person has done or abstained from doing, or does or abstains from doing, or promises to do or abstain from doing something, such act or abstinence or promise is called a consideration for the promise’.
- Elements સમજાવો: quid pro quo (‘something in return’); તે act, abstinence કે promise હોઈ શકે; promisor ને benefit કે promisee ને detriment (Misa v. Currie); પૈસામાં જ હોય એ જરૂરી નથી.
- 7-marks નો પ્રશ્ન definition ને para 2.2 ના આઠ legal rules સાથે જોડે છે -- બંને સાથે તૈયાર કરો.

TQ 1.1 • PYQ 2019-Nov [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 54

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

વિષય 2: Legal Rules Regarding Consideration

P2-C2-U2.2-T02 • Topic 2: Legal Rules Regarding Consideration

પહેલાં વાંચો para 2.2 વાંચો: consideration ના આઠ legal rules, સાથે Durga Prasad v. Baldeo, Chinnayya v. Ramayya અને Sec. 25 નું Explanation 2.

નોંધ

આઠ rules: (1) promisor ની ઇચ્છાથી આવવું જોઈએ — ત્રીજી વ્યક્તિની ઇચ્છાથી કરેલું કામ consideration નથી (Durga Prasad v. Baldeo: Collector ની ઇચ્છાથી બજાર બંધાયું, commission નું વચન void; S નો માલ આગમાંથી સ્વેચ્છાએ બચાવનાર R કોઈ reward માગી શકે નહીં); (2) promisee પાસેથી કે બીજી કોઈ પણ વ્યક્તિ પાસેથી આવી શકે — India માં stranger to consideration ચાલે છે; (3) executed (કામ કરી દેવું) કે executory (promise) હોઈ શકે — A અત્યારે ₹5,000 ચૂકવે, B એક મહિનામાં ઘઉં આપવાનું વચન આપે; (4) past, present કે future હોઈ શકે —

Sec 2(d) નું “has done or abstained” past consideration ને માન્ય રાખે છે, પણ તે promisor ની અગાઉની વિનંતી કે ઇચ્છાથી થયેલું હોવું જોઈએ; રોકડ sale = present consideration; (5) adequate હોવું જરૂરી નથી; (6) જે legal obligation પહેલેથી છે તેનું પાલન ન હોવું જોઈએ — સાક્ષીને પૈસા ચૂકવવાનું વચન, કે doctor ને તેની fees ઉપરાંત ₹2,000 આપવાનું વચન void છે; કાયદેસર જેટલું કરવું પડે તેથી વધુ કરવું એ સારું consideration છે, જો તે public policy વિરુદ્ધ ન હોય; (7) real હોવું જોઈએ, illusory નહીં — જાદુથી ખજાનો શોધવો કે મરેલાને જીવતો કરવો void છે; (8) lawful હોવું જોઈએ, immoral કે public policy વિરુદ્ધ નહીં — Government bank ની નોકરી માટે ₹50,000 void છે.

Adequacy (Sec 25 નું Explanation 2): જે agreement માં promisor નું consent મુક્ત રીતે અપાયું હોય તે ફક્ત consideration ઓછું છે એટલા કારણે void થતું નથી — ₹60 lacs નું ઘર ₹10 lacs માં વેચાયું હોય તોપણ ટકે છે; પણ ચોંકાવે એટલું ઓછું consideration એ consent free ન હતું (coercion, undue influence, fraud) એવા આરોપના ટેકામાં પુરાવા તરીકે લઈ શકાય; એટલે “consideration must be adequate” ખોટું છે — તે ફક્ત real, lawful અને કંઈક કિંમતનું હોવું જોઈએ.

Chinnayya v. Ramayya (1882): વૃદ્ધ સ્ત્રીએ પોતાની મિલકત દીકરીને gift માં આપી, સાથે મામાને annuity ચૂકવવાની સૂચના મૂકી; દીકરીએ ચૂકવવાનું લખાણ કરી આપ્યું પણ પછી ચૂકવ્યું નહીં — ઠર્યું કે પૂરતું consideration હતું (તે માતા પાસેથી આવ્યું, promisee એવા મામા પાસેથી નહીં) અને મામા વસૂલ કરી શકે; જવાબનું માળખું: Sec 2(d) નો rule → consideration કોણે અને કોની ઇચ્છાથી આપ્યું → enforceability.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- ‘Consideration must be adequate’ એ FALSE છે: તે adequate હોવું જરૂરી નથી પણ real, lawful અને કંઈક કિંમતનું હોવું જોઈએ; Sec. 25 ની Explanation 2 મુજબ free consent વાળું agreement ફક્ત inadequacy ના કારણે void નથી -- inadequacy એ ફક્ત consent free હતું કે નહીં તેનો પુરાવો છે.
- આઠે rules યાદ રાખો: promisor ની ઇચ્છાથી (Durga Prasad v. Baldeo -- ત્રીજી વ્યક્તિની ઇચ્છાથી કરેલું કામ consideration નથી); promisee કે બીજી કોઈ પણ વ્યક્તિ પાસેથી આવી શકે; executed કે executory; past, present કે future; adequate હોવું જરૂરી નથી; જે કાયદેસર કરવું જ પડે એમ છે તે ન હોવું જોઈએ; real હોવું જોઈએ, illusory નહીં; lawful હોવું જોઈએ.

TQ 2.1 • MTP 2022-Nov S1 [2] (ii) • Descriptive • 3M • Pg 56

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Annuity ની શરતવાળો gift deed (Balwant/Reema પ્રકારનો = Chinnayya v. Ramayya): consideration promisee સિવાયની વ્યક્તિ પાસેથી પણ આવી શકે, એટલે annuity ચૂકવવાનું promise enforceable છે.
- જવાબનું માળખું: Sec. 2(d) નો rule → consideration કોણે અને કોની ઇચ્છાથી આપ્યું તે નક્કી કરો → enforceability નો conclusion.

CSQ 2.1 • RTP 2018-Nov [2] (i) • Case Scenario • --- • Pg 56

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

વિષય 3: Suit by a Third Party to a Contract

P2-C2-U2.2-T03 • Topic 3: Suit by a Third Party to a Contract

પહેલાં વાંચો para 2.3 વાંચો: privity of contract નો સિદ્ધાંત ('stranger to a contract cannot sue') અને તેના સાત exceptions.

નોંધ

Privity of contract નો સિદ્ધાંત: India માં consideration ત્રીજી વ્યક્તિ પાસેથી આવી શકે તોપણ, contract પર દાવો ફક્ત તેની party જ કરી શકે — stranger to consideration (ચાલે) અને stranger to contract (દાવો ન કરી શકે) એ બે જુદી વાત છે: Q નો દેવાદાર P મિલકત R ને વેચે અને R, Q ને ચૂકવી દેવાનું વચન આપે; R ચૂકવે નહીં તો Q દાવો ન કરી શકે, કેમ કે તે contract માટે stranger છે.

સાત exceptions (stranger દાવો કરી શકે): (1) trust — beneficiary settlor-trustee ના contract માં party ન હોવા છતાં પોતાનો right enforce કરી શકે; (2) લખાણમાં ઉતારેલું family settlement — વહેંચણી વખતે દીકરાઓએ આપેલું ₹20,000 allowance નું વચન માતા enforce કરી શકે; (3) marriage ના contracts કે ગોઠવણ — તરછોડાયેલી પત્ની, પતિએ તેના પિતાને આપેલા સારી રીતે રાખવાના કે માસિક allowance ના વચન પર દાવો કરી શકે; (4) personal skill ન સંડોવતા contract નું assignment — પોતાને assign થયેલી insurance policy હેઠળ દીકરો claim કરી શકે; (5) acknowledgement કે estoppel — promisor નું વર્તન તેને ત્રીજી વ્યક્તિનો agent બનાવે (M એ N ને કહ્યું કે તેની પાસે N ના ₹20,000 પડ્યા છે; N, M પાસેથી વસૂલ કરી શકે); (6) covenant running with the land — જમીન સાથે જોડાયેલી ફરજોની જાણ સાથે ખરીદનાર બંધાય છે; restrictive covenants બધા successors ને બાંધે છે; (7) agent મારફતના contracts — agent એ પોતાની authority માં અને principal ના નામે કરેલા contracts principal enforce કરી શકે.

જમીનની શરતવાળા પ્રશ્નો (Sohanlal-Chotelal પ્રકાર): જમીન એવી શરતે વેચાઈ કે 1 acre વેચનારના દીકરા માટે ખુલ્લી રહે — Sec 2(d) (consideration કાયદેસર રીતે ત્રીજી વ્યક્તિ પાસેથી આવી શકે, Chinnayya v. Ramayya; sale deed અને promise એકસાથે થયા હોય તો એક જ transaction બને) સાથે covenant-running-with-the-land નું exception જોડો — દીકરો contract માટે stranger હોવા છતાં promise ના અમલ માટે purchaser સામે દાવો કરી શકે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Rule લખો: contract પર દાવો ફક્ત તેની party જ કરી શકે (privity નો સિદ્ધાંત); પણ stranger to CONSIDERATION જુદી વાત છે -- India માં consideration ત્રીજી વ્યક્તિ પાસેથી આવી શકે, છતાં stranger to CONTRACT દાવો ન કરી શકે.
- સાત exceptions એક-એક example સાથે યાદ રાખો: (1) trust -- beneficiary દાવો કરી શકે; (2) લખાણમાં ઉતારેલું family settlement; (3) marriage ના contracts કે ગોઠવણ; (4) contract નું assignment (personal skill ન સંડોવતું); (5) acknowledgement કે estoppel (promisor ત્રીજી વ્યક્તિના agent તરીકે વર્તે); (6) covenant running with the land; (7) agent મારફતના contracts -- principal enforce કરી શકે.

TQ 3.2 • PYQ 2026-May [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 58

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- વેચનારના દીકરા માટે ઉપયોગ અનામત રાખતી કે મામાને annuity આપતી શરત સાથે વેચાયેલી જમીન (Sohanlal-Chotelal; Das-Geeta-Gopal): Sec. 2(d) (ત્રીજી વ્યક્તિ પાસેથીનું consideration valid છે, Chinnayya v. Ramayya) ને trust કે covenant-running-with- land ની exception સાથે જોડો -- privity છતાં beneficiary દાવો કરી શકે છે.
- માળખું: સામાન્ય rule -> facts પર લાગુ પડતું exception -> ત્રીજી party નો દાવો ચાલી શકે (કે નહીં) એવો conclusion.

CSQ 3.1 • PYQ 2019-Jun [1] (a) • Case Scenario • 4M • Pg 60

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.2 • RTP 2026-May [3] • Case Scenario • --- • Pg 61

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

વિષય 4: Validity of an Agreement without Consideration

P2-C2-U2.2-T04 • Topic 4: Validity of an Agreement without Consideration

પહેલાં વાંચો para 2.4 વાંચો: Sec. 25 નો rule 'no consideration, no contract' અને તેની exceptions -- Sec. 25(1) natural love and affection, 25(2) past voluntary services, 25(3) time-barred debt, agency (Sec. 185), completed gift (Sec. 25 નું Expl. 1), bailment (Sec. 148) અને charity (Kedarnath v. Gorie Mohammad).

નોંધ

Sec 25 નો rule: સામાન્ય rule એ છે કે consideration વગર થયેલું agreement void છે — “no consideration, no contract”; **exceptions:** 25(1) natural love and affection; 25(2) past voluntary services નું વળતર; 25(3) time-barred debt ચૂકવવાનું promise; agency (Sec 185); completed gift (Sec 25 નું Explanation 1); bailment (Sec 148); charity (Kedarnath v. Gorie Mohammad).

Sec 25(1) — ચાર conditions: (i) natural love and affection થી કરાયેલું હોય, (ii) parties એકબીજાના નજીકના સગા હોય, (iii) લખાણમાં હોય, (iv) registered હોય — પતિએ પત્નીને પોતાની કમાણી આપવાનું registered વચન valid; નવી પરણેલી પુત્રવધૂને ₹5,00,000 નો સોનાનો હાર આપવાનું લખેલું, સહી કરેલું અને registered વચન valid; ફક્ત મિત્રને gift નું વચન નિષ્ફળ જાય — મિત્રો નજીકના સગા નથી.

Sec 25(2) — past voluntary services: જો promisor માટે પહેલેથી સ્વેચ્છાએ કંઈક કર્યું હોય તેને આખું કે અંશતઃ વળતર આપવાનું promise enforceable છે, જો (i) services સ્વેચ્છાએ અપાઈ હોય, (ii) promisor માટે હોય, (iii) તે વખતે promisor હયાત હોય, (iv) promisor નો વળતર આપવાનો ઇરાદો હોય — P, R નું ખોવાયેલું પાકીટ પાછું આપે તો R નું ₹10,000 નું વચન બંધનકર્તા; મામાએ કેસ જીતવામાં મદદ કરી પછી ભત્રીજાનું ₹10,000 નું વચન valid છે.

Sec 25(3) — time-barred debt: limitation થી barred થયેલું debt ચૂકવવાનું, લખાણમાં અને તે કરનાર કે તેના authorised agent ની સહી વાળું promise consideration વગર પણ valid છે — પણ જેટલી રકમનું વચન હોય તેટલા પૂરતું જ enforceable: ₹60,000 ના barred debt સામે ₹50,000 નું લખેલું અને સહી કરેલું promise ફક્ત

₹50,000 પૂરતું enforceable છે.

બાકીના exceptions: agency — agency ઊભી કરવા consideration જરૂરી નથી (Sec 185); completed gift — Sec 25 નું Explanation 1: ખરેખર થઈ ગયેલા કોઈ પણ gift ની validity ને donor અને donee વચ્ચે કશું અસર કરતું નથી (આપી દીધેલો gift valid; ફક્ત gift આપવાના કોરા વચનને Sec 25(1) ની conditions જોઈએ); bailment (Sec 148) — કોઈ હેતુ માટે goods આપવી, અને હેતુ પૂરો થયે સૂચના મુજબ પાછી આપવી કે નિકાલ કરવો — તેમાં consideration જોઈએ નહીં (જમા મૂકેલા માલ માટે godown ની ચાવી સોંપવી); charity — જ્યાં promisee એ તે વચન પર ભરોસો રાખીને liability ઊભી કરી હોય ત્યાં promise enforceable છે (Kedarnath v. Gorie Mohammad; renovation પાછળ ખર્ચ કરનાર મંદિરનો secretary વચન આપેલા ₹1,00,000 માગી શકે — કંઈ ખર્ચું ન હોય તો claim નહીં).

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 25(1) ની ચાર conditions: (i) natural love and affection, (ii) parties નજીકના સગા હોય, (iii) લખાણમાં, (iv) registered.
- Sec. 25(3): time-barred debt ચૂકવવાનું promise લખાણમાં અને debtor કે તેના authorised agent ની સહી વાળું હોવું જોઈએ; ફક્ત વચન આપેલી રકમ પૂરતું જ enforceable.
- Exception ની યાદી: 25(1); 25(2); 25(3); agency (Sec. 185); completed gifts; bailment (Sec. 148); charity.

TQ 4.2 • PYQ 2024-Sep [3] (c) (ii) • Descriptive • 3M • Pg 64

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- દરેક exception Sec. 25 ને શા માટે ઓવરરાઇડ કરે છે તે સમજાવો, દરેક મુદ્દા દીઠ એક SM Example આપીને.
- Trap: COMPLETED gift ને consideration જોઈએ નહીં, પણ gift આપવાનું ફક્ત PROMISE ત્યારે જ enforceable છે જ્યારે Sec. 25(1) ની બધી conditions પૂરી થાય -- મિત્રો 'near relations' નથી.

TQ 4.1 • PYQ 2021-Jan [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 62

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 8 પ્રશ્નો

- Time-barred debt: લખેલું, સહી કરેલું promise -> બંધનકર્તા, ફક્ત વચન આપેલી રકમ પૂરતું (Rs. 60,000 માંથી Rs. 50,000).
- Charity: ફક્ત ત્યાં enforceable જ્યાં promisee એ તે વચન પર ભરોસો રાખીને liability ઊભી કરી હોય (Kedarnath); કંઈ ખર્ચું ન હોય તો claim નહીં.
- Gifts: birthday પર આપી દીધેલો iPhone = valid completed gift; મિત્રને સોનાની વીંટીનું વચન = unenforceable; નજીકના સગા + લખાણમાં + registered હોય તો જવાબ ઊલટો થાય.
- Past voluntary service (ખોવાયેલા documents પાછા આપવા): પછીથી વળતરનું વચન Sec. 25(2) મુજબ બંધનકર્તા -- ચારે essential factors ચકાસો.

CSQ 4.3 • PYQ 2024-Sep [1] (a) (iii) {C} • Case Scenario • 2M • Pg 67	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 4.6 • PYQ 2026-Jan [4] (a) (i) • Case Scenario • 2M • Pg 69	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 4.7 • PYQ 2026-Jan [4] (a) (ii) • Case Scenario • 2M • Pg 70	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 4.8 • PYQ 2026-Jan [4] (a) (iii) • Case Scenario • 3M • Pg 71	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 4.1 • PYQ 2020-Nov [3] (c) (ii) • Case Scenario • 6M • Pg 65	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.2 • MTP 2024-Jul [4] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 66	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.4 • RTP 2025-May [2] • Case Scenario • --- • Pg 67	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.5 • RTP 2026-Jan [3] • Case Scenario • --- • Pg 69	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

એકમ 2.3: Other Essential Elements of Valid Contract

Other Essential Elements of Valid Contract

P2-C2-U2.3 • મહત્ત્વ C • પ્રકરણમાં Rank 1 • શ્રેણી A • પ્રકરણના 22.6% પ્રશ્નો • 53 પ્રશ્નો

વિષય 1: Capacity to Contract

P2-C2-U2.3-T01 • Topic 1: Capacity to Contract

પહેલાં વાંચો Study Section 3.1 'Capacity to Contract' (Unit 3) ભણો: Sec. 11 (કોણ competent છે), minor ની agreement ની rules (Mohori Bibi vs. Dharmo Das Ghose), Sec. 12 (sound mind), Sec. 68 (necessaries) અને disqualified persons.

નોંધ

Sec 11 — કોણ competent છે: એવી દરેક વ્યક્તિ જે (a) majority ને પહોંચી હોય (18 વર્ષ પૂરાં — Indian Majority Act, 1875), (b) sound mind ની હોય, અને (c) તેને લાગુ પડતા કોઈ law થી contract કરવા માટે disqualified ન હોય.

Minor નું agreement — void ab-initio: Mohori Bibi vs. Dharmo Das Ghose (1903) — minor નું mortgage void ઠર્યું, minor lender ને પાછું ચૂકવવા જવાબદાર નહીં; majority આવ્યા પછી ratification પણ નહીં (જૂની note સામે નવી note consideration ના અભાવે void); પણ minor beneficiary બની શકે — તેની તરફેણમાં થયેલી promissory note કે mortgage તે enforce કરી શકે; બધા partners ની સંમતિથી તેને partnership ના benefits માં દાખલ કરી શકાય (Sec 30, Partnership Act) પણ તે partner બની શકે નહીં.

Estoppel નહીં: પોતે major હોવાનું ખોટું કહ્યું હોય તોપણ minor હંમેશાં minority નો બચાવ લઈ શકે — એ રીતે

લીધેલું loan પાછું ચૂકવવા જવાબદાર નહીં; પૈસા વપરાયા ન હોય તો જ પાછા આપવાનું કહી શકાય, વપરાઈ ગયેલી રકમ માટે ક્યારેય જવાબદાર નહીં.

Necessaries (Sec 68): ફક્ત minor ની PROPERTY જવાબદાર છે — personal liability નહીં, અને કિંમત કરતાં વધુ તો ક્યારેય નહીં; બે conditions: goods તેના જીવનધોરણ પ્રમાણે તેના ભરણપોષણ માટે વાજબી રીતે જરૂરી હોય, અને પહેલેથી પૂરતો જથ્થો ન હોય; education અને funeral ના ખર્ચ આવે, luxuries નહીં — કસોટી ઉપયોગિતાની છે, શોભાની નહીં (Shruti નું ₹70,000 નું laptop — વસૂલાત તેની ₹20,000 ની assets સુધી જ).

બીજા rules: minor agent બની શકે પણ પોતાના principal સામે તેને કોઈ liability આવતી નથી; માતા-પિતાને બાંધી ન શકે, સિવાય કે તેમના agent તરીકે વર્તે; પુખ્ત વ્યક્તિ સાથેના joint contract માં ફક્ત પુખ્ત જ જવાબદાર (Sain Das vs. Ram Chand); minor માટે પુખ્ત surety જવાબદાર ખરો — surety અને ત્રીજી party વચ્ચે સીધો contract; specific performance નહીં, insolvency નહીં, shareholding નહીં (guardian મારફત fully paid shares ના transfer/transmission સિવાય); torts માં minor જવાબદાર છે. **Sec 12 sound mind (SM):** “a person is said to be of sound mind for the purposes of making a contract if, at the time when he makes it is capable of understanding it and of forming a rational judgement as to its effect upon his interests” — unsound mind ની વ્યક્તિનો contract VOID છે; સામાન્ય રીતે unsound પણ વચ્ચે વચ્ચે sound રહેતી વ્યક્તિ sound હોય ત્યારે contract કરી શકે (lucid-interval નો rule; delirious કે દારૂ પીધેલી વ્યક્તિ ન કરી શકે); disqualified persons: foreign sovereigns અને ambassadors, alien enemy, corporations, convicts, insolvents.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Minor નું agreement શા માટે void ab-initio છે (Sec. 11, Mohori Bibi) છતાં minor beneficiary બની શકે તે સમજાવો --- તેની તરફેણમાં થયેલી promissory note કે mortgage તે enforce કરી શકે છે.
- Necessaries (Sec. 68): ફક્ત minor ની PROPERTY જવાબદાર છે, minor પોતે ક્યારેય નહીં, અને ફક્ત તેના જીવનધોરણને અનુરૂપ necessities પૂરતી જ --- એટલે 'minor is liable to pay' એ વાક્ય જેમ લખ્યું છે તેમ ખોટું છે.

TQ 1.1 • PYQ 2018-May [2] (c) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 74

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

TQ 1.2 • RTP 2022-Nov [5] • Descriptive • --- • Pg 75

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 4 પ્રશ્નો

- માળખું: Sec. 11 + void ab-initio નો rule → facts (fees કે books માટેનું loan = necessities → estate જવાબદાર; personal loan → majority પછી પણ ratification નહીં) → conclusion.
- Minor agent તરીકે: તેનાં કામ principal ને બાંધે છે, પણ principal સામે તેને પોતાને કોઈ liability આવતી નથી (Parth, Mukund ની car સૂચવેલા ભાવથી ઓછામાં વેચો).
- Unsound mind (Sec. 12): contract void છે --- ₹2,00,000 ની મિલકત ₹25,000 માં વેચાયાના scenario પર apply કરો.

CSQ 1.1 • RTP 2020-May [9] • Case Scenario • --- • Pg 75

LEVEL II

મધ્યમ

	ઉપયોજન (Application)	
CSQ 1.4 • PYQ 2021-Dec [3] (b) (i) • Case Scenario • 6M • Pg 77	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 1.6 • RTP 2023-Jun [4] • Case Scenario • --- • Pg 79	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 1.8 • PYQ 2025-Jan [1] (a) (iv) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 81	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 4 પ્રશ્નો

- Minor માટે surety: minor નો પોતાનો contract void હોવા છતાં પુખ્ત surety ત્રીજી party સામે જવાબદાર છે (સીધો surety-- creditor contract) --- બંને contracts અલગ પાડો.
- ઉંમર વિશે ખોટી રજૂઆત: minor તોપણ minority નો બચાવ લઈ શકે (estoppel નહીં), ન વપરાયેલા પૈસા પાછા આપવાનું કહી શકાય, વપરાયેલી રકમ માટે ક્યારેય જવાબદાર નહીં.
- Multi-issue પ્રશ્નોમાં necessities ની કસોટી (classes માટે mobile/laptop), માતા-પિતા જવાબદાર નહીં સિવાય કે minor તેમના agent તરીકે વર્ત્યો હોય, અને ફક્ત estate ની liability --- આ બધું ક્રમસર લો.

CSQ 1.7 • MTP 2023-Nov [3] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 80	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	મધ્યમ
CSQ 1.2 • PYQ 2021-Jul [1] (c) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 76	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	અધરું
CSQ 1.3 • RTP 2021-Nov [2] • Case Scenario • --- • Pg 76	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	અધરું
CSQ 1.5 • PYQ 2022-May [3] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 78	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	અધરું

વિષય 2: Free Consent

P2-C2-U2.3-T02 • Topic 2: Free Consent

પહેલાં વાંચો Section 3.2 'Free Consent' વાંચો: Sec. 13 હેઠળ consent ની definition (consensus ad idem --- એક જ વસ્તુ એક જ અર્થમાં), Sec. 14 હેઠળ free consent, અને consent ની ગેરહાજરી સામે મુક્ત રીતે ન અપાયેલા consent ની અસર.

નોંધ

Consent (Sec 13, SM): “two or more persons are said to consent when they agree upon the same thing in the same sense” — એટલે consensus ad idem; transaction ના સ્વરૂપ, જેની સાથે વ્યવહાર થયો તે વ્યક્તિ, કે subject-matter બાબતે પાયાની ભૂલ હોય તો parties એક જ અર્થમાં સંમત થયા જ નથી, એટલે contract બનતો નથી (એક જ નામના બે ships કે બે વ્યક્તિ — parties ad idem નથી).

Free consent (Sec 14): consent ત્યારે free કહેવાય જ્યારે તે (1) coercion — Sec 15, (2) undue influence — Sec 16, (3) fraud — Sec 17, (4) misrepresentation — Sec 18, (5) mistake — Secs 20-22 ને આધીન, એમાંથી

કોઈથી થયેલું ન હોય.

અસર: coercion, undue influence, fraud કે misrepresentation થી થયેલું consent → જેનું consent એ રીતે થયું હોય તેના option પર contract VOIDABLE; (bilateral) mistake થી બગડેલું consent → agreement VOID; consensus ad idem સાવ ગેરહાજર → contract જ નહીં — જવાબનો શબ્દ void છે, voidable નહીં.

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- Subject-matter ની ઓળખવાળા scenarios નું માળખું: Sec. 13 (એક જ વસ્તુ પર એક જ અર્થમાં સંમતિ) અને Sec. 20 (essential fact ની bilateral mistake agreement ને void કરે) ટાંકો → parties અલગ અલગ flats કે cars સમજતી હતી તે બતાવો → contract નથી એટલે કે void એવો conclusion લખો.
- ફરક પાડો: જ્યાં BOTH parties subject-matter બાબતે ભૂલમાં હોય (flat 101 vs 102, લાલ car vs કાળી car) ત્યાં agreement void છે; ફક્ત એકતરફી mistake (Sec. 22) થી contract avoid થતો નથી.
- જવાબનો શબ્દ યાદ રાખો: consensus ad idem ની ગેરહાજરી = void agreement, voidable નહીં.

CSQ 2.2 • RTP 2023-Jun [1] (a) • Case Scenario • --- • Pg 82

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

સરળ

CSQ 2.1 • MTP 2022-Jun [1] (i) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 81

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 3: Elements Vitiating Free Consent

P2-C2-U2.3-T03 • Topic 3: Elements Vitiating Free Consent

પહેલાં વાંચો Section 3.3 પાકું કરો: Coercion (Sec. 15, અસર Secs. 19/72), Undue Influence (Sec. 16, અસર Sec. 19A), Fraud (Sec. 17), Misrepresentation (Sec. 18), Mistake (Secs. 20-22), સાથે બંને distinction tables.

નોંધ

Coercion (Sec 15, SM): “the committing, or threatening to commit, any act forbidden by the Indian Penal Code or the unlawful detaining, or threatening to detain any property, to the prejudice of any person whatever, with the intention of causing any person to enter into an agreement” — તે કોઈ party તરફથી જ હોય કે સામેની party સામે જ હોય એ જરૂરી નથી; આપઘાતની ધમકી એ coercion છે (આપઘાત IPC થી forbidden છે, ભલે સજાપાત્ર ન હોય); agent, release મેળવવા principal ના હિસાબી ચોપડા રોકી રાખે = coercion; અસર — voidable (Sec 19) અને મળેલા પૈસા કે વસ્તુ પાછાં આપવાં પડે (Sec 72).

Undue influence (Sec 16, SM): “A contract is said to be induced by ‘undue influence’ where the relations subsisting between the parties are such that one of the parties is in a position to dominate the will of the other and he uses that position to obtain an unfair advantage over the other”; will પર પ્રભુત્વની ચાર સ્થિતિ: (a) real કે apparent authority (master-servant, father-son), (b) fiduciary relationship (solicitor-client, ગુરુ-શિષ્ય, trustee-beneficiary), (c) માનસિક તકલીફ (બીમારી કે વૃદ્ધાવસ્થાથી

નબળા પડેલા patient પર doctor), (d) unconscionable bargains (ગામના શાહુકારનું નવું loan; પણ bank નું ઊંચું બજારભાવનું interest એ સામાન્ય ધંધો છે, undue influence નહીં); અસર (Sec 19A) — voidable; Court તેને સાવ રદ કરી શકે કે વાજબી શરતે રદ કરી શકે (₹1,00,000 ની advance સામેનો ₹2,00,000 નો bond રદ થયો); aggrieved એ પ્રભુત્વ + તે સ્થિતિનો ઉપયોગ + અન્યાયી transaction સાબિત કરવું પડે, પછી burden સામે પક્ષે જાય.

Fraud (Sec 17): છેતરવાના કે લલચાવવાના ઇરાદે કરાયેલાં પાંચ કામ: (1) જે વાતને સાચી માનતો ન હોય તેવી હકીકતનું ખોટું સૂચન, (2) હકીકતનું active concealment, (3) પાળવાના કોઈ ઇરાદા વગર અપાયેલું promise, (4) છેતરવા માટે યોગ્ય બીજું કોઈ પણ કામ, (5) law એ ખાસ fraudulent જાહેર કરેલું કોઈ પણ કામ કે omission; ફક્ત મૌન એ fraud નથી — Exceptions: (1) બોલવાની ફરજ હોય ત્યારે (auction માં વેચાયેલો બીમાર ઘોડો — fraud નહીં; પણ ખરીદનાર વેચનારની દીકરી હોય — બોલવાની ફરજ, એટલે fraud), (2) મૌન એ બોલવા બરાબર હોય ત્યારે (“If you do not deny it, I shall assume the horse is sound”); અસર — voidable, aggrieved rescind કરી શકે, damages નો દાવો કરી શકે, કે representation સાચી હોય એ રીતે performance માગી શકે; પણ જ્યાં છેતરાયેલી party સામાન્ય કાળજીથી સાચી વાત જાણી શકી હોત, કે જ્યાં fraud ના કારણે consent થયું જ ન હોય, ત્યાં voidable નહીં.

Misrepresentation (Sec 18): (1) ખોટું વિધાન, જેને કરનાર સાચું માને છે પણ તેની પાસેની માહિતી તેને ટેકો આપતી નથી (તપાસ્યા વગર motorcycle “in excellent condition” કહેવી), (2) છેતરવાના ઇરાદા વગર ફરજભંગ જેનાથી લાભ મળે, (3) નિર્દોષભાવે સામેની party ને subject-matter બાબતે ભૂલમાં નાખવી — અસર: voidable, rescission કે restitution મળે પણ damages નહીં. **Mistake (Secs 20-22):** agreement માટે essential એવી હકીકતની bilateral mistake → VOID (Sec 20 — subject-matter ની quality, હયાતી, ઓળખ, title, price, quantity); unilateral mistake → contract voidable નહીં (Sec 22); Indian law ની mistake — કોઈ રાહત નહીં (Sec 21); foreign law ની mistake = mistake of fact, agreement void.

Coercion (Sec 15)	Undue influence (Sec 16)
શારીરિક બળ કે ધમકીથી consent કરાવાય	નૈતિક કે માનસિક દબાણ
IPC થી forbidden કામ કે મિલકતનું unlawful detention	કોઈ ગેરકાયદે કામ કે ગુનાહિત ધમકી હોતી નથી
Parties વચ્ચે કોઈ સંબંધ હોવો જરૂરી નથી	Parties વચ્ચે કોઈક સંબંધ હોવો ચોક્કસ જરૂરી છે
Contract માટે stranger હોય તેની તરફથી પણ થઈ શકે	હંમેશાં contract ની parties વચ્ચે જ વપરાય છે
Voidable; મળેલો લાભ પાછો આપવો પડે (Secs 64, 72)	Voidable, અથવા રદ થાય કે સુધારેલા સ્વરૂપે enforce થાય; refund Court ની મુનસફી પર

Fraud (Sec 17)	Misrepresentation (Sec 18)
સાચી વાત છુપાવીને છેતરવાનો ઇરાદો	છેતરવાનો કોઈ ઇરાદો નહીં

કરનાર વિધાનને ખોટું માને છે	કરનાર વિધાનને સાચું માને છે
Injured party repudiate કરી શકે અને damages પણ માગી શકે	ફક્ત repudiation/restitution — damages નહીં
Injured party સાચી વાત જાણી શકી હોત એવો બચાવ ચાલે નહીં	Injured party સાચી વાત જાણી શકી હોત એવો બચાવ લઈ શકાય

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- 'Position to dominate the will' ના ચાર સંજોગો યાદ કરો (Sec. 16): real કે apparent authority, fiduciary relationship, માનસિક તકલીફ, unconscionable bargains.
- Section નો નકશો: coercion 15, undue influence 16, fraud 17, misrepresentation 18, અસર 19/19A, mistake 20-22, coercion માં refund 72.

TQ 3.6 • RTP 2020-May [3] • Descriptive • --- • Pg 86

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)**સરળ****સમજ (Understanding)** કારણ સાથે સમજાવો • 9 પ્રશ્નો

- Fraud (Sec. 17): પાંચ કામ --- ખોટું સૂચન, active concealment, પાળવાના ઇરાદા વગરનું promise, છેતરવા યોગ્ય કામ, law એ fraudulent જાહેર કરેલું કામ કે omission; અસર --- voidable, સાથે damages.
- 'Mere silence is not fraud' --- exceptions: બોલવાની ફરજ, અને મૌન બોલવા બરાબર હોય તે; છેતરાયેલી party સામાન્ય કાળજીથી સાચી વાત જાણી શકી હોત તો voidable નહીં.
- બંને tables પાકાં કરો: fraud vs misrepresentation (ઇરાદો, જાણકારી, damages) અને coercion vs undue influence (શારીરિક vs નૈતિક દબાણ, સંબંધ).
- Coercion (Sec. 15): IPC થી forbidden કામ કે મિલકતનું unlawful detention; આપઘાતની ધમકી એ coercion છે; અસર --- voidable (Sec. 19), પૈસા પાછા આપવા પડે (Sec. 72).

TQ 3.2 • RTP 2019-May [2] (i) (a) • Descriptive • --- • Pg 83

LEVEL I
સમજ (Understanding)**સરળ**

TQ 3.10 • PYQ 2025-May [5] (c) (ii) • Descriptive • --- • Pg 89

LEVEL I
સમજ (Understanding)**સરળ**

TQ 3.1 • PYQ 2018-May [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 82

LEVEL I
સમજ (Understanding)**મધ્યમ**

TQ 3.3 • PYQ 2019-Jun [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 83

LEVEL I
સમજ (Understanding)**મધ્યમ**

TQ 3.4 • PYQ 2019-Jun [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 85

LEVEL I
સમજ (Understanding)**મધ્યમ**

TQ 3.5 • PYQ 2019-Nov [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 85

LEVEL I
સમજ (Understanding)**મધ્યમ**

TQ 3.7 • PYQ 2020-Nov [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 87	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 3.9 • PYQ 2023-Dec [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 88	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 3.11 • PYQ 2025-Sep [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 90	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 10 પ્રશ્નો

- માળખું: કયું element consent બગાડે છે તે ઓળખો → section અને definition → અસર (aggrieved party ની option પર voidable; undue influence માટે Sec. 19A) → conclusion.
- Fact-patterns: marks કે promotion માટે teacher કે employer sale કરાવે = undue influence; પીડામાં રહેલા patient પાસેથી doctor ની ₹5,000 ની note = unconscionable; બંદૂકની અણી કે ખોટા criminal case ની ધમકી = coercion.
- Misrepresentation (ચાલુ meters, motorcycle 'in good condition'): voidable, rescission મળે પણ damages નહીં; જે buyer એ પોતે goods તપાસ્યો હોય (table નો તૂટેલો પાયો) તે avoid ન કરી શકે.

TQ 3.8 • RTP 2021-May [1] (I) • Descriptive • --- • Pg 88	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 3.4 • RTP 2022-Nov [2] (i) • Case Scenario • --- • Pg 94	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 3.6 • MTP 2023-May [3] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 95	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 3.7 • PYQ 2023-Jun [3] (b) (i) • Case Scenario • 2M • Pg 96	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 3.1 • RTP 2021-May [3] • Case Scenario • --- • Pg 91	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.2 • MTP 2022-Mar [3] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 92	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.3 • RTP 2022-May [3] • Case Scenario • --- • Pg 93	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.5 • RTP 2022-Nov [3] • Case Scenario • --- • Pg 94	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.9 • RTP 2025-Jan [6] (ii) • Case Scenario • --- • Pg 98	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.11 • RTP 2026-May [4] • Case Scenario • --- • Pg 99	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 2 પ્રશ્નો

- Auction અને મૌન (બીમાર ઘોડો): ફક્ત મૌન = fraud નહીં; બોલવાની ફરજ (buyer દીકરી છે) = fraud; 'if you don't deny I'll assume soundness' = મૌન બોલવા બરાબર = fraud.
- Chain-of-sale: પોતે છેતરાયેલો seller નિર્દોષભાવે એ જ વિધાન દોહરાવે તો તે misrepresentation છે, fraud નહીં --- કોણ કોની સામે rescind કરે અને damages મળે કે નહીં તે નક્કી કરો.

CSQ 3.8 • MTP 2024-Jul [1] (a) (ii) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 97

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

મધ્યમ

CSQ 3.10 • RTP 2025-May [3] • Case Scenario • --- • Pg 98

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

મધ્યમ

વિષય 4: Legality of Object and Consideration

P2-C2-U2.3-T04 • Topic 4: Legality of Object and Consideration

પહેલાં વાંચો Study Section 3.4 ભણો: Sec. 23 હેઠળ unlawful consideration કે object ની છ heads, public policy વિરુદ્ધનાં agreements, અને Sec. 24 (consideration અંશત: unlawful).

નોંધ

Sec 23 — unlawful consideration/object ની છ heads: (1) law થી forbidden (dowry, 17 વર્ષના છોકરાનું marriage); (2) એવા સ્વરૂપનું કે તેને છૂટ આપીએ તો કોઈ law ની provisions નિષ્ફળ જાય (revenue-defaulter B મારફત પોતાની estate પાછી ખરીદે); (3) fraudulent (fraud થી મેળવેલો નફો વહેંચવો); (4) બીજાની વ્યક્તિ કે મિલકતને ઈજા પહોંચાડે (copyright ના ભંગમાં પુસ્તક છાપવું; રોજ મજૂરી કરીને દેવું ચૂકવવું = ગુલામી); (5) immoral (લગ્નના વચન સાથે divorce માટે અપાયેલા પૈસા — વસૂલ ન થાય); (6) public policy વિરુદ્ધ — દરેક કિસ્સામાં agreement VOID છે.

Public policy વિરુદ્ધનાં agreements: (1) દુશ્મન સાથે વેપાર; (2) stifling prosecution — consideration લઈને કાર્યવાહી પડતી મૂકવી void, પણ CrPC મુજબ compoundable offences નું સમાધાન થઈ શકે, uncompoundable નું નહીં; (3) maintenance (કોઈ હિત વગર દાવાને ટેકો આપવો) અને champerty (મળનારી રકમમાં હિસ્સા સામે મુકદ્દમાનું ભંડોળ આપવું) — વાજબી અને bona fide હોય તો જ valid, દ્વેષભર્યા હોય તો નહીં; (4) public offices અને ખિતાબોનો વેપાર — બીજાને જગ્યા મળે તે માટે public servant ને નિવૃત્ત થવા પૈસા આપવા, કે Padma Vibhushan જેવો ખિતાબ મેળવવા પૈસા આપવા void છે, કેમ કે તે merit પર થતી નિમણૂકમાં દખલ કરે છે; (5) monopolies ઊભા કરતાં agreements; (6) marriage brokerage (વળતર સામે લગ્નની વાત ગોઠવવી; ફક્ત માહિતી પૂરી પાડતું marriage bureau આમાં આવતું નથી); (7) ન્યાયના કામકાજમાં દખલ — judicial officer ને પક્ષપાતથી કે ભ્રષ્ટ રીતે વર્તવા લલચાવવો, સાક્ષીને ગેરહાજર રહેવા પૈસા આપવા; (8) ફરજ સામે હિત — agent છૂપું વળતર લે, manager ખાનગી ચુકવણી લઈને contract પસાર કરે.

Sec 24 — અંશત: unlawful: એક કે વધુ objects માટેના એક જ consideration નો કોઈ ભાગ, કે એક જ object માટેનાં કેટલાંક considerations માંથી કોઈ એક, unlawful હોય તો agreement void છે; જ્યાં કાયદેસર ભાગ ગેરકાયદે ભાગથી અલગ પાડી શકાય ત્યાં સારો ભાગ ટકે છે; અલગ ન પડી શકે તો આખું void.

ઉપયોગ: Sec 23 નો કયો head લાગુ પડે તે ઓળખો → apply કરો → agreement void છે અને ચૂકવેલા પૈસા વસૂલ થઈ શકતા નથી એવો conclusion લખો (Harish એ દીકરાની નોકરી માટે officer ને આપેલા ₹15,000 વસૂલ થઈ શક્યા નહીં — trafficking in public office).

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 23 ના છ heads એ જ શબ્દોમાં લખો: forbidden by law; would defeat provisions of law; fraudulent; involves injury to person or property; immoral; opposed to public policy.
- Public-policy ની યાદી યાદ રાખો: trading with enemy, stifling prosecution, maintenance અને champerty, public offices કે titles નો વેપાર, monopolies, marriage brokerage, ન્યાયના કામકાજમાં દખલ, ફરજ સામે હિંત.

TQ 4.2 • PYQ 2026-Jan [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 101

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)**મધ્યમ**

TQ 4.3 • PYQ 2026-Jan [6] (Or) (b) • Descriptive • 6M • Pg 103

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)**મધ્યમ****સમજ (Understanding)** કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Trafficking in public offices: public office પર નિમણૂક માટે કે તેમાંથી નિવૃત્તિ માટે પૈસા, કે Padma Vibhushan જેવા ખિતાબ મેળવવા પૈસા, void છે --- જાહેર હિંત માગે છે કે નિમણૂક merit પર થાય.
- Stifling prosecution: consideration લઈને criminal કાર્યવાહી પડતી મૂકવી uncompoundable offences માટે void છે; CrPC મુજબ compoundable offences નું સમાધાન થઈ શકે.

TQ 4.1 • PYQ 2023-Dec [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 100

LEVEL I
સમજ (Understanding)**મધ્યમ****ઉપયોજન (Application)** provision ને facts પર લગાડો • 4 પ્રશ્નો

- માળખું: Sec. 23 નો કયો head લાગુ પડે તે ઓળખો → facts પર apply કરો → void છે અને ચૂકવેલા પૈસા વસૂલ ન થાય એવો conclusion.
- રાબેતા મુજબના scenarios: બીજાને જગ્યા મળે તે માટે સ્વૈચ્છિક નિવૃત્તિ સામે ₹10 lakh = trafficking in public office; judicial officer ને પૈસા આપવા = ન્યાયમાં દખલ; smuggling = law થી forbidden.
- Goodwill ના sale વખતે વાજબી સ્થાનિક મર્યાદામાંનો restraint એ Sec. 27 નું valid EXCEPTION છે --- conclusion પહેલાં વાજબીપણું ચકાસો (Rishabh--Omkar નો scenario).

CSQ 4.3 • MTP 2024-Jun [1] (a) (ii) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 105

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**સરળ**

CSQ 4.5 • RTP 2026-Jan [4] • Case Scenario • --- • Pg 107

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**સરળ**

CSQ 4.1 • PYQ 2021-Jan [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 104

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 4.4 • PYQ 2025-Jan [1] (a) (iii) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 106

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ****વિશ્લેષણ (Analysis)** એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- Main vs collateral contract: Z ને મારી નાખવાનું agreement void છે; હેતુ જાણતો હોવા છતાં W એ આપેલું loan પણ એટલું જ દૂષિત અને વસૂલ ન થાય એવું છે --- દરેક સંબંધ અલગ તપાસો.

- મિશ્ર કિસ્સાઓમાં Sec. 24: એક જ consideration નો કોઈ ભાગ unlawful હોય અને અલગ ન પડી શકે તો આખું agreement void છે.

CSQ 4.2 • PYQ 2022-Nov [1] (a) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 105

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

મધ્યમ

વિષય 5: Void Agreements

P2-C2-U2.3-T05 • Topic 5: Void Agreements

પહેલાં વાંચો Study Section 3.5 'Void Agreements' ભણો: restraint of marriage (Sec. 26), goodwill ની exception સાથે restraint of trade (Sec. 27), restraint of legal proceedings (Sec. 28), uncertain agreements (Sec. 29), wagers (Sec. 30), અને reciprocal legal/illegal promises (Sec. 57).

નોંધ

Expressly void: minor સિવાયની કોઈ પણ વ્યક્તિ માટે restraint of marriage (Sec 26); restraint of legal proceedings (Sec 28) — courts મારફત rights ના અમલ પર સાવ પ્રતિબંધ મૂકવો કે limitation નો સમય ઘટાડવો void છે, પણ અત્યારના કે ભવિષ્યના તકરાર લખાણમાં arbitration ને સોંપવાનું agreement valid છે; uncertain agreements (Sec 29) — certain બનાવી શકાય એમ ન હોય તો void (“a hundred tons of oil” void, પણ seller ફક્ત coconut oil નો જ ધંધો કરતો હોય તો valid).

Restraint of trade (Sec 27): કોઈને પણ કાર્યદેસર profession, trade કે business કરતાં અટકાવતું agreement એટલા પૂરતું void છે; Exceptions: (1) goodwill નું sale — seller એવું કબૂલી શકે કે નક્કી કરેલી વાજબી સ્થાનિક મર્યાદામાં તે એવો જ ધંધો નહીં કરે, જ્યાં સુધી buyer એવો ધંધો ચલાવે; (2) છૂટા થતા partner પરનો વાજબી restraint (Sec 36, Partnership Act) અને partnership ચાલુ હોય ત્યાં સુધીનો partners નો non-compete (Sec 11); (3) નોકરીની મુદત દરમિયાન હરીફાઈ ન કરવાનો employee નો covenant (surgeon ની assistant પર 3-year ની મુદત પૂરતો restraint); આખું ઉત્પાદન એક જ wholesaler ને વેચવું કે sellers વચ્ચેના minimum-price ના agreements એ restraint નથી.

Wager (Sec 30): કોઈ અનિશ્ચિત બનાવના પરિણામ પર પૈસા કે પૈસાની કિંમતનું કંઈક ચૂકવવાનું agreement; essentials — (1) પૈસા કે પૈસાની કિંમતનું ચૂકવવાનું promise, (2) અનિશ્ચિત બનાવ, (3) બંનેને જીતવા-હારવાની સામસામી તક, (4) બનાવ પર કોઈનો કાબૂ નહીં, (5) દાવ સિવાય બીજું કોઈ હિત નહીં; અસર — void, જીતેલી કોઈ રકમ વસૂલવા દાવો ન થાય; wagers માં આવે: lotteries (Government એ મંજૂર કરી હોય તોપણ — Sec 294A IPC, collateral transactions પણ દૂષિત), editor એ રાખી મૂકેલા ઉકેલ સાથે મેળ ખાતાં crossword ના ઇનામ (State of Bombay vs. R.M.D. Chamarbaugwala), shares કે goods માં ફક્ત ભાવફેર ચૂકવવાના speculative સોદા, અને જ્યાં ઇનામ ₹500 થી ઓછું હોય એવી horse-race ની શરતો.

Wagers નથી: (1) chit funds; (2) delivery નો ઇરાદો હોય એવા commercial કે share ના સોદા; (3) games of skill — crossword, ચિત્ર અને રમતગમતની હરીફાઈ જે skill થી નક્કી થાય અને ઇનામ ₹1,000 થી વધુ ન હોય (Prize Competition Act, 1955); (4) horse race ના વિજેતા માટે ₹500 કે તેથી વધુના plate કે ઇનામમાં ફાળો; (5)

contracts of insurance (contingent contracts).

Contract of insurance	Wagering agreement
નુકસાનની indemnify કરવાનો contract	અનિશ્ચિત બનાવ બને કે ન બને તેના પર ચૂકવવાનું promise
સામસામું consideration — premium અને compensation	Consideration નહીં — ફક્ત પૈસાનો જુગાર
Insured ને life કે property માં insurable interest હોય છે	કોઈ હિત નહીં — બીજાના life કે property પર શરત
Insured ને indemnify કરે છે (life insurance સિવાય)	હારનાર અનિશ્ચિત બનાવ પર નક્કી કરેલી રકમ ચૂકવે છે
Risk ની વૈજ્ઞાનિક કે actuarial ગણતરી પર premium	કોઈ તાર્કિક ગણતરી નહીં
Valid, enforceable, સમાજને ફાયદાકારક	Void, unenforceable, જાહેર હિત વિરુદ્ધ

Secs 57-58: અંશત: legal અને અંશત: illegal reciprocal promises — પહેલો (legal) સમૂહ valid contract છે, બીજો void agreement (ધરનું ₹50,00,000 માં sale valid; gambling house તરીકે વાપરે તો વધારાના ₹75,00,000 નું promise void — ફક્ત legal સમૂહ જ enforce કરો); એક branch legal હોય એવું alternative promise — ફક્ત legal branch જ enforceable (ચોખા આપવા valid, smuggled opium void).

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 3 પ્રશ્નો

- Wager ના essentials (Sec. 30): અનિશ્ચિત બનાવ પર પૈસા ચૂકવવાનું promise, જીતવા-હારવાની સામસામી તક, કોઈનો કાબૂ નહીં અને બીજું કોઈ હિત નહીં --- void, જીતેલી રકમ વસૂલવા દાવો ન થાય.
- Wager vs Insurance નું table પાડું કરો: insurable interest, સામસામું consideration, indemnity, actuarial premium, જાહેર હિત.
- Sec. 29: uncertain agreement void, પણ certain બનાવી શકાય તો valid ('hundred tons of oil' void, સિવાય કે seller ફક્ત coconut oil નો જ ધંધો કરતો હોય).
- Wagers નથી: chit funds, delivery ના ઇરાદાવાળા share ના સોદા, games of skill (ઇનામ ≤ ₹1,000), horse-race નું ઇનામ ≥ ₹500, insurance.

TQ 5.1 • PYQ 2020-Nov [6] (a) • Distinguish Between • 5M • Pg 108

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

TQ 5.2 • RTP 2021-Nov [6] • Descriptive • --- • Pg 109

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

TQ 5.3 • PYQ 2024-Jun [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 109

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 6 પ્રશ્નો

- Restraint of trade (Sec. 27): એટલા પૂરતું void, EXCEPT વાજબી સ્થાનિક મર્યાદા સાથેનું goodwill નું sale --- restraint વેચાયેલા goodwill કરતાં વધારે છે કે નહીં તે ચકાસો (artificial-jewellery ના goodwill થી આગળ જઈને real diamond jewellery પર restraint = void).
- Sec. 57: ઘરનું sale valid; gambling માટે વપરાય તો ચૂકવવાનું વધારાનું promise એ અલગ void agreement છે --- ફક્ત legal સમૂહ enforce કરો.
- Judicial officer ને પૈસા આપ્યાના scenarios: public policy વિરુદ્ધ હોવાથી void; ચૂકવેલા પૈસા વસૂલ ન થાય.

CSQ 5.2 • PYQ 2020-Nov [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 111	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 5.3 • RTP 2022-May [1] • Case Scenario • --- • Pg 112	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 5.4 • RTP 2023-Jun [5] • Case Scenario • --- • Pg 112	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 5.5 • RTP 2023-Dec [6] • Case Scenario • --- • Pg 113	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 5.6 • MTP 2024-Apr [1] (a) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 114	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 5.8 • MTP 2025-Aug S2 [1] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 116	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 2 પ્રશ્નો

- Valid કે void વાળા બહુ-ભાગી પ્રશ્નો: loan સામે લગ્ન તોડવાનું = restraint of marriage કે immoral; subject-matter મરી ગયું હોય = bilateral mistake (Sec. 20); દરેક limb ને તેના પોતાના section હેઠળ classify કરો.
- Sec. 28 ની ઝીણવટ: જે બે courts ને jurisdiction હોય તેમાંથી એક પસંદ કરવી valid છે; દાવા પર સાવ પ્રતિબંધ કે limitation નો સમય ઘટાડવો void છે --- જવાબ પહેલાં આ બે અલગ પાડો.

CSQ 5.1 • MTP 2019-Oct [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 110	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	મધ્યમ
CSQ 5.7 • RTP 2025-Jan [6] • Case Scenario • --- • Pg 115	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	મધ્યમ

એકમ 2.4: Performance of Contract

Performance of Contract

P2-C2-U2.4 • મહત્ત્વ C • પ્રકરણમાં Rank 4 • શ્રેણી A • પ્રકરણના 11.5% પ્રશ્નો • 27 પ્રશ્નો

વિષય 1: Performance of Contract

P2-C2-U2.4-T01 • Topic 1: Performance of Contract

પહેલાં વાંચો Unit 4 (Performance of Contract) ના Sections 4.1 અને 4.2 વાંચો: Sec. 37 મુજબ perform કરવાની કે

performance નું offer કરવાની obligation, actual vs attempted performance (tender), અને valid tender ની ચાર conditions (Sec. 38).

નોંધ

Sec 37: parties એ પોતપોતાનાં promises કાં તો perform કરવાં પડે, કાં તો perform કરવાનું offer કરવું પડે, સિવાય કે Contract Act કે બીજા કોઈ law હેઠળ એ performance માફ કે excuse થયું હોય; performance એટલે (a) actual — party એ નક્કી કરેલા સમયમાં અને રીતે જે માથે લીધું હતું તે કરી દીધું, કે (b) attempted એટલે tender — promisor perform કરવાનું offer કરે પણ promisee સ્વીકારવાની ના પાડે (ધંધાના કલાકોમાં નક્કી કરેલી જગ્યાએ goods લાવ્યા, delivery લેવાની ના પાડી).

Valid tender (Sec 38) — ચાર conditions: (1) unconditional હોય (interest વગર ફક્ત principal નું offer invalid છે); (2) યોગ્ય સમયે અને જગ્યાએ હોય (2 a.m. ની delivery invalid, સિવાય કે એવું નક્કી થયું હોય); (3) promisee ને goods તપાસવાની વાજબી તક મળવી જોઈએ (ધર્તિ contract મુજબની quality અને quantity ના છે કે નહીં તે જોવા); (4) આખી obligation માટે હોય (100 નું promise હોય અને 80 bales નું offer = invalid tender).

Tender ના ઇનકારની અસર: promisor non-performance માટે જવાબદાર રહેતો નથી અને contract હેઠળના પોતાના rights ગુમાવતો નથી — valid tender તેને liability માંથી છોડાવે છે અને તેની remedies ટકાવી રાખે છે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 37: performance માફ કે excuse ન થયું હોય ત્યાં સુધી parties એ પોતાનાં promises perform કરવાં કે performance નું offer કરવું પડે; promisor એ જે promise કર્યું હોય બરાબર તે જ perform કરવું પડે.
- Actual performance (obligation પૂરી થઈ) અને attempted performance એટલે tender (promisor offer કરે, promisee ના પાડે) વચ્ચે ફરક પાડો --- valid tender promisor ને non-performance ની liability માંથી છોડાવે છે અને તેના rights પણ જતા નથી.
- Valid tender ની conditions: unconditional; યોગ્ય સમયે અને જગ્યાએ; goods તપાસવાની વાજબી તક; આખી obligation માટે (100 સામે 80 bales નું offer = invalid tender).

TQ 1.1 • RTP 2020-May [5] • Descriptive • --- • Pg 118

LEVEL I

સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- માળખું: Sec. 37/38 લખો → facts પર tender ને ચારે conditions સામે ચકાસો → promisee ના ઇનકારથી promisor છૂટે છે કે નહીં તેનો conclusion લખો.
- અંશત: delivery (10,000 સામે 5,000 ઈંટો) એ આખી obligation નું tender નથી --- promisee ના પાડી શકે; જ્યાં સમય essential નક્કી થયો હોય ત્યાં મોડી delivery (25.06 પહેલાં jute) થાય તો promisee નકારી શકે અને contract ને voidable ગણી શકે (Sec. 55).

CSQ 1.1 • MTP 2024-Apr [4] (a) (I) • Case Scenario • 4M • Pg 120

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 1.2 • MTP 2025-Aug S2 [4] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 121

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 2: Conditions to Be Satisfied for A Valid Tender or Attempted Performance

P2-C2-U2.4-T02 • Topic 2: Conditions to Be Satisfied for A Valid Tender or Attempted Performance

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 2.4 નો §4.2 વાંચો: attempted performance (tender) એટલે શું અને કઈ ચાર conditions tender ને valid બનાવે છે, સાથે Study Material ના દરેક સામેના examples.

નોંધ

Tender એટલે શું: performance નો સમય આવે ત્યારે promisor પોતાની obligation perform કરવાનું offer કરે પણ promisee તે સ્વીકારવાની ના પાડે — તો contract તેની પાસે જે માગતો હતો તે promisor એ કરી દીધું ગણાય.

Example: A ધંધાના કલાકોમાં નક્કી કરેલી જગ્યાએ goods લઈ જાય પણ B delivery લેવાની ના પાડે; આ attempted performance છે.

Valid tender ની ચાર conditions: (i) **unconditional** — principal અને interest બંને due હોય ત્યારે ફક્ત principal પાછું આપવાનું offer એ valid tender નથી; (ii) **યોગ્ય સમયે અને જગ્યાએ** — 2 a.m. ની delivery નું offer valid નથી, સિવાય કે એવું નક્કી થયું હોય; (iii) **goods તપાસવાની વાજબી તક** — 1,000 kg ઘઉં નક્કી કરેલા દિવસે warehouse પર એવા સંજોગોમાં લાવવા પડે કે buyer quality અને quantity ની ખાતરી કરી શકે; (iv) **આખી obligation માટે** — 100 નું promise હોય ત્યાં 80 bales નું offer એ valid tender નથી.

અસર: valid tender ની ના પાડવામાં આવે તો promisor non-performance ની liability માંથી છૂટે છે અને contract હેઠળના તેના rights પણ જતા નથી; અંશતઃ કે conditional tender થી એવું થતું નથી.

વિષય 3: By Whom a Contract May Be Performed (Section 40, 41 And 42)

P2-C2-U2.4-T03 • Topic 3: By Whom a Contract May Be Performed (Section 40, 41 And 42)

પહેલાં વાંચો Study Section 4.3 ભણો: promisor પોતે performance કરે (personal skill ના contracts), agent, legal representatives (liability ફક્ત વારસામાં મળેલી મિલકત પૂરતી), ત્રીજી વ્યક્તિ (Sec. 41), અને joint promisors (Sec. 42).

નોંધ

કોણ perform કરી શકે: (1) promisor પોતે — જ્યાં contract માં personal skill, ખંત કે વિશ્વાસ સંકળાયેલો હોય (ચિત્ર દોરવું, ગાવું); (2) agent — જ્યાં personal consideration પાયો ન હોય ત્યાં competent વ્યક્તિને રોકી શકાય;

(3) legal representatives — promisor ના મૃત્યુ પછી તેમણે personal ન હોય એવા contracts perform કરવા પડે, પણ liability મરનાર પાસેથી વારસામાં મળેલી મિલકતની કિંમત પૂરતી જ; personal-skill નો contract તો મૃત્યુ સાથે જ પૂરો થઈ જાય — તેને representative કે promisee કોઈ enforce ન કરી શકે; (4) ત્રીજી વ્યક્તિ (Sec 41); (5) joint promisors (Sec 42).

Sec 41: promisee ત્રીજી વ્યક્તિ પાસેથી performance સ્વીકારી લે, પછી તે promisor સામે તેનો અમલ માગી ન શકે, ભલે promisor એ તેને મંજૂરી ન આપી હોય કે ratify ન કર્યું હોય — A ના B પ્રત્યેના ₹1,00,000 ના દેવામાંથી C, ₹60,000 ચૂકવે; B હવે A પાસેથી ફક્ત બાકીના ₹40,000 માટે જ દાવો કરી શકે.

Sec 42: joint promisors એ પોતાના જીવનકાળ દરમિયાન સાથે મળીને promise પૂરું કરવું પડે; તેમાંથી કોઈ એક મરી જાય તો તેના legal representatives બાકીના હયાત સાથે મળીને; બધા મરી જાય તો બધાના representatives સાથે મળીને.

Personal-skill નો contract void થાય ત્યારે: જ્યાં artist અશક્ત થઈ જાય (લકવો), ત્યાં તેના દીકરા કે representative ને કામ પૂરું કરવા ફરજ ન પાડી શકાય, પણ મળેલી advance Sec 65 હેઠળ પાછી આપવી પડે — void થઈ ગયેલા contract હેઠળ મળેલો કોઈ પણ લાભ પાછો આપવો પડે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- કોણ perform કરી શકે તેની યાદી લખો: promisor પોતે (personal skill કે વિશ્વાસ વાળા contracts, દા.ત. ચિત્ર દોરવું); agent (જ્યાં personal consideration ન હોય); મૃત્યુ પછી legal representatives (personal-skill ના contracts સિવાય); ત્રીજી વ્યક્તિ (Sec. 41); joint promisors (Sec. 42).
- Legal representatives ની liability મરનાર promisor પાસેથી વારસામાં મળેલી મિલકતની કિંમત પૂરતી જ મર્યાદિત છે.

TQ 3.1 • MTP 2025-Aug S1 [3] (c) • Descriptive • 6M • Pg 122

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 3 પ્રશ્નો

- Sec. 41: promisee એક વાર ત્રીજી વ્યક્તિ પાસેથી performance સ્વીકારી લે, પછી તે promisor સામે તેનો અમલ માગી ન શકે --- એટલે Z પાસેથી ₹40,000 સ્વીકારનાર Y, X પાસેથી ફક્ત બાકીના ₹20,000 માટે દાવો કરી શકે.
- Personal-skill ના contracts (ગાવું, portrait દોરવો) promisor ના મૃત્યુ કે અશક્તિ સાથે પૂરા થઈ જાય છે --- legal representatives ને perform કરવા ફરજ ન પાડી શકાય; પણ contract void થતો હોવાથી મળેલી advance Sec. 65 હેઠળ પાછી આપવી પડે.
- જવાબનું માળખું: contract ને classify કરો (personal skill છે કે નહીં) → કોણ perform કરી શકે કે કરવું પડે તે નક્કી કરો → મૃત્યુ કે ત્રીજી વ્યક્તિની ચુકવણીના facts apply કરો → conclusion.

CSQ 3.1 • RTP 2019-May [2] (ii) • Case Scenario • --- • Pg 123

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.2 • RTP 2022-May [5] • Case Scenario • --- • Pg 123

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.3 • PYQ 2023-Jun [3] (b) (ii) • Case Scenario • 4M • Pg 124

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 4: Distinction Between Succession and Assignment

P2-C2-U2.4-T04 • Topic 4: Distinction Between Succession and Assignment

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 2.4 નો §4.4 વાંચો: succession માં અને assignment માં benefits તથા burdens કઈ રીતે ફરે છે, અને liabilities કેમ assign થઈ શકતી નથી.

નોંધ

Succession: જ્યાં contract ના benefits law ની પ્રક્રિયાથી વારસામાં જાય, ત્યાં **burden અને benefits બંને** legal heir પર આવી શકે — પિતાની estate વારસામાં લેનાર દીકરો પિતાના દેવા માટે જવાબદાર છે, પણ ફક્ત વારસામાં મળેલી મિલકત પૂરતો; તેથી વધારે ચૂકવવાનું તેને કહેવાતું નથી.

Assignment: contract નો ફક્ત **benefit** જ assign થઈ શકે, liabilities ક્યારેય નહીં — debtor પોતાની ચૂકવવાની ફરજ બીજા કોઈને assign કરીને creditor સામેની જવાબદારીમાંથી છૂટી ન શકે, કેમ કે એમ કરવાથી ત્રીજી party liability માં ખેંચાઈ જાય.

Benefit assign કરવાની મર્યાદા: promise નો benefit assign કરનાર creditor, assignee ને debtor પાસેથી દેવું વસૂલવાનો હક આપે છે; પણ જ્યાં benefit સાથે liability જોડાયેલી હોય, કે જ્યાં contract કરવામાં personal consideration ભાગ ભજવ્યો હોય, ત્યાં benefit assign થઈ શકતો નથી.

વિષય 5: Liability of Joint Promisor & Promisee

P2-C2-U2.4-T05 • Topic 5: Liability of Joint Promisor & Promisee

પહેલાં વાંચો Sections 42-45 પાકાં કરો: joint liabilities નું devolution (Sec. 42), contribution સાથે joint and several liability (Sec. 43), એક joint promisor ને છોડવો (Sec. 44), અને joint promisees ના rights (Sec. 45).

નોંધ

Sec 42 — joint liabilities નું devolution: બધા joint promisors એ પોતાના જીવનકાળ દરમિયાન સાથે મળીને promise પૂરું કરવું પડે; તેમાંથી કોઈ એક મરી જાય પછી તેનો legal representative હયાત રહેલા સાથે મળીને perform કરે (liability વારસામાં મળેલી estate પૂરતી); છેલ્લો હયાત પણ મરી જાય પછી બધાના representatives એ સાથે મળીને perform કરવું પડે — સિવાય કે contract માં ઊલટો ઇરાદો દેખાતો હોય.

Sec 43 — joint AND several: promisee કોઈ પણ એક કે વધુ joint promisors ને આખું promise perform કરવા ફરજ પાડી શકે; જે promisor perform કરે તે બાકીના દરેક પાસેથી સરખો ફાળો માગી શકે; કોઈ એક ફાળો ન આપે તો

બાકીના joint promisors એ નુકસાન સરખા ભાગે ભોગવે; Explanation — ચૂકવનાર surety પોતાના principal પાસેથી વસૂલ કરી શકે, પણ principal surety પાસેથી કંઈ વસૂલ કરી શકે નહીં.

આંકડા (SM): X, Y, Z સાથે મળીને A ને ₹6,000 દેવા છે; Z ને આખી રકમ ચૂકવવાની ફરજ પડે છે; X insolvent છે પણ તેની assets માંથી તેના દેવાનો અડધો ભાગ ચૂકવી શકાય એમ છે — Z ને X ની estate માંથી ₹1,000 અને Y પાસેથી ₹2,500 મળે (X ની ₹1,000 ની ઘટ Y અને Z સરખા ભાગે ભોગવે).

Sec 44 — એક joint promisor ને છોડવો: તેનાથી બીજા joint promisors છૂટતા નથી, અને છૂટેલો promisor પણ પોતાના co-promisors પ્રત્યેની જવાબદારી (contribution) માંથી મુક્ત થતો નથી — D એ A ને છોડ્યો હોય તોપણ B અને C આખા ₹9,00,000 માટે જવાબદાર રહે છે અને A એ B અને C ને ફાળો આપવો પડે.

Sec 45 — joint promisees ની rights: performance માગવાનો હક તેમના જીવનકાળ દરમિયાન બધાને સાથે મળીને છે; તેમાંથી કોઈ એક મરી જાય પછી તેના representative ને હયાત રહેલા સાથે મળીને; છેલ્લો હયાત મરી જાય પછી બધાના representatives ને સાથે મળીને (B અને C એ સાથે મળીને ₹5,00,000 ધીર્યા; B ના મૃત્યુ પછી B ના representatives C સાથે મળીને claim કરે).

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 42: joint promisors જીવે ત્યાં સુધી સાથે મળીને perform કરે; એક મરી જાય તો તેના legal representatives હયાત સાથે મળીને perform કરે (liability વારસામાં મળેલી estate પૂરતી); બધા મરી જાય તો બધાના representatives સાથે મળીને perform કરે.
- Sec. 43 liability ને joint and several બનાવે છે: promisee કોઈ પણ એક promisor ને આખું perform કરવા ફરજ પાડી શકે; પછી તે promisor સરખો ફાળો માગી શકે, અને ફાળો ન આપી શકનારના કારણે થતું નુકસાન બાકીના સરખા ભાગે ભોગવે.

TQ 5.1 • PYQ 2025-May [5] (c) (i) • Descriptive • --- • Pg 125

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 3 પ્રશ્નો

- આંકડાનો મહાવરો કરો: insolvent promisor ની estate તેના ભાગનો જેટલો વસૂલ થાય તેટલો જ ભાગ ચૂકવે; ઘટ બાકીના solvent promisors સરખા ભાગે ભોગવે --- દરેક વસૂલાતનો આંકડો બતાવો.
- Sec. 44: એક joint promisor ને છોડવાથી બીજા છૂટતા નથી, અને છૂટેલો promisor પણ co-promisors ને ફાળો આપવાની જવાબદારીમાંથી મુક્ત થતો નથી.
- માળખું: Secs. 42/43 ટાંકો (joint and several) → facts પર ભાગ અને contributions ગણો → કોણ કોને કેટલું ચૂકવે તેનો conclusion લખો.

CSQ 5.1 • PYQ 2018-May [1] (a) • Case Scenario • 4M • Pg 126

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 5.2 • MTP 2020-Oct [1] (i) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 127

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 5.4 • PYQ 2021-Dec [1] (a) [C] • Case Scenario • 4M • Pg 129

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 2 પ્રશ્નો

- બહુ-ભાગી પ્રશ્નો: creditor એકલા એક promisor ને ફરજ પાડી શકે? (હા, Sec. 43); ફક્ત મરનાર promisor ના legal representatives સામે દાવો કરી શકે? (ફક્ત હયાત સાથે મળીને, estate પૂરતું --- Sec. 42); ફરજ પડીને ચૂકવ્યા પછી contribution? (Sec. 43). દરેક limb નો જવાબ તેના પોતાના section સાથે લખો.
- પહેલાં insolvency ના limbs ઉકેલો (estate ખરેખર કેટલું ચૂકવી શકે), પછી બાકીના promisors વચ્ચે એ ઘટની સરખા ભાગે વહેંચણી apply કરો, પછી જ ચોખ્ખી વસૂલાત નક્કી કરો.

CSQ 5.3 • PYQ 2021-Jul [3] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 128

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

મધ્યમ

CSQ 5.5 • PYQ 2025-Jan [4] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 130

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

મધ્યમ

વિષય 6: Promise ના Performance નો સમય અને સ્થળ

P2-C2-U2.4-T06 • Topic 6: Time and Place for Performance of the Promise

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 2.4 નું §4.6 વાંચો: Sections 46 to 50 — promise ક્યારે અને ક્યાં perform કરવું પડે.

નોંધ

Section 46 — application નહીં, સમય નક્કી નહીં: promisor એ promisee ની application વગર perform કરવાનું હોય અને કોઈ સમય નક્કી ન હોય, ત્યારે engagement **reasonable time** માં perform કરવું પડે; Explanation મુજબ 'reasonable time' એ દરેક case ના facts અને circumstances નો સવાલ છે.

Section 47 — સમય નક્કી, application નહીં: promisee ની application વગર કોઈ ચોક્કસ દિવસે promise perform કરવાનું હોય, તો promisor તે દિવસે **at any time during the usual hours of business** અને જ્યાં promise perform થવું જોઈએ તે જગ્યાએ perform કરી શકે. **Example:** 8.30 p.m. પછી આપેલી delivery નકારી શકાય, કેમ કે usual business hours પૂરા થઈ ગયા.

Section 48 — ચોક્કસ દિવસે application: promisor એ application વગર perform કરવાનું માથે લીધું ન હોય, ત્યારે proper જગ્યાએ અને usual hours of business માં performance માટે apply કરવાની **promisee ની duty** છે; proper સમય અને જગ્યા કઈ તે દરેક case માં fact નો સવાલ છે.

Sections 49 and 50: કોઈ જગ્યા નક્કી ન હોય અને application પણ કરવાની ન હોય, ત્યારે promisor એ promisee ને reasonable place નક્કી કરવા કહેવું પડે અને ત્યાં perform કરવું પડે; અને promisee જે રીતે કે જે સમયે કહે કે મંજૂર કરે, તે રીતે કરેલું performance સાચું performance ગણાય.

વિષય 7: Performance of Reciprocal Promise

P2-C2-U2.4-T07 • Topic 7: Performance of Reciprocal Promise

પહેલાં વાંચો Study Section 4.7 (Secs. 51-58) વાંચો: mutual & concurrent promises (Sec. 51), order of performance (Sec. 52), performance રોકનાર party (Sec. 53), dependent promises માં default (Sec. 54), time as essence (Sec. 55), impossibility (Sec. 56) અને legal/illegal sets (Secs. 57-58).

નોંધ

Sec 51 — mutual and concurrent: reciprocal promises એકસાથે perform થવાના હોય, ત્યારે promisee પોતાનું reciprocal promise perform કરવા ready and willing ન હોય ત્યાં સુધી કોઈ promisor ને perform કરવાની જરૂર નથી (B delivery પર payment કરવા ready and willing ન હોય તો A એ goods આપવાની જરૂર નથી); **Sec 52 — order:** જે order સ્પષ્ટ નક્કી કર્યો હોય તે મુજબ, નહીં તો transaction નો સ્વભાવ જે order માટે તે મુજબ promises perform થાય (payment પહેલાં ઘર બાંધવું પડે).

Sec 53 — party preventing performance: જેને રોકવામાં આવ્યો તે party ની option પર contract voidable બને છે, અને તે non-performance થી થયેલા loss નું compensation પણ વસૂલ કરી શકે છે; **Sec 54 — mutual and dependent:** જે promisor એ પહેલાં perform કરવાનું છે અને તે ચૂકે, તે બીજાનું performance માગી શકે નહીં અને બીજાને loss નું compensation આપવું પડે (charterer cargo ન આપે; hirer shoe rack માટે materials ન પૂરા પાડે).

Sec 55 — time as essence: time ને essence રાખવાનો ઈરાદો હોય તો નક્કી કરેલા સમયે perform ન થાય ત્યારે contract (કે જેટલું perform નથી થયું તે ભાગ) promisee ની option પર voidable બને છે; time essential ન હોય તો — contract voidable નહીં, promisee ને ફક્ત compensation મળે; promisee મોડું performance ACCEPT કરી લે, તો acceptance વખતે એવો notice આપે નહીં ત્યાં સુધી તે compensation માગી શકે નહીં.

Secs 56-58: અશક્ય કામ કરવાનું agreement void છે — initial impossibility, ખબર હોય (Indian Ocean તરીને પાર કરવો) કે ન હોય (ઘોડો પહેલેથી મરી ગયો હોય), તેને void બનાવે છે, અને ફક્ત promisor ને ખબર હતી કે હોવી જોઈતી હતી ત્યાં તેણે promisee ને compensation આપવું પડે; supervening impossibility/illegality contract ને void કરે છે; Sec 57 — reciprocal promises ની legal અને illegal sets માં legal set valid contract છે, illegal set void; Sec 58 — alternative promise માં ફક્ત legal ભાગ જ enforceable છે (ચોખ્ખા enforceable, smuggled opium void).

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો - 4 પ્રશ્નો

- Sec. 51: એકસાથે થતા reciprocal promises માં (payment સામે delivery), સામેવાળો ready and willing ન હોય ત્યાં સુધી કોઈ promisor ને perform કરવાની જરૂર નથી --- buyer delivery પર payment ન કરે તો seller delivery ની ના પાડી શકે.
- Sec. 54 (mutual and dependent): જે party એ પહેલાં perform કરવાનું છે (દા.ત. materials આપવા, advance payment કરવું) અને તે ચૂકે, તે સામેવાળાનું performance માગી શકે નહીં અને તેને loss નું compensation આપવું પડે.

- Sec. 55: time of the essence હોય અને performance મોડું થાય તો promisee ની option પર contract voidable છે; essential ન હોય તો ફક્ત compensation મળે; મોડું performance ACCEPT થઈ જાય તો acceptance વખતે notice આપ્યો ન હોય ત્યાં સુધી compensation જતું રહે.
- Structure: promises ને classify કરો (concurrent/dependent/independent) → Secs. 51-55 ટંકો → readiness/prevention/delay ની facts apply કરો → remedy નો conclusion આપો.

CSQ 7.1 • PYQ 2019-Jun [3] (c) • Case Scenario • 6M • Pg 131	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.2 • PYQ 2020-Nov [3] (c) (i) • Case Scenario • 6M • Pg 133	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.3 • PYQ 2024-Sep [4] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 133	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.4 • RTP 2026-Jan [5] • Case Scenario • --- • Pg 135	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિષય 8: Appropriation of Payments

P2-C2-U2.4-T08 • Topic 8: Appropriation of Payments

પહેલાં વાંચો Appropriation of payments પરનો Section 4.8 વાંચો (Secs. 59-61): debtor દ્વારા, creditor દ્વારા, અને બંનેમાંથી કોઈ appropriate ન કરે ત્યારે law દ્વારા appropriation.

નોંધ

Sec 59 — by debtor: અલગ અલગ ઘણાં debts ધરાવતો debtor payment કરતી વખતે સ્પષ્ટ જણાવે, કે સંજોગો પરથી એવું સમજાય, કે આ payment કોઈ ચોક્કસ debt સામે લગાડવાનું છે, તો payment accept થાય તો તે એ જ રીતે લગાડવું પડે (એક bill ની રકમ જેટલો જ cheque એ bill સામે જ appropriate થયો ગણાય).

Sec 60 — by creditor: debtor કશું જણાવે નહીં અને સંજોગો પરથી પણ કશું સમજાય નહીં, ત્યારે creditor પોતાની મરજીથી ખરેખર due અને payable હોય એવા કોઈ પણ lawful debt સામે payment લગાડી શકે, limitation થી time-barred થયેલા debt સામે પણ — પણ disputed debt સામે નહીં.

Sec 61 — by law: બેમાંથી કોઈ party appropriate ન કરે, ત્યારે payment debts ને ORDER OF TIME મુજબ discharge કરવામાં લાગે છે (time-barred debts સહિત); debts સરખી standing ના હોય તો પ્રમાણસર.

Computation (SM — Murari/Girdhari): ₹12,120 (2018, time-barred), ₹5,650 અને ₹9,680 ના bills; ₹9,680 નો cheque એક bill સાથે બરાબર મળે → તે bill સામે appropriate (Sec 59); ₹15,000 નો cheque → creditor time-barred ₹12,120 સામે અને બાકીનું ₹5,650 સામે appropriate કરી શકે (Sec 60); એક guaranteed અને એક unguaranteed loan ધરાવતો creditor એ જ રીતે સૂચના વગરનું payment unguaranteed loan સામે લગાડી શકે.

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 3 પ્રશ્નો

- ત્રણ rules ક્રમમાં apply કરો: Sec. 59 --- payment accept થાય તો debtor ની express/implied સૂચના બંધનકર્તા છે (એક bill જેટલો જ cheque એ bill સામે appropriation સૂચવે છે); Sec. 60 --- સૂચના ન હોય તો creditor કોઈ પણ lawful debt સામે લગાડી શકે, time-barred હોય તે સામે પણ, પણ disputed debt સામે નહીં; Sec. 61 --- કોઈ appropriate ન કરે: debts order of time મુજબ discharge થાય, સરખી standing ના હોય તો પ્રમાણસર.
- Multi-debt computation નો મહાવરો કરો: પહેલાં બરાબર રકમવાળા cheques મેળવો, પછી બાકીનું creditor ને જૂનામાં જૂન/ time-barred debts સામે appropriate કરવા દો.
- Guaranteed-loan ની trap: બે loans માંથી એક guaranteed હોય અને debtor કોઈ સૂચના ન આપે, તો creditor (bank) payment UNGuaranteed loan સામે appropriate કરી શકે --- surety વાંધો લઈ શકે નહીં.

CSQ 8.1 • RTP 2023-Jun [2] • Case Scenario • --- • Pg 137

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 8.3 • MTP 2025-Apr S1 [1] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 139

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 8.2 • PYQ 2023-Dec [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 138

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**અધિક****વિષય 9: Contracts, Which Need not be Performed -- બંને parties ની consent થી**

P2-C2-U2.4-T09 • Topic 9: Contracts, Which Need not be Performed -- with the consent of both the parties

પહેલાં વાંચો Study Section 4.9 (Secs. 62-67) વાંચો: novation, rescission અને alteration (Sec. 62), remission/waiver (Sec. 63), voidable contract હેઠળ મળેલા benefit ની restoration (Sec. 64), void agreement હેઠળનો advantage (Sec. 65), communication of rescission (Sec. 66) અને promisee ની બેદરકારી (Sec. 67).

નોંધ

Sec 62: parties મૂળ contract ની જગ્યાએ નવો contract મૂકવા, કે તેને rescind કે alter કરવા સંમત થાય, તો મૂળ contract perform કરવાની જરૂર નથી — novation: નવા contract નું substitution (એ જ parties વચ્ચે કે જુદી parties વચ્ચે; consideration = જૂના contract નું પરસ્પર discharge; B ના debtor તરીકે A ની જગ્યાએ C આવે); rescission: જૂનો contract રદ, નવો કોઈ મૂકાય નહીં; alteration: પરસ્પર agreement થી terms બદલાય.

Novation vs alteration: novation માં terms બદલાય કે parties બદલાય, અને નવા contract નું substitution હંમેશાં હોય છે; alteration માં parties એ જ રહે છે અને નવો contract મૂકવાની જરૂર નથી — ફક્ત મૂળ contract ની અમુક terms બદલાય છે.

Sec 63 — remission: દરેક promisee promise ના performance ને આખું કે ભાગમાં જતું કરી શકે કે remit કરી શકે, performance નો સમય વધારી શકે, કે તેની જગ્યાએ પોતાને યોગ્ય લાગે તે satisfaction સ્વીકારી શકે — India માં તેના માટે consideration ની જરૂર નથી: ₹5,00,000 જ્યાં અને જ્યારે payable હતા ત્યાં B ₹2,00,000 સ્વીકારે તો આખું debt discharge થાય છે; A ના debt ના satisfaction માં C નું part-payment સ્વીકારાય તો આખો claim discharge થાય છે.

Secs 64-67: Sec 64 — voidable contract rescind કરનાર party એ તેના હેઠળ મળેલો કોઈ પણ benefit પાછો આપવો પડે (policy rescind કરનાર insurer ખર્ચ બાદ કરીને premium પાછું આપે); Sec 65 — void માલૂમ પડેલા agreement હેઠળ કે void બની ગયેલા contract હેઠળ મળેલો advantage પાછો આપવો પડે કે તેનું compensation આપવું પડે (C સાથે લગ્ન કરવાના B ના promise માટે ચૂકવેલા ₹1,00,000 — C પહેલેથી મરી ગઈ હોય તો પાછા આપવા પડે; પણ security deposit એ “benefit received under the contract” નથી, એટલે buyer default કરે તો તે રાખી શકાય); Sec 66 — rescission proposal ની જેમ communicate કરવું પડે (અને revoke પણ થઈ શકે); Sec 67 — promisee વાજબી સગવડ ન આપે કે આપવાની ના પાડે તો promisor છૂટી જાય છે (apprentice શીખવાની ના પાડે; B પોતાના ઘરમાં ક્યાં repair જોઈએ તે બતાવે નહીં).

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- કોઈ પણ પાંચ circumstances સમજાવવા તૈયાર રહો: novation, rescission, alteration (Sec. 62); remission --- promisee performance આપું કે ભાગમાં જતું કરી કે remit કરી શકે, સમય વધારી શકે કે બીજું satisfaction સ્વીકારી શકે (Sec. 63); voidable contract નું rescission (Sec. 64); promisee સગવડ ન આપે તે (Sec. 67).
- Novation vs alteration: novation નવો contract મૂકે છે (terms કે parties બદલાઈ શકે; જૂનો contract discharge થાય); alteration પરસ્પર consent થી terms બદલે છે પણ parties એ જ રહે છે અને નવો contract મૂકવાની જરૂર નથી.
- India માં remission માટે consideration ની જરૂર નથી --- ₹5,00,000 ના full satisfaction માં ₹2,00,000 સ્વીકારવાથી આપું debt discharge થાય છે (Sec. 63).

TQ 9.2 • PYQ 2022-Nov [6] (a) • Distinguish Between • 5M • Pg 141

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

TQ 9.1 • PYQ 2021-Dec [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 140

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

વિષય 10: Discharge of a Contract

P2-C2-U2.4-T10 • Topic 10: Discharge of a Contract

પહેલાં વાંચો Discharge ની modes ગણાવતો Study Section 4.10 વાંચો: performance, mutual agreement (Sec. 62-63), supervening impossibility સહિતની impossibility (Sec. 56), lapse of time (Limitation Act, 1963), operation of law, breach, remission અને merger; સાથે contract void બને ત્યારે Sec. 65 ની restitution.

નોંધ

Discharge ની modes: (1) performance — actual કે attempted (tender); (2) mutual agreement — novation, rescission, alteration, remission (Secs 62-63); (3) impossibility of performance — ab initio supervening (Sec 56); (4) lapse of time — Limitation Act, 1963 (3 years માં price માટે દાવો ન થાય તો તે time-barred થઈ જાય અને વસૂલ ન થાય); (5) operation of law — promisor નું મરણ, insolvency; (6) breach — actual કે anticipatory, injured party ને damages મળે અને તે પોતાના ભાગમાંથી છૂટી જાય; (7) remission/waiver (Sec 63); (8) promisee સગવડ ન આપે તે (Sec 67); (9) merger of rights — નાનો right

મોટા right માં ભળી જાય (lessee જ leased જમીન ખરીદી લે — lease પૂરું થાય).

Supervening impossibility (Sec 56): contract થયા પછી parties ના ધ્યાન બહારની અણધારી ઘટના કે સંજોગોના ફેરફારથી performance અશક્ય કે unlawful બની જાય, ત્યારે contract VOID બને છે અને બંને parties છૂટી જાય છે; grounds: (a) કાયદામાં અણધાર્યો ફેરફાર, (b) subject-matter નો નાશ, (c) ધારેલી પરિસ્થિતિ ઊભી ન થવી/personal incapacity (લગ્ન પહેલાં party ગાંડી થઈ જાય; actor એટલો બીમાર કે નક્કી પ્રસંગોએ કામ ન કરી શકે), (d) યુદ્ધની જાહેરાત (દુશ્મન બનેલા દેશ સાથેનો import contract રદ/મુલતવી).

Sec 65 restitution: contract void બને ત્યારે મળેલો કોઈ પણ advantage (advance, token/security money) પાછો આપવો પડે કે તેનું compensation આપવું પડે — agreement ના સમયગાળામાં motor car (subject-matter) નાશ પામે તો security ની રકમ પાછી આપવી પડે; સામે પક્ષે, buyer પોતે default કરે તો seller rescind કરીને security રાખી શકે.

જાણીતા applications: વેચાણ પહેલાં અકસ્માતમાં ઘોડો મરી જાય — subject-matter નો નાશ, contract void; imports પર પ્રતિબંધ — પછીથી આવેલી illegality, discharge; time essential હતો ત્યાં સડેલાં સફરજન મોડાં પહોંચે — discharge/rejection; time of the essence હતો ત્યાં મોડી delivery accept થઈ જાય — acceptance વખતે notice આપ્યો હોય તો જ compensation માગી શકાય (Sec 55).

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Supervening impossibility (Sec. 56): contract થયા પછી parties ના ધ્યાન બહારની ઘટનાથી performance અશક્ય/unlawful બને તો contract VOID થાય છે અને બંને parties છૂટી જાય છે --- દા.ત. લગ્ન પહેલાં party ગાંડી થઈ જાય, actor એટલો બીમાર કે કામ ન કરી શકે.
- તેના grounds યાદ રાખો: કાયદામાં અણધાર્યો ફેરફાર, subject-matter નો નાશ, ધારેલી પરિસ્થિતિ ઊભી ન થવી/personal incapacity, યુદ્ધની જાહેરાત.
- Discharge ના બધા modes એક એક લીટીમાં ગણાવો: performance (actual/attempted), mutual agreement (novation/rescission/alteration/remission), impossibility, lapse of time, operation of law (મરણ, insolvency), breach, merger of rights.

TQ 10.1 • PYQ 2021-Jul [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 142

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 10.2 • MTP 2024-Jul [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 143

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 3 પ્રશ્નો

- Structure: discharge કરનારી ઘટના ઓળખો → Sec. 56 (કે 62/63) ટાંકો → અસર જણાવો (contract void, parties છૂટી ગઈ) → apply Sec. 65: મળેલો advantage (advance/token money) પાછો આપવો પડે.
- જાણીતા scenarios: બંદરવાળા દેશ સામે યુદ્ધ જાહેર થાય = દુશ્મન સાથે વેપાર, contract discharge; વેચાણ પહેલાં ઘર તૂટી પડે = subject-matter નો નાશ, ₹50,000 token Sec. 65 હેઠળ પાછા મળે; time of the essence હતો ત્યાં ખાંડની મોડી delivery accept થઈ જાય --- acceptance વખતે notice આપ્યો હોય તો જ compensation માગો (Sec. 55).

CSQ 10.1 • PYQ 2018-Nov [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 145

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 10.2 • PYQ 2021-Dec [3] (b) (ii) • Case Scenario • 6M • Pg 146

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 10.3 • PYQ 2024-Jun [4] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 147

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

એકમ 2.5: Breach of Contract and its Remedies

Breach of Contract and its Remedies

P2-C2-U2.5 • મહત્વ C • પ્રકરણમાં Rank 8 • શ્રેણી C • પ્રકરણના 7.3% પ્રશ્નો • 17 પ્રશ્નો

વિષય 1: Anticipatory Breach of Contract

P2-C2-U2.5-T01 • Topic 1: Anticipatory Breach of Contract

પહેલાં વાંચો Unit 5 (Breach of Contract and its Remedies) નો Study Section 5.1 વાંચો: Sec. 39 --- due date પહેલાં perform કરવાની ના પાડવી કે પોતાને અશક્ત બનાવી દેવું, express (શબ્દોથી) કે implied (વર્તનથી) repudiation, અને promisee પાસે ખૂલતા બે options.

નોંધ

Meaning: performance માટે નક્કી કરેલો સમય આવે તે પહેલાં જ થતો breach — promisor perform કરવાની સાફ ના પાડે અને પોતાની અનિચ્છા અગાઉથી જણાવી દે; તે (a) express હોઈ શકે, બોલેલા કે લખેલા શબ્દોથી (30 July ના રોજ A, B ને જણાવે કે 14 August ની cotton તે નહીં આપે), કે (b) implied હોઈ શકે, વર્તનથી (A due date પહેલાં જ promise કરેલો સફેદ ઘોડો C ને વેચી દે).

Sec 39 (SM): “When a party to a contract has refused to perform or disable himself from performing, his promise in its entirety, the promisee may put an end to the contract, unless he has signified, but words or conduct, his acquiescence in its continuance.”

અસર — promisee ના બે options: (1) contract rescind થયો ગણીને due date ની રાહ જોયા વગર તરત જ damages નો દાવો કરે; કે (2) rescind ન કરવાનું પસંદ કરે — contract હજી ચાલુ ગણે અને due date પર ગુનેગાર party ને જવાબદાર ઠેરવે; પણ ત્યારે contract બંને parties ના લાભ માટે જીવતો રહે છે: ગુનેગાર party ફેરવિયાર કરીને perform કરી શકે, અને contract ને discharge કરી દેતી કોઈ પણ supervening impossibility નો લાભ પણ લઈ શકે.

મર્યાદા: acquiescence ની trap — જે promisee એ શબ્દોથી કે વર્તનથી contract ચાલુ રાખવાની સંમતિ જણાવી દીધી હોય, તે એ refusal ના કારણે contract પૂરો કરી શકે નહીં; અને આખો contract rescind કરાય તે પહેલાં refusal/disablement promise ના “in its entirety” હોવું જોઈએ (SM માં નોંધેલા leading cases: Frost v. Knight, Hochster v. DelaTour).

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Anticipatory breach ની definition: performance માટે નક્કી કરેલા સમય પહેલાં જ repudiation --- બોલેલા/લખેલા શબ્દોથી express, કે વર્તનથી implied (દા.ત. due date પહેલાં promise કરેલો ઘોડો ત્રીજી વ્યક્તિને વેચી દેવો).
- Sec. 39: કોઈ party પોતાનું promise ENTIRETY માં perform કરવાની ના પાડે, કે પોતાને perform કરવા માટે અશક્ત બનાવી દે, ત્યારે promisee contract પૂરો કરી શકે — સિવાય કે તેણે contract ચાલુ રાખવાની સંમતિ જણાવી હોય.
- અસર --- promisee ના બે options: (1) તરત rescind કરીને તરત damages નો દાવો કરે, કે (2) due date સુધી contract જીવતો રાખે; પણ ત્યારે contract બંને parties માટે જીવતો રહે છે અને ગુનેગાર party હજી perform કરી શકે કે supervening impossibility નો લાભ લઈ શકે.

TQ 1.1 • PYQ 2024-Jun [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 150

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 1.2 • MTP 2024-Aug [3] (c) • Descriptive • 6M • Pg 151

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- Structure: repudiation ઓળખો ('in its entirety' ની refusal, દા.ત. dancer ગેરહાજર રહે, supplier અગાઉથી ના પાડી દે) → Sec. 39 ટાંકો → aggrieved party ની પસંદગી અને damages નું પરિણામ જણાવો.
- Acquiescence ની trap ધ્યાનમાં રાખો: promisee performance ચાલુ રહેવા દે (ચાલુ રાખવાની સંમતિ જણાવે), તો એ refusal ના કારણે contract પૂરો કરવાનો હક તે ગુમાવે છે.
- આંશિક refusal (ઘણી માંથી shirts ની એક size/category) --- આખા contract નું rescission થવા દેતાં પહેલાં ચકાસો કે તે promise ની 'in its entirety' refusal છે કે નહીં.

CSQ 1.1 • PYQ 2022-May [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 152

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

CSQ 1.2 • PYQ 2023-Dec [3] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 153

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

વિષય 2: Actual Breach of Contract

P2-C2-U2.5-T02 • Topic 2: Actual Breach of Contract

પહેલાં વાંચો Section 5.2 વાંચો: performance due થાય તે વખતે કે performance ચાલુ હોય ત્યારે થતો actual breach, અને aggrieved party ને મળતી remedies નો chart.

નોંધ

Meaning: નક્કી કરેલી તારીખે perform કરવાની ના પાડવી કે ચૂકી જવું — તે (a) performance due થાય તે વખતે થાય (1 February ના રોજ A ખાંડની 100 bags આપી શકતો નથી), કે (b) contract ના performance દરમિયાન વચ્ચે જ express કે implied refusal/failure થી થાય; સામેવાળી party ને દાવો કરવાનો હક મળે છે.

Breach ના પાંચ remedies: (1) suit for damages — Sec 73 હેઠળ પૈસાનું compensation; (2) rescission of

contract — aggrieved party પોતાની obligations માંથી છૂટી જાય અને compensation ની હકદાર બને (A cement ન આપે, તો B price ચૂકવવામાંથી છૂટી જાય); (3) suit for specific performance — damages પૂરતો remedy ન હોય ત્યાં Court breach કરનાર party ને પોતાનું promise પાળવાનો આદેશ આપે; (4) suit for injunction — Court કોઈ party ને, જે ન કરવાનું promise આપ્યું હતું તે કરતાં અટકાવે; (5) suit upon quantum meruit — થઈ ગયેલા કામનું વાજબી મહેનતાણું.

Sec 75: જે વ્યક્તિ contract ને RIGHTFULLY rescind કરે છે, તેને contract પૂરો ન થવાથી થયેલા નુકસાનનું compensation મળવાનો હક છે — singer જાણી જોઈને છઠ્ઠી રાતે ગેરહાજર રહે; manager rescind કરીને compensation માગે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Breach ની પાંચ remedies યાદ રાખો: (1) suit for damages (Sec. 73), (2) rescission of contract, (3) suit for specific performance, (4) suit for injunction, (5) suit upon quantum meruit --- દરેક ક્યારે મળે તેની એક લીટી સાથે.
- Actual breach કાં તો performance due થાય તે વખતે થાય (નક્કી તારીખે delivery ન આપવી) કાં તો performance દરમિયાન (વચ્ચે જ express/implied refusal).
- સાથે Sec. 75 ઉમેરો: contract ને rightfully rescind કરનાર party ને contract પૂરો ન થવાથી થયેલા નુકસાનનું compensation મળવાનો હક છે.

TQ 2.1 • PYQ 2002-Nov [2] (c) • Short Note • 5M • Pg 155

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

વિષય 3: Suit for Damages

P2-C2-U2.5-T03 • Topic 3: Suit for Damages

પહેલાં વાંચો Sec. 73 અને Hadley vs. Baxendale પરનો Section 5.3 બરાબર કરો: ordinary, special, vindictive/exemplary, nominal અને deterioration-by-delay damages, loss ઘટાડવાની duty, અને remote/indirect loss પરની રોક.

નોંધ

Sec 73 નો નિયમ: breach સહન કરનાર party ને (1) breach માંથી સામાન્ય રીતે કુદરતી રીતે ઊભા થતા, અથવા (2) contract કરતી વખતે parties ને જેની ખબર હતી કે breach થાય તો આવું નુકસાન થવાનું છે, એવા loss કે damage નું compensation મળે છે — special damage ફક્ત PREVIOUS notice હોય તો જ; remote કે indirect loss નું compensation નહીં; aggrieved party એ loss ઘટાડવા વાજબી પગલાં લેવાં પડે.

Hadley vs. Baxendale: carrier એ તૂટેલો mill crankshaft પહોંચાડવામાં મોડું કર્યું; mill વધારાના 5 days બંધ રહી, પણ carrier ને ફક્ત એટલું જ કહેવાયું હતું કે વસ્તુ તૂટેલો shaft છે, એ નહીં કે મોડું થશે તો mill બંધ રહેશે — ચુકાદો:

ફક્ત ordinary damages, loss of profits વસૂલ ન થાય કેમ કે special circumstances જણાવ્યા ન હતા.

Damages ની પ્રકાર: ordinary — કુદરતી અને સીધું નુકસાન, standard measure = contract price અને breach ની તારીખની market price વચ્ચેનો ફરક (₹5,000 માં નક્કી થયેલા ચોખા વધીને ₹5,500 — bag દીઠ ₹500); special — ફક્ત special circumstances ની notice આપી હોય ત્યાં જ મળે (mill બંધ છે એવું જેને કહેવાયું હોય તે carrier મોડા માટે સરેરાશ profits ચૂકવે, પણ જેની notice નહોતી તે Government contract ના loss ની નહીં); vindictive/exemplary — ફક્ત બે જ case માં મળે: breach of promise to marry (લાગણી દુભાય) અને trader-customer ના cheque નું banker દ્વારા wrongful dishonour, જ્યાં પૈસાનું નુકસાન ન હોય તોપણ credit અને આબરૂને નુકસાન થાય છે (Gibbons v West Minster Bank); nominal — breach સાબિત થાય પણ ખરું નુકસાન ન હોય: ફક્ત હક સ્થાપવા પૂરતી ટોકન રકમ (એક રૂપિયો, 10 પૈસા પણ); deterioration by delay — carrier પાસેથી notice વગર પણ વસૂલ થાય, અને 'deterioration' માં વસ્તુને થયેલું નુકસાન અને વેચાણની ખાસ તકનું નુકસાન બંને આવે.

Notice ની computation (SM — water bottles): Z ને ખબર હતી કે 1,000 bottles X ને ₹4.50 માં ખરીદીને Y ને ₹5.00 માં resale કરવા માટે છે, એટલે તે ગુમાવેલો resale profit ₹500 ($1,000 \times ₹0.50$) ચૂકવે; Z ને કહ્યું ન હોત, તો damages = default ની તારીખની market price નો ફરક, ₹750 (market ₹5.25 સાથે $1,000 \times ₹0.75$).

Remoteness (SM — bus breakdown): ઠંડી રાતે passengers ને hotel સુધી ચાલવું પડ્યું — અંગત હાડમારી અને hotel ના ખર્ચ કુદરતી રીતે ઊભા થતા loss તરીકે વસૂલ થાય; પત્નીની medical treatment remote/indirect છે અને વસૂલ ન થાય — સરવાળો કરતાં પહેલાં દરેક માગણીને Sec 73 ના બંને limbs સામે ચકાસો.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Vindictive/exemplary damages ફક્ત બે જ case માં મળે છે: breach of promise to marry (લાગણી દુભાય) અને banker દ્વારા trader-customer ના cheque નું wrongful dishonour (Gibbons v Westminster Bank).
- Nominal damages: breach સાબિત થાય પણ ખરું નુકસાન ન થયું હોય ત્યાં મળે --- ફક્ત હક સ્થાપવા પૂરતી ટોકન રકમ.

TQ 3.1 • PYQ 2002-May [7] (b) • Short Note • 5M • Pg 156

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 73 નો નિયમ: સામાન્ય રીતે કુદરતી રીતે ઊભા થતા loss નું, અથવા contract કરતી વખતે parties ને જેની ખબર હતી કે થવાનું છે તે loss નું compensation; remote/indirect loss નું ક્યારેય નહીં; aggrieved party એ loss ઘટાડવું પડે.
- Hadley vs. Baxendale: carrier ને કહેવાયું ન હતું કે મોડું થશે તો mill બંધ રહેશે --- loss of profits વસૂલ ન થાય; special damages માટે special circumstances ની PREVIOUS notice જોઈએ.

TQ 3.2 • RTP 2019-Nov [7] • Descriptive • --- • Pg 157

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 3.4 • PYQ 2026-May [3] (c) • Descriptive • 6M • Pg 158

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 4 પ્રશ્નો

- Standard measure: contract price સામે breach ની તારીખનો market price (ચોખા/water-bottle ના દાખલા) --- જવાબમાં આંકડો ગણીને લખો.
- Notice વાળા cases: જે supplier ને ખબર હતી કે goods resale contract માટે છે તે ગુમાવેલો resale profit ચૂકવે; notice ન હોય તો ફક્ત market-price નો ફરક --- હંમેશાં જુઓ કે શું જણાવાયું હતું.
- હાડમારીવાળા scenarios (bus breakdown, exhibition consignment): કુદરતી રીતે ઊભી થતી હાડમારી/hotel ના ખર્ચ વસૂલ થાય; notice વગરની medical treatment કે exhibition ના ગુમાવેલા profits remote છે.

TQ 3.3 • RTP 2026-May [5] • Descriptive • --- • Pg 157

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 3.2 • RTP 2020-Nov [1] • Case Scenario • --- • Pg 160

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 3.3 • MTP 2022-Mar [1] (a) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 161

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 3.4 • RTP 2024-Sep [6] • Case Scenario • --- • Pg 162

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ****વિશ્લેષણ (Analysis)** એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- બે તબક્કાવાળા scenarios (M Ltd. machinery case): બદલી machinery ની વધારાની price = ordinary damage, વસૂલ થાય; buyer એ પોતાના customer ને ચૂકવેલું compensation = special damage, contract વખતે જણાવ્યું હોય તો જ વસૂલ થાય.
- સરવાળો કરતાં પહેલાં દરેક માગણીને Sec. 73 ના બંને limbs (કુદરતી loss સામે notice આપેલું special loss) અને remoteness ની રોક સામે ચકાસો.

CSQ 3.1 • PYQ 2018-May [3] (c) • Case Scenario • 6M • Pg 159

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)**મધ્યમ****વિષય 4: Penalty and Liquidated Damages (Section 74)**

P2-C2-U2.5-T04 • Topic 4: Penalty and Liquidated Damages (Section 74)

પહેલાં વાંચો Study Section 5.4 વાંચો: Sec. 74 --- લખેલી રકમથી વધે નહીં એવું reasonable compensation, English સામે Indian law ની સ્થિતિ, government-bond નો અપવાદ, અને બીજા remedies (rescission, specific performance, injunction, quantum meruit અને Sec. 75).

નોંધ

Concepts: liquidated damages = ભવિષ્યના breach થી થનારા loss નો parties એ કરેલો ખરેખરો અંદાજ; penalty = ગુનેગાર party ને ડરાવવા (in terrorem) નક્કી કરેલી અતિશય, અન્યાયી રકમ, જેને ખરા loss સાથે કોઈ મેળ નથી; parties એ આપેલું નામ આખરી નથી — Court પદાર્થ જુએ છે, અને અતિશય રકમને liquidated damages કહી હોય તોપણ તે penalty જ છે; default ની તારીખથી વધારે interest ની શરત penalty હોઈ શકે, પણ એક

instalment ના default પર આખી બાકી રકમ due બનાવી દેતી clause penalty નથી.

Sec 74 — Indian law: penalty અને liquidated damages વચ્ચે કોઈ ફરક રાખતો નથી — ખરેખર damage સાબિત થાય કે ન થાય, aggrieved party ને લખેલી રકમથી વધે નહીં એટલું REASONABLE compensation જ મળે (Court ઓછું આપી શકે, વધારે ક્યારેય નહીં) — Sri Chunni Lal vs. Mehta & Sons Ltd (SC): દાવો કરનાર લખેલી રકમથી વધારે વસૂલ ન કરી શકે, અને Court તે ઘટાડી શકે; સામે પક્ષે English law liquidated damages લાગુ કરે છે પણ penalties ને ગણતું નથી; અપવાદ — public duty ના performance માટે Central/State Government ને આપેલું bond breach પર આખી લખેલી રકમ માટે લાગુ પડે છે.

Quantum meruit — “as much as earned”: થઈ ગયેલા કામની કિંમત માટેનો restitutory દાવો (damages તો compensatory હોય છે); બે શરત — મૂળ contract discharge થઈ ગયો હોય, અને દાવો કરનાર party default માં ન હોય; cases: (a) agreement void માલૂમ પડે/contract void બને, (b) non-gratuitous act (વધારાની 2 brandy bottles સ્વીકારી હોય તો તેના પૈસા આપવા પડે), (c) મહેનતાણું નક્કી કર્યા વગર આપેલી services, (d) સામેવાળી party છોડી દે કે perform કરવાની ના પાડે (જેની authority ખોટી રીતે revoke થઈ તે agent થયેલા કામ અને ખર્ચ વસૂલ કરે), (e) divisible contract અંશતઃ perform થયો હોય અને લાભ ભોગવાયો હોય (100 માંથી 50 cotton bales પહોંચે — B એ 50 ના પૈસા આપવા પડે), (f) indivisible lump-sum contract આખો પણ ખરાબ રીતે perform થયો હોય — ખરાબ કામનું કપાત કરીને lump sum વસૂલ થાય.

Specific performance અને injunction: damages પૂરતો remedy ન હોય ત્યાં (subject-matter અનોખું હોય, બજારમાં તેનો બદલો ન મળે), Court પોતાની મુનસફીથી breach કરનાર party ને contract ની terms મુજબ પોતાનું promise પાળવાનો આદેશ આપી શકે; જે કરવાની ના પાડી હતી તે કરવાનું party ચાલુ રાખે, ત્યાં Court તેને injunction થી અટકાવે છે — એક જ producer માટે ખાસ કામ કરવાનું કબૂલનાર film star ને બીજા માટે કામ કરતાં અટકાવાય; બે મહિના માટે રોકાયેલી singer ને બીજે ગાતાં અટકાવાય; structure: remedy ની hierarchy → facts પર damages પૂરતા નથી → specific performance/injunction.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • ૩ પ્રશ્નો

- Liquidated damages = loss નો ખરેખરો આગોતરો અંદાજ; penalty = ડરાવવા (in terrorem) નક્કી કરેલી અતિશય, અન્યાયી રકમ; parties એ વાપરેલું નામ આખરી નથી --- Court પદાર્થ જુએ છે.
- Sec. 74 (Indian law): penalty અને liquidated damages વચ્ચે ફરક નહીં --- ખરેખર loss સાબિત થાય કે ન થાય, Court લખેલી રકમથી વધે નહીં એટલું REASONABLE compensation જ આપે (Sri Chunni Lal vs. Mehta & Sons); અપવાદ --- public duty માટે Central/State Government ને આપેલાં bonds આખી રકમ માટે લાગુ પડે છે.
- Quantum meruit ('as much as earned'): થઈ ગયેલા કામ માટેનો restitutory દાવો; શરતો --- મૂળ contract discharge થયો હોય, દાવો કરનાર party default માં ન હોય; cases: contract void માલૂમ પડે, non-gratuitous act, મહેનતાણું નક્કી ન હોય, સામેવાળી party છોડી દે/ના પાડે, divisible contract અંશતઃ perform થાય, lump-sum કામ ખરાબ રીતે થાય.
- Default ની તારીખથી વધારે interest penalty હોઈ શકે; default પર આખી due રકમ વહેલી માગી લેતી clause penalty નથી.

TQ 4.1 • PYQ 2022-May [6] (a) • Descriptive • 5M • Pg 163

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 4.3 • PYQ 2025-Sep [6] (Or) (b) • Descriptive • 6M • Pg 166

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- અનોખા goods વાળા scenarios: વસ્તુનો બજારમાં બદલો ન મળે ત્યારે damages પૂરતા નથી --- Court contract મુજબ delivery નો specific performance નો હુકમ કરી શકે; જે ન કરવાનું promise હતું તે party કરતી રહે તો સાથે injunction ઉમેરો (film-star/singer ની exclusivity cases).
- જવાબનું structure: remedy ની hierarchy જણાવો → facts પર damages કેમ ચાલે નહીં તે બતાવો (અનોખાપણું/loss માપી ન શકાય) → specific performance/injunction સાથે conclusion આપો.

CSQ 4.1 • PYQ 2020-Nov [3] (c) (iii) • Case Scenario • 7M • Pg 167

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

એકમ 2.6: Contingent and Quasi Contracts

Contingent and Quasi Contracts

P2-C2-U2.6 • મહત્ત્વ D • પ્રકરણમાં Rank 9 • શ્રેણી C • પ્રકરણના 6.0% પ્રશ્નો • 14 પ્રશ્નો

વિષય 1: Contingent Contracts

P2-C2-U2.6-T01 • Topic 1: Contingent Contracts

પહેલાં વાંચો Unit 6 (Contingent and Quasi Contracts), Indian Contract Act, 1872 ની Study Section 6.1 'Contingent Contracts' વાંચો --- Sec. 31 ની definition, 'collateral event' નો અર્થ (Pollock & Mulla) અને contingent contract ની ચાર essentials.

નોંધ

Sec 31 (SM): “A contract to do or not to do something, if some event, collateral to such contract, does or does not happen” — contracts of insurance, indemnity અને guarantee આ જ પ્રકારમાં આવે છે; દા.ત. B નું ઘર બળી જાય તો A તેને ₹10,00,000 ચૂકવવાનો contract કરે (સામે absolute contract, જે કોઈ પણ સંજોગોમાં કોઈ શરત વગર perform થાય છે).

Collateral event (Pollock & Mulla): “an event which is neither a performance directly promised as part of the contract, nor the whole of the consideration for a promise” — collateral event બને ત્યારે જ A ની liability ઊભી થાય છે.

ચાર essentials: (a) performance કોઈ event કે condition (precedent કે subsequent) બનવા કે ન બનવા પર આધારિત હોય; (b) event collateral હોય — contract નો ભાગ નહીં, promise કરેલું performance પણ નહીં અને consideration પણ નહીં; (c) event ફક્ત promisor ની મરજી પર ન હોવો જોઈએ — તેની મરજીમાં હોય પણ ફક્ત

તેની મરજી ન હોય તો contingent રહી શકે (વરસાદ પડે AND A દિલ્હી છોડે તો ચૂકવવું); (d) event uncertain હોવો જોઈએ — ચોક્કસ હોય કે થવાનો જ હોય (collector ની permission જે નિયમિત રીતે મળી જ જાય), તો contingent નથી.

Contingent નથી (traps): ઘઉંની 100 bags ની delivery પછી જ પૈસા ચૂકવવા, કે swimming pool પૂરો થાય ત્યારે ₹20,00,000 ચૂકવવા — અહીં event promise નો જ ભાગ છે, એટલે તે conditional contract છે, contingent નહીં; “તેને ઠીક લાગે તો ₹1,00,000 ચૂકવીશ” એ તો contract જ નથી.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Explain the Sec. 31 definition --- 'a contract to do or not to do something, if some event, collateral to such contract, does or does not happen' --- દાખલા સાથે સમજાવો (insurance, indemnity, guarantee).
- ચાર essentials કારણ સાથે પાકા કરો: (i) performance event બનવા/ન બનવા પર આધારિત, (ii) event collateral (promise કરેલું performance પણ નહીં, consideration પણ નહીં), (iii) event ફક્ત promisor ની મરજી પર ન હોય, (iv) event uncertain હોય.
- 'essentials સાથે કોઈ પણ ત્રણ rules' પુછાય ત્યારે Secs. 32--36 ના enforcement rules ઉમેરવા તૈયાર રહો (6--7 mark ના PYQ માં વારંવાર આવતું combination).
- Trap: કામ પૂરું થવા પર જ payment ની શરત (દા.ત. swimming pool પૂરો થાય ત્યારે ચૂકવવું) એ conditional contract છે, contingent નહીં --- event collateral નથી.

TQ 1.1 • PYQ 2018-Nov [2] (a) • Descriptive • 7M • Pg 170

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 1.2 • PYQ 2024-Jun [6] Or (b) • Descriptive • 6M • Pg 171

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Facts માંથી contingent contract ઓળખવાનો મહાવરો કરો: uncertain collateral event બને તો એક્સામટી રકમ ચૂકવવાનું promise (દા.ત. hospital Dr. A ને Covid-positive આવે તો ₹1,00,000 આપવાનું કહે) --- structure આમ રાખો: Sec. 31 ની definition → facts પર essentials પૂરા થાય છે → conclusion valid contingent contract.
- Conclusion આપતાં પહેલાં દરેક essential facts સામે ચકાસો, ખાસ કરીને collateral હોવું અને uncertainty.

CSQ 1.1 • RTP 2021-Nov [5] • Case Scenario • --- • Pg 173

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

વિષય 2: Rules Relating to Enforcement

P2-C2-U2.6-T02 • Topic 2: Rules Relating to Enforcement

પહેલાં વાંચો Study Section 6.2 'Rules Relating to Enforcement' --- Secs. 32 to 36 --- વાંચો, અને ખાસ કરીને એ section ના અંતે આપેલું 'Difference between a contingent contract and a wagering contract' નું table.

નોંધ

Secs 32-36 ના enforcement rules: Sec 32 — event બનવા પર contingent: event બને નહીં ત્યાં સુધી enforce ન થાય; event અશક્ય બને તો void (B, C સાથે લગ્ન કરે ત્યારે ચૂકવવું; C મરી જાય — void); Sec 33 — event ન બનવા પર contingent: તેનું બનવું અશક્ય થાય ત્યારે જ enforceable (વહાણ ફૂલે), વહાણ પાછું આવે તો void; Sec 34 — જીવતી વ્યક્તિના વર્તન પર contingent: તે વ્યક્તિ કોઈ પણ નક્કી સમયમાં એવું કંઈ કરે કે event અશક્ય બની જાય, ત્યારે event અશક્ય ગણાય (C, D સાથે લગ્ન કરે; Frost v. Knight — પિતાના મરણ પછી લગ્ન કરવાનું promise, પિતા જીવતા હતા ત્યારે જ બીજા સાથે લગ્ન કરી લીધાં, breach); Sec 35 — નક્કી સમયમાં event બને તે શરત: event વગર સમય પૂરો થાય કે event વહેલો અશક્ય બને તો void; નક્કી સમયમાં event ન બને તે શરત: event વગર સમય પૂરો થાય ત્યારે enforceable, કે event નહીં જ બને એ નક્કી થઈ જાય તો તે પહેલાં પણ; Sec 36 — અશક્ય event પર contingent: void, parties ને એ અશક્યતાની ખબર હોય કે ન હોય (સૂરજ પશ્ચિમમાં ઊગે; બે સીધી લીટીઓ જગ્યા ઘેરી લે).

Contingent સામે wagering: SM મુજબનું ફરકનું table — wager ખરેખર contingent જ હોય છે, પણ contingent contract valid છે જ્યારે wagering agreement void છે; insurance માં parties ને subject matter માં insurable interest હોય છે, wager માં કશું નહીં.

Contingent contract	Wagering contract
Collateral event બને કે ન બને તેના સંદર્ભમાં કંઈ કરવાનો/ન કરવાનો contract	Uncertain event બને કે ન બને તેના સંદર્ભમાં પૈસા કે પૈસાની કિંમત આપવાનું promise
Reciprocal promises ન પણ હોય	Reciprocal promises થી બને છે
Uncertain event collateral હોય છે	Uncertain event જ મુખ્ય બાબત છે
સ્વભાવે wagering ન પણ હોય	સ્વભાવે ખરેખર contingent
Parties ને subject matter માં interest હોય છે	Parties ને subject matter માં interest હોતું નથી
હાર-જીતના mutuality ના doctrine પર આધારિત નથી	એક રમત — ફક્ત હારવું અને જીતવું જ મહત્ત્વનું
Valid	Void

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Contingent સામે wagering contract નું ફરકનું table છ મુદ્દે પાકું કરો: meaning, reciprocal promises, uncertain event નો ભાગ (collateral સામે મુખ્ય), સ્વભાવ, subject matter માં parties નું interest, અને validity (contingent valid; wager void).
- 'wagering agreement vs. contract of insurance' ના જવાબમાં એ જ તર્ક વાપરો: insurance માં parties ને subject matter માં insurable interest હોય છે અને તે valid contingent contract છે; wager માં કોઈ interest નથી --- ફક્ત હાર-જીતની પરસ્પર તક --- એટલે તે void છે.

- Enforcement rules પણ તૈયાર રાખો: Sec. 32 (event બનવા પર contingent), Sec. 33 (event ન બને તે), Sec. 34 (જીવતી વ્યક્તિનું વર્તન), Sec. 35 (નક્કી સમયમાં event), Sec. 36 (અશક્ય event --- void ab initio).

TQ 2.1 • PYQ 2018-May [2] (c) (i) • Distinguish Between • 2M • Pg 174

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

વિષય 3: Quasi Contracts

P2-C2-U2.6-T03 • Topic 3: Quasi Contracts

પહેલાં વાંચો Study Section 6.3 'Quasi Contracts' વાંચો --- અર્થ, salient features, અને Secs. 68 to 72 હેઠળ quasi-contract ગણાતા પાંચ cases.

નોંધ

અર્થ: contract થી ઊભી થાય તેવી જ obligations, જે offer, acceptance, consent કે agreement ન હોવા છતાં કાયદો લાદે છે — તે equity, justice અને good conscience પર આધારિત છે; પાયો છે આ maxim: “No man must grow rich out of another person's loss” (doctrine of unjust enrichment); India માં તેને ‘certain relations resembling those created by contracts’ કહે છે.

Salient features: (i) હક હંમેશાં પૈસાનો હક હોય છે, સામાન્ય રીતે (હંમેશાં નહીં) liquidated રકમનો; (ii) agreement માંથી નહીં — કાયદો લાદે છે; તેનો પાયો duty છે, promise નહીં; (iii) ફક્ત અમુક ચોક્કસ વ્યક્તિ સામે જ મળે, આખી દુનિયા સામે નહીં; breach નો દાવો પૂરેપૂરા contract ની જેમ જ થાય છે.

Quasi-contract ગણાતા પાંચ cases: Sec 68 incapable વ્યક્તિને પૂરી પડાયેલી necessities; Sec 69 interested વ્યક્તિએ કરેલું payment; Sec 70 non-gratuitous act નો લાભ; Sec 71 finder of goods; Sec 72 mistake થી કે coercion હેઠળ ચૂકવાયેલા પૈસા.

Sec 68: contract કરવા incapable વ્યક્તિ (minor/lunatic) ને, કે તે જેને કાયદેસર નિભાવવા બંધાયેલી હોય તેને, તેની જીવનસ્થિતિને અનુરૂપ necessities પૂરી પડાય — supplier ને પૈસા ફક્ત એ incapable વ્યક્તિની PROPERTY માંથી જ મળે, વ્યક્તિગત રીતે ક્યારેય નહીં; supplier એ સાબિત કરવું પડે કે વેચાણ અને delivery વખતે goods તેની ખરી જરૂરિયાતને અનુરૂપ હતા. **Sec 69:** જે પૈસા બીજો કોઈ કાયદેસર ચૂકવવા બંધાયેલો છે તે payment માં જેને interest છે અને એટલે જે ચૂકવી દે છે, તેને એ પૈસા પાછા મેળવવાનો હક છે (lessee B પોતાનું lease બચાવવા zamindar A ના revenue arrears ચૂકવે; P પોતાની જાત થયેલી ગાડી છોડાવવા D નું ભાડું ચૂકવે).

Sec 70: જે વ્યક્તિ બીજા માટે કાયદેસર કંઈ કરે કે પહોંચાડે, મફત આપવાનો ઈરાદો ન હોય, અને સામેવાળો તેનો લાભ ભોગવે — તો સામેવાળાએ તેનું compensation આપવું પડે કે વસ્તુ પાછી આપવી પડે (વેપારીનો માલ ભૂલથી મુકાઈ જાય અને વપરાઈ જાય; Shyam Lal v. State of U.P. — પગાર પાછો આપવો પડ્યો); plaintiff એ સાબિત કરવાનું (i) કાયદેસર act/delivery (ii) મફત આપવાનો ઈરાદો નહોતો (iii) લાભ ભોગવાયો. **Sec 71:** finder of goods ને bailee જેટલી જ જવાબદારી લાગે — સામાન્ય સમજદાર માણસ જેટલી કાળજી, વસ્તુ પોતાની કરી લેવાનો હક નહીં, માલિક મળે તો પાછી આપવી; ખરા માલિક સિવાય બધા સામે તે વસ્તુ રાખી શકે (Hollins v. Howler — shopkeeper ને હીરો finder ને પાછો આપવો પડ્યો). **Sec 72:** mistake થી કે coercion હેઠળ ચૂકવાયેલા પૈસા કે પહોંચાડાયેલી વસ્તુ પાછી

આપવી પડે (Sales Tax Officer v. Kanhaiyalal; ઘઉં ખોટી વ્યક્તિને પહોંચ્યા); 'coercion' ને પહોળા અર્થમાં લેવાય — જુલમ, વસૂલી (tram-penalty નો case, Trikamdas v. Bombay Municipal Corpn.).

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Definition: contract જેવી જ obligations, જે equity, justice અને good conscience ના આધારે કાયદો લાદે છે --- 'no man must grow rich out of another's loss'.
- Salient features: (i) પૈસાનો હક, સામાન્ય રીતે liquidated સ્કમનો; (ii) કાયદો લાદે છે, agreement નહીં; (iii) ફક્ત ચોક્કસ વ્યક્તિ સામે જ મળે; તેનો પાયો duty છે, promise નહીં.
- પાંચ cases: Sec. 68 necessities, Sec. 69 interested વ્યક્તિનું payment, Sec. 70 non-gratuitous act, Sec. 71 finder of goods, Sec. 72 mistake/coercion.

TQ 3.2 • PYQ 2002-May [5] (c) • Descriptive • 5M • Pg 175

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Finder of goods ને bailee ની બરાબર કેમ ગણ્યો તે સમજાવો (Sec. 71): સામાન્ય સમજદાર માણસ જેટલી કાળજી, વસ્તુ પોતાની કરવાનો હક નહીં, માલિકને પાછી આપવી પડે; ખરા માલિક સિવાય બધા સામે રાખી શકે (Hollins v. Howler).

TQ 3.1 • PYQ 1999-Nov [2] (iii) • Descriptive • 5M • Pg 174

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 3.3 • PYQ 2025-May [6] (b) • Descriptive • --- • Pg 176

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 7 પ્રશ્નો

- Sec. 68: minor/lunatic કે તેના આશ્રિતને necessities --- પૈસા ફક્ત એ incapable વ્યક્તિની PROPERTY માંથી જ મળે, વ્યક્તિગત રીતે ક્યારેય નહીં (Aarthi/Naresh, lunatic-wife ના cases; ₹15-lakh નો હીરાનો set 'necessaries' નથી).
- Sec. 69: બીજો કાયદેસર જે ચૂકવવા બંધાયેલો છે તે interested વ્યક્તિ ચૂકવે તો તે વસૂલ કરી શકે (P પોતાની જમ્ત ગાડી છોડાવવા D નું ભાડું ચૂકવે).
- Sec. 70/72: non-gratuitous act નો લાભ, કે ભૂલથી પહોંચેલો માલ (ખોટા પાડોશીને ઘઉં), તેના પૈસા આપવા પડે કે માલ પાછો આપવો પડે --- જવાબ આમ લખો: section → conditions → facts → conclusion.

CSQ 3.1 • PYQ 2019-May [2] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 178

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.2 • RTP 2025-Jan [4] • Case Scenario • --- • Pg 179

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.3 • PYQ 2022-Nov [3] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 180

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.4 • RTP 2023-Jun [6] • Case Scenario • --- • Pg 181

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.5 • PYQ 2024-Sep [1] (a) (i) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 182

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.6 • MTP 2025-Aug S2 [4] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 183

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.7 • RTP 2025-Sep [5] • Case Scenario • ---- • Pg 183

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

એકમ 2.7: Contract of Indemnity and Guarantee

Contract of Indemnity and Guarantee

P2-C2-U2.7 • મહત્વ C • પ્રકરણમાં Rank 5 • શ્રેણી A • પ્રકરણના 11.1% પ્રશ્નો • 26 પ્રશ્નો

વિષય 1: Contract of Indemnity

P2-C2-U2.7-T01 • Topic 1: Contract of Indemnity

પહેલાં વાંચો Unit 7 નો Study Section 7.1 'Contract of Indemnity' વાંચો --- Sec. 124 ની definition, parties (indemnifier/indemnity-holder), Sec. 125 હેઠળ દાવો થાય ત્યારે indemnity-holder ની rights, અને indemnifier ની liability ક્યારે શરૂ થાય તેની નોંધ (Gajanan Moreshwar નો case).

નોંધ

Sec 124 (SM): “a contract by which one party promises to save the other from loss caused to him by the conduct of the promisor himself, or by the conduct of any other person” — ‘indemnity’ એટલે શબ્દશઃ loss સામે રક્ષણ/loss ભરપાઈ કરવો; parties: **indemnifier** (promisor) અને **indemnified/indemnity-holder**; તે express કે implied હોઈ શકે અને valid contract ના બધા essentials પૂરા કરવા પડે (C ને મારવા બદલ indemnify કરવાનું promise unenforceable છે — unlawful object).

વ્યાપ ફક્ત માણસના વર્તન પૂરતો: Sec 124 માં ફક્ત promisor ના કે બીજી કોઈ વ્યક્તિના વર્તનથી થયેલો loss આવે છે — કોઈ વ્યક્તિના કારણે ન થયેલો અકસ્માત કે act of God/કુદરતી ઘટનાથી થયેલો loss તેમાં આવતો નથી; સામે English law (Gajanan Moreshwar v. Moreshwar Madan, 1942) જુઓ, જ્યાં indemnity માં promisee ની બેદરકારી, કુદરતી આફત કે અકસ્માત — દરેક loss આવે છે.

Sec 125 — દાવો થાય ત્યારે indemnity-holder ની rights (તે પોતાની authority ની હદમાં કામ કરતો હોય તો) — indemnifier પાસેથી વસૂલ કરે: (a) કોઈ પણ suit માં તેને ચૂકવવા પડે તે બધા damages, (b) suit કરવામાં કે તેનો બચાવ કરવામાં ચૂકવવા પડે તે બધા costs, (c) suit ના કોઈ પણ compromise ની શરતો હેઠળ ચૂકવેલી બધી રકમો; આ rights આખરી યાદી નથી — તેની liability absolute હોય તો તે indemnifier ને તે ચૂકવી દેવા કહી શકે.

Liability ક્યારે શરૂ થાય: Act આ વિશે ચૂપ છે, પણ ચુકાદાઓ મુજબ indemnity-holder ની liability absolute અને certain બને કે તરત જ indemnifier ની liability શરૂ થઈ જાય છે. **Insurance:** fire અને marine insurance હંમેશાં contracts of indemnity છે, પણ life insurance માં contract of indemnity નથી (insurer નક્કી રકમ ચૂકવે છે, ફક્ત loss ભરપાઈ કરતો નથી).

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 125 — દાવો થાય ત્યારે indemnity-holder ની rights (authority ની હદમાં કામ કરતો હોય તો): વસૂલ કરે (a) કોઈ પણ suit માં ચૂકવવા પડે તે બધા DAMAGES, (b) suit કરવાના/બચાવના બધા COSTS, (c) suit ના કોઈ પણ compromise હેઠળ ચૂકવેલી બધી SUMS --- ત્રણેય heads શબ્દશ: યાદ રાખો.
- Sec. 124 ની definition: એવો contract જેમાં એક party બીજાને promisor ના પોતાના કે બીજા કોઈ વ્યક્તિના વર્તનથી થતા loss થી બચાવવાનું promise આપે છે.

TQ 1.1 • PYQ 2024-Sep [6] (b) (iii) • Descriptive • 2M • Pg 186

LEVEL I

સ્મરણ (Remembering)

સરળ**સમજ (Understanding)** કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- True/False નો તર્ક: Sec. 124 માં ફક્ત માણસના વર્તનથી થયેલો loss આવે છે --- અકસ્માત કે act of God થી થયેલો loss બહાર રહે છે (સામે English law / Gajanan Moreshwar v. Moreshwar Madan જુઓ).
- Fire અને marine insurance contracts of indemnity છે જ, પણ LIFE insurance પૂરેપૂરું એવું નથી --- insurer મરણ પર (જે ચોક્કસ ઘટના છે) નક્કી રકમ ચૂકવે છે, ફક્ત loss ભરપાઈ કરતો નથી; 'True' જવાબ આ રીતે justify કરો.
- ચુકાદાનો નિયમ નોંધી લો: indemnity-holder ની liability absolute અને certain બને કે તરત indemnifier ની liability શરૂ થાય છે.

TQ 1.2 • PYQ 2025-Sep [5] (c) (iii) • True/False • 2M • Pg 187

LEVEL I

સમજ (Understanding)

સરળ**વિષય 2: Contract of Guarantee**

P2-C2-U2.7-T02 • Topic 2: Contract of Guarantee

પહેલાં વાંચો Study Section 7.2 વાંચો --- Sec. 126 ની definitions, ત્રણ contracts વાળું tripartite માળખું, છ essential features (Sec. 127 consideration, Secs. 142--144), અને specific સામે continuing guarantee પરનો Section 7.3 (Sec. 129).

નોંધ

Sec 126 (SM): "A contract to perform the promise made or discharge the liability, of a third person in case of his default"; તે મૌખિક કે લેખિત હોઈ શકે; ત્રણ parties — **surety** (guarantee આપે છે), **principal debtor** (જેના default માટે તે અપાય છે), **creditor** (જેને તે અપાય છે).

Tripartite — ત્રણ contracts: (i) principal debtor અને creditor વચ્ચેનો principal contract, (ii) creditor અને surety વચ્ચેનો secondary contract, (iii) surety ને ચૂકવવું પડે તો તેને indemnify કરવાનો surety અને principal debtor વચ્ચેનો implied contract; creditor principal debtor સામે દાવો કરવાની ના પાડે કે તેની પાસે માગણી ન કરે, તેનાથી surety ના હક્કને કોઈ અસર થતી નથી.

છ essential features: (1) હેતુ — વસૂલ થઈ શકે એવું principal debt હોવું જ જોઈએ, principal debt નહીં તો

valid guarantee નહીં; (2) consideration — Sec 127: principal debtor ને મળેલું consideration surety માટે પૂરતું છે, surety ને સીધું consideration જોઈએ નહીં, પણ past consideration એ consideration નથી (પહેલેથી પહોંચી ગયેલા goods ના પૈસા consideration વગર ચૂકવવાનું C કબૂલે — void); (3) કાયદેસર enforce થઈ શકે એવી હયાત liability, time-barred નહીં; (4) creditor તરફથી કોઈ misrepresentation (Sec 142) કે material circumstances ની છુપાવણી (Sec 143) ન હોય; (5) લખાણ જરૂરી નથી — મૌખિક કે લેખિત ચાલે; (6) Sec 144 — co-surety જોડાય તે શરતે guarantee અપાયું હોય અને તે વ્યક્તિ ન જોડાય, તો guarantee invalid.

Competency: principal debtor incompetent (minor) હોય તોપણ guarantee VALID રહે છે; પણ surety incompetent હોય તો guarantee void છે (creditor minor હોય — તે પણ void).

પ્રકાર (Sec 129): specific guarantee — એક જ debt/ચોક્કસ transaction પૂરતું, guarantee કરેલું debt discharge થાય ત્યારે liability પૂરી (Kay v. Groves); continuing guarantee — transactions ની આખી હારમાળા સુધી લંબાય, revocation થાય ત્યાં સુધી surety બાકી રહેલી balance માટે જવાબદાર (tea-dealer નો દાખલો: વખતોવખત પૂરી પડતી ચા માટે ₹10,000 સુધીનું guarantee — પછી ₹20,000 નો default થાય તો surety ₹10,000 સુધી જવાબદાર).

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 126 મુજબ definition આપો: ત્રીજી વ્યક્તિ default કરે તો તેનું promise perform કરવાનો કે તેની liability discharge કરવાનો contract; મૌખિક કે લેખિત; ત્રણ parties --- surety, principal debtor, creditor --- અને ત્રણ contracts (principal, secondary, implied indemnity).
- Essential features: વસૂલ થઈ શકે એવું principal debt હોવું; consideration (Sec. 127 --- principal debtor ને લાભ પૂરતો છે, past consideration એ consideration નથી); enforceable liability; misrepresentation/છુપાવણી નહીં (Secs. 142--143); એવી શરત હોય તો co-surety જોડાવો જ જોઈએ (Sec. 144).

TQ 2.1 • MTP 2025-Aug S2 [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 188

LEVEL I

સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Principal debtor તરીકે minor: guarantee VALID જ રહે છે (surety મુખ્ય જવાબદાર હોય તેમ જવાબદાર), પણ SURETY incompetent હોય તો guarantee void --- Manish (minor), Sohel અને એક guarantor જેવા scenarios પર apply કરો (2022 PYQ ની pattern).

CSQ 2.1 • PYQ 2022-Nov [1] (c) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 189

LEVEL II

ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 2 પ્રશ્નો

- એકથી વધુ issue વાળા scenarios માં guarantee ની validity સાથે surety ની liability અને creditor ની securities ભળે છે (દા.ત. guarantee વાળું credit sale + માલમાં ખામી; mortgage સાથેની bank loan + guarantee): પહેલાં arrangement ને classify કરો (guarantee કે indemnity), પછી essentials ચકાસો, પછી Sec. 128 હેઠળ surety ની liability ની હદ અને Sec. 141 હેઠળ securities પરની અસર નક્કી કરો.

- ક્રમમાં ઉકેલો: principal debt છે ખરું? → guarantee બરાબર બન્યું છે (Secs. 127, 142--144)? → creditor ના કોઈ કામથી surety ની liability discharge થઈ કે ઘટી છે?

CSQ 2.2 • PYQ 2024-Jun [1] (a) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 191

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

મધ્યમ

CSQ 2.3 • PYQ 2026-May [4] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 192

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

અધરું

વિષય 3: Types of Guarantees

P2-C2-U2.7-T03 • Topic 3: Types of Guarantees

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 2.7 નું §7.3 વાંચો: guarantee ના બે વર્ગ — specific અને continuing — અને દરેકમાં surety ની liability ક્યારે પૂરી થાય.

નોંધ

Specific Guarantee: એવું guarantee જે **single debt or specific transaction** પૂરતું લંબાય; guarantee કરેલું debt બરાબર discharge થાય કે promise બરાબર perform થાય ત્યારે surety ની liability પૂરી થાય છે. **Example:** B એ C ને પહોંચાડેલી ચોખાની પાંચ bags ની price ચૂકવવાનું A guarantee આપે છે; C ચૂકવી દે એટલે guarantee પૂરું [Kay v. Groves].

Continuing Guarantee [Section 129]: એવું guarantee જે **series of transactions** સુધી લંબાય; guarantee revoke ન થાય ત્યાં સુધી surety ની liability ચાલુ રહે છે. તેનો મર્મ એ કે તે નક્કી સંખ્યાના transactions ને નહીં પણ ગમે તેટલા transactions ને લાગુ પડે છે, જેથી guarantee ના અંતે surety **unpaid balance** માટે જવાબદાર બને છે.

Continuing guarantee નો દાખલો: ચાના વેપારી B ને C માટે વખતોવખત પૂરી પડાતી ચા બદલ ₹10,000 સુધીનું payment A guarantee આપે છે; B ₹10,000 થી વધારેની ચા આપે છે જેના પૈસા C ચૂકવી દે છે, પછી બીજી ₹20,000 ની ચા આપે છે જેના પૈસા C ચૂકવતો નથી — guarantee continuing હોવાથી A ₹10,000 ની હદ સુધી જવાબદાર રહે છે.

વિષય 4: Contract of Indemnity અને Contract of Guarantee વચ્ચેનો ફરક

P2-C2-U2.7-T04 • Topic 4: Distinction Between a Contract of Indemnity and A Contract of Guarantee

પહેલાં વાંચો Study Section 7.4 વાંચો --- contract of indemnity (Sec. 124) અને contract of guarantee (Sec. 126) વચ્ચેનો સાત મુદ્દાનો ફરક, table સ્વરૂપે.

નોંધ

Intro: બંને સરખા સિદ્ધાંતો પર આધારિત compensation ની રીતો છે (Secs 124-147), પણ તેમાં ઘણો ફરક છે — indemnity (Sec 124, બે parties) સામે guarantee (Sec 126, ત્રણ parties, tripartite).

Contract of Indemnity	Contract of Guarantee
બે parties — indemnifier (promisor) અને indemnified (promisee)	ત્રણ parties — creditor, principal debtor અને surety
Indemnifier ની liability primary અને unconditional છે	Surety ની liability secondary અને conditional; primary liability debtor ની
Liability ફક્ત contingency બને ત્યારે જ ઊભી થાય	હયાત promise નું non-performance/હયાત debt નું non-payment થાય ત્યારે liability ઊભી થાય
Indemnifier એ indemnity-holder ની વિનંતીથી કામ કરવું જરૂરી નથી	Surety principal debtor ની વિનંતીથી કામ કરે છે
પોતાના નામે ત્રીજી party સામે દાવો ન કરી શકે — privity નથી (assignment સિવાય)	Surety પોતાના હકે આગળ વધી શકે — ચૂકવ્યા પછી creditor ના બધા rights મળે
હેતુ: loss ની ભરપાઈ	હેતુ: creditor ની સલામતી
બધી parties contract કરવા competent હોવી જોઈએ	Principal debtor minor હોય તોપણ valid

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- ઓછામાં ઓછા ચાર મુદ્દા પાકા કરો: (i) parties --- બે (indemnifier, indemnified) સામે ત્રણ (creditor, principal debtor, surety); (ii) liability --- indemnifier ની primary અને unconditional સામે surety ની secondary અને conditional; (iii) trigger --- contingency બનવી સામે હયાત debt/promise નો default; (iv) ત્રીજી party સામે દાવાનો હક --- indemnifier પોતાના નામે દાવો ન કરી શકે (privity નથી) સામે surety ચૂકવ્યા પછી creditor ની જગ્યાએ આવી જાય.
- મોટી યાદીમાંથી 'કોઈ પણ ચાર' પુછાય તો વધારાના મુદ્દા: હેતુ (loss ની ભરપાઈ સામે creditor ની સલામતી), વિનંતી (indemnifier એ વિનંતીથી કામ કરવું જરૂરી નથી સામે surety principal debtor ની વિનંતીથી કામ કરે), competency (બધી parties competent સામે principal debtor minor હોય તોપણ valid).
- બે column ના table માં headed rows સાથે લખો --- 4-mark નું standard format.

TQ 4.1 • PYQ 2024-Sep [6] (Or) (b) (I) • Distinguish Between • 4M • Pg 193

LEVEL I

સમજ (Understanding)

સરળ

વિષય 5: Surety ની Liability નું સ્વરૂપ અને હદ [Section 128]

P2-C2-U2.7-T05 • Topic 5: Nature and Extent of Surety's Liability [Section 128]

પહેલાં વાંચો Study Section 7.5 'Nature and Extent of Surety's Liability [Section 128]' વાંચો, અને સાથે મુખ્યત્વે જવાબદાર બે વ્યક્તિ વિશેનો Sec. 132 નો નિયમ.

નોંધ

Sec 128: contract માં બીજું ન લખ્યું હોય ત્યાં સુધી surety ની liability principal debtor ની liability જેટલી જ — CO-EXTENSIVE — હોય છે; C ના bill of exchange નું guarantee આપનાર A ફક્ત bill ની રકમ માટે જ નહીં, તેના પર ચડેલા interest અને charges માટે પણ જવાબદાર છે.

ચાર પાસાં: (i) liability secondary છે — ફક્ત principal debtor ના default પર જ ઊભી થાય; (ii) document માં કોઈ ખામીના કારણે debtor ને જવાબદાર ન ઠેરવી શકાય, ત્યાં surety ની liability પણ પૂરી થાય છે; (iii) બીજું નક્કી ન થયું હોય તો creditor પહેલાં surety સામે જ આગળ વધી શકે; (iv) contract surety ની liability ની હદ બાંધી શકે.

Debtor જવાબદાર ન હોય તોપણ surety જવાબદાર (SM નો સાર): (1) principal debtor contract કરવા incompetent હોય, (2) principal debtor insolvent જાહેર થયો હોય, (3) debt time-barred થઈ ગયું હોય.

Sec 132: બે વ્યક્તિ ત્રીજા સાથે કોઈ liability લેવાનો contract કરે, અને અંદરોઅંદર નક્કી કરે કે એક ફક્ત બીજાના default પર જ જવાબદાર રહેશે, તો ત્રીજી વ્યક્તિ (જે એ ગોઠવણમાં party નથી) ને તેની ખબર હોય તોપણ કોઈ અસર થતી નથી — joint and several promissory note: A ખરેખર B માટે surety છે અને C ને તેની ખબર છે, છતાં note પર A, C ને જવાબદાર જ રહે છે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 128 જણાવો: contract માં બીજું ન લખ્યું હોય ત્યાં સુધી surety ની liability principal debtor ની liability જેટલી જ CO-EXTENSIVE છે --- તે debt ઉપરાંત interest અને charges માટે પણ જવાબદાર છે (bill of exchange નો દાખલો).
- તેનાં ચાર પાસાં સમજાવો: liability secondary છે (default પર ઊભી થાય); document ની ખામીના કારણે debtor જવાબદાર ન ઠેર તો તે પૂરી થાય; creditor debtor સામેના remedies વાપર્યા વગર પહેલાં surety સામે દાવો કરી શકે; contract surety ની liability ની હદ બાંધી શકે.
- Debtor જવાબદાર ન હોય તોપણ surety જવાબદાર રહે તે અપવાદો યાદ રાખો: debtor incompetent (minor), debtor insolvent જાહેર થયો, debt time-barred.

TQ 5.1 • PYQ 2025-May [3] (c) (I) • Descriptive • --- • Pg 195

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

વિષય 6: મુખ્યત્વે જવાબદાર બે વ્યક્તિની Liability, એક બીજાના default પર surety રહેશે એવી તેમની વચ્ચેની ગોઠવણથી અસર પામતી નથી

P2-C2-U2.7-T06 • Topic 6: Liability of Two Persons, Primarily Liable, Not Affected by Arrangement Between Them That One Shall Be Surety on Other's Default

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 2.7 નું §7.6 વાંચો: Section 132, અને બે co-promisors વચ્ચેની ખાનગી suretyship ની ગોઠવણ, જેની સાથે તેમણે contract કર્યો છે તે ત્રીજી વ્યક્તિને કેમ બાંધતી નથી.

નોંધ

Section 132: બે વ્યક્તિ ત્રીજી વ્યક્તિ સાથે અમુક liability લેવાનો contract કરે, અને પોતાની વચ્ચે એવો પણ contract કરે કે એક ફક્ત બીજાના default પર જ જવાબદાર રહેશે, ત્યારે પહેલા contract હેઠળ દરેકની ત્રીજી વ્યક્તિ પ્રત્યેની liability ને બીજા contract થી કોઈ અસર થતી નથી — અને આ વાત ત્રીજી વ્યક્તિને તેની ખબર હોય તોપણ એટલી જ સાચી છે, કેમ કે તે એ contract માં party નથી.

Example: A અને B, C ને joint and several promissory note આપે છે; પરંપ્ર A તે B માટે surety તરીકે આપે છે, અને note બંને ત્યારે C ને તેની ખબર છે. છતાં note પર C નો A સામેનો દાવો એ હકીકતથી અટકતો નથી.

આ કેમ અગત્યનું: એ ગોઠવણ ફક્ત A અને B વચ્ચેના હકને લાગુ પડે છે; creditor સામે તો બંને મુખ્યત્વે જવાબદાર જ રહે છે, એટલે 'હું તો ફક્ત surety હતો' એવો બચાવ ચાલતો નથી.

વિષય 7: Discharge of A Surety

P2-C2-U2.7-T07 • Topic 7: Discharge of A Surety

પહેલાં વાંચો Study Section 7.7 'Discharge of a Surety' વાંચો --- ત્રણ modes: revocation (Secs. 130, 131, 62), creditor નું વર્તન (Secs. 133--137, 139), invalidation (Secs. 142--144); આ unit નો સૌથી વધુ પુછાતો વિષય.

નોંધ

ત્રણ modes: (i) contract of guarantee ના revocation થી, (ii) creditor ના વર્તનથી, (iii) contract of guarantee ના invalidation થી.

Revocation વાળું માથું: Sec 130 — continuing guarantee ને creditor ને NOTICE આપીને ગમે ત્યારે FUTURE transactions પૂરતું revoke કરી શકાય; notice પહેલાંના transactions માટે surety જવાબદાર રહે છે (Arun notice પહેલાંની ₹2,000 ની કરિયાણા માટે જવાબદાર, પછીની ₹1,000 માટે નહીં; Manoj revocation પહેલાં પૂરા પડાયેલા ₹40,000 માટે જવાબદાર); specific guarantee ત્યારે જ revoke થાય જ્યારે liability ઊભી થઈ ન હોય; Sec 131 — surety ના મરણથી continuing guarantee ભવિષ્યના transactions પૂરતું revoke થાય છે (notice ની જરૂર નહીં), estate પહેલાંના transactions માટે જવાબદાર રહે છે; Sec 62 — novation: જૂના contract ના પરસ્પર

discharge સાથે નવો contract થાય તો surety મૂળ contract હેઠળ discharge થાય છે.

Creditor ના વર્તન વાળું માથું: Sec 133 — surety ના consent વગર debtor અને creditor વચ્ચે terms બદલાય તો પછીના બધા SUBSEQUENT transactions માટે surety discharge થાય છે (surety ના consent વગર cashier નો પગાર વધારાય/ઘટાડાય — surety ફક્ત ફેરફાર પહેલાંની ગોલમાલ માટે જવાબદાર, દા.ત. Chetan/Pawan ના પહેલા છ મહિના); Sec 134 — નવા contract થી કે creditor ના કામ/ચૂકથી principal debtor નું release/discharge (B લાકડું આપવાનું ચૂકે — surety C discharge); Sec 135 — creditor principal debtor સાથે composition કરે, તેને સમય આપવાનું કે દાવો ન કરવાનું promise આપે, તો surety discharge થાય છે — સિવાય કે surety સંમતિ આપે; Sec 139 — creditor નું surety ના rights સાથે વિસંગત કામ, કે surety પ્રત્યેની duty ની ચૂક, જેનાથી surety નો આખરી remedy નબળો પડે, તો તે discharge થાય છે (State Bank of Saurashtra v. Chitranjan Rangnath Raja — bank ની બેદરકારીથી godown નો stock ગયો, surety તેની કિંમત જેટલો discharge; employer apprentice ની રોકડ દર મહિને ન ચકાસે).

Discharge ન થાય તેવી traps: Sec 136 — સમય આપવાનો contract principal debtor સાથે નહીં પણ ત્રીજી વ્યક્તિ સાથે થયો હોય: surety discharge નહીં; Sec 137 — ફક્ત દાવો કે બીજો remedy ન વાપરવો એટલું જ: surety discharge નહીં (C એક વર્ષ સુધી B સામે દાવો ન કરે — A હજી જવાબદાર).

Invalidation વાળું માથું: Sec 142 — transaction ના material ભાગ વિશે creditor ની misrepresentation થી (કે તેની જાણ અને સંમતિથી) મેળવેલું guarantee invalid છે; Sec 143 — material circumstances વિશે ચૂપ રહીને મેળવેલું guarantee invalid છે (clerk ના આગળના defaults surety થી છુપાવાયા; ton દીઠ ₹5 વધારે ભાવનો છૂપો કરાર); Sec 144 — co-surety જોડાય તે શરતે અપાયેલું guarantee, તે ન જોડાય તો invalid.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 3 પ્રશ્નો

- Revocation વાળું માથું: Sec. 130 --- notice થી continuing guarantee ફક્ત FUTURE transactions પૂરતું revoke થાય; Sec. 131 --- surety ના મરણથી ભવિષ્યના transactions પૂરતું revoke, estate પહેલાંના માટે જવાબદાર; Sec. 62 novation.
- Creditor ના વર્તન વાળું માથું: Sec. 133 surety ના consent વગર ફેરફાર; Sec. 134 principal debtor નું release; Sec. 135 composition/સમય આપવો/દાવો ન કરવાનું promise; Sec. 139 surety નો આખરી remedy નબળો પાડવો (State Bank of Saurashtra નો case).
- Invalidation વાળું માથું: Sec. 142 misrepresentation, Sec. 143 છુપાવણી, Sec. 144 co-surety ન જોડાય તે.
- Discharge ન થાય તેવી traps: Sec. 136 (ત્રીજી વ્યક્તિ મારફતે સમય અપાયો) અને Sec. 137 (ફક્ત દાવો ન કરવો) --- surety discharge થતો નથી.

TQ 7.1 • MTP 2025-Apr S1 [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 195

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 7.2 • PYQ 2025-May [3] (c) (ii) • Descriptive • 6M • Pg 196

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 7.3 • PYQ 2026-Jan [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 197

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 6 પ્રશ્નો

- Sec. 130 ની numericals (Ramesh/Suresh, Manoj/Sharma): liability = notice પહેલાંની transactions, guarantee ની મહત્તમ રકમ સુધી; notice પછી કશું નહીં.
- Sec. 131 (Sooraj ના મરણનો case): estate ફક્ત મરણ પહેલાંના supplies માટે જવાબદાર; notice ની જરૂર નહીં.
- Sec. 133 (Amit નું ભાડું, Kishore નું interest વાળા cases): consent વગરનો ફેરફાર --- વધારે ભાડું, બદલાયેલું interest, વધારેલો સમય --- surety ને પછીના transactions માટે discharge કરે છે.

CSQ 7.1 • PYQ 2017-Nov [1] (a) {C} • Case Scenario • 5M • Pg 199	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.2 • PYQ 2017-Nov [3] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 200	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.4 • PYQ 2019-May [1] (d) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 202	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.6 • PYQ 2021-Jan [5] (c) (ii) • Case Scenario • 4M • Pg 204	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.9 • RTP 2024-Sep [8] • Case Scenario • --- • Pg 207	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.10 • RTP 2025-May [7] • Case Scenario • --- • Pg 208	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 4 પ્રશ્નો

- નોકરીના guarantees (Chetan, Sarthak cashier): surety ની consent વગર પગારમાં ફેરફાર → Sec. 133 હેઠળ ભવિષ્યના વર્તન માટે discharge; ફેરફાર પહેલાંની અને પછીની liability અલગ પાડો.
- ભેળસેળવાળા scenarios: દરેક પેટા-issue માટે સાચી section પસંદ કરો --- કાઢી મૂકેલા employee ની વાત છુપાવી → Sec. 143, guarantee invalid; hire-purchase નું reschedule/સમય આપવો → Secs. 133/135; surety એ સંમતિ આપી હોય તો Sec. 135 તેને discharge કરતી નથી.

CSQ 7.3 • PYQ 2018-Nov [1] (d) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 201	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	મધ્યમ
CSQ 7.5 • PYQ 2020-Nov [2] (d) • Case Scenario • 4M • Pg 203	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	મધ્યમ
CSQ 7.7 • PYQ 2021-Dec [5] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 205	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	મધ્યમ
CSQ 7.8 • RTP 2024-Jun [3] • Case Scenario • --- • Pg 206	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	મધ્યમ

વિષય 8: Rights of A Surety

P2-C2-U2.7-T08 • Topic 8: Rights of A Surety

પહેલાં વાંચો Study Section 7.8 'Rights of a Surety' વાંચો --- principal debtor સામેના rights (Secs. 140, 145), creditor સામેના (Sec. 141, set-off, ઘટાડામાં ભાગ), અને co-sureties સામેના (Secs. 146, 147).

નોંધ

Principal debtor સામે: Sec 140 subrogation — પોતે જેટલા માટે જવાબદાર છે તે બધું ચૂકવે/perform કરે, એટલે creditor ને principal debtor સામે જે rights હતા તે બધા surety ને મળે છે (તે creditor ની જગ્યાએ આવી જાય છે — દ.ત. Raju ની housing loan ભરનાર surety 15 days ની notice આપીને mortgage રાખેલું ઘર હરાજીમાં કાઢી શકે); Sec 145 implied indemnity — દરેક guarantee માં principal debtor નું surety ને indemnify કરવાનું implied promise હોય છે; surety RIGHTFULLY ચૂકવેલી રકમો વસૂલ કરે (વાજબી કારણસર બચાવ કરવાના costs સહિત), ખોટી રીતે ચૂકવેલી નહીં.

Creditor સામે: Sec 141 — suretyship નો contract થાય તે વખતે creditor પાસે principal debtor સામે જે પણ security હોય તેનો લાભ surety ને મળે છે, surety ને તેની ખબર હોય કે ન હોય; creditor એ security ગુમાવે કે surety ના consent વગર જતી કરે, તો તેની કિંમત જેટલો surety discharge થાય છે (C, B ના ₹80,000 ના રાયરચીલાનું mortgage રદ કરે — A ₹80,000 સુધી discharge, બાકીના ₹1,20,000 માટે જવાબદાર); સાથે debtor ના counter-claim નું SET-OFF લેવાનો હક (loan ₹50,000, set-off ₹10,000 → surety ₹40,000 ચૂકવે) અને debtor insolvent થાય ત્યાં પ્રમાણસર ઘટાડાનો હક (25% વસૂલ થાય → surety ₹37,500 ચૂકવે).

Co-sureties સામે: co-sureties = એક જ debt કે duty નું guarantee આપનારી બે કે વધુ વ્યક્તિ; Sec 146 — બીજું નક્કી ન થયું હોય તો દરેક બાકી debt માં સરખો ફાળો આપે, guarantee joint હોય કે several, એક જ contract હોય કે જુદા, એકબીજાની ખબર હોય કે ન હોય (A, B, C ₹3,00,000 ના sureties — દરેક ₹1,00,000; B ના પાડી શકે નહીં); Sec 147 — જુદી જુદી રકમે બંધાયેલા co-sureties પોતપોતાની obligation ની હદ સુધી સરખું ચૂકવે.

Sec 147 ની ગણતરી (bonds ₹1L/₹2L/₹4L): default ₹3,00,000 → દરેક ₹1,00,000 ચૂકવે; default ₹4,00,000 → A ₹1,00,000 (તેની હદ આવી ગઈ), B અને C દરેક ₹1,50,000; default ₹7,00,000 → દરેક પોતાના bond ની આખી penalty ચૂકવે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Principal debtor સામે: Sec. 140 subrogation --- ચૂકવ્યા પછી surety creditor ની જગ્યાએ આવી જાય; Sec. 145 implied indemnity --- rightfully ચૂકવેલી રકમો વસૂલ થાય (વાજબી બચાવના costs સહિત), ખોટી રીતે ચૂકવેલી નહીં.
- Creditor સામે: Sec. 141 --- guarantee થયું ત્યારે creditor પાસે હતી તે દરેક security નો લાભ (surety ને ખબર હોય કે ન હોય); creditor તે ગુમાવે/જતી કરે તો surety તેની કિંમત જેટલો discharge; સાથે set-off અને insolvency પર પ્રમાણસર ઘટાડો.
- Co-sureties સામે: Sec. 146 --- બીજું નક્કી ન હોય તો સરખો ફાળો; Sec. 147 --- જુદી રકમે બંધાયેલા sureties પોતાની હદમાં સરખું ચૂકવે.

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 3 પ્રશ્નો

- Sec. 141 (C/B રાચરચીલાનું mortgage): creditor surety ની જાણ વગર ₹2,00,000 નું mortgage રદ કરે → surety તેટલી કિંમત સુધી discharge.
- Sec. 146 (Pawan--Suraj/Tarun/Usha): co-sureties વચ્ચે કોઈ contract ન હોય તોપણ તેઓ સરખો ભાગ વહેંચે છે.
- Sec. 147 (A/B/C ની હદ ₹1L/₹2L/₹3L, default ₹4,00,000): દરેકની હદ સુધી સરખું ચૂકવે --- તબક્કાવાર ગણતરીનો મહાવરો કરો.

CSQ 8.1 • PYQ 2019-Nov [5] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 211

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 8.2 • PYQ 2021-Dec [1] (c) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 211

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 8.4 • PYQ 2025-Sep [3] (c) • Case Scenario • 6M • Pg 213

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- જુદી penalty વાળા bonds ના પ્રશ્નો (X ₹10,000, Y ₹20,000, Z ₹40,000): કોઈ surety ની હદ આવે ત્યાં સુધી સરખા ભાગ, પછી વધારાનું બાકીનામાં વહેંચો; પહેલાં Sec. 147 જણાવો, પછી આપેલા default ના આંકડા માટે ફાળવણી બતાવો.

CSQ 8.3 • MTP 2024-Dec S1 [4] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 212

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

અધરું

એકમ 2.8: Bailment and Pledge

Bailment and Pledge

P2-C2-U2.8 • મહત્ત્વ D • પ્રકરણમાં Rank 3 • શ્રેણી A • પ્રકરણના 12.4% પ્રશ્નો • 29 પ્રશ્નો

વિષય 1: Bailment એટલે શું?

P2-C2-U2.8-T01 • Topic 1: What is Bailment?

પહેલાં વાંચો Unit 8 નો Study Section 8.1 'What is Bailment?' વાંચો --- Sec. 148 ની definition, parties (bailor/bailee), પાંચ essential elements, delivery ના પ્રકાર (actual/constructive), અને bailment ના પ્રકાર (gratuitous/non-gratuitous; bailor/bailee/બંનેના લાભ માટે).

નોંધ

Sec 148 (SM): bailment એટલે “the delivery of goods by one person to another for some purpose, upon a contract, that the goods shall, when the purpose is accomplished, be returned or otherwise disposed of according to the directions of the person delivering them” — શબ્દ French ‘ballier’ પરથી = પહોંચાડવું; parties: **bailor** (જે આપે છે) અને **bailee** (જે લે છે) — repair માટે આપેલી car, દરજીને આપેલું કાપડ,

carrier ને આપેલો માલ.

પાંચ essentials: (1) contract — express કે implied, consideration જરૂરી નથી; (2) ફક્ત MOVABLE goods ની delivery (immovables કે પૈસાની ક્યારેય નહીં) — actual (workshop ને સોંપેલી car) કે constructive (Sec 149 — એવું કોઈ પણ કામ જેનાથી goods bailee ના કે તેના વતી રાખનાર અધિકૃત વ્યક્તિના કબજામાં આવે, દા.ત. car ની ચાવી આપી દેવી); (3) કોઈ purpose, express કે implied; (4) POSSESSION બદલાય છે, ownership નહીં — bailor માલિક રહે છે; possession વગરની custody એ bailment નથી (શેઠનો માલ નોકર પાસે હોય તે); (5) એ જ goods પાછા આપવા (કે bailor ની સૂચના મુજબ નિકાલ કરવો) — બદલી નહીં, વધારે કિંમતના goods સામે પણ નહીં.

Bailment નથી: bank માં પૈસાની થાપણ (એ જ notes પાછી મળતી નથી; પૈસા 'goods' નથી); bank ના locker માં દાગીના જ્યાં ચાવી માલિક પાસે જ રહે (possession નો transfer નહીં); parking lot માં તાળું મારેલી car જેની ચાવી માલિક પાસે — delivery જ નથી, Sec 148 લાગુ નહીં; પણ customs ની જપ્તી = possession બદલાયો → bailment છે.

પ્રકાર: લાભ પ્રમાણે — ફક્ત bailor ના લાભ માટે (પાડોશીને મફત સાચવવા આપેલી કીમતી ચીજો), bailee ના લાભ માટે (મફત ઉછીની આપેલી સાઇકલ), કે બંનેના લાભ માટે (repair માટે આપેલી ઘડિયાળ); વળતર પ્રમાણે — gratuitous (મફત) સામે non-gratuitous (બંને parties ને લાભ); ભાડાના bailments માં Sec 150 (ખામી bailor ને ખબર હોય કે ન હોય, નુકસાન માટે તે જવાબદાર) અને Sec 158 (petrol/toll જેવા ordinary ખર્ચ bailee પર, ₹5,000 ની engine repair જેવા extraordinary ખર્ચ bailor પર) યાદ રાખો.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 148: એક વ્યક્તિ બીજાને contract હેઠળ કોઈ purpose માટે goods પહોંચાડે, એવી શરતે કે purpose પૂરો થાય ત્યારે તે પાછા આપવા કે આપનારની સૂચના મુજબ નિકાલ કરવો.
- Essentials: (i) contract (express/implied, consideration જરૂરી નહીં), (ii) movable goods ની delivery --- actual કે constructive, (iii) purpose, (iv) POSSESSION બદલાય, ownership નહીં, (v) એ જ goods પાછા આપવા.
- ટાંકવા જેવા non-bailments: bank માં પૈસાની થાપણ, ચાવી માલિક પાસે હોય તેવું locker, શેઠના માલ પરની નોકરની custody.

TQ 1.1 • MTP 2024-Jun [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 218

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- Possession વાળું તત્ત્વ ચકાસો: parking lot માં તાળું મારેલી car જેની ચાવી માલિક પાસે → delivery નથી → bailment નથી; customs ની જપ્તી → કાયદાથી implied bailment.
- Constructive delivery (bank માટે 'in trust' રાખીને pledgor પાસે જ મૂકેલા pledged goods): goods ને bailee ના કબજામાં મૂકવું કોઈ પણ કામ પૂરતું છે --- જવાબ આમ લખો: Sec. 148 → facts → conclusion.

CSQ 1.1 • PYQ 2017-May [3] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 219

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

CSQ 1.2 • RTP 2024-Jun [5] • Case Scenario • --- • Pg 220

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- Car-hire ના એકથી વધુ issue વાળા પ્રશ્નો (Honda City નો case): Sec. 148 ના essentials સાથે Sec. 150 (ભાડાના bailment માં bailor ને ખબર ન હોય તેવી ખામી માટે પણ જવાબદારી) અને Sec. 158 નો ખર્ચનો ભાગલો (ordinary bailee પર, extraordinary bailor પર) જોડો; દરેક પેટા-પ્રશ્ન અલગ ઉકેલો.

CSQ 1.3 • PYQ 2025-May [4] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 221

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

મધ્યમ

વિષય 2: Duties of A Bailor

P2-C2-U2.8-T02 • Topic 2: Duties of A Bailor

પહેલાં વાંચો Study Section 8.2 'Duties of a Bailor' વાંચો --- ખબર હોય તે ખામી જણાવવી (Sec. 150), necessary/extraordinary ખર્ચ ઉઠાવવા (Sec. 158), વહેલા અંત બદલ bailee ને indemnify કરવું (Sec. 159), અને goods પાછા લેવા (Sec. 164).

નોંધ

ચાર duties (Secs 150, 158, 159, 164): ખબર હોય તે ખામી જણાવવી; necessary/extraordinary ખર્ચ ઉઠાવવા; bailee ને indemnify કરવું; goods પાછા લેવા.

Sec 150 — ખામી જણાવવી: gratuitous bailment — bailor એ પોતાને ખબર હોય તેવી, વપરાશમાં ખાસ નડતી કે bailee ને extraordinary જોખમમાં મૂકતી ખામીઓ જણાવવી પડે, નહીં તો તેનાથી થતા નુકસાન માટે તે જવાબદાર (ખામી જણાવ્યા વગર ઉછીનો આપેલો તોફાની ઘોડો); non-gratuitous/ભાડું — એવા નુકસાન માટે bailor ને ખામીની ખબર હોય કે ન હોય, તે જવાબદાર જ છે (અસલામત ગાડી; Hyman v. Nye — ગાડીનો bolt તૂટ્યો, purpose માટે યોગ્ય ગાડી આપવાની bailor ની જવાબદારી); dangerous goods (વિસ્ફોટકો) — તેનો સ્વભાવ જણાવવો જ પડે (Great Northern Ry નો case).

Sec 158 — ખર્ચ: gratuitous — bailor necessary અને extraordinary બંને ખર્ચ પાછા આપે; non-gratuitous — bailor ફક્ત extraordinary ખર્ચ ઉઠાવે, ordinary/રોજિંદા ખર્ચ bailee પર આવે.

Sec 159 — વહેલો અંત: મફત ઉછીના આપેલા goods ગમે ત્યારે પાછા માગી શકાય, પણ વહેલા પાછા આપવાથી bailee ને થતું નુકસાન તેને મળેલા લાભ કરતાં વધારે હોય, તો bailor એ એટલો વધારો ભરપાઈ કરવો પડે — goods નક્કી મુદત માટે ભાડે આપ્યા હોય, તો bailor તે bailee ની ઇચ્છા વિરુદ્ધ વહેલા પાછા માગી શકે નહીં; **Sec 164:** bailor ના ખામીવાળા title થી થતા નુકસાન બદલ bailee ને indemnify કરવું, અને મુદત પૂરી થાય/purpose પતે ત્યારે goods પાછા લેવા — ના પાડે તો bailee સલામત સાચવણીના બધા જરૂરી ખર્ચ માગી શકે (એક મહિના સુધી લેવા ન આવેલી car).

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- મફત ઉછીના આપેલા સામે ભાડે આપેલા goods ની વહેલી માગણી: Sec. 159 હેઠળ ફક્ત GRATUITOUS bailment ગમે ત્યારે પૂરું કરી શકાય (bailee નું નુકસાન લાભ કરતાં વધારે હોય તો compensation સાથે); goods નક્કી મુદત માટે ભાડે આપ્યા હોય (Kushwah Travels ની car 15 days માટે), તો bailor તે bailee ની ઇચ્છા વિરુદ્ધ વહેલા પાછા માગી શકે નહીં --- Secs. 153/159 apply કરો → facts → conclusion.
- Sec. 150 પણ તૈયાર રાખો: ભાડાના bailments માં ખામીની ખબર હોય કે ન હોય, તેનાથી થતા નુકસાન માટે bailor જવાબદાર છે (Hyman v. Nye).

CSQ 2.1 • RTP 2025-Sep [6] • Case Scenario • --- • Pg 222

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 3: Bailee ની Duties

P2-C2-U2.8-T03 • Topic 3: Duties of A Bailee

પહેલાં વાંચો Study Section 8.3 'Duties of a Bailee' વાંચો --- reasonable care (Secs. 151-- 152), unauthorised/inconsistent use નહીં (Secs. 153--154), mixing નહીં (Secs. 155-- 157), goods પાછા આપવા (Secs. 160--161), accretion પાછું આપવું (Sec. 163).

નોંધ

ઇ duties: reasonable care (Secs 151-152); unauthorised/inconsistent use નહીં (Secs 153-154); mixing નહીં (Secs 155-157); goods પાછા આપવા (Secs 160-161); accretion પાછું આપવું (Sec 163 — ગાય સાથે વાછરડું પણ); bailor ની સામે વિરુદ્ધ title ઊભો ન કરવો.

Secs 151-152 care: bailee એ “as much care of the goods bailed to him as a man of ordinary prudence would, under similar circumstances, take of his own goods of the same bulk, quality and value” લેવી જ પડે; Sec 152 — special contract ન હોય તો, એટલી care લીધી હોય તો loss/destruction/deterioration માટે તે liable નથી (bailee ના પોતાના ઘરેણાં સાથે રાખેલાં ઘરેણાં રમખાણમાં ગયાં — liable નહીં; પૂરમાં બગડેલો warehouse નો માલ — Shanti Lal v. Takechand); પણ special instruction નો ભંગ (bank locker માં રાખવાનાં ઘરેણાં ઘરે રાખ્યાં) તેને liable બનાવે છે.

Sec 154: bailment ની conditions પ્રમાણે નહીં પણ બીજી રીતે goods વાપરનાર bailee, કોઈ પણ loss કે destruction માટે bailor ને compensate કરવા liable છે — અકસ્માતે થયું હોય અને negligence ન હોય તો પણ (પોતે સવારી કરવા લીધેલો ઘોડો ઘરના બીજા સભ્યને આપ્યો; Varanasi માટે ભાડે લીધેલો ઘોડો Cuttack લઈ ગયા); Sec 153 મુજબ આવો inconsistent use bailment ને bailor ના option પર voidable પણ બનાવે છે.

Mixing: Sec 155 — bailor ની consent થી: mixture માં બંનેનું proportionate interest; Sec 156 — consent વગર પણ અલગ પાડી શકાય એવું: property દરેકની પોતાની રહે, અલગ પાડવાનો ખર્ચ અને damage bailee ભોગવે (નિશાનીવાળી 100 cotton bales; Amar ની ખાંડ અલગ પડી શકતી હોય તો); Sec 157 — consent વગર અને અલગ ન પડે એવું: goods ના LOSS નું compensation bailor ને મળે (Cape flour દેશી લોટમાં ભળ્યો; Srijiith નો કામદાર

Amar ની ખાંડ ભેળવીને packing કરે — Srijith એ compensate કરવું પડે).

Secs 160-161 return: સમય પૂરો થાય કે purpose પતે એટલે માગ્યા વગર જ bailee એ directions પ્રમાણે goods પાછા આપવા/deliver કરવા પડે; ન આપે તો ત્યાર પછીનું કોઈ પણ loss, destruction કે deterioration તે જ ભોગવે — reasonable care લીધી હોય તોપણ (વાજબી સમય કરતાં વધારે રાખેલાં books અકસ્માતે લાગેલી આગમાં બળ્યાં; બે દિવસને બદલે અઠવાડિયું રાખેલી છત્રી — loss M ભોગવે).

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 154 verbatim: bailment ની conditions થી વિરુદ્ધ goods વાપરનાર bailee કોઈ પણ loss/destruction માટે bailor ને compensate કરવા liable છે --- negligence ન હોય તોપણ.
- Sec. 151 નું care standard: as much care as a man of ordinary prudence would take of his own goods of the same bulk, quality and value; Sec. 152: special contract ન હોય અને એટલી care લીધી હોય તો liability નહીં.

TQ 3.1 • PYQ 2019-May [5] (c) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 223

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 6 પ્રશ્નો

- reasonable care લીધા પછી થયેલી ચોરી/આગ (ઘરેણાં locker માં મૂકનાર jeweller Arun): Secs. 151--152 → bailee liable નહીં; સામે Sec. 161 --- bailment નો સમય પૂરો થયા પછી કે માગ્યા પછી goods રાખી મૂકે (Kartik નું AC, R ની અઠવાડિયું રાખેલી છત્રી), તો ત્યાર પછીનું કોઈ પણ loss bailee ભોગવે — અકસ્માત/આગથી થયું હોય તોપણ.
- Mixing ની cases: consent હોય → proportionate interest (Sec. 155); consent વગર પણ અલગ પડે એવું (Amar ની ખાંડ) → અલગ પાડવાનો ખર્ચ અને damage bailee ભોગવે (Sec. 156); delivery-boy માલ પાડોશીને આપી જાય = unauthorised act, જે bailee ને liable બનાવે. જવાબની રીત: કઈ duty તૂટી → section → facts → loss કોણ ભોગવે.

TQ 3.2 • RTP 2026-May [6] • Descriptive • --- • Pg 224

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.1 • PYQ 2018-Nov [5] (e) • Case Scenario • 3M • Pg 225

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.3 • PYQ 2022-Nov [5] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 227

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.4 • MTP 2024-Aug [4] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 227

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.5 • PYQ 2025-Sep [1] (a) (ii) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 228

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.6 • RTP 2026-Jan [6] • Case Scenario • --- • Pg 229

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- consent થી અલગ ન પડે એવું mixing અને પછી CONSUMPTION (Mr. Truth ની મગફળી): Sec. 155 (consent વાળું mixing) સામે goods ની conversion ને મૂકીને ચાલો --- mixing માં consent હતી, પણ તે વાપરી નાખવું એ unauthorised use હતું (Sec. 154), એટલે compensation ચૂકવવું પડે; conclusion પહેલાં બંને issues અલગ પાડો.

CSQ 3.2 • PYQ 2022-May [5] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 226

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

મધ્યમ

વિષય 4: Bailor ની Rights

P2-C2-U2.8-T04 • Topic 4: Rights of A Bailor

પહેલાં વાંચો Study Section 8.4 'Rights of a Bailor' વાંચો --- terminate કરવાનો right (Sec. 153), gratuitous goods પાછા માગવાનો (Sec. 159), wrongdoers સામે દાવો (Secs. 180--181), bailee સામે દાવો અને compensation નો દાવો.

નોંધ

પાંચ rights: bailment terminate કરવો (Sec 153); gratuitous રીતે આપેલા goods ગમે ત્યારે પાછા માગવા (Sec 159); કોઈ પણ wrongdoer/third party સામે દાવો (Secs 180--181); bailee ની duties અને liabilities લાગુ કરાવવા તેની સામે દાવો; unauthorised use કે unauthorised mixing ની damage નું compensation માગવું.

Sec 153 નો trap: inconsistent use થી contract of bailment bailor ની option પર VOIDABLE થાય છે — આપોઆપ void નહીં (A પોતે સવારી કરવા B ને ઘોડો આપે, B તે C ને આપી દે — A ની option પર voidable); Sec 154 સાથે જોતાં bailor unauthorised use થી થયેલા કોઈ પણ loss નું compensation પણ માગી શકે.

Sec 159: gratuitous goods નક્કી કરેલા સમય/purpose પહેલાં પણ માગતાં પાછા મળે (એક મહિના માટે મૂકેલાં ઘરેણાં અઠવાડિયા પછી માગ્યાં), પણ bailee નું loss તેને મળેલા benefit કરતાં વધારે હોય તો તેને compensate કરવું પડે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Validity ની statement નો trap: Sec. 153 મુજબ bailment ની conditions થી વિરુદ્ધ goods વાપરવાથી contract bailor ની option પર VOIDABLE થાય છે --- આપોઆપ void નહીં; એટલે 'the contract of bailment becomes void' એ statement ખોટું છે, અને void/voidable નો ફરક આપીને justify કરવું પડે.
- Sec. 153 ને Sec. 154 સાથે જોડો: contract avoid કરવા ઉપરાંત bailor, goods ની unauthorised use થી થયેલા કોઈ પણ loss નું compensation માગી શકે છે.
- Descriptive જવાબ માટે આખી rights ની યાદી તૈયાર રાખો: bailment terminate કરવો (Sec. 153), gratuitous રીતે આપેલા goods ગમે ત્યારે પાછા માગવા (Sec. 159), ખોટું કરનાર third party સામે દાવો (Secs. 180--181), duties લાગુ કરાવવા bailee સામે દાવો, અને unauthorised use/mixing નું compensation માગવું.

TQ 4.1 • PYQ 2022-May [2] (c) (iv) • Descriptive • 1M • Pg 230

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

વિષય 5: Bailee ની Rights

P2-C2-U2.8-T05 • Topic 5: Rights of A Bailee

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 2.8 નું §8.5 વાંચો: bailee ની સાત rights અને તેમના section numbers.

નોંધ

Section 165 — કોઈ પણ એક joint bailor ને delivery: ઘણા joint owners સાથે મળીને goods bail કરે, ત્યારે contract માં બીજું નક્કી ન થયું હોય તો bailee તે goods કોઈ પણ એક joint owner ને પાછા આપી શકે. **Example:** A, B અને C સાથે મળીને D ને harvesting combine ભાડે આપે છે; મુદત પૂરી થતાં D તેમાંથી કોઈ પણ એકને તે પાછું આપી શકે.

Section 166 — right to indemnity: bailor ને bailment કરવાનો, goods પાછા લેવાનો કે તેમના વિશે directions આપવાનો હક જ ન હતો, એ કારણે થયેલા કોઈ પણ loss માટે bailor એ bailee ને indemnify કરવું પડે; અને bailor પાસે title ન હોય છતાં bailee good faith માં bailor ની directions પ્રમાણે goods પાછા આપી દે, તો એ delivery માટે bailee true owner સામે જવાબદાર નથી.

Section 150 — ખામીવાળા goods નું compensation: bailor પોતાને ખબર હોય એવી faults જણાવે નહીં અને એથી loss થાય, તો bailee તે bailor પાસેથી વસૂલ કરી શકે — અને bailment for hire હોય તો bailor ને fault ની ખબર ન હોય તોપણ તે liable છે.

Section 158 — necessary expenses: gratuitous bailment માં bailment ના purpose માટે થયેલા necessary expenses અને કોઈ પણ extraordinary expenses bailor એ bailee ને પાછા ચૂકવવા પડે.

Section 167 — title અંગે court માં અરજી: bail કરેલા goods પર bailor સિવાય બીજું કોઈ claim કરે, તો delivery અટકાવવા અને title નક્કી કરાવવા bailee court માં અરજી કરી શકે. **Sections 170 and 171:** services ના payment માટે bailee ને particular lien પણ મળે છે અને નક્કી કરેલા callings માં general lien મળે છે.

વિષય 6: કોઈ પણ Wrong Doer (Third Party) સામે Bailor અને Bailee ની Rights

P2-C2-U2.8-T06 • Topic 6: Rights of Bailor and Bailee Against Any Wrong Doer (Third Party)

પહેલાં વાંચો Study Section 8.6 વાંચો --- Sec. 180 હેઠળ wrongdoers સામેના દાવા અને Sec. 181 હેઠળ relief ની વર્ણવણી.

નોંધ

Sec 180 (SM): કોઈ third person bail કરેલા goods નો use કે possession bailee પાસેથી ખોટી રીતે લઈ લે, કે એ goods ને નુકસાન કરે, તો bailment થયું જ ન હોત તો એવા કિસ્સામાં owner ને જે remedies મળત, એ જ

remedies bailee વાપરી શકે — અને એવા deprivation કે injury માટે bailor કે bailee, બેમાંથી કોઈ પણ third person સામે દાવો માંડી શકે.

Sec 181: આવા કોઈ પણ દાવામાં relief કે compensation પેટે જે મળે, તે bailor અને bailee વચ્ચે તેમના RESPECTIVE INTERESTS પ્રમાણે વહેંચાય.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 180: કોઈ third person bail કરેલા goods નો use કે possession bailee પાસેથી ખોટી રીતે લઈ લે કે તેમને નુકસાન કરે, તો bailment થયું જ ન હોત તો owner ને જે remedies મળત તે જ bailee ને મળે; bailor કે bailee, બેમાંથી કોઈ પણ wrongdoer સામે દાવો માંડી શકે.
- Sec. 181: આવા દાવામાં relief કે compensation પેટે જે મળે તે bailor અને bailee વચ્ચે તેમના RESPECTIVE INTERESTS પ્રમાણે વહેંચાય.
- 6-mark ના જવાબમાં બંને section numbers લખો અને Sec. 180 ની ભાષા લગભગ એમ જ ઉતારો --- પ્રશ્ન ખાસ wrongdoer સામે bailor ના rights પૂછે છે, એટલે bailor ના દાવો માંડવાના right થી શરૂ કરો.

TQ 6.1 • PYQ 2024-Sep [5] (c) (I) • Descriptive • 6M • Pg 230

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ

વિષય 7: Termination of Bailment

P2-C2-U2.8-T07 • Topic 7: Termination of Bailment

પહેલાં વાંચો Study Section 8.7 'Termination of Bailment' વાંચો --- પાંચ સંજોગો (મુદત પૂરી થવી, purpose પૂરો થવો, notice, મૃત્યુ, subject matter નો નાશ).

નોંધ

પાંચ modes: (1) નક્કી કરેલી મુદત પૂરી થવી (એક મહિના માટે આપેલું motorcycle); (2) ચોક્કસ purpose પૂરો થવો (લગ્ન માટે ભાડે લીધેલા tents અને crockery); (3) notice થી — bailee bailment ની terms થી વિરુદ્ધ વર્તે, કે bailor gratuitous bailment ગમે ત્યારે બંધ કરે; (4) bailor કે bailee, બેમાંથી કોઈનું મૃત્યુ GRATUITOUS bailment પૂરું કરે છે; (5) subject matter નો નાશ કે goods ના સ્વરૂપમાં એવો ફેરફાર કે purpose જ અશક્ય બને (સમારકામ ન થાય એટલી તૂટેલી cycle).

Qualifiers: મૃત્યુથી ફક્ત gratuitous bailment પૂરું થાય છે; gratuitous bailment વહેલું બંધ કરવાથી bailee ને મળેલા benefit કરતાં વધારે loss ન થવું જોઈએ — થાય તો વધારાનું compensation bailor એ ચૂકવવું પડે (Sec 159).

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- પાંચેય modes સમજાવો: (i) નક્કી કરેલી મુદત પૂરી થવી; (ii) purpose પૂરો થવો; (iii) notice થી --- bailee terms થી વિરુદ્ધ વર્તે, કે bailor gratuitous bailment ગમે ત્યારે બંધ કરે (Sec. 159 ની compensation ને આધીન); (iv) bailor કે bailee નું મૃત્યુ GRATUITOUS bailment પૂરું કરે; (v) subject matter નો નાશ/સ્વરૂપમાં ફેરફાર.
- Examiner જે qualifiers જુએ છે તે ધ્યાન રાખો: મૃત્યુથી ફક્ત gratuitous bailment પૂરું થાય; gratuitous bailment વહેલું બંધ કરો તો bailee નું વધારાનું loss ભરપાઈ કરવું પડે.
- આ ભાગ ઘણી વાર સાવ અલગ sub-question સાથે આવે છે (દા.ત. છેતરાયેલા party ની remedies) --- marks સરખા વહેંચો અને દરેક ભાગનો જવાબ અલગ લખો.

TQ 7.1 • MTP 2025-May S2 [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 231

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 7.2 • PYQ 2026-May [6] (Or) (b) • Descriptive • 6M • Pg 232

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

વિષય 8: Finder of Lost Goods

P2-C2-U2.8-T08 • Topic 8: Finder of Lost Goods

પહેલાં વાંચો Study Section 8.8 'Finder of Lost Goods' વાંચો --- Sec. 168 ની rights (goods રાખી મૂકવા, specific reward માટે દાવો) અને Sec. 169 (finder ક્યારે વેચી શકે), સાથે Sec. 71 (finder એટલે bailee).

નોંધ

Sec 168: owner ને શોધવામાં અને goods સાચવવામાં પોતાની મરજીથી લીધેલી તકલીફ અને ખર્ચનું compensation માગવા finder owner સામે દાવો કરી શકતો નથી, પણ એ compensation ન મળે ત્યાં સુધી તે owner સામે goods RETAIN કરી શકે છે; owner એ specific reward જાહેર કર્યું હોય, તો finder એ reward માટે દાવો કરી શકે અને તે મળે ત્યાં સુધી goods રાખી શકે.

Sec 169 right to sell (સામાન્ય રીતે વેચાતી હોય એવી વસ્તુ): reasonable diligence થી પણ owner મળે નહીં, કે માગવા છતાં finder ના lawful charges ચૂકવવાની ના પાડે, તો finder વેચી શકે — (1) જ્યારે વસ્તુ બગડી જવાનું કે તેની મોટા ભાગની value જવાનું જોખમ હોય, અથવા (2) જ્યારે finder ના lawful charges તેની value ના બે-તૃતીયાંશ જેટલા થઈ જાય.

Duties (Sec 71, finder = bailee): સામાન્ય સમજદાર માણસ જેટલી care લેવી, વસ્તુ પોતાની કરી લેવાનો હક નહીં, owner મળે ત્યારે goods પાછા આપવા; true owner સિવાય બધા સામે તે goods રાખી શકે — એટલે મળેલી, જાહેરાત કરાયેલી અને સોંપાયેલી watch finder ને પાછી આપવી પડે, third party રાખી ન શકે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 168: પોતાની મરજીથી લીધેલી તકલીફ/ખર્ચનું compensation માગવા finder owner સામે દાવો કરી શકતો નથી, પણ એ compensation મળે ત્યાં સુધી goods RETAIN કરી શકે છે; owner એ specific reward જાહેર કર્યું હોય તો finder એ reward માટે દાવો કરી શકે અને payment થાય ત્યાં સુધી goods રાખી શકે.

- Sec. 169: સામાન્ય રીતે વેચાતી હોય એવી વસ્તુ finder વેચી શકે, જો reasonable diligence થી owner મળે નહીં કે lawful charges ચૂકવવાની ના પાડે, અને (1) વસ્તુ બગડી જવાનું કે મોટા ભાગની value ગુમાવવાનું જોખમ હોય, અથવા (2) finder ના lawful charges તેની value ના બે-તૃતીયાંશ થઈ જાય.
- Duties (Sec. 71): ordinary prudent man જેટલી care, વસ્તુ પોતાની ન કરી લેવી, true owner ને પાછી આપવી.

TQ 8.1 • PYQ 2018-Nov [5] (d) • Descriptive • 3M • Pg 233

LEVEL I

સ્મરણ (Remembering)

સરળ

TQ 8.2 • PYQ 2026-May [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 234

LEVEL I

સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Raghav ની wristwatch નો scenario: તેણે જાહેરાત આપી અને રાહ જોઈ → true owner સિવાય બધા સામે તે watch રાખી શકે; વેચી તો ફક્ત Sec. 169 ની હદમાં જ શકે (watch બગડે એવી નથી; charges ₹1,00,000 ના બે-તૃતીયાંશ કરતાં ઓછા) --- conclusion પહેલાં દરેક condition facts પર apply કરો.

CSQ 8.1 • PYQ 2024-Sep [4] (a) (I) • Case Scenario • 4M • Pg 235

LEVEL II

ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 9: Right of Lien

P2-C2-U2.8-T09 • Topic 9: Right of Lien

પહેલાં વાંચો Study Section 8.9 'Right of Lien' વાંચો --- particular lien (Sec. 170), bankers, factors, wharfingers, policy brokers અને attorneys નો general lien (Sec. 171), અને ફરકનું table.

નોંધ

Lien: પોતાનો claim સંતોષાય નહીં કે પોતાનું દેવું પાછું ન મળે ત્યાં સુધી બીજાના goods રાખી મૂકવાનો હક; બે પ્રકાર — particular (Sec 170) અને general (Sec 171); contract થી આ right જતો કરી શકાય કે બાકાત રાખી શકાય.

Sec 170 particular lien: bailment ના purpose પ્રમાણે bailee એ goods પર LABOUR કે SKILL વાપરીને service આપી હોય, તો (વિરુદ્ધ contract ન હોય તો) બાકી remuneration મળે ત્યાં સુધી તે એ ચોક્કસ goods રાખી શકે (tailor coat રાખે; jeweller કાપીને polish કરેલો diamond રાખે); આ હક આપોઆપ મળે છે અને કામ થઈ ગયા પછી જ ઊભો થાય છે.

Sec 171 general lien: account ના GENERAL balance માટે goods રાખી મૂકવાનો હક, જે ફક્ત bankers, factors, wharfingers, policy brokers અને attorneys of law ને મળે છે (વિરુદ્ધ contract ન હોય તો) — ચૂકવાઈ ગયેલી બીજી loan ની security તરીકે આપેલાં ઘરેણાં banker પહેલાંની બાકી loan સામે રાખી શકે; general lien વાળા goods રાખી શકાય, પણ વેચી ન શકાય; contract bank ને pledge કરેલા goods પર ફક્ત particular lien પૂરતું જ બાંધે, તો અલગ loan માટે તે એ goods રાખી ન શકે.

General lien (Sec 171)

Particular lien (Sec 170)

account ની general balance સામે બીજાના goods રાખી શકાય	એ goods પર બાકી રકમ ન ચૂકવાય ત્યાં સુધી bail કરેલા specific goods જ રાખી શકાય
આપોઆપ નહીં — agreement થી મળે	આપોઆપ
goods પર labour કે skill વાપર્યા વગર પણ વાપરી શકાય	વાપરેલા labour/skill થી goods ની value વધે ત્યારે જ ઊભો થાય
ફક્ત નામ આપેલા વર્ગો — bankers, factors, wharfingers, policy brokers, attorneys	Bailee, finder of goods, pledgee, unpaid seller, agent, partner વગેરે.

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Banker's lien નો scenario (Radheshyam નું સોનું): agreement bank ને pledge કરેલા સોના પર ફક્ત PARTICULAR lien પૂરતું બાંધે, તો અલગ unsecured loan માટે bank તે રાખી ન શકે; એવો contract ન હોય તો banker નો Sec. 171 general lien general balance ને આવરી લે --- પહેલાં contract નો clause વાંચો, પછી Apply Sec. 170 સામે 171 → conclusion.
- Reasoning માટે યાદ રાખો: particular lien આપોઆપ મળે છે અને તેમાં goods પર labour/skill જોઈએ; general lien ફક્ત નામ આપેલા વર્ગોને મળે છે અને contract થી બાકાત કે ઊભો કરી શકાય; general lien વાળા goods રાખી શકાય, વેચી ન શકાય.

CSQ 9.1 • PYQ 2021-Jan [1] (c) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 237

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

વિષય 10: Pledge

P2-C2-U2.8-T10 • Topic 10: Pledge

પહેલાં વાંચો Study Section 8.10 'Pledge' વાંચો --- Sec. 172 ની definitions (pledge, pawnor, pawnee), essentials, pawnee ની rights (Secs. 173--176), pawnor નો right to redeem (Sec. 177), અને pawnee તેમજ pawnor ની આપેલી duties.

નોંધ

Sec 172 (SM): "The bailment of goods as security for payment of a debt or performance of a promise is called 'pledge'" — bailor = **pawnor**, bailee = **pawnee** (Secs 172-182); essentials = bailment ના બધા essentials, ઉપરાંત payment/performance ની security તરીકે bailment, subject matter goods હોય, goods હયાત હોય, અને pledger પાસેથી pledgee ને delivery થાય.

Rights of pawnee: Sec 173 — debt, તેના પરનું INTEREST અને possession કે preservation ના બધા necessary expenses માટે pledge કરેલા goods રાખી શકે; Sec 174 — પછીના debts માટે રાખવાનો હક ત્યારે જ, જ્યારે એવો contract થયો હોય; Sec 175 — preservation ના extraordinary expenses SUIT થી વસૂલ થાય,

તેના માટે goods રાખવાનો હક નહીં; Sec 176 — pawnor default કરે ત્યારે — (i) goods collateral security તરીકે રાખીને debt/promise પર દાવો કરે, અથવા (ii) pawnor ને વેચાણની reasonable NOTICE આપીને વેચે; વેચાણ પછીની ઘટ pawnor એ જ ભરવી પડે, વધારાની રકમ તેને આપવી પડે — reasonable notice વગરનું વેચાણ Sec 176 પ્રમાણેનું નથી.

Sec 177 pawnor નો right to redeem: નક્કી કરેલા સમયે default થયા પછી પણ, goods ખરેખર વેચાય એ પહેલાં ગમે ત્યારે pawnor તે redeem કરી શકે છે — સાથે પોતાના default થી થયેલા ખર્ચ પણ ચૂકવીને (redemption એટલે debt ચૂકવીને/promise પાળીને goods પાછા મેળવવા).

Duties of pawnee (છ): pledge કરેલા goods ની reasonable care; unauthorised use નહીં; repayment/performance થતાં goods પાછા આપવા; પોતાના goods pledge વાળા goods સાથે ન ભેળવવા; pledge ની terms થી વિરુદ્ધ કોઈ કામ ન કરવું; accretion પાછું આપવું. **Duties of pawnor:** debt ચૂકવવો/promise પાળવો; preservation ના extraordinary expenses ભરપાઈ કરવા; pawnee ને extraordinary risk માં મૂકે એવી faults જણાવવી; title ની ખામી માટે pawnee ને indemnify કરવું; default પછીના વેચાણની ઘટ ચૂકવવી.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 173: pawnee debt, તેના પરના INTEREST અને possession/preservation ના બધા necessary expenses માટે pledge કરેલા goods રાખી શકે; Sec. 174: પછીના debts માટે ત્યારે જ, જ્યારે contract થયો હોય; Sec. 175: extraordinary expenses દાવાથી વસૂલ થાય (રાખવાનો હક નહીં).
- Sec. 176 હેઠળ default પરના rights: goods collateral security તરીકે રાખીને debt પર દાવો કરવો, અથવા reasonable NOTICE આપીને વેચવું --- ઘટ pawnor પાસેથી વસૂલ થાય, વધારાની રકમ તેને ચૂકવવી પડે.
- Duties of pawnee (છ ની યાદી): reasonable care, unauthorised use નહીં, repayment થતાં પાછા આપવા, mixing નહીં, pledge ની terms થી વિરુદ્ધ કોઈ કામ નહીં, accretion પાછું આપવું.

TQ 10.1 • PYQ 2019-Nov [1] (c) (ii) [C] • Descriptive • 2M • Pg 238

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

TQ 10.2 • PYQ 2024-Sep [5] (c) (ii) • Descriptive • 6M • Pg 238

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Notice વગરના વેચાણના scenarios (Stefen/Flemming પ્રકારના): Sec. 176 હેઠળનું વેચાણ pawnor ને reasonable notice આપ્યા વગર થાય તો તેની સામે અમાન્ય છે; ખરેખર વેચાણ થાય એ પહેલાં ગમે ત્યારે default ના ખર્ચ ચૂકવીને redeem કરવાનો Sec. 177 નો હક પણ pawnor પાસે રહે છે --- definition (Sec. 172) → લાગુ પડતો right/duty → conclusion એ ક્રમે લખો.

CSQ 10.1 • PYQ 2021-Jul [2] (c) • Case Scenario • --- • Pg 239

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 11: Pledge by Non-Owner

P2-C2-U2.8-T11 • Topic 11: Pledge by Non-Owner

પહેલાં વાંચો Study Section 8.11 'Pledge by Non-Owners' વાંચો --- mercantile agent (Sec. 178), voidable contract હેઠળ possession ધરાવનાર (Sec. 178A), limited interest (Sec. 179), possession વાળો co-owner, અને seller/buyer in possession.

નોંધ

Rule: સામાન્ય રીતે ફક્ત owner (કે તેની authority વાળી વ્યક્તિ) જ pledge કરી શકે; પણ goods ના possession માં રહી ગયેલા non-owners એ bona fide કરેલા pledges માટે exceptions છે.

Sec 178 mercantile agent: owner ની consent થી goods કે documents of title ના possession માં હોય એવો agent, ordinary course of business માં કામ કરતાં કરતાં pledge કરે, તો એ pledge owner ની authority થી થયો હોય એટલો જ valid છે — શરત એ કે pawnee એ good faith માં કામ કર્યું હોય અને pawnor પાસે authority નથી એની તેને notice ન હોય.

Sec 178A voidable contract: pawnor એ Sec 19/19A હેઠળ voidable contract (fraud, coercion, misrepresentation, undue influence થી મળેલી consent) હેઠળ possession મેળવ્યું હોય, પણ pledge વખતે એ contract rescind થયો ન હોય, તો pawnee good faith માં અને title ની ખામીની notice વગર વર્તે તો તેને good title મળે છે — Srushti નો diamond Mr. VK ને pledge થયો તે valid pledge છે.

Sec 179 limited interest: ફક્ત limited interest ધરાવનારે કરેલો pledge એટલા interest પૂરતો valid છે (finder નો repair ખર્ચ ₹5,000, pledge ₹2,000 — owner ₹5,000 ચૂકવે તો જ phone પાછો મળે; ₹70,000 માં pledge કરેલાં ધરેણાં ₹90,000 માં ફરી pledge થાય — ₹70,000 વત્તી interest સુધી valid).

બીજા exceptions: બીજા owners ની consent થી possession ધરાવતો co-owner valid pledge કરી શકે; sale પછી possession માં રહી ગયેલો seller, કે sale પહેલાં seller ની consent થી possession ધરાવતો buyer, valid pledge કરી શકે — જો pawnee good faith માં અને title ની ખામીની જાણ વગર વર્તે (cycle seller B પાસે રહી ગઈ, good faith માં C ને pledge થઈ — valid); પણ જેની પાસે વેચવાનો હક જ નથી એવા ફક્ત possession વાળા માણસ માટે કોઈ exception નથી — true owner તે પાછું મેળવે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 178: owner ની consent થી goods/documents of title ના possession માં હોય એવો mercantile agent ordinary course of business માં pledge કરે તો એ valid pledge છે --- શરત એ કે pawnee good faith માં અને authority નથી એની notice વગર વર્તે; એટલે એવા pledge ને 'invalid' કહેતું True/False statement FALSE છે.
- Sec. 178A: Sec. 19/19A હેઠળ voidable contract (fraud, misrepresentation, coercion, undue influence) હેઠળ goods રાખનારે કરેલો pledge valid છે, જો pledge વખતે contract rescind થયો ન હોય અને pawnee good faith માં, ખામીની notice વગર વર્ત્યો હોય.
- Sec. 179 (limited interest --- એટલા પૂરતો pledge valid) અને co-owner તેમજ seller/buyer in possession ના pledges પણ જાણી લો.

TQ 11.2 • PYQ 2025-Sep [5] (c) (I) • True/False • 2M • Pg 241

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

TQ 11.1 • PYQ 2025-May [6] (Or) (b) • Descriptive • 6M • Pg 240

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- Srushti ની diamond નો case: voidable contract rescind થયો નથી + good faith માં VK ને pledge → Sec. 178A હેઠળ valid pledge --- દરેક condition એક પછી એક apply કરીને લખો.
- જેની પાસે વેચવાનો હક જ નથી એવા possessor નું sale/pledge (Shyam--Govind--Manohar): કોઈ exception લાગુ પડતું નથી, true owner પાછું મેળવી શકે; ફક્ત possession અને mercantile agent તરીકે owner ની consent વાળા possession વચ્ચેનો ફરક પાડો.

CSQ 11.1 • PYQ 2019-Nov [1] (c) (i) {C} • Case Scenario • 2M • Pg 242

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

સરળ

CSQ 11.2 • PYQ 2021-Dec [2] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 242

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 12: Bailment અને Pledge વચ્ચેનો ફરક

P2-C2-U2.8-T12 • Topic 12: Distinction Between Bailment and Pledge

પહેલાં વાંચો Study Section 8.12 વાંચો --- bailment (Sec. 148) અને pledge (Sec. 172) વચ્ચેનો table સ્વરૂપનો ફરક — meaning, parties, purpose, consideration, right to sell અને right to use પ્રમાણે.

નોંધ

Intro: pledge (Sec 172) એ bailment (Sec 148) નો ખાસ પ્રકાર છે, જે debt ની payment કે promise ની performance ની security તરીકે થાય છે — યાદ રાખવાની લીટી: બધા pledges bailments છે, પણ બધા bailments pledges નથી.

Bailment (Sec 148)	Pledge (Sec 172)
કોઈ ચોક્કસ purpose માટે goods નો transfer	debt ની repayment/promise ની performance ની security તરીકે goods નો transfer
Parties: bailor અને bailee	Parties: pawnor અને pawnee
કોઈ પણ purpose — safe custody, repairs, processing	ફક્ત debt કે promise ની security તરીકે
consideration સાથે કે વગર, બંને ચાલે	હંમેશાં consideration સાથે

Bailee વેચી ન શકે — ફક્ત રાખી શકે (lien) કે બાકી રકમ માટે દાવો કરી શકે	pawnor default કરે તો યોગ્ય notice આપીને pawnee વેચી શકે (Sec 176)
contract માં જણાવેલા purpose માટે bailee goods વાપરી શકે	Pawnee pledge કરેલા goods વાપરી ન શકે

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- ચાર ફરક પાકા કરો: (i) purpose --- કોઈ પણ purpose (safe custody, repair) સામે debt/promise ની security; (ii) parties --- bailor/bailee સામે pawnor/pawnee; (iii) right to sell --- bailee ને છે જ નહીં (ફક્ત lien/દાવો) સામે pawnee default પછી notice આપીને વેચી શકે (Sec. 176); (iv) goods નો use --- bailee contract પ્રમાણે વાપરી શકે સામે pawnee વાપરી જ ન શકે.
- જરૂર પડે તો ઉમેરો: consideration --- bailment gratuitous હોઈ શકે, pledge હંમેશાં consideration સાથે; અને યાદ રાખવાની લીટી 'all pledges are bailments, but all bailments are not pledges'.
- 4-mark ની format માટે label વાળા બે column ની table રૂપે લખો.

TQ 12.1 • PYQ 2018-May [5] (c) • Distinguish Between • 4M • Pg 243

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

એકમ 2.9: Agency

Agency

P2-C2-U2.9 • મહત્ત્વ C • પ્રકરણમાં Rank 6 • શ્રેણી B • પ્રકરણના 8.5% પ્રશ્નો • 20 પ્રશ્નો

વિષય 1: Agency એટલે શું?

P2-C2-U2.9-T01 • Topic 1: What is Agency?

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 2.9 નું §9.1 વાંચો: Act માં 'agency' ની definition નથી, Section 182 માં agent અને principal ની definitions, અને agency ની બે ભાગની test.

નોંધ

Not defined: Indian Contract Act, 1872 માં 'Agency' શબ્દની definition નથી. **Section 182** તેના બદલે parties ને define કરે છે — **agent** એટલે “a person employed to do any act for another or to represent another in dealing with the third persons”, અને **principal** એટલે “a person for whom such act is done or who is so represented”.

Test of Agency: (a) એ વ્યક્તિ પાસે **bind the principal** કરવાની અને તેને third party સામે જવાબદાર બનાવવાની capacity છે કે નહીં; અને (b) તે principal અને third parties વચ્ચે **privity of contract** ઊભી કરી શકે છે કે નહીં. બંનેનો જવાબ હા હોય, તો agency નો સંબંધ છે.

પ્રાયોનો maxim: agency નો નિયમ “Qui facit per alium, facit per se” પર ઊભો છે — જે agent મારફતે કરે છે તે પોતે જ કરે છે; એટલે agency એ એવો સંબંધ છે જેનાથી પહેલી વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિને બીજાઓ સાથે legal relation માં મૂકે છે.

વિષય 2: Agents ની Appointment અને Authority

P2-C2-U2.9-T02 • Topic 2: Appointment and Authority of Agents

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 2.9 નું §9.2 વાંચો: agent કોણ રોકી શકે, agent કોણ બની શકે, અને agency ઊભી કરવા consideration કેમ જરૂરી નથી.

નોંધ

Who may employ an agent [Section 183]: “any person who has attained majority according to the law to which he is subject, and who is of sound mind, may employ an agent” — એટલે minor કે unsound mind વાળી વ્યક્તિ agent નીમી શકતી નથી.

Who may be an agent [Section 184]: કોઈ પણ વ્યક્તિ agent બની શકે — minor કે unsound mind વાળી વ્યક્તિ પણ, અને તેનાં કામોથી principal બંધાય છે. સાવચેતી ખાતર એવી વ્યક્તિને નીમવી ન જોઈએ, કારણ કે તે contract કરવા incompetent હોવાથી misconduct કે negligence માટે તેની સામે કાર્યવાહી થઈ શકતી નથી.

Example: P પોતાની car ₹2,50,000 થી ઓછામાં ન વેચવાની શરતે minor Q ને નીમે છે; Q ₹2,00,000 માં વેચી દે છે — P બંધાય છે, અને Q સામે તેનો કોઈ claim નથી.

Consideration not necessary [Section 185]: agency ઊભી કરવા consideration ની જરૂર નથી; agent નું પદ સ્વીકારવું એ જ appointment માટે પૂરતું consideration ગણાય છે.

વિષય 3: Creation of Agency

P2-C2-U2.9-T03 • Topic 3: Creation of Agency

પહેલાં વાંચો Indian Contract Act, 1872 ની Unit 9 (Agency) નો Para 9.3 'Creation of Agency' વાંચો --- express/implied authority (Sec. 186-187), agency by estoppel (Sec. 237), agency by necessity, અને ખાસ કરીને ratification (Sec. 196) અને તેના સાત essentials (Sec. 197-200).

નોંધ

Creation ની ચાર modes: (1) express agreement (Sec 186-187 — બોલીને કે લખીને આપેલી authority, દા.ત. ઘર પરની power of attorney); (2) implied agreement — case ના સંજોગો, parties ના વર્તન કે રોજિંદા વ્યવહારની રીત પરથી તારવાય, જેમાં agency by estoppel (Sec 237) અને agency by necessity આવે (emergency માં principal ને loss થી બચાવવા ખાસ authority મળે, દા.ત. ખેતરની આગ ઠારતો caretaker); (3) operation of law (partner એ firm નો agent છે); (4) ratification (Sec 196).

Estoppel (Sec 237) ની essentials: (1) principal એ representation કરી હોય, (2) express કે implied, (3) જેમાં agent પાસે authority છે એવું કહેવાયું હોય જ્યારે ખરેખર નથી, (4) third person તેનાથી દોરવાયો હોય, અને (5) third person એ માન્યું હોય અને એ માન્યતા પર contract કર્યો હોય — પછી principal agency ની ના પાડી શકતો નથી (B એ reserved price થી નીચે અજાણ C ને વેચ્યું છતાં A બંધાય છે; Sunil ની અગાઉની credit ખરીદીના પૈસા ચૂકવનાર Piyal હવે Prasad ને ના પાડી શકે નહીં).

Ratification (Sec 196, SM): “Where acts are done by one person on behalf of another, but without his knowledge or authority, he may elect to ratify or to disown such acts. If he ratifies them, the same effects will follow as if they had been performed by his authority” — આ doctrine of relation back છે; અગાઉ થયેલા કામની મંજૂરી, જે express હોય કે વર્તનથી implied હોય.

Valid ratification ની સાત essentials: (a) express હોય કે વર્તનમાં implied (Sec 197 — authority વગર પોતાના માટે ખરીદેલો માલ B વેચે, કે ધીરેલા પૈસા પરનું interest સ્વીકારે, તો ratify થયું ગણાય); (b) full knowledge — જેની facts ની જાણકારી materially ખામીવાળી હોય તેનું ratification valid નથી (Sec 198 — market rate થી ઊંચા ભાવે કરેલી ખરીદી, માલ agent A નો પોતાનો જ હતો એ P ને ખબર પડતાં, બંધનકર્તા નથી); (c) આખો transaction પૂરેપૂરો ratify થાય, ફક્ત ફાયદાવાળો ભાગ નહીં (Sec 199); (d) ratification થી third persons ને નુકસાન ન થવું જોઈએ (Sec 200 — chattel ની authority વગરની માગણી, કે authority વગર C એ આપેલી lease ની termination ની notice, third party ને બાંધે એ રીતે ratify થઈ શકે નહીં); (e) વાજબી સમયમાં થાય; (f) સામેના party ને જણાવાય; (g) જે કામ ratify થાય તે valid હોય — void કે illegal નહીં (capital માંથી dividend, forgery, criminal offence).

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Ratification (Sec. 196) સમજાવો: કોઈ વ્યક્તિ માટે તેની જાણ કે authority વગર થયેલાં કામોનું તે ratification કરી શકે કે તેમને નકારી શકે; ratify કરે તો એ કામો અગાઉથી authority સાથે થયાં હોય એવી જ અસર થાય (doctrine of relation back).
- Valid ratification ની essentials પાકા કરો: express કે implied (Sec. 197); material facts ની full knowledge (Sec. 198); આખો transaction ratify થાય (Sec. 199); third persons ને નુકસાન ન થાય (Sec. 200); વાજબી સમયમાં; સામેના party ને જણાવાયેલું; અને ratify થતું કામ lawful હોય.
- 'rights of a person as to acts done for him without authority' સીધું Sec. 196 ની ભાષામાંથી, સાથે ratification ની અસર ઉમેરીને, લખવા તૈયાર રહો.

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- Practise Sec. 200 ના scenarios — authority વગર અપાયેલી notice to quit (દીકરો tenant ને notice આપે) third party ને બાંધે એ રીતે ratify થઈ શકે નહીં --- ratification થી third person ને નુકસાન ન થવું જોઈએ.
- Practise Sec. 198 ના scenarios — market થી ઊંચા ભાવે થયેલી ખરીદી સ્વીકારાય, અને પછી principal ને ખબર પડે કે માલ agent નો પોતાનો જ હતો --- materially ખામીવાળી knowledge સાથેનું ratification બંધનકર્તા નથી.
- જવાબની ગોઠવણી: provision (section + rule) → facts પર application → ratification ની validity પર conclusion.

CSQ 3.2 • PYQ 2022-May [1] (c) (i) [C] • Case Scenario • 2M • Pg 249

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

સરળ

CSQ 3.1 • PYQ 2021-Jul [5] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 248

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 4: Agent ની Authority ની હદ

P2-C2-U2.9-T04 • Topic 4: Extent of Agent's Authority

પહેલાં વાંચો Para 9.4 વાંચો --- સામાન્ય સંજોગોમાં agent ની authority (Sec. 188) અને emergency માં (Sec. 189).
Emergency માં valid agency ની પાંચ conditions exam માં વારંવાર પુછાય છે.

નોંધ

Sec 188 (સામાન્ય સંજોગો): કોઈ કામ કરવાની authority વાળા agent ને એ કામ કરવા માટે જરૂરી દરેક lawful વસ્તુ કરવાની authority છે; business ચલાવવાની authority વાળો agent એ purpose માટે જરૂરી, કે એ business ચલાવવામાં સામાન્ય રીતે થતી, દરેક lawful વસ્તુ કરી શકે (shipbuilder નો agent લાકડું ખરીદી શકે અને કારીગરો રાખી શકે; debt વસૂલવાનો agent કોઈ પણ legal process વાપરી શકે અને valid discharge આપી શકે).

Sec 189 (emergency): emergency માં agent ને principal ને loss થી બચાવવા માટે એવાં બધાં કામો કરવાની authority છે, જે એવા જ સંજોગોમાં પોતાના કિસ્સામાં ordinary prudence વાળી વ્યક્તિ કરે (વેચાણનો agent goods રિપેર કરાવી શકે; consignee મુકામે પહોંચતાં પહેલાં બગડવા લાગેલો perishable માલ વેચી શકે).

Emergency માં valid agency ની પાંચ conditions: (i) મળતા સમયમાં agent principal નો સંપર્ક કરી શકે એવી સ્થિતિ કે તક ન હોય; (ii) તરત કામ કરવાની ખરેખરી અને ચોક્કસ commercial necessity હોય; (iii) agent એ bona fide અને principal ના ફાયદા માટે કામ કર્યું હોય; (iv) સંજોગોમાં સૌથી વાજબી અને શક્ય રસ્તો લીધો હોય; (v) contract નો વિષય હોય એવા principal ના goods agent ના possession માં હોય.

Perishable goods નો pattern (Rahul/ટામેટાં): ભારે વરસાદમાં બે દિવસ ફસાયેલો transporter, ટામેટાં બગડી જશે એ બીકે નજીકના market માં market rate થી નીચે વેચી દે છે — Sec 189 સંતોષાય છે, તેણે Aswin ને loss થી બચાવવા ordinary prudence વાળા માણસની જેમ કામ કર્યું, એટલે principal એ loss વસૂલ ન કરી શકે; conclusion પહેલાં પાંચેય conditions facts સામે ચકાસો, અને agent authority વટાવતો લાગે ત્યાં Sec 227/228 (અલગ પડે એવો કે નહીં) અને Sec 237 નું estoppel પણ તોલો.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 189 ની પાંચ conditions verbatim યાદ કરી લો: (i) મળતા સમયમાં principal નો સંપર્ક કરવાની તક ન હોય; (ii) તરત કામ કરવાની ખરેખરી અને ચોક્કસ commercial necessity હોય; (iii) agent એ bona fide, principal ના ફાયદા માટે કામ કર્યું હોય; (iv) સૌથી વાજબી અને શક્ય રસ્તો લીધો હોય; (v) contract નો વિષય હોય એવા principal ના goods agent ના possession માં હોય.
- Memorise Sec. 188 પણ: કોઈ કામની authority વાળો agent એ કામ માટે જરૂરી દરેક lawful વસ્તુ કરી શકે; business ચલાવવાની authority એ business માં સામાન્ય રીતે થતી દરેક lawful વસ્તુને આવરી લે છે.

TQ 4.1 • PYQ 2025-Jan [6] (b) • Descriptive • 6M • Pg 249

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)**મધ્યમ****ઉપયોજન (Application)** provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- Perishable goods ના pattern નો મહાવરો કરો (ભારે વરસાદમાં ફસાયેલાં ટામેટાં/સફરજન, agent સ્થાનિક market માં નીચા ભાવે વેચે): Apply Sec. 189, પાંચ conditions ચકાસો, અને તારવો કે agent ordinary prudence વાળી વ્યક્તિની જેમ વર્ત્યો એટલે principal loss વસૂલ ન કરી શકે.
- conclusion પહેલાં પાંચેય conditions હંમેશાં facts સામે ચકાસો --- examiner આ checklist ના marks આપે છે.

CSQ 4.1 • PYQ 2018-May [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 250

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 4.2 • MTP 2025-Apr S1 [4] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 251

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ****વિશ્લેષણ (Analysis)** એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- અધરા broker/used-car પ્રકારના scenarios માં પહેલાં authority નો સ્રોત અને તેની હદ નક્કી કરો (express, implied — Sec. 188, કે emergency — Sec. 189), પછી નક્કી કરો કે વિવાદવાળું કામ તેમાં આવે છે કે નહીં.
- agent authority વટાવતો લાગે ત્યાં, કોણ બંધાય છે એ તારવતાં પહેલાં Sec. 227/228 (અલગ પડે એવો excess કે નહીં) અને Sec. 237 નું estoppel તોલો.

CSQ 4.3 • PYQ 2026-May [1] (a) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 252

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)**અધરું****વિષય 5: Sub-Agents**

P2-C2-U2.9-T05 • Topic 5: Sub-Agents

પહેલાં વાંચો Para 9.5 વાંચો --- 'delegatus non potest delegare' (Sec. 190), sub-agent ની definition (Sec. 191), યોગ્ય appointment (Sec. 192) અને authority વગરની appointment (Sec. 193) ની અસરો; સાથે Sec. 210 જોડો (agent ની authority પૂરી થતાં sub-agents ની authority પણ પૂરી થાય).

નોંધ

Sec 190: agent એ જે કામો પોતે જ કરવાનું express કે implied રીતે માથે લીધું હોય, તે કરવા માટે તે બીજાને lawfully રોકી શકતો નથી — “delegatus non potest delegare”, કારણ કે agency fiduciary છે; **Exceptions:** (1) appointment ની terms માં શરૂઆતથી જ એ ધ્યાનમાં હોય, (2) trade નો સામાન્ય custom, (3) agency ની સ્વરૂપને લીધે જરૂરી હોય, (4) કામ દરમિયાન ધાર્યા વગરની emergency આવે.

Sub-agent (Sec 191, SM): “A ‘Sub-agent’ is a person employed by, and acting under the control of, the original agent in the business of the agency.”

યોગ્ય appointment (Sec 192): sub-agent નાં કામો માટે principal third parties સામે liable છે; sub-agent નાં કામો માટે agent principal ને જવાબદાર છે; sub-agent પોતાનાં કામો માટે agent ને જવાબદાર છે, principal ને નહીં — fraud કે wilful wrong હોય તે સિવાય.

Authority વગરની appointment (Sec 193): sub-agent નાં કામો માટે agent principal ને અને third persons ને, બંનેને જવાબદાર છે; principal જવાબદાર નથી; sub-agent ફક્ત agent ને જવાબદાર છે (carrier A એ રોકેલા B એ માલ લઈ જતાં transit માં બગડેલા cotton માટે A જ liable ઠર્યો).

Sec 210 ની કડી: agent ની authority પૂરી થતાં તેણે નીમેલા બધા sub-agents ની authority પણ પૂરી થાય છે — એટલે A agent B ની authority પાછી ખેંચે ત્યારે sub-agent C ની authority આપોઆપ પૂરી થાય; જવાબની ગોઠવણી: delegation ની છૂટ હતી (Sec 190 નું exception)? પછી Sec 192 કે Sec 193, પછી conclusion.

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Termination ની pattern નો મહાવરો કરો: authority વાળા B એ sub-agent C ને નીમ્યા પછી A એ agent B ની authority પાછી ખેંચી --- Sec. 210, એટલે કે agent ની authority પૂરી થતાં sub-agent ની authority આપોઆપ પૂરી થાય છે.
- Liability ના પ્રશ્નોમાં પહેલાં appointment ને વર્ગીકૃત કરો: યોગ્ય રીતે નીમાયેલો (Sec. 192 --- principal third parties સામે બંધાય, agent sub-agent માટે જવાબદાર, sub-agent fraud/wilful wrong સિવાય agent ને liable) સામે authority વગરનો (Sec. 193 --- ફક્ત agent જ principal અને third parties ને જવાબદાર).
- ગોઠવણી: delegation ની છૂટ હતી (custom/agency નું સ્વરૂપ/emergency — Sec. 190 નાં exceptions)? → Sec. 192 કે 193 → conclusion.

CSQ 5.1 • PYQ 2025-Sep [5] (c) (ii) • Case Scenario • 4M • Pg 254

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

વિષય 6: Substituted Agent

P2-C2-U2.9-T06 • Topic 6: Substituted Agent

પહેલાં વાંચો Para 9.6 વાંચો --- substituted agent (Sec. 194) ને agent principal ની authority થી નીમે છે અને તે principal નો agent બને છે; agent ની ફરજ ફક્ત એટલી કે ordinary prudence થી પસંદગી કરે (Sec. 195).

નોંધ

Sec 194: agency ના business માં principal વતી કામ કરવા બીજી વ્યક્તિનું નામ આપવાની express કે implied authority ધરાવતો agent એ રીતે બીજી વ્યક્તિનું નામ આપે, ત્યારે એ વ્યક્તિ sub-agent નથી પણ જેટલો business તેને સોંપાયો હોય તેટલા પૂરતી principal ની agent છે — principal અને substituted agent વચ્ચે privity ઊભી થાય છે, અને તે principal સામે દાવો કરી શકે તેમજ principal તેની સામે દાવો કરી શકે.

SM ની illustrations: solicitor B ને A ની estate auction થી વેચવા અને auctioneer રોકવા કહેવાયું, તેણે auctioneer C નું નામ આપ્યું — વેચાણ માટે C એ A નો agent છે; B ને C & Co પાસેથી A ના બાકી પૈસા વસૂલવાની authority હતી, તેણે solicitor D ને legal proceedings કરવા કહ્યું — D sub-agent નથી પણ A નો solicitor (substituted agent) છે.

Sec 195 (નામ આપતી વખતની duty): એવા agent ને પસંદ કરતી વખતે agent એ પોતાના જ કિસ્સામાં ordinary prudence વાળો માણસ વાપરે એટલી જ discretion વાપરવી પડે; એમ કરે તો પસંદ કરેલા agent નાં કામો કે negligence માટે તે principal ને જવાબદાર નથી — સારી શાખવાળો ship-surveyor unseaworthy ship પસંદ કરે, કે સારી credit વાળો auctioneer વેચાણની રકમ સાથે insolvent થાય: agent B liable નથી, પસંદ થયેલી વ્યક્તિ જ A ને જવાબદાર છે.

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- સીધી પુછાયેલી SM illustration પાકી કરો: બાકી પૈસા વસૂલવાની authority વાળા B એ solicitor D ને legal proceedings કરવા કહ્યું --- D sub-agent નથી પણ substituted agent છે, એટલે કે principal નો પોતાનો agent (Sec. 194).
- Sec. 195 ઉમેરો: agent એ ordinary prudence વાળા માણસની discretion થી substituted agent પસંદ કર્યો હોય, તો એ substituted agent નાં કામો કે negligence માટે agent જવાબદાર નથી (ship-surveyor અને auctioneer ના દાખલા).
- આવા જવાબો legal position જણાવીને પૂરા કરો: principal અને substituted agent વચ્ચે privity ઊભી થાય છે, અને તે principal સામે દાવો કરી શકે તેમજ principal તેની સામે દાવો કરી શકે.

CSQ 6.1 • PYQ 2022-May [1] (c) (ii) {C} • Case Scenario • 2M • Pg 255

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

સરળ

વિષય 7: Sub-Agent અને Substituted Agent વચ્ચેનો ફરક

P2-C2-U2.9-T07 • Topic 7: Difference Between a Sub-Agent and A Substituted Agent

પહેલાં વાંચો Para 9.7 નું 8-point distinction table વાંચો (Sec. 191 સામે Sec. 194); 6-point distinction નો પ્રશ્ન એમ ને એમ પુછાઈ ચૂક્યો છે.

નોંધ

બંનેને agent જ નીમે છે, છતાં sub-agent (Sec 191) અને substituted agent (Sec 194) આઠ બાબતે જુદા પડે છે — પૂરા marks માટે basis of distinction સાથે table સ્વરૂપે લખો.

Sub-agent (Sec 191)

Substituted agent (Sec 194)

agent ની control અને directions હેઠળ કામ કરે	principal ની instructions હેઠળ કામ કરે
agent પોતાની duties નો એક ભાગ તેને સોંપે છે	agent પોતાના કામનો કોઈ ભાગ તેને સોંપતો નથી
principal સાથે privity of contract નથી	principal સાથે privity of contract ઊભી થાય છે
ફક્ત agent ને જવાબદાર; તેનાં કામો માટે agent principal ને જવાબદાર	principal ને જવાબદાર; તેનાં કામો માટે agent જવાબદાર નથી
remuneration માટે principal સામે દાવો કરવાનો હક નથી	પોતાને મળવાપાત્ર remuneration માટે principal સામે દાવો કરી શકે
ખોટી રીતે નીમાયેલો હોઈ શકે; sub-agency ચાલે ત્યાં સુધી agent liable	ક્યારેય ખોટી રીતે નીમાયેલો નહીં; નામ આપતાં જ agent ની ફરજ પૂરી

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- ઓછામાં ઓછા 6 ફરક વિગતે લખી શકો: (1) sub-agent agent ની control હેઠળ કામ કરે, substituted agent principal ની instructions હેઠળ; (2) agent પોતાની duties નો ભાગ sub-agent ને સોંપે છે, substituted agent ને નહીં; (3) principal અને sub-agent વચ્ચે privity નથી, substituted agent સાથે privity છે; (4) sub-agent ફક્ત agent ને જવાબદાર, substituted agent principal ને.
- બાકીના મુદ્દા: (5) sub-agent નાં કામો માટે agent principal ને જવાબદાર છે, substituted agent નાં કામો માટે નહીં; (6) sub-agent remuneration માટે principal સામે દાવો ન કરી શકે, substituted agent કરી શકે; (7) sub-agents ખોટી રીતે નીમાયેલા હોઈ શકે, substituted agents ક્યારેય નહીં; (8) sub-agency ચાલે ત્યાં સુધી agent liable રહે છે, પણ substituted agent નું નામ અપાતાં જ તેની ફરજ પૂરી થાય છે.
- પૂરા marks માટે જવાબ basis of distinction સાથે table સ્વરૂપે લખો.

TQ 7.1 • PYQ 2025-Jan [6] (Or) (b) • Descriptive • 6M • Pg 255

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

વિષય 8: Agent ની Duties અને Obligations

P2-C2-U2.9-T08 • Topic 8: Duties and Obligations of An Agent

પહેલાં વાંચો Para 9.8 વાંચો --- agent ની નવ duties (Sec. 190, 211-218), સાથે Sec. 182 માં agent અને principal ની definitions.

નોંધ

Sec 182 (SM): “Agent means a person employed to do any act for another or to represent another in dealing with the third persons”; “The principal means a person for whom such act is done or who is

so represented.”

નવ duties: (1) principal ની directions પાળવી, ને એવી directions ન હોય તો એ જગ્યાએ સરખા business માં ચાલતા customs પાળવા (Sec 211); (2) reasonable care, skill અને diligence — પોતાની neglect, skill ની ખામી કે misconduct નાં સીધાં પરિણામોનું compensation આપવું, દૂરનાં પરિણામોનું નહીં (Sec 212); (3) માગણી થતાં proper accounts આપવા, એટલે કે vouchers સાથેના accounts (Sec 213, Anandprasad vs. Dwarkanath); (4) મુશ્કેલીના કિસ્સામાં principal નો સંપર્ક કરવા બધી reasonable diligence વાપરવી અને instructions માગવી (Sec 214); (5) principal ની consent વગર પોતાના ખાતે વેપાર ન કરવો (Sec 215-216); (6) secret profit ન કરવો — fiduciary સંબંધમાં પૂરી good faith જોઈએ; (7) delegate ન કરવું (Sec 190); (8) principal ના ખાતે મળેલી બધી રકમ, lawful કપાત બાદ, તેને ચૂકવવી (Sec 218); (9) agency દરમિયાન મળેલી confidential information principal સામે ન વાપરવી.

ભંગનાં પરિણામ: Sec 211 હેઠળ agent એ loss ભરપાઈ કરવો પડે અને કોઈ પણ profit નો હિસાબ આપવો પડે; Sec 215-216 હેઠળ principal transaction repudiate કરી શકે (જ્યાં agent એ material fact બેઈમાનીથી છુપાવી હોય કે સોદો નુકસાનકારક હોય) કે agent ને મળેલો કોઈ પણ ફાયદો માગી શકે — Ahuja/Singh નો pattern: nominee મારફતે ખરીદીને principal ને જ વેચનાર agent નો ₹6 લાખ નો secret profit principal વસૂલ કરે છે.

Sec 211 નો credit-sale pattern (Pintu): business માં credit sales નો custom નથી અને એવી કોઈ directions પણ ન હતી, છતાં agent વેચાણ વખતે insolvent હોય એવા buyer ને credit પર goods વેચે — તેણે custom વિરુદ્ધ કામ કર્યું, એટલે loss માટે તેણે principal ને indemnify કરવો પડે (ABC Ltd જીતે છે); ગોઠવણી: section સાથે duty, facts થી દેખાતો breach, અને loss ભરપાઈ કરવા કે profit નો હિસાબ આપવા agent liable.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- પહેલાં agent/principal ની definition આપો — Sec. 182, પછી sections સાથે duties ગણાવો: directions કે customs પાળવા (Sec. 211); reasonable care અને skill (Sec. 212); proper accounts આપવા (Sec. 213); મુશ્કેલીમાં સંપર્ક કરવો (Sec. 214); પોતાના ખાતે વેપાર ન કરવો (Sec. 215-216); principal માટે મળેલી રકમ ચૂકવવી (Sec. 218).
- આ પણ આવરી લો: secret profit ન કરવો; delegate ન કરવું (Sec. 190); confidential information principal સામે ન વાપરવી.
- પરિણામ જાણી લો: breach of Sec. 211, એટલે agent એ loss ભરપાઈ કરવો પડે અને profit નો હિસાબ આપવો પડે; Sec. 215-216 હેઠળ principal transaction repudiate કરી શકે કે ફાયદો માગી શકે.

TQ 8.1 • MTP 2025-May S2 [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 256

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 211 ની credit-sale pattern નો મહાવરો કરો (agent Pintu એવા buyer ને credit પર વેચે જે insolvent છે, જ્યાં credit sales નો custom જ નથી): agent એ directions વગર custom વિરુદ્ધ કામ કર્યું, એટલે loss માટે તેણે principal ને indemnify કરવો પડે.
- ગોઠવણી: duty (section) → facts થી દેખાતો breach → loss ભરપાઈ કરવા/profit નો હિસાબ આપવા agent liable.

CSQ 8.1 • PYQ 2018-May [1] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 258

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 9: Agent ની Rights

P2-C2-U2.9-T09 • Topic 9: Rights of An Agent

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 2.9 નું §9.9 વાંચો: agent ના પાંચ rights અને તેમના section numbers, અને agent ના lien ની conditions તથા તે ક્યારે જતો રહે.

નોંધ

Section 217 — right of retainer: agency ની business માં principal ના ખાતે મળેલી કોઈ પણ રકમમાંથી agent (a) પોતે કરેલી advances પેટે પોતાને મળવાપાત્ર બધા પૈસા, (b) business ચલાવવામાં યોગ્ય રીતે થયેલા expenses, અને (c) agent તરીકે કામ કરવા બદલ પોતાને મળવાપાત્ર remuneration રાખી શકે છે.

Section 219 — right to remuneration: agent ને નક્કી થયા મુજબ remuneration મળે, અને રકમ નક્કી ન થઈ હોય તો એ business માં ચાલતું સામાન્ય remuneration મળે; પણ **Section 220** મુજબ misconduct કરનાર agent ને business ના જે ભાગમાં misconduct કર્યું હોય તેનું કોઈ remuneration મળે નહીં. **Example:** B ₹1,00,000 વસૂલ કરે; સારું invest ₹90,000, ખરાબ ₹10,000, અને તેથી તેને વસૂલાત અને ₹90,000 નું remuneration મળે, ₹10,000 નું નહીં — loss તેણે ભરપાઈ કરવો પડે.

Section 221 — agent's lien: વિરુદ્ધ contract ન હોય તો, commission, disbursement અને services પેટે બાકી રકમ ચૂકવાય નહીં ત્યાં સુધી agent પોતાને મળેલી principal ની goods, papers અને બીજી movable કે immovable property રાખી શકે છે. **Conditions:** રકમ lawfully બાકી હોવી જોઈએ, અને property principal ની હોવી જોઈએ અને agent ને એ જ હેસિયતમાં, agency ના ordinary course માં મળી હોવી જોઈએ — ગેરકાયદે રીતે મેળવેલી property પર lien નથી. **Lost** ત્યારે થાય, જ્યારે possession જતું રહે કે એ right જતો કરાય.

બાકીના બે rights: lawful acts માટે indemnification નો right, અને good faith માં કરેલાં કામો સામે indemnification નો right.

વિષય 10: Third Parties સામે Principal ની Liability

P2-C2-U2.9-T10 • Topic 10: Principal's Liability to Third Parties

પહેલાં વાંચો Para 9.10 વાંચો --- authority ની હદમાંનાં કામોથી principal બંધાય (Sec. 226), agent authority વટાવે તેની અસર (Sec. 227-228), estoppel નું exception (Sec. 237), agent ને અપાયેલી notice એટલે principal ને notice (Sec. 229) અને agent ના fraud/misrepresentation ની liability (Sec. 238).

નોંધ

Sec 226: agent એ પોતાની authority ની હદમાં કરેલાં કામો માટે principal liable છે (B ના authorised collecting agent ને B ના પૈસા ચૂકવતાં debtor C છૂટી જાય છે; undisclosed principal, agent નહીં, buyer પાસેથી price માગવાનો હકદાર છે).

Agent authority વટાવે ત્યારે: વધારાનો ભાગ authority વાળા ભાગથી અલગ પડતો હોય, તો ફક્ત authority ની અંદરનું જ principal ને બાંધે (Sec 227 — B ને ship નો ₹4,00,000 નો insurance કરવા કહ્યું, તેણે cargo નો પણ કર્યો: A ફક્ત ship નું premium ચૂકવે); વધારાનો ભાગ અલગ ન પડતો હોય, તો principal આખો transaction repudiate કરી શકે (Sec 228 — 500 ઘેટાં સાથે 200 બચ્ચાં એક જ ₹6,00,000 ની રકમમાં ખરીદ્યાં; ₹200 ની limit સામે ₹1,000 ના bills draw થયાં).

Estoppel નું exception (Sec 237): principal ના શબ્દો કે વર્તનથી third persons એવું માની લે કે એ કામો agent ની authority માં હતાં, તો authority વગરનાં એ કામો કે obligations થી principal બંધાય છે (reserved price થી નીચેનું વેચાણ અજાણ C સામે A ને બાંધે છે; સોંપાયેલાં negotiable instruments blank માં endorse થયાં — ખાનગી orders વિરુદ્ધનું વેચાણ પણ સારું ગણાય).

Sec 229: principal માટે થતા business દરમિયાન agent ને અપાયેલી notice કે તેને મળેલી information નું એ જ legal પરિણામ આવે, જાણે તે principal ને અપાઈ કે મળી હોય — agent ની knowledge એટલે principal ની knowledge (goods D ના હતા એ agent A ની જાણકારી અજાણ principal B ને બાંધે છે).

Sec 238: principal ના business દરમિયાન કામ કરતા agents એ કરેલી misrepresentations કે frauds ની અસર એવી જ થાય, જાણે principal એ પોતે કરી હોય (contract third party ના option પર voidable); પણ તેમની authority બહારની બાબતોમાં કરેલી હોય તો principal ને અસર થતી નથી (goods મળ્યા વગર bills of lading પર સહી કરતો captain — એ bills void).

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- એકથી વધુ issue વાળા scenarios માં (દા.ત. એક brand ખરીદવાનું કહેવાયું ને agent બીજી/વધારાની goods ખરીદે) ક્રમમાં ઉકેલો: (1) ખરેખર કઈ authority અપાઈ હતી; (2) વધારાનો ભાગ અલગ પડે છે? --- હા, તો principal ફક્ત authority વાળા ભાગ પૂરતો બંધાય (Sec. 227); અલગ ન પડે, તો principal આખો transaction repudiate કરી શકે (Sec. 228).
- પછી estoppel નું exception ચકાસો (Sec. 237): principal ના શબ્દો કે વર્તનથી third party એવું માની બેઠો હોય કે કામ authorised હતું, તો ખાનગી instructions છતાં તે બંધાય છે.
- agent business ના course માં fraud/misrepresentation કરે (principal બંધાય) સામે authority બહાર કરે (principal ને અસર નહીં) — ત્યાં Sec. 238 લાવો, અને agent ની knowledge principal ને લાગુ પડે ત્યાં Sec. 229.

વિષય 11: Third Parties સામે Agent ની Personal Liability

P2-C2-U2.9-T11 • Topic 11: Personal Liability of Agent to Third Parties

પહેલાં વાંચો Para 9.11 વાંચો --- Sec. 230 નો સામાન્ય નિયમ (principal માટે કરેલા contracts agent પોતે enforce ન કરી શકે કે તેનાથી બંધાય નહીં) અને તેનાં exceptions, સાથે third parties ની rights (Sec. 231-235).

નોંધ

Sec 230 નો નિયમ: એવો contract ન હોય તો, agent પોતાના principal વતી કરેલા contracts પોતે enforce કરી શકતો નથી, અને તેનાથી પોતે બંધાતો પણ નથી — તે દાવો કરી શકે નહીં ને તેની સામે દાવો થાય નહીં (કારણ: agent અને third party વચ્ચે privity of contract નથી કે consideration પસાર થતું નથી).

માની લેવાતાં exceptions — agent પોતે બંધાય: (1) વિદેશમાં રહેતા merchant/principal માટે goods ની ખરીદી કે વેચાણનો contract (foreign principal); (2) agent પોતાના principal નું નામ જાહેર ન કરે (undisclosed/unnamed principal); (3) principal જાહેર થયો હોય તોપણ તેની સામે દાવો ન થઈ શકે — તે હયાત જ ન હોય કે incompetent હોય, દા.ત. minor — સિવાય કે સામેના party ને પહેલેથી ખબર હોય કે principal minor છે; (4) ખોટો agent, જેનું કામ principal નકારે અને ratify ન કરે (Sec 235); (5) authority વટાવીને third person ને ગેરમાર્ગે દોરનાર agent — breach of warranty of authority માટે liable; આ ફક્ત ધારણાઓ હોવાથી contract થી કે third party ની જાણકારીથી ખસી શકે છે.

Third parties ની rights: undisclosed agency — principal performance માગી શકે, પણ સામેના party ને તેની સામે એ જ rights મળે જે agent સામે હતા, અને તે એવું બતાવે કે principal ની ખબર હોત તો, કે agent પોતે principal નથી એ ખબર હોત તો, contract કર્યો જ ન હોત, તો તે perform કરવાની ના પાડી શકે (Sec 231-232 — AB મારફતે ખરીદેલી IPL ticket stadium repudiate કરી શકે; undisclosed principal C સામે B agent A નું દેવું set off કરી શકે); agent પોતે liable હોય ત્યાં third party agent ને, principal ને, કે બંનેને liable ગણી શકે (Sec 233 — cotton ના buyer નો seller B સામે કે C સામે કે બંને સામે દાવો કરી શકે); જેણે એવો ભરોસો કરાવ્યો કે ફક્ત principal (કે ફક્ત agent) જ liable રહેશે, તે પછીથી બીજાને liable ગણી શકે નહીં (Sec 234).

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- પહેલાં Sec. 230 નો નિયમ કારણ સાથે લખો (agent અને third party વચ્ચે privity નથી), પછી માની લેવાતાં exceptions સમજાવો: (1) વિદેશમાં રહેતા foreign/merchant principal માટેનો contract; (2) undisclosed/unnamed principal; (3) principal હયાત ન હોય કે incompetent હોય (દા.ત. minor) --- agent પોતે liable; (4) ખોટો agent જેનું કામ ratify ન થયું હોય (Sec. 235); (5) authority વટાવતો agent --- breach of warranty of authority.
- Sec. 233 હેઠળનો third party નો option ઉમેરો: agent પોતે liable હોય ત્યાં third party agent સામે, principal સામે, કે બંને સામે દાવો કરી શકે.
- સામાન્ય trap: આ exceptions personal liability ની ધારણાઓ છે --- contract થી કે third party ની જાણકારીથી તે ખસી શકે છે (દા.ત. party ને પહેલેથી ખબર હોય કે principal minor છે).

વિષય 12: Revocation of Authority

P2-C2-U2.9-T12 • Topic 12: Revocation of Authority

પહેલાં વાંચો Para 9.12 વાંચો --- termination ની modes (Sec. 201), revocation ની નિયમો (Sec. 203-207), interest સાથે જોડાયેલી irrevocable agency (Sec. 202), termination ક્યારે અસરકારક બને (Sec. 208) અને sub-agent ની authority નું termination (Sec. 210).

નોંધ

Termination ની modes (Sec 201): parties ના કામથી — (1) principal દ્વારા revocation, (2) agent દ્વારા renunciation; operation of law થી — (3) agency નું business પૂરું થવું, (4) principal કે agent નું મૃત્યુ કે unsoundness of mind (winding up/dissolution ની પણ એ જ અસર), (5) principal ની insolvency, (6) નક્કી કરેલી મુદત પૂરી થવી — purpose પતે કે ન પતે.

Revocation અને renunciation ના નિયમો: authority એવી રીતે વપરાઈ ન હોય કે principal બંધાય, ત્યાં સુધી principal ગમે ત્યારે revoke કરી શકે (Sec 203), પણ અંશતઃ વપરાયા પછી, ઊભાં થઈ ગયેલાં કામો અને obligations પૂરતું નહીં (Sec 204 — B એ પોતાના નામે cotton ખરીદ્યું: A ના ભંડોળમાંથી ચૂકવવાની authority revoke ન થઈ શકે); પૂરતા કારણ વગર વહેલું revocation કરે તો compensation આપવું પડે (Sec 205); reasonable notice આપવી પડે (Sec 206); revocation express કે implied હોઈ શકે (Sec 207 — A પોતે જ ઘર ભાડે આપી દે તો B ની authority implied રીતે revoke થાય); agent ના renunciation ને પણ એ જ સિદ્ધાંતો લાગુ પડે (Sec 205-206).

Irrevocable agency (Sec 202, SM): “where the agent has himself an interest in the property which forms the subject matter of the agency, the agency cannot, in the absence of an express contract, be terminated to the prejudice of such interest” — A ની જમીન કે consign થયેલું cotton વેચીને A પાસેથી બાકી debts/advances પોતે વસૂલ કરવાની authority revoke થઈ શકતી નથી, અને A ની insanity, મૃત્યુ કે insolvency થી પણ પૂરી થતી નથી (lender-agent Atul સામે Bhupendra નું revocation lawful નથી).

અસર ક્યારથી (Sec 208): termination ની જાણ agent ને થાય એ પહેલાં તેના પૂરતું, અને third persons ને જાણ થાય એ પહેલાં તેમના પૂરતું, તે અસરકારક બનતું નથી — revocation નો પત્ર મોકલાયા પછી પણ મળે એ પહેલાં B વેચી નાખે: એ વેચાણ A ને બંધાય છે અને B પોતાનું ₹5,000 commission કમાય છે; principal ના મૃત્યુ પછી પણ તેની જાણ થયા પહેલાં agent એ કરેલું payment executor સામે સારું ગણાય.

Sec 209-210: principal ના મૃત્યુ કે insanity થી termination થાય ત્યારે agent એ representatives વતી, પોતાને સોંપાયેલા interests ની રક્ષા અને જાળવણી માટે બધાં reasonable પગલાં લેવાં પડે (Sec 209); agent ની authority પૂરી થતાં તેણે નીમેલા બધા sub-agents ની authority પણ પૂરી થાય છે (Sec 210).

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Parties ના કામથી થતું termination સમજાવો: principal દ્વારા revocation (authority વપરાય એ પહેલાં, Sec. 203; અંશત: વપરાયા પછી નહીં, Sec. 204; વહેલા revocation નું compensation, Sec. 205; reasonable notice, Sec. 206; express કે implied, Sec. 207) અને એ જ સિદ્ધાંતો પર agent દ્વારા renunciation.
- Operation of law થી થતું termination સમજાવો: business પૂરું થવું, principal કે agent નું મૃત્યુ કે insanity, principal ની insolvency, નક્કી મુદત પૂરી થવી.
- Sec. 209 ધ્યાન રાખો: principal ના મૃત્યુ/insanity વખતે agent એ પોતાને સોંપાયેલા interests ની રક્ષા માટે reasonable પગલાં લેવાં પડે.

TQ 12.1 • RTP 2026-Jan [8] • Descriptive • --- • Pg 264

LEVEL I
સમજ (Understanding)**મધ્યમ****ઉપયોજન (Application)** provision ને facts પર લગાડો • 5 પ્રશ્નો

- Interest સાથે જોડાયેલી agency (Sec. 202) સૌથી વધુ પુછાતો pattern છે: property વેચીને principal પાસેથી બાકી debts પોતે વસૂલ કરવાની authority વાળો agent --- એ agency revoke થઈ શકે નહીં, અને એ interest ને નુકસાન થાય એ રીતે મૃત્યુ/insanity/insolvency થી પણ પૂરી થાય નહીં.
- Practise Sec. 208 ના timing cases — revocation નો પત્ર મોકલાયો પણ મળે એ પહેલાં goods વેચાઈ ગયાં --- એ વેચાણ principal ને બંધાય છે અને agent પોતાનું commission કમાય છે, કારણ કે termination agent ને જાણ થાય ત્યારે જ (અને third parties ને, તેમને જાણ થાય ત્યારે) અસરકારક બને છે.
- Practise Sec. 203/204 પણ: authority વપરાય એ પહેલાં revocation valid છે, પણ એક વાર અંશત: વપરાઈ જાય પછી, ઊભાં થઈ ગયેલાં કામો અને obligations માટે તે revoke થઈ શકતું નથી.

CSQ 12.1 • PYQ 2022-Nov [2] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 265

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 12.2 • MTP 2024-May [5] (c) • Case Scenario • 5M • Pg 266

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 12.3 • PYQ 2024-Jun [4] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 267

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 12.4 • PYQ 2025-Sep [1] (a) (I) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 268

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 12.5 • RTP 2025-Sep [7] • Case Scenario • --- • Pg 269

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

પ્રકરણ 3

The Sale of Goods Act, 1930

24 વિષય • 103 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: B

ICAI કૌશલ્ય પ્રોફાઇલ Level I 5-20% • Level II 80-95% — આ પ્રકરણ છે **theory-પ્રધાન**

Level I — સ્મરણ અને સમજ

31.7%

360 માંથી 114 marks

Level II — ઉપયોજન અને વિશ્લેષણ

68.3%

360 માંથી 246 marks

એકમ 3.1: Formation of the Contract of Sale

Formation of the Contract of Sale

P2-C3-U3.1 • મહત્ત્વ D • પ્રકરણમાં Rank 3 • શ્રેણી B • પ્રકરણના 18.4% પ્રશ્નો • 19 પ્રશ્નો

વિષય 1: Act નો Scope

P2-C3-U3.1-T01 • Topic 1: Scope of the Act

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 3.1 નો §1.1 વાંચો: Sale of Goods Act કોને લાગુ પડે છે, Indian Contract Act સાથે તેનો સંબંધ, અને customs તેમ જ usages નું સ્થાન.

નોંધ

ફક્ત movables: આ Act **goods** એટલે કે movable property ની sale ની contracts ને લાગુ પડે છે. જમીન, ખેતર, દુકાન કે ઘર જેવી immovable property ની sale ને એ **લાગુ પડતો નથી** — immovable property માટે Transfer of Property Act, 1882 લાગુ પડે છે.

Contract Act સાથેનો સંબંધ: Indian Contract Act, 1872 ની general provisions contract of sale of goods ને ત્યાં સુધી લાગુ પડે છે જ્યાં સુધી તે Sale of Goods Act ની express provisions સાથે **અસંગત ન હોય**; અને આ Act માં વપરાયેલા પણ અહીં define ન થયેલા expressions, જે Contract Act માં define થયા છે, તેનો અર્થ ત્યાં અપાયેલો જ ગણાય.

Customs અને usages: આ બંને parties ને બંધનકર્તા છે, જો તે **reasonable** હોય અને contract of sale કરતી વખતે parties ને તેની ખબર હોય.

વિષય 2: Definitions

P2-C3-U3.1-T02 • Topic 2: Definitions

પહેલાં વાંચો Unit 1, Sale of Goods Act, 1930 નો Para 1.2 વાંચો --- Sec. 2 ની definitions: buyer 2(1), delivery 2(2), deliverable state 2(3), document of title 2(4), future goods 2(6), goods 2(7), insolvent 2(8), mercantile agent 2(9), price 2(10), property 2(11), seller 2(13); સાથે goods નું classification (Sec. 6).

નોંધ

Goods (Sec 2(7), SM): “every kind of movable property other than actionable claims and money; and includes stock and shares, growing crops, grass, and things attached to or forming part of the land, which are agreed to be severed” — sale પહેલાં કે contract of sale હેઠળ; આમાં intangibles (goodwill, copyrights, patents, trademarks), gas, steam, water, electricity, decree of court અને FDR પણ આવે છે; debt એ actionable claim છે, એટલે goods નથી.

Classification (Sec 6): existing goods — contract વખતે seller ની માલિકીના કે કબજામાં હોય તે: specific (contract વખતે જ ઓળખાયેલા અને સંમત, Sec 2(14) — એ જ નક્કી કરેલી ‘Santro’), ascertained (contract પછી agreement મુજબ ઓળખાય — 100 માંથી 50 bales પસંદ કરીને અલગ કાઢ્યા) અને unascertained (ફક્ત description કે sample થી નક્કી — દુકાનના 100 માંથી એક packet, X ના દસ ઘોડામાંથી એક; અલગ પડે એટલે ascertained બને); future goods (Sec 2(6)) — contract પછી બનાવવાના, પેદા કરવાના કે મેળવવાના (આવતા વર્ષનું દૂધ, બગીચાની આ વર્ષની નારંગી) — હંમેશાં agreement to sell, ક્યારેય sale નહીં; contingent goods (Sec 6(2)) — મેળવવાનું અનિશ્ચિત contingency પર આધાર રાખે (seller ખરીદી શકે તો Picasso painting; ship સહીસલામત આવે તો 50 pieces) — આ પણ ફક્ત agreement to sell.

Delivery (Sec 2(2)): એક વ્યક્તિ પાસેથી બીજી વ્યક્તિને possession નું voluntary transfer; **ત્રણ forms:** actual (buyer ને કે તેના authorised holder ને physical possession સોંપવું), constructive (attornment/acknowledgement — A ના goods રાખતો warehouseman તે હવે B વતી રાખવા સંમત થાય), symbolic (transfer ની નિશાની રૂપે delivery — bill of lading કે railway receipt જેવા documents of title, કે warehouse ની ચાવી); **deliverable state (Sec 2(3)):** એવી સ્થિતિ કે contract હેઠળ buyer delivery લેવા બંધાયેલો હોય.

Document of title (Sec 2(4)): bill of lading, dock-warrant, warehouse keeper's કે wharfinger's certificate, railway receipt, multimodal transport document, goods ની delivery માટેનો warrant કે order — possession કે control નો પુરાવો, જે ધારકને endorsement કે delivery થી goods transfer કરવાની કે લેવાની સત્તા આપે છે; ફક્ત ‘document showing title’ થી આને અલગ પાડો — share certificate માં માલિકનું નામ હોય છે પણ endorsement અને delivery થી share પસાર થતો નથી; mate's receipt ફક્ત acknowledgement છે, document of title નથી.

Sec 2 ની બીજી definitions: buyer 2(1)/seller 2(13) — ફક્ત ખરીદનાર/વેચનાર જ નહીં, ખરીદવા/વેચવા સંમત થનાર પણ; mercantile agent 2(9) — વેપારના સામાન્ય ક્રમમાં goods વેચવાની, વેચાણ માટે મોકલવાની, goods ખરીદવાની કે તેની security પર નાણાં ઊભાં કરવાની authority (auctioneers, brokers); price 2(10) — sale of

goods માટેનું money consideration; property 2(11) — general property (ownership), ફક્ત special property નહીં (pledgee ને તેની advance પૂરતું ફક્ત special property મળે છે); insolvent 2(8) — જે ધંધાના સામાન્ય ક્રમમાં પોતાનાં દેવાં ચૂકવવાનું બંધ કરે અથવા મુદત પાકે ત્યારે ચૂકવી ન શકે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 2 પ્રશ્નો

- Memorise Sec. 2(7): goods = actionable claims અને money સિવાયની દરેક પ્રકારની movable property; તેમાં stock and shares, growing crops, grass અને જમીન સાથે જોડાયેલી કે તેનો ભાગ હોય એવી, sale પહેલાં અલગ કરવા સંમત થયેલી વસ્તુઓ પણ આવે.
- Classification યાદ કરો: existing goods (specific 2(14), ascertained, unascertained), future goods 2(6) અને contingent goods 6(2) --- future અને contingent goods હંમેશાં agreement to sell જ બની શકે.
- Delivery (Sec. 2(2) --- possession નું voluntary transfer) અને તેના ત્રણ modes યાદ કરો: actual, constructive (attornment/acknowledgement, દા.ત. warehouseman) અને symbolic (documents of title, warehouse ની ચાવી).

TQ 2.1 • PYQ 2002-Nov [2] (e) • Short Note • 5M • Pg 274

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

TQ 2.2 • PYQ 2018-May [1] (c) • Descriptive • 4M • Pg 275

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Ascertained અને unascertained goods નો ફરક દાખલા સાથે સમજો: 100 માંથી 50 bales પસંદ કરીને અલગ કાઢ્યા = ascertained; lot માંથી એક packet = અલગ પડે ત્યાં સુધી unascertained.
- 'Document of title' (bill of lading, railway receipt, warehouse keeper's certificate વગેરે) સામે ફક્ત 'document showing title' (share certificate) — આ ફરક સમજો.

TQ 2.3 • PYQ 2018-Nov [1] (c) {C} • Distinguish Between • 4M • Pg 276

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Classification ની MCQ જેવા scenarios નો મહાવરો કરો: પસંદ કરીને અલગ કાઢેલી bales = ascertained; lot માંથી એક packet = existing પણ unascertained; બગીચા/ખેતરનો આવતી સીઝનનો પાક = future goods, એટલે agreement to sell.
- પહેલાં definition લખો, પછી દરેક transaction ને એક લીટીના કારણ સાથે તેની category માં મૂકો.

CSQ 2.1 • MTP 2025-Jan S2 [5] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 277

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

સરળ

વિષય 3: Sale અને Agreement to Sell (Section 4)

P2-C3-U3.1-T03 • Topic 3: Sale and Agreement to Sell (Section 4)

પહેલાં વાંચો Para 1.3 વાંચો --- Sec. 4(1) માં contract of sale ની definition, Sec. 4(3) હેઠળ sale સામે agreement to sell, Sec. 4(4) હેઠળ તેનું રૂપાંતર, અને contract of sale ના છ essential elements.

નોંધ

Sec 4(1) (SM): “A contract of sale of goods is a contract whereby the seller transfers or agrees to transfer the property in goods to the buyer for a price” — આ contract એક part-owner અને બીજા part-owner વચ્ચે પણ થઈ શકે; contract of sale absolute કે conditional હોઈ શકે (Sec 4(2)).

Sec 4(3)-(4): જ્યાં goods માંની property buyer ને transfer થઈ જાય ત્યાં એ contract sale છે; જ્યાં transfer ભવિષ્યમાં થવાનું હોય કે પછી પૂરી કરવાની કોઈ condition ને આધીન હોય, ત્યાં એ agreement to sell છે — અને સમય પૂરો થાય કે જે conditions ને આધીન property પસાર થવાની હોય તે પૂરી થાય ત્યારે એ sale બની જાય છે (Sec 4(4)).

છ essential elements: (i) બે અલગ parties — વ્યક્તિ પોતાના જ goods ખરીદી ન શકે; (ii) subject matter goods (movable property) હોવા જોઈએ, existing કે future; (iii) price નાણાંમાં — જોકે consideration થોડું નાણાંમાં અને થોડું goods માં હોઈ શકે (જૂના TV સામે નવું TV વત્તા ₹20,000 રોકડા એ valid sale છે; goods સામે આખા goods એટલે barter); (iv) offer અને acceptance દ્વારા seller પાસેથી buyer ને general property નું transfer; (v) absolute કે conditional; (vi) valid contract ના બધા essentials — free consent, competency, object અને consideration ની legality.

Classification નો test: એક જ સવાલ પૂછો — ownership તરત પસાર થાય છે? Price પછીથી કે instalments માં ચૂકવવાની હોય તોપણ તરત transfer થાય તો એ sale જ છે; goods હજી customise કરવાના હોય કે કોઈ condition હજી પૂરી થવાની હોય તો property પસાર થાય અને goods deliverable state માં આવે ત્યાં સુધી એ agreement to sell છે; future goods નું કહેવાતું present sale ફક્ત agreement to sell તરીકે જ ચાલે છે (Sec 6(3) — ઉગાડવાના 1,000 quintals બટાટા), એટલે પાક નિષ્ફળ જાય તો Apply Sec 8 — supervening impossibility ની logic થી risk અને remedies નક્કી કરો (seller મુક્ત; અગાઉથી ચૂકવેલી price પાછી મળે, damages નહીં).

જવાબનો ક્રમ: goods નો પ્રકાર, પછી sale કે agreement to sell, પછી નુકસાન વખતે માલિકી કોની અને risk કોના પર, પછી remedy.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Memorise Sec. 4(1): એવો contract જેમાં seller price સામે buyer ને goods માંની property transfer કરે છે કે transfer કરવા સંમત થાય છે; તે absolute કે conditional હોઈ શકે (Sec. 4(2)).
- Essentials ની યાદી: (i) બે અલગ parties; (ii) goods (movable property); (iii) price નાણાંમાં (થોડો ભાગ વસ્તુમાં હોઈ શકે); (iv) general property નું transfer; (v) absolute કે conditional; (vi) valid contract ના બધા essentials.

- Sec. 4(4): સમય પૂરો થાય કે જે conditions ને આધીન property પસાર થવાની હોય તે પૂરી થાય ત્યારે agreement to sell એ sale બની જાય છે.

TQ 3.1 • RTP 2021-May [12] • Descriptive • --- • Pg 278

LEVEL I

સ્મરણ (Remembering)

સરળ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- દરેક scenario ને એક જ સવાલ પર ચકાસો: ownership તરત પસાર થાય છે? Property તરત transfer થાય અને price instalments માં ચૂકવવાની હોય તોપણ એ sale જ છે; classification માટે payment નો સમય અપ્રસ્તુત છે.
- Customise કરવાના કે પસંદ કરવાના goods (દા.ત. ruby stones બેસાડવાની હોય એવી diamond bangle) = agreement to sell; condition પૂરી થાય અને goods deliverable state માં આવે ત્યારે જ property અને risk પસાર થાય છે.

TQ 3.2 • RTP 2026-May [10] • Descriptive • --- • Pg 279

LEVEL II

ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.1 • PYQ 2022-May [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 280

LEVEL II

ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- Future goods ના scenarios માટે (ઉગાડવાના 100 quintals બટાટા, price અગાઉથી ચૂકવેલી, પાક નિષ્ફળ): પહેલાં classify કરો --- future goods નું sale ફક્ત agreement to sell તરીકે જ ચાલે છે (Sec. 6(3)); પછી risk અને buyer price કે damages વસૂલ કરી શકે કે નહીં તે નક્કી કરવા perishing/supervening impossibility (Sec. 8 ની logic) લગાડો.
- આ ક્રમમાં ઉકેલો: goods નો પ્રકાર → sale કે agreement to sell → નુકસાન વખતે માલિકી/risk કોના પર → remedy.

CSQ 3.2 • MTP 2023-Nov [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 281

LEVEL II

વિશ્લેષણ (Analysis)

અઘરું

વિષય 4: Sale અને Agreement to Sell વચ્ચેનો ફરક

P2-C3-U3.1-T04 • Topic 4: Distinction Between Sale and an Agreement to Sell

પહેલાં વાંચો Para 1.4 નું distinction table વાંચો, જે Sec. 4(3) પર આધારિત છે --- ફરકના આઠ bases.

નોંધ

Sec 4(3) નો આધાર: sale — property તરત પસાર થાય (executed contract, rights in rem ઊભા કરે); agreement to sell — property પછીથી કે conditions પૂરી થયે પસાર થાય (executory contract, rights in personam ઊભા કરે); પૂરા marks માટે 8 bases ને 'basis of difference' સાથે table રૂપે લખો.

Sale	Agreement to sell
Property buyer ને તરત પસાર થાય છે	Property ભવિષ્યની તારીખે કે condition પૂરી થયે પસાર

	થાય છે
Executed contract — consideration ચૂકવાયું	Executory contract — consideration ભવિષ્યની તારીખે ચૂકવવાનું
Seller buyer પર price માટે દાવો કરી શકે	Aggrieved party ફક્ત damages માટે દાવો કરી શકે, price માટે નહીં
Goods ના નુકસાન કે નાશનું જોખમ buyer પર — risk ownership સાથે જાય	નુકસાન કે નાશની liability seller ની
Jus in rem — આખી દુનિયા સામેનો હક; seller resell ન કરી શકે	Jus in personam — સામેની party સામેનો હક; seller resell કરી શકે
Seller insolvent: assignee goods લઈ ન શકે; buyer insolvent: assignee goods પર કબજો ધરાવે	Seller insolvent: assignee goods લઈ જાય; buyer insolvent: goods પર કબજો નહીં

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- 8 bases પાકા કરો: transfer of property (તરત સામે ભવિષ્યમાં/conditional); contract નો પ્રકાર (executed સામે executory); breach ના remedies (seller price માટે દાવો કરે સામે ફક્ત damages); loss/destruction ની liability (buyer સામે seller); risk કોના પર (risk ownership સાથે જાય).
- પછી પૂરું કરો: rights નો પ્રકાર (jus in rem સામે jus in personam); right of resale (seller resell ન કરી શકે સામે કરી શકે); seller અને buyer ના insolvency ના પરિણામ (official assignee નો goods પરનો કબજો સામે price).
- પૂરા marks માટે જવાબ 'basis of difference' વાળા table રૂપે લખો; તેને Sec. 4(3) સાથે જોડો.

TQ 4.1 • RTP 2023-Jun [11] • Distinguish Between • --- • Pg 282

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

વિષય 5: Sale અને બીજા મળતા Contracts વચ્ચેનો ફરક

P2-C3-U3.1-T05 • Topic 5: Sale Distinguished from Other Similar Contracts

પહેલાં વાંચો Para 1.5 વાંચો --- sale સામે hire-purchase (Hire-Purchase Act, 1972), sale સામે bailment, અને sale સામે contract for work and labour.

નોંધ

Hire-purchase agreement (Hire-Purchase Act, 1972): ખરીદવાના option સાથે goods hire પર અપાય છે — (a) owner એ શરતે possession સોંપે છે કે વ્યક્તિ નક્કી થયેલી રકમ સમયાંતરે instalments માં ચૂકવે, (b) છેલ્લું instalment ચૂકવાય ત્યારે property પસાર થાય છે, અને (c) એ રીતે property પસાર થાય તે પહેલાં hirer ગમે ત્યારે

agreement પૂરું કરવાનો હક ધરાવે છે.

Sale	Hire-purchase
Contract વખતે જ property buyer ને તરત પસાર થાય છે	છેલ્લું instalment ચૂકવાય ત્યારે જ property hirer ને પસાર થાય
Buyer goods ના owner ના સ્થાને હોય છે	છેલ્લું instalment ચૂકવે ત્યાં સુધી hirer bailee છે
Buyer terminate ન કરી શકે; price ચૂકવવા બંધાયેલો	Hirer goods પાછા આપીને terminate કરી શકે, પછી liability નહીં
Buyer ની insolvency નું જોખમ seller લે છે	Owner ને એવું જોખમ નહીં — instalment ન ભરાય તો goods પાછા લે
Buyer bona fide purchaser ને good title આપી શકે, resell પણ કરે	બધા instalments ભરાય ત્યાં સુધી hirer title આપી કે resell ન કરે

Sale સામે bailment: sale માં goods ની general property money price સામે transfer થાય છે અને goods ક્યારેય પાછા આપવાના હોતા નથી; bailment (Indian Contract Act, 1872) માં ફક્ત possession — એટલે special property — ચોક્કસ હેતુ માટે (safe custody, carriage) transfer થાય છે, એ જ goods પાછા આપવાના હોય છે કે bailor ની સૂચના મુજબ નિકાલ કરવાના હોય છે, અને consideration gratuitous કે non-gratuitous હોઈ શકે.

Sale સામે work and labour: જ્યાં કોઈ goods વેચાતા નથી અને contract નો સાર skill અને labour વાપરવાનો છે, ત્યાં એ contract for work and labour છે, sale નહીં — ઘરેણું બનાવવા goldsmith ને આપેલું સોનું, કે ચિત્ર દોરવાનું કહેલા artist નું કામ.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Hire-purchase agreement સમજાવો: ખરીદવાના option સાથે goods hire પર અપાય --- સમયાંતરે instalments ની શરતે possession સોંપાય, છેલ્લું instalment ચૂકવાય ત્યારે property પસાર થાય, અને property પસાર થાય તે પહેલાં hirer terminate કરી શકે.
- Sale સામે hire-purchase ના પાંચ ફરક પાકા કરો: property ક્યારે પસાર થાય; buyer owner છે સામે છેલ્લા instalment સુધી hirer bailee છે; buyer terminate ન કરી શકે અને price ચૂકવવી પડે સામે hirer goods પાછા આપી શકે; buyer ની insolvency નું જોખમ seller પર સામે owner goods પાછા લઈ શકે; buyer bona fide purchaser ને good title આપી શકે સામે hirer નહીં; resale ના હક.
- Sale ને bailment સામે (general property નું transfer સામે ફક્ત possession/special property, goods પાછા આપવાના) અને work and labour સામે (contract નો સાર skill અને labour, દા.ત. આપેલા સોનામાંથી goldsmith ઘરેણું બનાવે) પણ સરખાવતાં આવડવું જોઈએ.

વિષય 6: Contract of Sale કઈ રીતે થાય (Section 5)

P2-C3-U3.1-T06 • Topic 6: Contract of Sale How Made (Section 5)

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી**પહેલાં વાંચો** Unit 3.1 નો §1.6 વાંચો: Section 5(1) હેઠળ contract of sale જે છ modes માં થઈ શકે તે.**નોંધ**

Section 5(1) — છ modes: contract of sale આ રીતે થઈ શકે: (i) price સામે goods **ખરીદવાના કે વેચવાના offer** અને એ offer ની acceptance થી; (ii) goods ની **immediate delivery** સાથે; (iii) price ની **immediate payment** સાથે, delivery ભવિષ્યની તારીખે; (iv) **immediate delivery અને immediate payment** સાથે; (v) delivery કે payment કે બંને **instalments** માં; અથવા (vi) delivery કે payment કે બંને કોઈ **future date** એ.

ધ્યાન રાખો: આ modes વિકલ્પ છે, બધા સાથે જરૂરી નથી — price સામે offer અને acceptance થઈ જાય એટલે contract of sale પૂરો, delivery અને payment નો સમય ગમે તે હોય.

દાખલો: R પોતાનું ₹55,000 ની કિંમતનું જૂનું motorcycle S ને નવા motorcycle ના બદલામાં આપવા અને ફરક રોકડમાં ચૂકવવા સંમત થાય છે — આ contract of sale છે.

વિષય 7: Subject Matter of Contract of Sale

P2-C3-U3.1-T07 • Topic 7: Subject Matter of Contract of Sale

પહેલાં વાંચો Para 1.7 વાંચો --- existing કે future goods (Sec. 6), contract થતાં પહેલાં goods નાશ પામે તે (Sec. 7) અને agreement to sell પછી પણ sale પહેલાં goods નાશ પામે તે (Sec. 8), સાથે specific future goods નો નાશ.

નોંધ

Sec 6: subject matter existing goods (seller એ મેળવેલા, તેની માલિકીના કે કબજામાં હોય તે) કે future goods હોઈ શકે; જે goods મેળવવાનું કોઈ contingency પર આધારિત હોય તેનો contract valid છે (અમુક mill માં બનવાનું કાપડ — contingent contract); seller future goods નું present sale કરવા જાય તો એ contract ફક્ત agreement to sell તરીકે જ ચાલે છે (Sec 6(3)).

Sec 7 (contract પહેલાં નાશ): SPECIFIC goods ના sale નો contract void છે, જો seller ની જાણ બહાર, contract થયો ત્યારે જ goods નાશ પામ્યા હોય કે એટલા બગડી ગયા હોય કે contract માંના તેમના description ને બંધબેસતા ન રહે (પાણી ભરાવાથી નાશ પામેલી ઘઉંની 50 bags, બંનેમાંથી કોઈને ખબર નહીં — agreement void).

Sec 8 (agreement to sell પછી પણ sale પહેલાં નાશ): specific goods વેચવાનું agreement to sell રદ થાય છે,

જો seller કે buyer ના કોઈ વાંક વગર, risk buyer પર જાય તે પહેલાં goods નાશ પામે કે એટલા બગડે કે તેમના description ને બંધબેસતા ન રહે — આનો આધાર supervening impossibility છે; **specific future goods**: તેમનો નાશ પણ contract ને void બનાવે છે (ઉગાડવાના 100 tons ટામેટાં રોગથી નિષ્ફળ — ઘટ માટે seller જવાબદાર નહીં).

Goods-on-ship નો pattern: Australia થી ship માં આવનારી ખાંડ, ship તો પહેલાં જ ડૂબી ગયું છે અને બંનેને ખબર નથી — agreement to sell + specific goods + property/risk પસાર થયા પહેલાં નુકસાન + કોઈનો વાંક નહીં, એટલે agreement રદ થાય છે (Sec 8, કે contract પહેલાં નાશ પામ્યા હોય તો Sec 7): buyer નો seller સામે કોઈ હક નથી અને open market માંથી ખરીદવાનો વધારાનો ખર્ચ વસૂલ ન કરી શકે, જોકે અગાઉથી ચૂકવેલી price પાછી મળે.

જવાબનું માળખું: goods specific છે? ક્યારે અને કોના વાંકે નાશ પામ્યા? પછી Sec 7 કે Sec 8, contract void/રદ, પછી દાવા પર conclusion.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 7: specific goods નો contract void છે, જો seller ની જાણ બહાર, contract થયો ત્યારે goods નાશ પામ્યા હોય કે એટલા બગડ્યા હોય કે તેમના description ને બંધબેસતા ન રહે.
- Sec. 8: risk buyer પર જાય તે પહેલાં કોઈના વાંક વગર goods નાશ પામે તો specific goods વેચવાનું agreement to sell રદ થાય છે --- આનો પાયો supervening impossibility છે.
- બંને સમય એકસાથે સમજાવો (4-6 marks નો માનીતો પ્રશ્ન): contract પહેલાં નાશ (Sec. 7) સામે agreement to sell પછી પણ sale પહેલાં નાશ (Sec. 8); specific future goods નાશ પામે તો impossibility થી contract void બને છે.

TQ 7.1 • RTP 2020-Nov [8] • Descriptive • --- • Pg 285

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 7.2 • PYQ 2022-May [1] (c) {C} • Descriptive • 4M • Pg 286

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Goods-on-ship pattern નો મહાવરો કરો (ship માં આવનારા specific goods વહાણ પર મળ્યા જ નહીં): agreement Sec. 7/8 હેઠળ void છે, એટલે buyer open market માંથી goods લેવાનો વધારાનો ખર્ચ વસૂલ ન કરી શકે, જોકે અગાઉથી ચૂકવેલી price પાછી મળે.
- જવાબનું માળખું: goods specific છે? → ક્યારે અને કોના વાંકે નાશ પામ્યા? → Sec. 7 કે Sec. 8 → contract void/રદ → દાવા પર conclusion.

CSQ 7.1 • MTP 2025-Aug S2 [2] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 286

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 8: Ascertainment of Price (Section 9 & 10)

P2-C3-U3.1-T08 • Topic 8: Ascertainment of Price (Section 9 & 10)

પહેલાં વાંચો Para 1.8 વાંચો --- Sec. 2(10) માં price ની definition; Sec. 9 હેઠળ price નક્કી કરવાની modes; Sec. 10 હેઠળ third party ની valuation પર agreement to sell.

નોંધ

Sec 9: price — એટલે sale માટેનું money consideration (Sec 2(10)) — (1) contract માં જ નક્કી થઈ શકે, (2) contract માં આપેલી રીતે નક્કી કરવાનું ઠરાવી શકાય, દા.ત. valuer દ્વારા, અથવા (3) parties વચ્ચેના ચાલુ વેપારી વ્યવહારથી નક્કી થાય; કશું નક્કી ન હોય તો buyer એ reasonable price ચૂકવવી પડે — દરેક કેસમાં એ હકીકતનો સવાલ છે.

Sec 10 (valuation પર agreement to sell): જ્યાં price third party એ નક્કી કરવાની હોય અને એ valuation કરી ન શકે કે ન કરે, ત્યાં agreement void છે; પણ જે buyer એ goods (કે તેનો ભાગ) મેળવીને appropriate કરી લીધા હોય તેણે ગમે તે સંજોગોમાં reasonable price ચૂકવવી પડે; કોઈ party ના default ના કારણે third party valuation ન કરી શકે, તો વાંકવાળી party વાંક વગરની party ને damages માટે જવાબદાર છે.

Price ની વાત જ ન થઈ હોય એવો pattern (X ની car): price ને સાવ અવગણવાથી agreement અનિશ્ચિત કે invalid બની જતું નથી — એ valid contract છે અને buyer એ reasonable price ચૂકવવી પડે; Y કાયદેસર car માંગી શકે અને X reasonable price વસૂલ કરે, એટલે seller કામ કરવાની ના પાડી ન શકે.

Valuer નિષ્ફળ જાય એવો pattern (P ની બે bikes, Q price નક્કી કરવાની ના પાડે): જવાબ વહેંચો — જે bike S ને delivery થઈ ગઈ અને તેણે appropriate કરી લીધી: reasonable price ચૂકવવી પડે; delivery ન થયેલી bike: agreement void છે અને રદ કરી શકાય; અને જો seller ના પોતાના default (દા.ત. વિગતો ન આપવી) થી valuation અટક્યું હોત, તો એ buyer ને damages માટે જવાબદાર થાત; માળખું: Sec 9/10 નો નિયમ, હકીકતો કયા limb માં આવે છે, goods ના દરેક ભાગ માટે conclusion.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 9: price (1) contract માં નક્કી થાય, (2) contract માં આપેલી રીતે નક્કી કરવાનું ઠરે (દા.ત. valuer દ્વારા), અથવા (3) ચાલુ વેપારી વ્યવહારથી નક્કી થાય; કશું નક્કી ન હોય તો buyer એ reasonable price ચૂકવવી પડે (હકીકતનો સવાલ).
- Sec. 10 (third party નું valuation): third party price નક્કી ન કરી શકે કે ન કરે તો agreement void; પણ goods (કે તેનો ભાગ) buyer ને delivery થઈ ગયા હોય અને તેણે appropriate કર્યા હોય તો reasonable price ચૂકવવી પડે; કોઈ party ના default થી valuation અટકે તો એ party બીજી party ને damages માટે જવાબદાર.

TQ 8.1 • PYQ 2026-May [6] (c) (ii) • Descriptive • 3M • Pg 287

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 5 પ્રશ્નો

- Price ની વાત જ ન થઈ હોય એવા car ના કેસ: contract અનિશ્ચિતતાના કારણે void નથી --- એ valid છે અને buyer એ reasonable price ચૂકવવી પડે; seller કામ કરવાની ના પાડી ન શકે.

- Valuer નિષ્ફળ જાય એવા કેસ (two-wheeler/laptop/સરસવનું તેલ): જવાબ વહેંચો --- delivery થઈ ગયેલા અને appropriate થયેલા goods → reasonable price ચૂકવવી પડે; delivery ન થયેલો ભાગ → agreement void; જ્યાં seller ના પોતાના default (દા.ત. valuer ને વિગતો ન આપવી) થી valuation અટક્યું હોય, ત્યાં એ buyer ને damages માટે જવાબદાર.
- માળખું: Sec. 9/10 નો નિયમ → હકીકતો કયા limb માં આવે → goods ના દરેક ભાગ માટે conclusion.

CSQ 8.1 • PYQ 2023-Jun [1] (c) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 288

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 8.2 • PYQ 2024-Jun [2] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 289

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 8.3 • RTP 2024-Jun [11] • Case Scenario • --- • Pg 290

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 8.4 • PYQ 2024-Sep [2] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 291

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 8.5 • RTP 2025-May [10] • Case Scenario • --- • Pg 292

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

એકમ 3.2: Conditions and Warranties

Conditions and Warranties

P2-C3-U3.2 • મહત્વ B • પ્રકરણમાં Rank 1 • શ્રેણી A • પ્રકરણના 34.0% પ્રશ્નો • 35 પ્રશ્નો

વિષય 1: Stipulation as To Time (Section 11)

P2-C3-U3.2-T01 • Topic 1: Stipulation as To Time (Section 11)

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 3.2 નો §2.1 વાંચો: Section 11 અને price ની payment ના સમય તેમ જ goods ની delivery ના સમય વચ્ચેનો ફરક.

નોંધ

Section 11 — payment of price: contract ની શરતોમાંથી જુદો ઇરાદો ન દેખાય ત્યાં સુધી, price ની payment ના સમય અંગેની stipulation contract of sale ના essence માં ગણાતી નથી.

Delivery જુદી વાત છે: goods ની delivery વિલંબ વગર કરવી પડે, અને delivery ના સમય અંગેની stipulations સામાન્ય રીતે contract ના essence માં હોય છે — examiner આ જ practical ફરક શોધે છે.

Price: price contract માં નક્કી થઈ શકે કે પછી નક્કી કરવાની રીત ઠરાવી શકાય; બીજી કોઈ stipulation essence માં છે કે નહીં તે parties એ નક્કી કરેલી શરતો પર આધાર રાખે છે.

વિષય 2: Introduction - Conditions and Warranties

P2-C3-U3.2-T02 • Topic 2: Introduction - Conditions and Warranties

પહેલાં વાંચો Sale of Goods Act, 1930 ની Unit 2 (Conditions & Warranties) નો Para 2.2 વાંચો --- stipulations, condition (Sec. 12(2)), warranty (Sec. 12(3)), contract નું construction (Sec. 12(4)) અને distinction table.

નોંધ

Stipulation: એવું representation જે contract of sale નો ભાગ બને છે અને તેને અસર કરે છે (Sec 12(1)); વધુ મહત્વની stipulations એટલે conditions, ઓછી મહત્વની એટલે warranties.

Condition (Sec 12(2), SM): “A condition is a stipulation essential to the main purpose of the contract, the breach of which gives rise to a right to treat the contract as repudiated” (20 km/litre આપવાનું ઠરેલું car ફક્ત 15 આપે — breach of condition).

Warranty (Sec 12(3), SM): “A warranty is a stipulation collateral to the main purpose of the contract, the breach of which gives rise to a claim for damages but not to a right to reject the goods and treat the contract as repudiated.”

Construction નો test (Sec 12(4)): કોઈ stipulation condition છે કે warranty એ દરેક કેસમાં contract ની construction પર આધાર રાખે છે, તેના નામ પર નહીં — stipulation ને warranty કહી હોય તોપણ એ condition હોઈ શકે; **3 મુદ્દાનો ફરક:** અર્થ (main purpose માટે essential સામે collateral), breach પરના હક (contract repudiate કરવો, કે damages માંગવા, કે બંને — સામે ફક્ત damages), રૂપાંતર (breach of condition ને Sec 13 હેઠળ breach of warranty ગણી શકાય, પણ breach of warranty ને ક્યારેય breach of condition ન ગણાય).

Touring-car નો pattern (Ram/Shyam): touring માટે યોગ્ય car માટે buyer dealer પર આધાર રાખે છે — suitability એવી condition છે કે એ પૂરી ન થાય તો contract નો હેતુ જ માર્યો જાય, એટલે buyer car reject કરી શકે અને price પાછી મેળવી શકે; સામે એક વર્ષની guarantee વાળા કેસમાં horn બગડે — ફક્ત repair/replacement અને damages, repudiation નહીં; માળખું: section સાથે stipulation ને classify કરો, facts પર apply કરો, remedy જણાવો.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- બંનેની definition આપો: condition એટલે contract ની main purpose માટે essential એવી stipulation, જેના breach પર repudiate કરવાનો હક મળે (Sec. 12(2)); warranty collateral હોય છે, જેના breach પર ફક્ત damages માંગી શકાય, goods reject ન કરી શકાય (Sec. 12(3)).
- 3 મુદ્દાનો ફરક પાકો કરો (અર્થ; breach પરના હક --- repudiate અને/અથવા damages સામે ફક્ત damages; રૂપાંતર --- breach of condition ને breach of warranty ગણી શકાય પણ ઊલટું ક્યારેય નહીં) અને તેને Sec. 13 ના સંજોગો સાથે જોડો.
- Trap: stipulation condition છે કે warranty એ contract ની construction પર આધાર રાખે છે, તેના નામ પર નહીં --- warranty કહી હોય તોપણ એ condition હોઈ શકે (Sec. 12(4)).

TQ 2.1 • PYQ 2021-Jan [4] (a) • Descriptive • 6M • Pg 298

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Touring-car pattern નો મહાવરો કરો (touring માટે યોગ્ય car માટે buyer dealer પર આધાર રાખે; car યોગ્ય નથી): suitability મૂળ સુધી જતી condition છે, એટલે buyer car reject કરીને price પાછી મેળવી શકે.
- માળખું: stipulation ને classify કરો (section સાથે condition/warranty) → facts પર apply કરો → remedy જણાવો (repudiation + refund સામે damages).

CSQ 2.1 • RTP 2018-Nov [5] (I) • Case Scenario • --- • Pg 300

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 3: Condition ને Warranty ક્યારે ગણવી (Section 13)

P2-C3-U3.2-T03 • Topic 3: When Condition is to Be Treated as Warranty (Section 13)

પહેલાં વાંચો Para 2.3 વાંચો --- Sec. 13 ના એ સંજોગો જેમાં breach of condition ઘટીને breach of warranty બની જાય છે, એટલે buyer rescind કરવાનો હક ગુમાવે અને ફક્ત damages માંગી શકે.

નોંધ

Sec 13 ની અસર: નીચેના કેસોમાં breach of condition ઘટીને breach of warranty બને છે — buyer rescind કરવાનો હક ગુમાવે છે, contract રદ થતો નથી, અને એ ફક્ત damages માંગી શકે છે.

ચાર સંજોગો: (i) buyer condition નું performance સાવ waive કરી દે — પોતાના લાભ માટે સ્વેચ્છાએ waiver; (ii) buyer breach of condition ને breach of warranty તરીકે લેવાનું પસંદ કરે — દા.ત. first-quality ને બદલે @ ₹625 એ આવેલી second-quality ખાંડ સ્વીકારીને bag દીઠ ₹25 damages માંગે; (iii) contract non-severable હોય અને buyer એ આખા goods કે તેનો કોઈ ભાગ સ્વીકારી લીધો હોય — દા.ત. basmati માં ઊતરતી ગુણવત્તાના ચોખા ભળે તો contract non-severable બને; (iv) impossibility કે બીજા કારણે કાયદો જ condition પૂરી કરવામાંથી મુક્તિ આપે.

જૂથ: (i)-(ii) voluntary waiver, (iii)-(iv) compulsory waiver — અંતે પરિણામ હંમેશાં લખો: remedy ફક્ત damages પૂરતો; **acceptance નો pattern:** non-severable contract માં goods સ્વીકારાઈ ગયા હોય (ખોટા રંગની bags, second-quality ખાંડ) તો buyer પાસે ફક્ત damages રહે; sample ની સાંકળમાં જે વચેટ sellers એ goods સ્વીકારી લીધા હોય તે Sec 13 હેઠળ ફક્ત damages માંગી શકે, reject ક્યારેય નહીં; માળખું: કઈ condition નો breach થયો (description/quality) તે નક્કી કરો, waiver/election/acceptance ચકાસો, પછી Sec 13, પછી ફક્ત damages.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- ચાર સંજોગો સમજાવો: (i) buyer condition નું performance સાવ waive કરી દે (voluntary); (ii) buyer breach of condition ને breach of warranty તરીકે લેવાનું પસંદ કરે; (iii) contract non-severable હોય અને buyer એ goods કે તેનો ભાગ સ્વીકારી લીધો હોય (compulsory); (iv) impossibility કે બીજા કારણે કાયદો જ પૂરી કરવામાંથી મુક્તિ આપે.

- તેમને voluntary waiver સામે compulsory waiver તરીકે જૂથમાં મૂકો, અને પરિણામ હંમેશાં જણાવો: contract રદ થતો નથી; remedy ફક્ત damages પૂરતો.

TQ 3.1 • PYQ 2021-Dec [1] (c) {C} • Descriptive • 4M • Pg 301

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 3.2 • PYQ 2025-May [6] (c) (ii) • Descriptive • --- • Pg 302

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Acceptance pattern નો મહાવરો કરો (basmati ચોખા ખોટા રંગની bags માં આવ્યા પણ સ્વીકારાયા; second-quality ખાંડ સ્વીકારીને ભાવનો ફરક માંગ્યો): non-severable contract માં goods સ્વીકારાઈ ગયા પછી Sec. 13 હેઠળ ફક્ત damages માંગી શકાય.
- માન્યું: કઈ condition નો breach થયો (description/quality) → buyer એ waive/elect/accept કર્યું? → Sec. 13 → ફક્ત damages.

CSQ 3.1 • PYQ 2024-Sep [2] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 303

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 4: Express and Implied Conditions and Warranties (Section 14--17)

P2-C3-U3.2-T04 • Topic 4: Express and Implied Conditions and Warranties (Section 14--17)

પહેલાં વાંચો Para 2.4 વાંચો --- implied conditions: title (Sec. 14(a)), description (Sec. 15), sample (Sec. 17), sample સાથે description (Sec. 15), fitness (Sec. 16(1)), merchantability (Sec. 16(2)), wholesomeness; અને Sec. 14(b), 14(c), 16(3) હેઠળની implied warranties તેમ જ dangerous goods.

નોંધ

Express સામે implied: express terms parties નક્કી કરે છે અને contract માં લખાય છે; implied conditions/warranties કાયદો જ દાખલ કરે છે, સિવાય કે જુદો ઇરાદો દેખાય, અને express agreement, course of dealing કે trade usage થી તે રદ થઈ શકે (Sec 62).

સાત implied conditions: (1) title — sale માં seller ને વેચવાનો હક હોય, agreement to sell માં property પસાર થવાની હોય ત્યારે એ હક હોય (Sec 14(a) — બિન-માલિક પાસેથી ખરીદેલું tractor સાચા માલિકને સોંપવું પડ્યું: આખી price seller પાસેથી વસૂલ થાય); (2) description — goods description ને બંધબેસતા હોવા જોઈએ: “if you contract to sell peas, you cannot compel the buyer to take beans” (Sec 15 — ‘copper-fastened vessel’ ફક્ત અંશે copper-fastened, ‘waste silk’ બજારના description ને બંધબેસતું નહીં — buyer તપાસી શક્યો હોય કે નહીં, reject થઈ શકે); (3) sale by sample (Sec 17); (4) sample સાથે description — bulk બંને ને બંધબેસતું હોવું જોઈએ (sample જેવું જ refined sunflower oil પણ hemp oil ભેળવેલું — reject થઈ શકે); (5) buyer ના હેતુ માટે quality કે fitness (Sec 16(1)); (6) merchantability (Sec 16(2)); (7) ખાદ્ય ચીજો અને provisions ની wholesomeness (typhoid ના જંતુવાળું દૂધ — seller damages માટે જવાબદાર; bun માંના પથ્થરથી દાંત તૂટ્યો —

breach, damages).

Sec 17 sale by sample — ત્રણ implied conditions: (a) bulk quality માં sample ને બંધબેસતું હોવું જોઈએ; (b) buyer ને bulk અને sample સરખાવવાની reasonable તક મળવી જોઈએ (ઘઉંના ફક્ત નાના parcel ની તપાસ થઈ — buyer બંનેની ના પાડી શક્યો); (c) goods માં એવી કોઈ ખામી ન હોવી જોઈએ જે તેમને unmerchantable બનાવે અને sample ની reasonable તપાસમાં દેખાય નહીં — એટલે latent defects (French Army માટેના shoe soles માં કાગળ ભરેલો — price પાછી વત્તા damages).

Sec 16(1) fitness — ત્રણ જરૂરિયાત: buyer seller ને ચોક્કસ હેતુ જણાવે; buyer seller ની skill અને judgement પર આધાર રાખે; goods એવા description ના હોય જેનો seller સામાન્ય રીતે વેપાર કરે છે; જે goods નો એક જ ઉપયોગ હોય ત્યાં હેતુ જણાવવાની જરૂર નથી (મોંમાં બેસે નહીં એવા false teeth — price પાછી), પણ goods patent કે trade name હેઠળ વેચાયા હોય ત્યાં આ condition લાગુ પડતી નથી (નામ લઈને માંગેલું 'Merit' sewing machine — implied fitness નહીં); exam માં આવે છે: ઊનનાં કપડાં માટે યોગ્ય કહીને માંગેલું washing machine યોગ્ય નીકળ્યું નહીં — buyer repudiate કરી શકે કે price પાછી માંગી શકે.

Sec 16(2) merchantability અને ચાર implied warranties: એ description ના goods નો વેપાર કરતા seller પાસેથી description થી ખરીદેલા goods merchantable quality ના હોવા જોઈએ — એટલે સામાન્ય સમજદાર માણસ સ્વીકારે એવા (ખરાબ packing થી ઘસાયેલાં motor horns, ઊઘઈથી બગડેલું velvet — unmerchantable), જોકે buyer એ ખરેખર તપાસ કરી હોય તો જે ખામી તેમાં દેખાવી જોઈતી હતી તેનો દાવો ચાલે નહીં; **implied warranties:** (1) quiet/undisturbed possession (Sec 14(b) — ચોરાયેલું laptop સાચો માલિક લઈ ગયો: damages માં price વત્તા repair ખર્ચ); (2) buyer ને જાહેર ન કરાયેલા કે તેની જાણ બહારના encumbrances નું ન હોવું (Sec 14(c) — ₹15,000 માં pledge કરેલી car પછી bona fide B ને વેચી: B seller પાસે loan ચૂકતે કરાવી શકે કે પોતે ચૂકવીને વ્યાજ સાથે વસૂલાતનો દાવો કરે); (3) trade ના usage થી આવતી quality કે fitness (Sec 16(3)); (4) અજાણ buyer ને goods ના dangerous સ્વરૂપની જાણ કરવી — breach થાય તો seller damages માટે જવાબદાર.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Memorise the Sec. 17 sample conditions: bulk quality માં sample ને બંધબેસતું; bulk અને sample સરખાવવાની reasonable તક; goods એવા latent defects વગરના જે તેમને unmerchantable બનાવે.
- ચાર implied warranties યાદ કરો: quiet possession (Sec. 14(b)); encumbrances નું ન હોવું (Sec. 14(c)); trade ના usage થી fitness (Sec. 16(3)); goods ના dangerous સ્વરૂપની જાણ કરવી.

TQ 4.4 • RTP 2025-Jan [10] • Descriptive • --- • Pg 307

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- દરેક implied warranty ને દાખલા સાથે ચર્ચો (ચોરાયેલું laptop --- quiet possession; pledge કરેલી car વેચી --- encumbrance); Sec. 16(1) fitness માટે તેની ત્રણ જરૂરિયાત જાણો (હેતુ જણાવ્યો, seller ની skill પર આધાર, seller એવા goods નો વેપાર કરે) અને patent/trade-name નો અપવાદ.

- અહીંનો એક PYQ ખરેખર Indian Contract Act, 1872 ની Sec. 16 હેઠળ undue influence ચકાસે છે (inducement; ઇચ્છા પર પ્રભુત્વ જમાવવાની સ્થિતિ) --- એ Free Consent unit માંથી ફરી વાંચી લો.

TQ 4.2 • PYQ 2023-Dec [1] (c) {C} • Descriptive • 4M • Pg 306	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 4.3 • PYQ 2025-Jan [5] (c) • Descriptive • 6M • Pg 306	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 21 પ્રશ્નો

- Fitness ના કેસ (exhaust fan, ઊન માટે washing machine, technician આવ્યા પછી AC): Sec. 16(1) ની ત્રણ જરૂરિયાત ચકાસો → buyer reject/refund માંગી શકે; જ્યાં હેતુ કે અસામાન્ય સંવેદનશીલતા (tweed coat) જણાવી ન હોય ત્યાં કોઈ remedy નહીં.
- Description/packing (1-inch timber; 50 ને બદલે 30-tin boxes) goods વેપાર માટે યોગ્ય હોય તોપણ Sec. 15 ની condition નો breach કરે છે; sample ની સાંકળમાં (J→K→L→M) ફક્ત છેલ્લો reject કરનાર buyer Sec. 17 વાપરે --- જે sellers એ સ્વીકારી લીધું તે ફક્ત damages માંગે (Sec. 13).
- Title/wholesomeness: ચોરાયેલું motorcycle --- Sec. 14(a) નો breach, વાપર્યું હોય તોપણ price વસૂલ થાય; bun માં પથ્થર --- wholesomeness નો breach, damages.

TQ 4.1 • PYQ 2021-Jan [5] (a) • Descriptive • 6M • Pg 304	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.1 • PYQ 2019-Nov [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 308	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.2 • RTP 2020-May [15] • Case Scenario • --- • Pg 310	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.4 • PYQ 2021-Jul [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 311	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.5 • PYQ 2021-Dec [5] (a) (I) • Case Scenario • 3M • Pg 312	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.6 • MTP 2022-Nov S1 [5] (I) • Case Scenario • 6M • Pg 313	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.7 • RTP 2022-Nov [6] (i) • Case Scenario • --- • Pg 314	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.8 • PYQ 2023-Jun [5] (a) (ii) • Case Scenario • 4M • Pg 314	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.9 • RTP 2023-Jun [8] • Case Scenario • --- • Pg 315	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.10 • RTP 2024-Jun [9] • Case Scenario • --- • Pg 316	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.11 • MTP 2024-Jul [2] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 317	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.12 • PYQ 2025-Jan [2] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 318	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

CSQ 4.13 • PYQ 2025-Jan [5] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 318	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.14 • MTP 2025-Apr S1 [2] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 319	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.15 • MTP 2025-Aug S2 [5] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 320	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.16 • PYQ 2025-Sep [2] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 321	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.18 • RTP 2026-Jan [11] • Case Scenario • --- • Pg 323	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.20 • RTP 2026-May [11] • Case Scenario • --- • Pg 327	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.21 • PYQ 2026-May [2] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 328	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.22 • PYQ 2026-May [5] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 330	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.3 • RTP 2021-May [8] • Case Scenario • --- • Pg 310	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	અધરું

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 2 પ્રશ્નો

- 'Condition કે warranty?' વાળા બહુ-ભાગ scenarios માં પહેલાં દરેક stipulation ને classify કરો, પછી acceptance/waiver થી રૂપાંતર થયું કે નહીં તે ચકાસો (Sec. 13), અને દરેક પેટા-કેસ માટે અલગ remedy આપો.
- Pledge પછી sale વાળી ઘરેણાંની હકીકતોમાં general અને special property અલગ પાડો: આ sale Sec. 14(c) (encumbrance) નો breach કરે છે અને કદાચ Sec. 14(a) (title) નો પણ --- buyer ના અને pledgee ના હક અલગ અલગ નક્કી કરો.

CSQ 4.17 • PYQ 2025-Sep [5] (a) (ii) • Case Scenario • 4M • Pg 322	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	અધરું
CSQ 4.19 • PYQ 2026-Jan [2] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 325	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	અધરું

વિષય 5: Caveat Emptor

P2-C3-U3.2-T05 • Topic 5: Caveat Emptor

પહેલાં વાંચો Para 2.5 વાંચો --- Sec. 16 ના શરૂઆતના શબ્દોમાં સમાયેલો 'let the buyer beware' નો doctrine, અને તેના આઠ અપવાદ.

નોંધ

Doctrine (Sec 16, SM): “subject to the provisions of this Act or of any other law for the time being in force, there is no implied warranty or condition as to the quality or fitness for any particular purpose of goods supplied under a contract of sale” — એટલે ‘let the buyer beware’: buyer એ પોતે ખાતરી કરીને

બરાબર પસંદગી કરવી પડે; seller ખામીઓ જાહેર કરવા બંધાયેલો નથી (ચેપવાળાં ભૂંડ જાહેર કર્યા વગર વેચ્યાં — seller જવાબદાર નહીં; સવારી માટે જોઈતો ઘોડો, હેતુ જણાવ્યો નહીં — buyer reject પણ ન કરી શકે અને વળતર પણ ન માંગી શકે).

આઠ અપવાદ: (1) quality કે use ની fitness — હેતુ જણાવ્યો હોય, seller ની skill અને judgement પર આધાર રાખ્યો હોય, અને એવા goods પૂરા પાડવા એ seller નો ધંધો હોય (Sec 16(1) — ડુંગરાળ પ્રદેશમાં ભારે traffic માટેની trucks તૂટી પડી; Priest vs. Last માં hot-water bottle ફાટી; Bombay Burma Trading Corporation Ltd. vs. Aga Muhammad માં railway sleepers માટે નકામું લાકડું); (2) patent કે brand name હેઠળ ખરીદેલા goods — implied fitness ની condition નહીં, buyer brand પર આધાર રાખે છે (Sec 16(1)); (3) description થી વેચાયેલા goods તેને બંધબેસતા હોવા જોઈએ (Sec 15); (4) merchantable quality — latent defects ને આ નિયમ લાગુ પડતો નથી, જોકે ખરેખર તપાસ કરી હોત તો દેખાત એવી ખામીઓને લાગુ પડે છે (Sec 16(2)); (5) sale by sample જ્યાં bulk બંધબેસતું નથી (Sec 17); (6) sample સાથે description (Sec 15); (7) trade usage થી fitness ની condition/warranty જોડાય (Sec 16(3) — readymade કપડાં buyer ને વાજબી રીતે બંધબેસતાં હોવાનું implied); (8) seller ની fraud, misrepresentation કે એવી ખામીનું active concealment જે reasonable તપાસમાં પકડાય નહીં — buyer contract avoid કરી શકે અને damages માંગી શકે.

લાગુ પાડવાના patterns: હેતુ જણાવ્યો હોય અને seller ની skill પર આધાર રાખ્યો હોય (બારી-બારણાંની frames માટે ખાસ માંગેલા લાકડાના logs સામે નકામું આંબાનું લાકડું આપ્યું) — Sec 16(1) નો અપવાદ લાગે, buyer ને નાણાં પાછાં કે સાચા goods મળે, caveat emptor બચાવ નથી; જે latent defects કોઈ તપાસમાં દેખાય નહીં — merchantability/wholesomeness નો અપવાદ buyer ને બચાવે છે; પણ જે buyer પોતાની ખાસ સંવેદનશીલતા છુપાવે કે હેતુ જણાવે નહીં (Mrs. G ની અસામાન્ય સંવેદનશીલ ચામડી પર tweed coat થી ચકામાં) તે doctrine માં ફસાય છે અને કશું વસૂલ કરી શકતો નથી.

માળખું: Sec 16 સાથે doctrine જણાવો, હકીકતો કયો અપવાદ (હોય તો) ખેંચે છે તે ચકાસો, પછી seller ની liability પર conclusion આપો.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- નિયમ જણાવો (Sec. 16): આ Act કે બીજા કોઈ કાયદાને આધીન, contract of sale હેઠળ અપાયેલા goods ની quality કે કોઈ ખાસ હેતુ માટેની fitness અંગે કોઈ implied warranty કે condition નથી --- buyer એ પોતે ખાતરી કરવી પડે.
- આઠ અપવાદ યાદ કરો: quality કે use ની fitness (Sec. 16(1)); patent/brand name હેઠળ ખરીદેલા goods; description થી વેચાયેલા goods (Sec. 15); merchantable quality (Sec. 16(2), latent defects); sale by sample (Sec. 17); sample સાથે description; trade usage (Sec. 16(3)); seller ની fraud કે ખામીનું active concealment.

TQ 5.1 • PYQ 2020-Nov [1] (c) [C] • Descriptive • 4M • Pg 331

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 3 પ્રશ્નો

- હેતુ જણાવ્યો હોય એવા કેસ (salesman ની સલાહથી high-end graphic design માટે ખરીદેલું laptop; buyer ના ઘરે માપેલું marble): Sec. 16(1) નો અપવાદ લાગે --- buyer એ seller ની skill પર આધાર રાખ્યો, એટલે seller જવાબદાર છે અને caveat emptor બચાવ નથી.

- Latent-defect ની કેસ (ચામડીમાં બળતરા કરતું chemical બચેલું talcum powder): merchantability/wholesomeness નો અપવાદ --- કોઈ તપાસમાં ન દેખાય એવી ખામીઓ માટે caveat emptor seller ને બચાવતો નથી; પણ જ્યાં buyer ખાસ સંવેદનશીલતા છુપાવે કે હેતુ જણાવે નહીં, ત્યાં doctrine લાગુ પડે અને તેને કોઈ remedy નહીં.
- માળખું: doctrine જણાવો → હકીકતો કયો અપવાદ (હોય તો) ખેંચે છે તે ચકાસો → seller ની liability પર conclusion.

CSQ 5.1 • PYQ 2022-Nov [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 333

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 5.2 • PYQ 2025-Sep [5] (a) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 336

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 5.3 • PYQ 2026-Jan [5] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 337

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

એકમ 3.3: Transfer of Ownership and Delivery of Goods

Transfer of Ownership and Delivery of Goods

P2-C3-U3.3 • મહત્ત્વ C • પ્રકરણમાં Rank 2 • શ્રેણી A • પ્રકરણના 31.1% પ્રશ્નો • 32 પ્રશ્નો

વિષય 1: Passing of Property (Sections 18 -- 26)

P2-C3-U3.3-T01 • Topic 1: Passing of Property (Sections 18 -- 26)

પહેલાં વાંચો Sale of Goods Act, 1930 નું Unit 3 'Transfer of Ownership and Delivery of Goods' વાંચો --- heading 3.1 'Passing of Property (Sections 18--26)', જેમાં Secs. 18--19 (ascertainment અને intention), Secs. 20--22 (specific goods), Sec. 23 (unascertained goods અને appropriation), Sec. 24 (sale on approval) અને Sec. 25 (reservation of right of disposal) આવે છે.

નોંધ

બે પાયાની બાબત: (a) **Sec 18 — ascertainment:** unascertained goods ની contract માં goods ascertain ન થાય ત્યાં સુધી property પસાર થઈ શકે નહીં; (b) **Sec 19(1) — intention:** specific/ascertained goods માંની property parties જ્યારે પસાર કરવા ધારે ત્યારે પસાર થાય છે; **Sec 19(2):** intention આમાંથી નક્કી થાય — (i) contract ની terms (ii) parties નું conduct (iii) કેસના સંજોગો; જુદો ઇરાદો ન દેખાય ત્યાં સુધી એ intention નક્કી કરવાના નિયમો Secs 20-24 છે [Sec 19(3)].

Specific goods — ત્રણ તબક્કા: **Sec 20:** unconditional contract, specific goods deliverable state માં — contract થાય ત્યારે જ property પસાર થાય છે; payment કે delivery (કે બંને) મોડાં થવાનાં હોય તે અપ્રસ્તુત છે; **Sec 21:** goods ને deliverable state માં મૂકવા seller એ કંઈક કરવાનું બાકી હોય (OS install કરવું, carpet પાથરવું) — એ કામ થાય અને buyer ને notice મળે ત્યારે જ property પસાર થાય; **Sec 22:** specific goods deliverable state માં હોય પણ price નક્કી કરવા seller એ તોલવાનું, માપવાનું, test કરવાનું કે કોઈ કામ કરવાનું હોય — એ કામ થાય અને buyer ને notice મળે ત્યાં સુધી property પસાર થતી નથી.

Sec 23(1) appropriation — સાત essentials: (a) unascertained કે future goods નો contract (b) goods description અને quality ને બંધબેસતા હોય (c) goods deliverable state માં હોય (d) unconditional appropriation (ફક્ત appropriate કરવાના ઇરાદાથી જુદું) — buyer ને, તેના agent ને કે carrier ને delivery આપીને (e) seller buyer ની સંમતિથી કરે કે buyer seller ની સંમતિથી કરે (f) સંમતિ express કે implied હોઈ શકે (g) સંમતિ appropriation પહેલાં કે પછી અપાઈ શકે. **Sec 23(2):** right of disposal રાખ્યા વગર carrier/bailee ને મોકલવા માટે delivery આપવી = unconditional appropriation — courier થી મોકલેલું પુસ્તક રસ્તામાં ખોવાયું: buyer માલિક બની ગયો હતો, એટલે નુકસાન તેને.

Sec 24 sale on approval કે 'sale or return': property ત્યારે પસાર થાય જ્યારે buyer (a) approval/acceptance જણાવે કે transaction ને અપનાવવું બીજું કોઈ કામ કરે — દા.ત. pledge કરે કે resell કરે (sale or return પર આપેલાં ઘરેણાં C પાસે pledge થયાં: માલિકી B ને પસાર થઈ ગઈ હતી, એટલે A ઘરેણાં C પાસેથી પાછાં ન લઈ શકે, ફક્ત B પાસેથી price માંગી શકે); અથવા (b) નક્કી કરેલી મુદત, અને મુદત નક્કી ન હોય તો reasonable સમય, વીતી ગયા પછી પણ rejection ની notice આપ્યા વગર goods રાખી મૂકે. **Sale for cash only or return:** જ્યાં શરતો પ્રમાણે રોકડ ચૂકવાય ત્યાં સુધી goods seller ની property રહે, ત્યાં payment પહેલાં property પસાર થતી નથી — payment પહેલાંનું pledge invalid છે અને A ઘરેણાં pledgee C પાસેથી પાછાં લઈ શકે; ત્રિા ના સમયમાં goods નાશ પામે (8 દિવસમાંથી 3 જા દિવસે ઘોડો મરી ગયો) તો નુકસાન seller નું જ — price નો દાવો ન થાય.

Sec 25 reservation of right of disposal (conditional appropriation): seller contract ની કે appropriation ની શરતોથી, conditions (payment) પૂરી થાય ત્યાં સુધી right of disposal રાખી શકે છે — buyer, carrier કે bailee ને delivery આપી હોય તો પણ property પસાર થતી નથી; આ બે કિસ્સામાં એ રાખેલો ગણાય: (1) bill of lading/railway receipt પ્રમાણે goods seller ના કે તેના agent ના order પર deliverable હોય, અને (2) seller price માટે bill of exchange draw કરીને તેને bill of lading/railway receipt સાથે મોકલે — buyer accept ન કરે કે ન ચૂકવે તો documents પાછા આપવા પડે, અને ખોટી રીતે રાખી મૂકે તો કોઈ property પસાર થતી નથી.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 6 પ્રશ્નો

- Transfer of property ના બે પાયાના મુદ્દા સમજાવો: goods ascertain થયેલા હોવા જોઈએ (Sec. 18) અને parties જ્યારે પસાર કરવા ધારે ત્યારે property પસાર થાય (Sec. 19(1)); intention contract ની terms, parties ના conduct અને કેસના સંજોગોમાંથી નક્કી થાય (Sec. 19(2)) --- આ જ framework વારંવાર પુછાય છે.
- Sec. 23(1) હેઠળ unascertained goods ના appropriation ના સાત essentials પાકા કરો: unascertained/future goods નો contract, description સાથે બંધબેસવું, deliverable state, unconditional appropriation, seller buyer ની સંમતિથી કે ઊલટું, સંમતિ express કે implied, appropriation પહેલાં કે પછી.
- 'Reservation of right of disposal' (Sec. 25) તૈયાર કરો --- અર્થ સાથે એ બે સંજોગો જ્યાં એ રાખેલો ગણાય: bill of lading/railway receipt પ્રમાણે goods seller ના order પર deliverable હોય, અને documents સાથે bill of exchange મોકલ્યું હોય જ્યાં buyer accept/payment ન કરે તો તે પાછા આપવા પડે. છેલ્લી exams માં બે વાર પુછાયું છે.
- Sec. 20 (unconditional contract, deliverable state માં specific goods --- contract થાય ત્યારે property પસાર, payment/delivery અપ્રસ્તુત) ને Sec. 21 (goods ને deliverable state માં મૂકવા કંઈક કરવાનું બાકી) અને Sec. 22 (price નક્કી કરવા તોલવું/માપવું/test કરવું) સામે મૂકો --- એ કામ થાય અને buyer ને notice મળે પછી જ property પસાર થાય.

TQ 1.1 • PYQ 2022-Nov [1] (c) {C} • Descriptive • 4M • Pg 342	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 1.2 • PYQ 2025-May [6] (c) (i) • Descriptive • --- • Pg 343	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 1.3 • RTP 2026-Jan [14] • Descriptive • --- • Pg 344	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 1.4 • PYQ 2026-Jan [3] (c) • Descriptive • 6M • Pg 345	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 1.5 • RTP 2026-May [13] • Descriptive • --- • Pg 347	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 1.6 • PYQ 2026-May [6] (c) (i) • Descriptive • 4M • Pg 348	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 8 પ્રશ્નો

- Practise Sec. 24 'sale or return' scenarios --- સૌથી વધુ પુછાતો pattern: property ત્યારે પસાર થાય જ્યારે (a) approval/acceptance મળે, (b) transaction ને અપનાવતું કામ થાય (third party ને pledge કે resale), કે (c) rejection ની notice વગર નક્કી/reasonable સમયથી વધુ goods રાખી મુકાય; અંતે લખો કે મૂળ માલિક deliverer પાસેથી ફક્ત price નો દાવો કરી શકે, pledgee/sub-buyer પાસેથી goods પાછા ન લઈ શકે.
- 'Sale for cash only or return' વાળો પ્રકાર અલગ પાડો: જ્યાં શરતો કહે કે રોકડ ચૂકવાય ત્યાં સુધી goods seller ની property રહેશે, ત્યાં payment પહેલાંનું pledge invalid છે અને માલિક goods પાછા લઈ શકે છે.
- Apply Sec. 23(2): right of disposal રાખ્યા વગર carrier/courier ને delivery આપવી એ unconditional appropriation છે --- property અને રસ્તામાંના નુકસાનનું risk buyer પર આવે છે.
- જવાબનું માળખું provision → facts → conclusion રાખો, દા.ત. Sec. 21/22 ના નાશના કેસ (repair કરવાનું machine, alter કરવાનો dress): goods હજી deliverable state માં નથી, એટલે property અને નુકસાન seller ના જ રહે.

CSQ 1.1 • RTP 2018-Nov [6] (i) • Case Scenario • --- • Pg 349	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 1.2 • PYQ 2020-Nov [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 350	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 1.4 • PYQ 2024-Jun [6] (c) • Case Scenario • 7M • Pg 353	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 1.6 • RTP 2024-Sep [11] • Case Scenario • --- • Pg 355	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 1.7 • PYQ 2025-Jan [2] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 356	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 1.8 • PYQ 2025-Jan [5] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 357	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 1.10 • PYQ 2025-Sep [2] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 360	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 1.11 • RTP 2026-Jan [12] • Case Scenario • --- • Pg 361	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 3 પ્રશ્નો

- આંશિક appropriation વાળા આગના કેસ (100 માંથી 60 bales pack થયેલી) પર કામ કરો: વિશ્લેષણ વહેંચો --- buyer ના માણસોની સંમતિથી appropriate થયેલા pack/પસંદ કરેલા goods buyer ના risk પર; બાકીના unappropriated goods seller ના risk પર; પસંદગી સંમતિ વગર થઈ હોય તો વૈકલ્પિક conclusion પણ જણાવો.
- એક પછી એક થયેલી 'sale or return' delivery ની સાંકળ ઉકેલો (A→B sale or return પર, B→C 'cash only or return' પર, C→D): દરેક કડીએ નક્કી કરો કે Sec. 24 હેઠળ property પસાર થઈ કે cash-only ની શરતે અટકી, પછી જ નક્કી કરો કે નુકસાન કોના પર છે અને goods કોના છે.
- મિશ્ર scenarios માં Sec. 24/Sec. 26 ભેગા વાપરો: પહેલાં જુઓ કે transaction અપનાવતું કોઈ કામ થયું કે સમય પૂરો થયો; એ પહેલાં goods નાશ પામે તો માલિકી (અને નુકસાન) seller ની જ રહે.

CSQ 1.3 • MTP 2021-Apr [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 351

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

અધરું

CSQ 1.5 • PYQ 2024-Sep [5] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 354

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

અધરું

CSQ 1.9 • PYQ 2025-May [2] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 358

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

અધરું

વિષય 2: Risk Prima Facie Passes with Property (Section 26)

P2-C3-U3.3-T02 • Topic 2: Risk Prima Facie Passes with Property (Section 26)

પહેલાં વાંચો Sale of Goods Act, 1930 ની Sec. 26 પરનું unit નું heading 3.2 વાંચો --- 'risk prima facie passes with property' નો નિયમ, તેના કાયદાના શબ્દો અને તેની બે qualifications.

નોંધ

Sec 26 (SM): “unless otherwise agreed, the goods remain at the seller’s risk until the property therein is transferred to the buyer, but when the property therein is transferred to the buyer, the goods are at the buyer’s risk whether delivery has been made or not” — risk ownership સાથે જાય છે, possession, delivery કે payment સાથે નહીં; auction નો દાખલો: acceptance જણાવતી વખતે auctioneer ના હથોડાથી antique ને નુકસાન થયું — માલિકી હજી પસાર થઈ નહોતી, એટલે નુકસાન seller નું.

બે qualifications: (i) જ્યાં buyer કે seller ના વાંકે delivery મોડી પડી હોય, ત્યાં એ વાંક ન હોત તો ન થાત એવા નુકસાન પૂરતા goods વાંકવાળી party ના risk પર રહે (B બાકીની cotton bales લેવામાં default કરે, cotton બગડી જાય — નુકસાન buyer ને); (ii) એકબીજાના goods ના bailee તરીકે seller કે buyer ની ફરજો અને liabilities ને કોઈ અસર થતી નથી — સામાન્ય સમજદાર માણસ જેવી કાળજી.

વિરુદ્ધનું agreement: parties ખાસ agreement થી ઠરાવી શકે કે risk property પસાર થાય તે પહેલાં કે પછી પસાર થશે — contract થી risk ને ownership થી અલગ પાડી શકાય છે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Explain Sec. 26: બીજી કોઈ સમજૂતી ન હોય તો, property buyer ને પસાર થાય ત્યાં સુધી goods seller ના risk પર રહે; પછી delivery થઈ હોય કે ન થઈ હોય, buyer ના risk પર --- એટલે risk ownership સાથે જાય છે, possession કે payment સાથે નહીં.
- બે qualifications જણાવો: (i) જ્યાં buyer કે seller ના વાંકે delivery મોડી પડે, ત્યાં એ વાંક ન હોત તો ન થાત એવા નુકસાન પૂરતા goods વાંકવાળી party ના risk પર; (ii) એકબીજાના goods ના bailee તરીકે seller/buyer ની ફરજોને કોઈ અસર થતી નથી.
- ધ્યાન રાખો કે parties ખાસ agreement થી risk ને property થી અલગ પાડી શકે છે (risk ownership પહેલાં કે પછી પસાર થઈ શકે); જવાબને SM ના auction-hammer અને cotton-bales default ના દાખલાથી ટેકો આપો.

TQ 2.1 • PYQ 2021-Jul [1] (c) {C} • Descriptive • 4M • Pg 362

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

વિષય 3: Transfer of Title by Non-Owners (Sections 27 -- 30)

P2-C3-U3.3-T03 • Topic 3: Transfer of Title by Non-Owners (Sections 27 -- 30)

પહેલાં વાંચો Secs. 27--30 પરનું heading 3.3 વાંચો --- 'nemo dat quod non habet' નો maxim (Sec. 27) અને તેના આઠ અપવાદ: mercantile agent (Sec. 27 નો proviso, Sec. 2(9) સાથે), joint owner (Sec. 28), voidable contract હેઠળનો possession (Sec. 29), seller/buyer in possession (Sec. 30(1)/(2)), estoppel, unpaid seller નું resale (Sec. 54(3)) અને બીજા Acts હેઠળનાં sales.

નોંધ

Sec 27 — nemo dat quod non habet: “no one can give what he has not got” — seller પોતાની પાસે છે તેના કરતાં સારું title transfer ન કરી શકે; ચોરાયેલા goods નો buyer good faith માં હોય તોપણ તેને title મળતું નથી; hire-purchase હેઠળનો hirer વાહન વેચે તો ફક્ત hirer ના હક જ પસાર થાય.

આઠ અપવાદ (બિન-માલિક bona fide purchaser for value ને good title આપે છે): (1) mercantile agent (Sec 27 નો proviso) (2) co-owners ની પરવાનગીથી એકલા કબજામાં રહેલો joint owner (Sec 28) (3) voidable contract હેઠળ કબજો ધરાવતી વ્યક્તિ (Sec 29) (4) sale પછી પણ કબજામાં રહેલો seller — તેનું sale, pledge કે બીજો disposition એટલો જ valid [Sec 30(1)] (5) property પસાર થાય તે પહેલાં કબજામાં રહેલો buyer [Sec 30(2)] (6) estoppel — માલિકે જાણીજોઈને બીજાને માલિક તરીકે કે વેચવા authorised તરીકે ચાલવા દીધો હોય (7) lien/stoppage પછી resale કરતો unpaid seller [Sec 54(3)] (8) બીજા Acts હેઠળનાં sales — Official Receiver/Liquidator, finder of goods (Sec 169 ICA) અને pawnee (Sec 176 ICA).

Mercantile agent — ત્રણ શરત (Sec 27 નો proviso): (a) માલિકની સંમતિથી goods કે documents of title નો કબજો (b) mercantile agent તરીકે ધંધાના સામાન્ય ક્રમમાં sale (c) buyer good faith માં હોય અને sale વખતે તેને agent પાસે authority નહોતી તેની notice ન હોય; **Sec 2(9) (SM):** mercantile agent એટલે એવો agent જે “having in the customary course of business as such agent authority either to sell goods, or to consign goods for the purposes of sale, or to buy goods, or to raise money on the security of goods”

— ₹50,000 થી ઓછામાં ન વેચવાની શરતે agent ને સોંપેલી car ₹40,000 માં વેચાઈ: બધી શરતો પૂરી થાય છે, એટલે bona fide buyer પાસે car રહે; માલિકનો remedy ફક્ત agent સામે.

અપવાદ ક્યાં નિષ્ફળ જાય: Sec 29 માટે contract coercion, fraud, misrepresentation કે undue influence ના કારણે voidable હોવો જોઈએ અને resale પહેલાં rescind થયો ન હોવો જોઈએ (છેતરપિંડીથી મેળવેલી વીંટી નિર્દોષ Z ને વેચાઈ — Y પાછી ન મેળવી શકે); ચોરીથી title void બને છે — કોઈ રક્ષણ નહીં; ફક્ત ખરીદવાનો option ધરાવતો hire-purchase holder Sec 30(2) હેઠળ 'buyer in possession' નથી — સામે Lee v. Butler જુઓ (ખરીદવાના agreement હેઠળ instalments પર લીધેલું furniture: sub-buyer ને good title મળ્યું); દરેક કેસમાં સાચા માલિકનો remedy વાંકવાળા પાસેથી price/damages છે, bona fide purchaser પાસેથી goods નહીં.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Section numbers સાથે nemo dat ના ઓછામાં ઓછા છ અપવાદ યાદ કરો અને સમજાવો --- 'explain any six circumstances in which a non-owner can convey better title' એ 6 marks નો રાબેતાનો પ્રશ્ન છે.
- Mercantile agent થી થતા sale માટે (Sec. 27 નો proviso) ત્રણ શરત પાકી કરો: માલિકની સંમતિથી goods/documents નો કબજો; mercantile agent તરીકે ધંધાના સામાન્ય ક્રમમાં sale; buyer good faith માં અને authority ન હોવાની notice વગર --- સાથે Sec. 2(9) માં mercantile agent ની definition.
- દરેક અપવાદ ક્યાં નિષ્ફળ જાય તે બરાબર જણાવો, દા.ત. ફક્ત ખરીદવાનો option ધરાવતો hire-purchase holder Sec. 30(2) હેઠળ 'buyer in possession' નથી.

TQ 3.1 • PYQ 2020-Nov [4] (a) • Descriptive • 6M • Pg 364

LEVEL I
સમજ (Understanding)

અધરું

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 5 પ્રશ્નો

- Mercantile-agent ની હકીકતોનો મહાવરો કરો (નક્કી કરેલી price થી ઓછામાં ન વેચવાની શરતે agent ને સોંપેલી car, agent તેનાથી ઓછામાં વેચે): proviso ની ત્રણેય શરત પૂરી → bona fide buyer ને good title; માલિકનો remedy ફક્ત agent સામે.
- Apply Sec. 29 (voidable contract) fraud/coercion ના કેસ પર: resale પહેલાં contract rescind ન થયો હોય તો નિર્દોષ sub-purchaser ને good title મળે; સામે ચોરી જુઓ, જ્યાં contract void છે અને કોઈ title પસાર થતું નથી.
- Apply Sec. 30(1) sale પછી કબજામાં રહેલો seller અને Sec. 30(2) property પસાર થયા પહેલાં કબજામાં રહેલો buyer (furniture-instalments, Lee v. Butler નો pattern): delivery/possession + good faith + notice નહીં = third party ને good title.
- સાચા remedy સાથે પૂરું કરો: સાચો માલિક વાંકવાળા પાસેથી price/damages વસૂલ કરે, bona fide purchaser પાસેથી goods નહીં.

CSQ 3.6 • MTP 2025-Aug S2 [2] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 370

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

સરળ

CSQ 3.1 • RTP 2020-Nov [6] • Case Scenario • --- • Pg 365

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.2 • MTP 2022-Mar [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 366	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.3 • RTP 2022-May [8] • Case Scenario • --- • Pg 367	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.5 • PYQ 2023-Dec [5] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 369	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- બહુ-મુદ્દાવાળા agency ના scenarios પર કામ કરો (દા.ત. immovable property વેચવા નીમેલો mercantile agent, કે price ની મર્યાદાથી નીચે વેચનાર): પહેલાં જુઓ કે Sale of Goods Act લાગુ પડે છે કે નહીં ('goods' સામે immovable property), પછી proviso ની દરેક શરત અલગ ચકાસીને conclusion આપો.
- જ્યાં બે અપવાદ લાગુ પડી શકે (voidable contract સામે mercantile agent સામે buyer in possession), ત્યાં હકીકતોને કયો બંધબેસે છે તે નક્કી કરો અને બીજા કેમ નહીં તે જણાવો --- ખોટો રસ્તો કાઢી નાખવાના marks મળે છે.

CSQ 3.4 • RTP 2023-Jun [9] • Case Scenario • --- • Pg 368	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	અધરું
---	---------------------------------	-------

વિષય 4: Performance of the Contract of Sale (Sections 31 -- 44)

P2-C3-U3.3-T04 • Topic 4: Performance of the Contract of Sale (Sections 31 -- 44)

પહેલાં વાંચો Secs. 31--44 પરનું heading 3.4 વાંચો: seller અને buyer ની ફરજો (Sec. 31), payment અને delivery concurrent conditions તરીકે (Sec. 32), delivery ના નિયમો (Secs. 33--39 --- part delivery, place, time, third-party possession, ખર્ચ, ખોટો જથ્થો Sec. 37, instalments Sec. 38, carrier ને delivery Sec. 39), transit માં બગાડ (Sec. 40), examination (Sec. 41), acceptance (Sec. 42) અને Secs. 43--44.

નોંધ

Delivery — Sec 2(2) (SM): “voluntary transfer of possession from one person to another” — અયોગ્ય રીતે લીધેલો કબજો એ delivery નથી; **ત્રણ પ્રકાર:** actual, symbolic (warehouse ની ચાવી), constructive (attornment — third party કબૂલે કે એ buyer વતી રાખે છે); **Sec 31:** seller ની ફરજ delivery આપવાની, buyer ની ફરજ contract મુજબ સ્વીકારવાની અને ચૂકવવાની; **Sec 32:** બીજી સમજૂતી ન હોય તો goods ની delivery અને price ની payment concurrent conditions છે.

Delivery ના નિયમો (Secs 33--41), section પ્રમાણે: Sec 33 — delivery ગણાય એવું કંઈ પણ કરીને કે goods buyer ના કબજામાં મૂકીને delivery; Sec 34 — આખાની delivery ચાલુ હોય ત્યારે થયેલી part delivery આખાની delivery ગણાય, પણ બાકીનાથી છૂટું પાડવાના ઇરાદે થયેલી part delivery બાકીનું પસાર કરતી નથી; Sec 35 — buyer delivery માંગે નહીં ત્યાં સુધી seller આપવા બંધાયેલો નથી; Sec 36(1) — સ્થળ: વેચાયેલા goods, sale વખતે જ્યાં હોય ત્યાં; agreement to sell માં, agreement વખતે જ્યાં હોય ત્યાં; future goods, બનાવવાનું/પેદા કરવાનું સ્થળ; Sec 36(2) — reasonable સમય; Sec 36(3) — goods third person પાસે હોય: એ buyer ને કબૂલે કે પોતે તેના વતી રાખે છે ત્યાં સુધી delivery નહીં; Sec 36(4) — delivery ની માંગ/tender reasonable સમયે; Sec 36(5)

— goods ને deliverable state માં મૂકવાનો ખર્ચ seller નો.

Sec 37 ખોટો જથ્થો — ચાર પેટા-નિયમ: (1) ઓછી delivery — buyer reject કરે, અથવા સ્વીકારીને contract ના ભાવે ચૂકવે; (2) વધારે delivery — contract નો જથ્થો સ્વીકારીને બાકીનો reject કરે, આખું reject કરે, કે આખું સ્વીકારીને contract ના ભાવે ચૂકવે (100 quintals નો order, 1,100 ની delivery); (3) જુદા description ના goods સાથે ભેળવેલી delivery — બંધબેસતા goods સ્વીકારીને બાકીના reject કરે, કે આખું reject કરે; (4) આ બધું trade ના usage, ખાસ agreement કે course of dealing ને આધીન.

Secs 38-41: Sec 38 — સંમતિ ન હોય તો buyer instalment માં delivery સ્વીકારવા બંધાયેલો નથી (100 tons કાગળમાંથી November માં 80 અને December માં 20 મોકલાયા: buyer આખું reject કરી શક્યો); Sec 39(1) — મોકલવા માટે carrier ને આપેલી delivery prima facie buyer ને delivery ગણાય; Sec 40 — transit માં અનિવાર્યપણે થતો બગાડ buyer પર; Sec 41 — જે buyer એ અગાઉ તપાસ કરી નથી તેને goods બંધબેસે છે કે નહીં તે ચકાસવા reasonable તક મળવાનો હક છે.

Acceptance — Sec 42: buyer એ સ્વીકાર્યું ગણાય જ્યારે એ (a) seller ને acceptance જણાવે, (b) goods પર seller ની ownership સાથે અસંગત હોય એવું કોઈ કામ કરે, કે (c) rejection જણાવ્યા વગર reasonable સમયથી વધુ goods રાખી મૂકે; **Sec 43:** જે buyer યોગ્ય રીતે goods લેવાની ના પાડે તે તેને પાછા આપવા બંધાયેલો નથી — ના પાડ્યાની જાણ કરવી પૂરતી છે; **Sec 44:** માંગ્યા પછી reasonable સમયમાં delivery ન લેનાર buyer થયેલા નુકસાન માટે અને સંભાળ અને કબજાના reasonable ખર્ચ માટે જવાબદાર છે (જ્યાં ના પાડવી એ repudiation બને ત્યાં seller ના હક અકબંધ).

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Memorise Sec. 42 rules of acceptance verbatim: buyer ત્યારે સ્વીકારે છે જ્યારે એ (a) acceptance જણાવે, (b) seller ની ownership સાથે અસંગત કોઈ કામ કરે, કે (c) rejection જણાવ્યા વગર reasonable સમયથી વધુ goods રાખી મૂકે.
- Sec. 2(2) માં delivery ની definition ('voluntary transfer of possession') અને તેના ત્રણ પ્રકાર શીખો --- actual, symbolic, constructive.
- Delivery ના 13 નિયમો (Secs. 33-41) ની section પ્રમાણે યાદી તૈયાર રાખો, જેમાં આ પણ આવે: buyer એ delivery માંગવી (Sec. 35), ખર્ચ seller પર (Sec. 36(5)), reject કરેલા goods પાછા આપવા buyer બંધાયેલો નથી (Sec. 43), delivery લેવાની ના પાડનાર buyer ની liability (Sec. 44).

TQ 4.1 • RTP 2019-May [6] • Descriptive • --- • Pg 371

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Explain Sec. 37 delivery of wrong quantity ચારેય પેટા-નિયમ સાથે: ઓછી delivery --- reject કરો કે સ્વીકારીને contract ના ભાવે ચૂકવો; વધારે --- contract નો જથ્થો સ્વીકારીને બાકીનો reject, કે આખું reject, કે આખું contract ના ભાવે સ્વીકારો; ભેળવેલા goods --- બંધબેસતા સ્વીકારીને બાકીના reject, કે આખું reject; આ બધું trade usage/ખાસ agreement ને આધીન (Sec. 37(4)).

- Part delivery ની અસર સમજાવો (Sec. 34): આખાની delivery ચાલુ હોય ત્યારે થયેલી part delivery આખાની delivery ગણાય, પણ છૂટું પાડવાના ઇરાદે થયેલી નહીં; અને Sec. 36(1) હેઠળ delivery ના સ્થળના નિયમો (વેચાયેલા goods --- sale વખતે જ્યાં હોય ત્યાં; agreement to sell --- agreement વખતે જ્યાં હોય ત્યાં; future goods --- બનાવવાનું સ્થળ).

TQ 4.3 • PYQ 2024-Sep [6] (c) (ii) • Descriptive • 3M • Pg 372	LEVEL I સમજ (Understanding)	સરળ
TQ 4.4 • MTP 2025-Apr S1 [6] (c) • Descriptive • 7M • Pg 373	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 4 પ્રશ્નો

- Practise Sec. 37(3) mixed-description ના દાખલા (25 સાચી chairs + 25 ખોટી; ટામેટાં ઓછાં આવ્યાં): buyer ના વિકલ્પો આપો અને નોંધો કે સ્વીકારે તો contract ના ભાવે ચૂકવવું પડે.
- Apply Sec. 36(3) third-party possession: third person (warehouse keeper) buyer ને કબૂલે કે એ તેના વતી goods રાખે છે ત્યારે જ delivery પૂરી થાય --- attornment એ constructive delivery છે.
- Unpaid-seller જેવા scenario માટે (credit પર goods ની delivery, buyer ચૂકવવાની ના પાડે) Secs. 31--32 ની ફરજોથી દલીલ કરો અને seller ના personal remedies થી પૂરું કરો --- price નો દાવો, damages અને વ્યાજ.

TQ 4.2 • RTP 2022-Nov [6] (ii) • Descriptive • --- • Pg 371	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 4.2 • PYQ 2023-Dec [5] (a) (ii) • Case Scenario • 2M • Pg 374	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 4.1 • PYQ 2018-May [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 374	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 4.3 • RTP 2024-Sep [13] • Case Scenario • --- • Pg 375	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

એકમ 3.4: Unpaid Seller

Unpaid Seller

P2-C3-U3.4 • મહત્ત્વ C • પ્રકરણમાં Rank 4 • શ્રેણી C • પ્રકરણના 16.5% પ્રશ્નો • 17 પ્રશ્નો

વિષય 1: Unpaid Seller (Section 45)

P2-C3-U3.4-T01 • Topic 1: Unpaid Seller (Section 45)

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 3.4 નો §4.1 વાંચો: Section 45(1) ના એ બે limbs જે seller ને 'unpaid' બનાવે છે, અને Section 45(2) હેઠળ seller કોણ ગણાય.

નોંધ

Section 45(1) — seller ક્યારે 'unpaid' કહેવાય: (a) જ્યાં આખી price ચૂકવાઈ કે tender થઈ ન હોય અને seller ને price માટે તરત દાવો કરવાનો હક હોય; અથવા (b) જ્યાં bill of exchange કે બીજું negotiable instrument conditional payment તરીકે લીધું હોય અને instrument dishonour થવાથી કે બીજા કારણે એ condition પૂરી ન થઈ હોય.

Section 45(2) — 'seller' કોણ: આમાં seller ના સ્થાને હોય એવી દરેક વ્યક્તિ આવે — દા.ત. seller નો એવો agent જેને bill of lading endorse થયું હોય, કે એવો consignor કે agent જેણે પોતે price ચૂકવી હોય કે તેના માટે સીધો જવાબદાર હોય.

દાખલા: X ₹50,000 માં goods વેચે છે, Y ₹40,000 ચૂકવે છે અને બાકીના ચૂકવતો નથી — X unpaid seller છે. P ₹60,000 માં goods વેચે છે અને આખી price નો cheque લે છે, જે રજૂ કરતાં dishonour થાય છે — P unpaid seller છે.

વિષય 2: Rights of An Unpaid Seller (Section 46)

P2-C3-U3.4-T02 • Topic 2: Rights of An Unpaid Seller (Section 46)

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 3.4 નો §4.2 વાંચો: Section 46(1) આપે છે તે ત્રણ હક, અને property પસાર ન થઈ હોય ત્યાં Section 46(2) હેઠળનો વધારાનો હક.

નોંધ

Section 46(1): goods માંની property buyer ને પસાર થઈ ગઈ હોય તોપણ, કાયદાથી જ unpaid seller ને મળે છે — (a) goods તેના કબજામાં હોય ત્યાં સુધી price માટે તેમના પર lien; (b) buyer ની insolvency ના કિસ્સામાં, કબજો છોડી દીધા પછી goods ને transit માં અટકાવવાનો હક; અને (c) Act માં મર્યાદિત કરેલો right of re-sale.

Section 46(2): જ્યાં goods માંની property buyer ને પસાર થઈ ન હોય, ત્યાં unpaid seller ને તેના બીજા remedies ઉપરાંત delivery રોકી રાખવાનો હક મળે છે, જે તેના lien અને stoppage in transit ના હકો જેવો અને તેટલો જ વ્યાપક છે.

બે દિશા: આ હકો goods સામે (lien, stoppage in transit, re-sale) પણ ચાલે છે અને buyer સામે અંગત રીતે (price નો દાવો, damages, વ્યાજ) પણ — જવાબ લખતી વખતે આ બે મથાળાં અલગ રાખો.

વિષય 3: Right of Unpaid Seller Against the Goods

P2-C3-U3.4-T03 • Topic 3: Right of Unpaid Seller Against the Goods

પહેલાં વાંચો Unit 4 'Unpaid Seller' વાંચો --- headings 4.1--4.3: unpaid seller ની definition (Sec. 45), Sec. 46 હેઠળના હકો, seller નો lien (Secs. 47--49), stoppage in transit (Secs. 50--52), buyer ના sub-sale કે pledge ની

અસર (Sec. 53) અને right of resale (Sec. 54).

નોંધ

Sec 45(1) unpaid seller: seller unpaid ગણાય જ્યારે (a) “the whole of the price has not been paid or tendered” અને તેને price માટે તરત દાવો કરવાનો હક હોય, અથવા (b) conditional payment તરીકે લીધેલું bill of exchange કે બીજું negotiable instrument dishonour થાય; 'seller' માં seller ના સ્થાને હોય એ દરેક આવે — જેને bill of lading endorse થયું હોય એવો agent, કે જેણે price ચૂકવી હોય કે તેના માટે જવાબદાર હોય એવો consignor [Sec 45(2)]; **Sec 46 ની રચના:** goods સામે — (i) કબજામાં હોય ત્યાં સુધી lien (ii) buyer ની insolvency પર stoppage in transit (iii) resale; property પસાર ન થઈ હોય ત્યાં — delivery રોકી રાખવાનો હક ('quasi-lien'), જે lien અને stoppage જેવો અને તેટલો જ વ્યાપક છે.

Lien (Secs 47–49): goods કબજામાં હોય ત્યાં સુધી price માટે તેમને રોકી રાખવાનો possessory હક, જે ફક્ત ત્યારે વપરાય જ્યારે (a) credit ની શરત વગરનું sale હોય (b) credit પર sale હોય પણ મુદત પૂરી થઈ ગઈ હોય (c) buyer insolvent હોય; seller buyer ના agent/bailee તરીકે goods રાખતો હોય ત્યારે પણ આ હક મળે; part delivery — સંજોગો waiver બતાવે નહીં ત્યાં સુધી બાકીના goods પર lien રહે (Sec 48); **ક્યારે પૂરો થાય (Sec 49):** (i) right of disposal રાખ્યા વગર carrier/bailee ને delivery (ii) buyer કે તેનો agent કાયદેસર કબજો મેળવે (iii) waiver (iv) estoppel — પણ seller એ price માટે decree મેળવી લીધો હોય એટલા કારણે lien જતો નથી.

Stoppage in transit (Secs 50–52): goods ને transit માં અટકાવવાનો, કબજો ફરી મેળવવાનો અને price ચૂકવાય ત્યાં સુધી રાખી મૂકવાનો હક; **શરતો (Sec 50):** seller unpaid હોય + કબજો છોડી દીધો હોય + goods transit માં હોય + buyer insolvent હોય; **Sec 51 મુદત:** મોકલવા માટે carrier/bailee ને delivery અપાય ત્યારથી buyer કે તેનો agent delivery લે ત્યાં સુધી — transit આ રીતે પૂરો થાય: buyer delivery લે, પહોંચતાં પહેલાં goods આંતરી લેવાય, carrier buyer ને કબૂલે (attornment), carrier ખોટી રીતે delivery ની ના પાડે, buyer એ ભાડે રાખેલા carrier કે charter કરેલા ship ને delivery મળે, અને buyer ને part delivery મળે તો બાકીના માટે પણ transit પૂરો થાય; buyer ના agent એ goods પોતાની truck માં ચડાવી દીધા પછી railway authorities તેમને અટકાવી ન શકે; **Sec 52:** ખરેખર કબજો લઈને કે carrier ને કે તેના principal ને (જાણ પહોંચે તેટલા સમયમાં) notice આપીને આ હક વપરાય — carrier એ seller ની સૂચના મુજબ goods પાછા આપવા પડે, અને એ ખર્ચ seller નો; contract rescind થતો નથી — buyer ચૂકવીને goods માંગી શકે.

Right of lien	Right of stoppage in transit
સાર — કબજો રાખી મૂકવો	સાર — કબજો ફરી મેળવવો
Seller ના કબજામાં goods હોવા જોઈએ	Seller કબજો છોડી ચૂક્યો; goods carrier પાસે; buyer ને મળ્યા નથી
Buyer insolvent ન હોય તોપણ વાપરી શકાય	ફક્ત buyer insolvent હોય ત્યારે વાપરી શકાય
Goods seller ના કબજામાંથી જાય ત્યારે પૂરો થાય	Goods buyer ને delivery થાય ત્યારે પૂરો થાય

Stoppage શરૂ થાય ત્યાં right of lien પૂરો થાય

Lien પૂરો થાય ત્યારે શરૂ — lien નું જ લંબાણ

Sec 53 buyer નું sub-sale કે pledge: તેનાથી lien/stoppage નિષ્ફળ જતા નથી — બીજો buyer પહેલા કરતાં સારી સ્થિતિમાં ન હોઈ શકે; **અપવાદ:** (a) seller એ buyer ના sale, mortgage કે disposition ને સંમતિ આપી હોય (Mount D.F. Ltd vs Jay & Jay — price sub-sale ની આવકમાંથી ચૂકવવાની હતી, lien નિષ્ફળ); (b) document of title (bill of lading, railway receipt, delivery order) buyer ને transfer થયું હોય અને એ તેને good faith માં અને value સામે લેનારને આપે — sale થી transfer થાય તો lien/stoppage સાવ નિષ્ફળ, pledge થી થાય તો ફક્ત pledgee ના હકો પૂરતું (pledgee ને પહેલાં pledger ના બીજા goods/securities વાપરી નાખવાનું કહી શકાય).

Resale (Sec 54) — ચાર સ્થિતિ: (i) perishable goods — resale ની notice જરૂરી નથી; (ii) resale કરવાના ઇરાદાની notice આપ્યા પછી પણ buyer reasonable સમયમાં ન ચૂકવે — seller ઘટ (contract price - resale price) damages તરીકે વસૂલ કરી શકે અને વધારાનો નફો પોતાની પાસે રાખી શકે; notice વગર એ નુકસાન વસૂલ ન કરી શકે અને નફો મૂળ buyer ને પાછો આપવો પડે [Sec 54(2)]; (iii) lien/stoppage વાપર્યા પછીનું resale — notice ન હોય તોપણ પછીના buyer ને મૂળ buyer સામે good title મળે; (iv) buyer default કરે તો right of resale contract માં જ સ્પષ્ટ રાખ્યો હોય — notice જરૂરી નથી, અને damages તોપણ વસૂલ થાય.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Memorise the Sec. 45(1) definition: seller ત્યારે 'unpaid' કહેવાય જ્યારે આખી price ચૂકવાઈ કે tender થઈ ન હોય, અથવા conditional payment તરીકે લીધેલું negotiable instrument dishonour થાય.
- Sec. 54 હેઠળ resale ની શરતો શીખો: (i) perishable goods --- notice જરૂરી નથી; (ii) resale ના ઇરાદાની notice પછી પણ buyer reasonable સમયમાં ન ચૂકવે; (iii) lien/stoppage વાપર્યા પછીનું resale નવા buyer ને notice વગર પણ good title આપે; (iv) contract માં right of resale સ્પષ્ટ રાખ્યો હોય.
- Notice ના પરિણામ યાદ રાખો: notice આપી હોય તો seller ઘટ damages તરીકે વસૂલ કરે અને વધારાનું પોતાની પાસે રાખે; notice વગર એ નુકસાન વસૂલ ન કરી શકે અને નફો મૂળ buyer ને પાછો આપવો પડે [Sec. 54(2)].

TQ 3.3 • PYQ 2026-Jan [6] (c) (ii) • Descriptive • 4M • Pg 380

LEVEL I

સ્મરણ (Remembering)

સરળ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 46 ની રચના સમજાવો: goods સામે --- lien, stoppage in transit, resale (અને property પસાર ન થઈ હોય ત્યાં delivery રોકી રાખવાનો હક/'quasi-lien'); 6 marks ના 'rights against goods' વાળા પ્રશ્ન માટે આ classification દોરતાં આવડવું જોઈએ.
- Lien માટે (Sec. 47): price માટે goods રોકી રાખવાનો possessory હક, જે ફક્ત ત્યારે વપરાય જ્યારે (a) cash sale હોય, (b) credit ની મુદત પૂરી થઈ હોય, કે (c) buyer insolvent હોય; seller buyer ના agent/bailee તરીકે રાખતો હોય ત્યારે પણ વાપરી શકે.
- Lien ક્યારે પૂરો થાય (Sec. 49): right of disposal રાખ્યા વગર carrier ને delivery, buyer/agent કાયદેસર કબજો મેળવે, waiver, estoppel --- પણ seller એ price માટે decree મેળવ્યો હોય એટલા કારણો lien જતો નથી.

- Lien (કબજો રાખી મૂકવો, insolvency જરૂરી નથી) અને stoppage in transit (કબજો ફરી મેળવવો, ફક્ત buyer ની insolvency પર; lien પૂરો થાય ત્યાંથી શરૂ) વચ્ચેનો પાંચ મુદ્દાનો ફરક પાકો કરો.

TQ 3.1 • PYQ 2019-Nov [4] (a) • Descriptive • 6M • Pg 378

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 3.2 • PYQ 2023-Dec [4] (a) • Descriptive • 6M • Pg 379

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 6 પ્રશ્નો

- Transit ની મુદતના દાખલાનો મહાવરો કરો (Secs. 50--51): buyer કે તેનો agent carrier પાસેથી delivery લે ત્યારે transit પૂરો થાય --- એટલે buyer ના agent એ goods પોતાની truck માં ચડાવી દીધા પછી railway authorities તેમને અટકાવી ન શકે; part delivery, goods આંતરી લેવા, carrier નું acknowledgment/attornment અને buyer એ charter કરેલો carrier પણ transit પૂરો કરે છે.
- Stoppage ના જવાબ Sec. 50 ની શરતો આસપાસ ગોઠવો: seller unpaid + કબજો છોડી દીધો + goods transit માં + buyer insolvent; carrier ને કે તેના principal ને Sec. 52 હેઠળ notice; goods પાછા આપવાનો ખર્ચ seller પર.
- Apply Sec. 53: buyer નું sub-sale કે pledge lien/stoppage ને નિષ્ફળ કરતું નથી, સિવાય કે seller એ તેને સંમતિ આપી હોય કે document of title (railway receipt, delivery order) value સામે bona fide sub-buyer ને transfer થયું હોય --- sale થી transfer થાય તો હક સાવ જાય, pledge થી થાય તો ફક્ત pledgee ના હકો પૂરતું.
- વહેંચાયેલા consignment ની હકીકતોમાં (450 bags transport થી + 50 buyer એ જાતે લીધા) દરેક ભાગ અલગ ગણો: stoppage ફક્ત હજી transit માં હોય એ goods પર ચાલે; delivery થઈ ગયેલા goods માટે seller ને personal remedies જ બાકી રહે.

CSQ 3.1 • MTP 2020-Oct [5] (i) • Case Scenario • 6M • Pg 382

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.2 • PYQ 2021-Dec [5] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 383

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.3 • MTP 2023-May [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 384

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.4 • RTP 2024-Jun [12] • Case Scenario • --- • Pg 385

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.5 • PYQ 2024-Sep [5] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 386

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 3.6 • PYQ 2025-May [5] (a) (I) • Case Scenario • 4M • Pg 387

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 4: Rights of Unpaid Seller Against the Buyer (Sections 55--61)

P2-C3-U3.4-T04 • Topic 4: Rights of Unpaid Seller Against the Buyer (Sections 55--61)

પહેલાં વાંચો Heading 4.4 'Rights of Unpaid Seller Against the Buyer (Sections 55--61)' વાંચો --- rights in personam: price નો દાવો (Sec. 55), non-acceptance ના damages (Sec. 56), due date પહેલાં repudiation (Sec. 60) અને વ્યાજનો દાવો (Sec. 61).

નોંધ

ચાર personal remedies: (1) **price નો દાવો:** Sec 55(1) — property પસાર થઈ ગઈ હોય અને buyer ખોટી રીતે ચૂકવવામાં ઢીલ કરે કે ના પાડે (contract of sale); Sec 55(2) — delivery ગમે તે હોય, price નક્કી દિવસે ચૂકવવાની હોય; property પસાર ન થઈ હોય કે goods appropriate ન થયા હોય તોપણ દાવો ચાલે (agreement to sell); (2) **Sec 56 damages for non-acceptance** — buyer ખોટી રીતે સ્વીકારવામાં અને ચૂકવવામાં ઢીલ કરે કે ના પાડે; માપ Indian Contract Act, 1872 ની Sec 73 મુજબ; (3) **Sec 60 repudiation before due date** — seller contract rescind થયેલો ગણીને damages નો દાવો કરી શકે ('rule of anticipatory breach'); (4) **Sec 61 interest** — agreement મુજબ payment ની મુદત પાકે તે તારીખથી, નહીં તો buyer ને જણાવેલી તારીખથી; Court goods ના tender થી કે price ચૂકવવાની હતી તે તારીખથી વ્યાજ આપી શકે.

In rem સામે in personam: goods સામેના હકો (lien, stoppage, resale) goods સાથે જોડાયેલા છે; buyer સામેના અંગત હકો એ contract of sale ના breach માટેના seller ના remedies છે — goods સામેના હકો ઉપરાંતના, અને કબજો છૂટી ગયા પછી ટકે એ ફક્ત આ જ.

કલાસિક scenario (SM): goods 15 દિવસની credit પર વેચીને delivery અપાઈ, buyer due date એ ના પાડે — seller Sec 45(1) હેઠળ unpaid seller છે; goods ની delivery થઈ ગઈ હોવાથી goods સામેના હકો ગયા; એ ફક્ત price નો દાવો (Sec 55), non-acceptance ના damages નો દાવો (Sec 56) અને વ્યાજનો દાવો (Sec 61) કરી શકે; જ્યાં goods હજી seller ના કબજામાં હોય અને credit પૂરી થઈ હોય કે buyer insolvent હોય, ત્યાં lien (Sec 47) ને આ personal remedies સાથે જોડો.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Sections સાથે ચાર personal remedies સમજાવો: price નો દાવો [Sec. 55(1) જ્યાં property પસાર થઈ હોય; Sec. 55(2) જ્યાં delivery ગમે તે હોય, price નક્કી દિવસે ચૂકવવાની હોય], non-acceptance ના damages (Sec. 56, માપ Indian Contract Act, 1872 ની Sec. 73 મુજબ), anticipatory breach (Sec. 60) અને વ્યાજ (Sec. 61).
- Goods સામેના હકો (in rem) અને buyer સામેના હકો (in personam) અલગ પાડો --- બીજા એ breach માટેના seller ના remedies છે અને goods ની delivery થઈ ગયા પછી પણ મળે છે.

TQ 4.1 • PYQ 2021-Jul [4] (a) • Descriptive • 6M • Pg 388

LEVEL I

સમજ (Understanding)

મધ્યમ**ઉપયોગન (Application)** provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- કલાસિક scenario નો મહાવરો કરો (credit પર વેચેલા goods, delivery થઈ, buyer due date એ ચૂકવવાની ના પાડે): પહેલાં Sec. 45 હેઠળ unpaid-seller હોવાનું નક્કી કરો, નોંધો કે કબજો છૂટી ગયો હોવાથી goods સામેના હકો ગયા, પછી price નો દાવો (Sec. 55), non-acceptance ના damages (Sec. 56) અને વ્યાજ (Sec. 61) થી પૂરું કરો.
- જ્યાં goods હજી seller ના godown માં હોય અને price ચૂકવાઈ ન હોય, ત્યાં lien (Sec. 47) ને personal remedies સાથે જોડો --- goods સામેના હકો અને buyer સામેના હકો વચ્ચે પસંદ કરતાં પહેલાં કબજો કોની પાસે છે તે ચકાસો.

CSQ 4.1 • PYQ 2018-Nov [5] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 389

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 5: Remedies of Buyer Against the Seller

P2-C3-U3.4-T05 • Topic 5: Remedies of Buyer Against the Seller

પહેલાં વાંચો Heading 4.5 'Remedies of Buyer Against the Seller' વાંચો --- non-delivery ની damages (Sec. 57), suit for specific performance (Sec. 58), breach of warranty (Sec. 59), due date પહેલાં repudiation (Sec. 60) અને વ્યાજનો દાવો (Sec. 61).

નોંધ

Buyer ના પાંચ remedies: (1) **Sec 57 damages for non-delivery** — seller ખોટી રીતે delivery આપવામાં ઢીલ કરે કે ના પાડે (₹10,500 ના shoes ₹11,000 માં resale માટે ખરીદેલા: જોડી દીઠ ₹500 damages, contract-price અને resale-price નો ફરક); (2) **Sec 58 specific performance**; (3) **Sec 59 breach of warranty** — buyer goods reject ન કરી શકે પણ (i) price ઘટાડવા કે માંડી વાળવા breach ની દલીલ કરી શકે અથવા (ii) damages નો દાવો કરી શકે; (4) **Sec 60 repudiation before due date** — contract ચાલુ ગણીને રાહ જુએ, કે rescind ગણીને damages નો દાવો કરે; (5) **Sec 61 interest/special damages** — consideration નિષ્ફળ ગયું હોય ત્યાં ચૂકવેલાં નાણાં પાછાં મેળવે; Court price ના refund પર payment ની તારીખથી વ્યાજ આપી શકે.

Sec 58 specific performance — **અર્થ:** seller breach કરે ત્યારે buyer Court ને goods ની ખરેખર delivery કરાવવાનું કહી શકે; **શરતો:** (a) contract specific કે ascertained goods માટેનો હોવો જોઈએ (b) Court ની સત્તા Specific Relief Act, 1963 ને આધીન (c) જ્યાં damages પૂરતો remedy ન હોય ત્યાં હુકમ થાય (d) goods અનોખા કે ખાસ પ્રકારના હોય ત્યાં મળે — દા.ત. Mughal સમયનું દુર્લભ painting.

Sections તૈયાર રાખો: non-delivery 57, specific performance 58, warranty 59, anticipatory breach 60, interest 61 — seller ના Secs 55-61 ના remedies નું buyer તરફનું પ્રતિબિંબ.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Suit for specific performance (Sec. 58) નો અર્થ યાદ કરો: seller breach કરે ત્યાં buyer Court ને goods ની ખરેખર delivery કરાવવાનું કહી શકે.
- તેની શરતો શબ્દશઃ શીખો: (a) contract specific કે ascertained goods માટેનો હોવો જોઈએ; (b) Court ની સત્તા Specific Relief Act, 1963 ને આધીન; (c) જ્યાં damages પૂરતો remedy ન હોય ત્યાં હુકમ થાય; (d) goods અનોખા કે ખાસ પ્રકારના હોય ત્યાં મળે (દા.ત. દુર્લભ Mughal painting).
- Sections સાથે buyer ના remedies ની આખી યાદી તૈયાર રાખો: non-delivery ના damages (Sec. 57), specific performance (Sec. 58), breach of warranty --- price માં ઘટાડો/માંડવાળ કે damages (Sec. 59), anticipatory breach (Sec. 60), interest/special damages (Sec. 61).

TQ 5.1 • PYQ 2026-Jan [6] (c) (i) • Descriptive • 3M • Pg 390

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

વિષય 6: Auction Sale (Section 64)

P2-C3-U3.4-T06 • Topic 6: Auction Sale (Section 64)

પહેલાં વાંચો Heading 4.6 'Auction Sale (Section 64)' વાંચો --- auction sale ના છ કાયદાકીય નિયમો: lots માં sale, fall of hammer થી પૂર્ણતા, bid પાછી ખેંચવી, seller નો bid કરવાનો રાખેલો હક, seller નું જાહેર કર્યા વગરનું bidding, reserve price અને pretended bidding.

નોંધ

અર્થ: જાહેરમાં bids મંગાવીને property વેચવાની રીત, જેમાં સૌથી ઊંચી bid કરનારને વેચાય; auctioneer એ seller નો agent છે અને Law of Agency તેને લાગુ પડે છે, પણ એ જાહેર કર્યા વગર principal તરીકે પોતાની property વેચી શકે છે.

Sec 64 — છ નિયમ: (a) goods lots માં હોય — દરેક lot prima facie અલગ contract of sale નો વિષય છે; (b) auctioneer hammer પાડીને કે બીજી રીતે પૂર્ણતા જાહેર કરે ત્યારે sale પૂરું થાય — એવી જાહેરાત થાય ત્યાં સુધી કોઈ પણ bidder પોતાની bid પાછી ખેંચી શકે; (c) bid કરવાનો હક seller એ કે તેના વતી સ્પષ્ટ રીતે રાખી શકાય — તો seller કે તેના વતી કોઈ એક વ્યક્તિ bid કરી શકે; (d) જ્યાં sale seller ના bid કરવાના હકને આધીન હોવાનું જાહેર ન થયું હોય — ત્યાં seller નું પોતે bid કરવું કે કોઈને bid કરવા રોકવો ગેરકાયદે છે, અને auctioneer નું જાણીજોઈને એવી bid લેવી પણ; આવા sale ને buyer fraudulent ગણી શકે; (e) sale reserve કે upset price ને આધીન હોવાનું જાહેર થઈ શકે; (f) price ચડાવવા કરાયેલું pretended bidding sale ને buyer ની મરજી પર voidable બનાવે છે.

Property fall of the hammer પર પસાર થાય છે (SM Example 12): car Q ને knock down થઈ, તેણે લખી આપ્યું કે તેનો cheque clear ન થાય ત્યાં સુધી ownership પસાર નહીં થાય, અને clear થયા પહેલાં R ને વેચી દીધી — ઠરાવાયું કે property fall of the hammer પર જ પસાર થઈ ગઈ હતી, એટલે R ને good title મળ્યું; sale અને sub-sale બંને valid.

Hammer તૂટ્યાનો કેસ (SM): પડતી વખતે hammer તૂટી ગયો અને antique clock ને નુકસાન થયું — પૂર્ણતાની જાહેરાત કાયદેસર થઈ જ નહીં (hammer તેની સામાન્ય સ્થિતિમાં આવવો જોઈએ), એટલે sale અધૂરું છે, નુકસાન seller નું છે અને સૌથી ઊંચી bid કરનાર (Deepa) contract avoid કરી શકે છે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Explain the Sec. 64 rules કારણો સાથે: (a) દરેક lot prima facie અલગ contract of sale છે; (b) auctioneer hammer પાડીને કે બીજી રીતે પૂર્ણતા જાહેર કરે ત્યારે sale પૂરું થાય --- ત્યાં સુધી કોઈ પણ bidder bid પાછી ખેંચી શકે; (c) bid કરવાનો હક seller એ કે તેના વતી સ્પષ્ટ રીતે રાખી શકાય.
- Fraud ના નિયમો આવરી લો: જ્યાં sale seller ના bid કરવાના હકને આધીન હોવાનું જાહેર ન થયું હોય, ત્યાં seller પોતે bid ન કરી શકે કે કોઈને bid કરવા ન રોકી શકે, અને આવા sale ને buyer fraudulent ગણી શકે; price ચડાવવા કરાયેલું pretended bidding sale ને buyer ની મરજી પર voidable બનાવે છે; sale reserve/upset price ને આધીન હોવાનું જાહેર થઈ શકે.

TQ 6.1 • PYQ 2024-Sep [6] (c) (i) • Descriptive • 4M • Pg 391

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 3 પ્રશ્નો

- 'Sale કર્યારે પૂરું થાય' વાળા દાખલાનો મહાવરો કરો: property fall of the hammer પર પસાર થાય છે, payment કે delivery પર નહીં --- એટલે hammer પડ્યા પછી સૌથી ઊંચી bid કરનારે કરેલું sub-sale valid છે (SM Example 12).
- Hammer તૂટ્યાનો કેસ લગાડો: પડતી વખતે hammer તૂટીને goods ને નુકસાન કરે તો પૂર્ણતાની જાહેરાત કાયદેસર થઈ જ નથી, એટલે sale અધૂરું છે, નુકસાન seller નું છે અને bidder contract avoid કરી શકે છે.
- જ્યાં પૂર્ણતાની રૂઢિગત રીત જાહેર કરી હોય (hammer સાથે જાહેરાત), ત્યાં sale એ રિવાજ મુજબ જ પૂરું થાય --- તે પહેલાં bidders ગમે ત્યારે bid પાછી ખેંચી શકે.

CSQ 6.1 • PYQ 2023-Jun [5] (a) (i) • Case Scenario • 2M • Pg 393

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

સરળ

CSQ 6.4 • PYQ 2025-May [5] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 396

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

સરળ

CSQ 6.3 • MTP 2024-Jun [5] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 395

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- બહુ-મુદ્દાવાળા auction ના scenarios પર કામ કરો (bid કરવાનો હક જાહેર નહીં + seller નો agent bid કરે + pretended bidding): મુદ્દા અલગ પાડો --- seller ના bidding ની કાયદેસરતા, sale ને fraudulent/voidable ગણવાનો buyer નો વિકલ્પ, અને fall of hammer થી પૂર્ણતા --- અને દરેક પર Sec. 64 ની clauses સાથે conclusion આપો.
- Sec. 64 ને passing of property/risk સાથે જોડો: પહેલાં નક્કી કરો કે hammer પડી ગયો હતો કે નહીં; ownership અને risk ના સવાલો (auction દરમિયાન નુકસાન) એ એક જ હકીકતમાંથી નીકળે છે.

CSQ 6.2 • PYQ 2024-Jun [5] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 393

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

અઘરું

વિષય 7: Inclusion of Increased or Decreased Taxes in Contract of Sale (Section 64A)

P2-C3-U3.4-T07 • Topic 7: Inclusion of Increased or Decreased Taxes in Contract of Sale (Section 64A)

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી**પહેલાં વાંચો** Unit 3.4 નો §4.7 વાંચો: Section 64A અને contract તેમ જ performance વચ્ચે tax માં ફેરફાર થાય તો એ કોણ ભોગવે.**નોંધ****Section 64A:** જ્યાં contract થયા પછી પણ તેનું performance થાય તે પહેલાં કોઈ tax નાખવામાં આવે, વધારવામાં આવે, ઘટાડવામાં આવે કે માફ કરવામાં આવે, અને contract માં tax ની payment અંગે કોઈ stipulation ન

હોય, ત્યાં parties ને goods ની price ફરીથી ગોઠવવાનો હક મળે છે.

કયા taxes આવરાય: goods પરની customs કે excise ની કોઈ પણ duty, અને goods ના sale કે purchase પરનો tax.

અસર અને બાકાત: tax વધે ત્યારે buyer વધેલી price ચૂકવે છે અને taxes ઘટે ત્યારે તેનો લાભ મેળવે છે, એટલે seller વધેલો tax price માં ઉમેરી શકે છે. આ provision વિરુદ્ધના agreement થી બાકાત કરી શકાય છે — taxation અંગે parties ગમે તે ઠરાવવા મુક્ત છે.

પ્રકરણ 4

The Indian Partnership Act, 1932

24 વિષય • 104 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: A

ICAI કૌશલ્ય પ્રોફાઇલ Level I 5-20% • Level II 80-95% — આ પ્રકરણ છે **theory-પ્રધાન**

Level I — સ્મરણ અને સમજ	57.5%	379 માંથી 218 marks
Level II — ઉપયોગન અને વિશ્લેષણ	42.5%	379 માંથી 161 marks

એકમ 4.1: General Nature of a Partnership

General Nature of a Partnership

P2-C4-U4.1 • મહત્ત્વ D • પ્રકરણમાં Rank 2 • શ્રેણી A • પ્રકરણના 25.0% પ્રશ્નો • 26 પ્રશ્નો

વિષય 1: Definition of 'Partnership', 'Partner', 'Firm' And 'Firm Name' (Section 4)

P2-C4-U4.1-T01 • Topic 1: Definition of 'Partnership', 'Partner', 'Firm' And 'Firm Name' (Section 4)

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 4.1 નું §1.1 વાંચો: partnership ની Section 4 વાળી definition અને તે નક્કી કરે છે એ ત્રણ terms — partner, firm અને firm name.

નોંધ

Section 4 — partnership: “Partnership” is the relation between persons who have agreed to share the profits of a business carried on by all or any of them acting for all.” આ wording શબ્દેશબ્દ યાદ રાખો; elements, true test કે kinds of partnership પરના દરેક question નો પાયો આ જ છે.

ત્રણ terms: જે વ્યક્તિઓ એકબીજા સાથે partnership માં જોડાય છે તેમને એકલા એકલા **'partners'** અને બધા મળીને **'a firm'** કહેવાય છે, અને જેના નામે તેમનો business ચાલે છે તે **'firm name'** છે.

Definition માં શું આવી જાય છે: partnership ઊભી થાય તે પહેલાં સાથે હોવા જ જોઈએ એવા પાંચ elements — બે કે વધુ persons નું association, તે બધા વચ્ચે agreement, એક business, તે business ના profits વહેંચવાનો agreement, અને તે business બધા કે તેમાંથી કોઈ પણ **acting for all** ચલાવતા હોય તે (mutual agency વાળું element, જે true test છે).

વિષય 2: Elements of Partnership

P2-C4-U4.1-T02 • Topic 2: Elements of Partnership

પહેલાં વાંચો Indian Partnership Act, 1932 નું Unit 1 'General Nature of Partnership' વાંચો --- headings 1.1 (partnership, partner, firm, firm name ની Sec. 4 definitions) અને 1.2 (પાંચ essential elements), સાથે KD Kamath & Co. ની Supreme Court ruling.

નોંધ

Sec 4 definitions (SM): 'Partnership' એટલે "the relation between persons who have agreed to share the profits of a business carried on by all or any of them acting for all"; તેમાં જોડાનારા એકલા એકલા 'partners', બધા મળીને 'a firm', અને જેના નામે તેમનો business ચાલે તે 'firm name'.

સાથે હોવા જ જોઈએ એવા પાંચ elements: (1) **association of two or more persons** — ફક્ત law માં માન્ય persons જ: firm partner બની શકે નહીં; minor partner બની શકે નહીં પણ બધા partners ની consent થી benefits માં દાખલ થઈ શકે; વધુમાં વધુ 50 partners [Sec 464, Companies Act, 2013 સાથે Companies (Miscellaneous) Rules, 2014]; (2) **agreement** — સ્વેચ્છાએ થતો અને contractual, express કે વર્તનથી implied, મૌખિક કે લખાણમાં — status થી નહીં; (3) **business** — દરેક trade, occupation અને profession તેમાં આવી જાય, જે 'acquisition of gains' ના હેતુથી ચલાવાય — partnership માં કોઈ charitable institution કે club ઊભું કરી શકાય નહીં; (4) **sharing of profits** — જરૂરી (જ્યાં એક જ જણ આખો profit લઈ જાય ત્યાં partnership નથી), પણ LOSSES વહેંચવાનો agreement જરૂરી નથી — એક કે વધુ partners આખું નુકસાન ભોગવી શકે; (5) **business carried on by all or any acting for all** — mutual agency, cardinal principle.

Mutual agency: business ચલાવતો દરેક partner બીજાઓનો principal પણ છે અને agent પણ — તે પોતાના કામથી બીજાને બાંધે છે અને બીજાના કામથી પોતે બંધાય છે, એટલે firm નો creditor કોઈ પણ partner પાસેથી વસૂલ કરી શકે; **KD Kamath & Co. (SC):** બે essential conditions — (1) business ના profits સાથે losses પણ વહેંચવાનો agreement, (2) business બધા કે તેમાંથી કોઈ પણ acting for all ચલાવે (Sec 4); agreement થી એક જ partner ને exclusive power અને control અપાયા હોય, કે ફક્ત એક જ partner bank accounts ચલાવતો કે borrowing કરતો હોય, તેથી partnership ખતમ થઈ જતી નથી.

Fact patterns (provision → facts → conclusion): profits સરખા વહેંચાય પણ losses ફક્ત X ભોગવે — તોય partnership છે (loss-sharing જરૂરી નથી); publisher author ને અડધો net profit આપે — partnership નથી, mutual agency નથી, એટલે paper dealer (third party) author ને liable બનાવી શકે નહીં; જમીનનું કે ભાડે અપાયેલી tea shop નું ભાડું વહેંચતા co-owners — business પણ નથી અને mutual agency પણ નથી, એટલે co-ownership છે, partnership નહીં.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 4 ની definition લખો --- 'the relation between persons who have agreed to share the profits of a business carried on by all or any of them acting for all' --- પછી સાથે રહેતા પાંચ elements સમજાવો: association of two or more persons, agreement, business, sharing of profits, mutual agency.

- કોઈ પણ બે elements ઊંડાણથી સમજાવવા તૈયાર રહો: દા.ત. agreement (સ્વેચ્છાએ થતો અને contractual, express કે implied, status થી નહીં; minor partner બની શકે નહીં પણ benefits માં દાખલ થઈ શકે; Sec. 464 Companies Act, 2013 સાથે Rules મુજબ વધુમાં વધુ 50 partners) અને mutual agency (દરેક partner principal પણ અને agent પણ --- KD Kamath & Co. મુજબ cardinal principle).
- Traps ધ્યાનમાં રાખો: losses વહેંચવા જરૂરી નથી (એક જ partner આખું નુકસાન ભોગવી શકે), અને 'business' માં acquisition of gains ના હેતુવાળા દરેક trade, occupation અને profession આવી જાય છે.

TQ 2.1 • PYQ 2021-Dec [3] (a) • Descriptive • 6M • Pg 398

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 3 પ્રશ્નો

- 'આ partnership છે?' એવા fact patterns ની practice કરો: profits સરખા વહેંચાય પણ losses એક જ જણ ભોગવે --- તોય partnership (loss-sharing જરૂરી નથી); publisher author ને અડધો net profit આપે --- partnership નહીં, કેમ કે mutual agency નથી, એટલે third parties author પર દાવો કરી શકે નહીં.
- Co-ownership ના facts (મિત્રો સાથે મળીને flat ભાડે આપે અને ભાડું વહેંચે) --- partnership નહીં: સાથે ધરાવેલી property માંથી gross returns વહેંચવામાં business પણ નથી અને mutual agency પણ નથી.
- જવાબ provision → facts → conclusion સ્વરૂપે લખો: Sec. 4 ટાંકો, પાંચેય elements ને facts સામે ચકાસો, અને જે element ખૂટે છે તે (સામાન્ય રીતે business કે mutual agency) કારણ તરીકે અલગ તારવો.

CSQ 2.1 • PYQ 2023-Dec [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 400

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 2.2 • RTP 2024-Jun [14] • Case Scenario • --- • Pg 401

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 2.3 • PYQ 2026-Jan [3] (a) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 402

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 3: True Test of Partnership

P2-C4-U4.1-T03 • Topic 3: True Test of Partnership

પહેલાં વાંચો Heading 1.3 'True Test of Partnership' વાંચો --- Sec. 6 (partnership છે કે નહીં તે નક્કી કરવાની રીત), Sec. 5 (partnership contract થી ઊભી થાય છે, status થી નહીં), Sec. 6 માંના profit-sharing exceptions, અને Santiranjan Das Gupta v. Dasyran Murzamull ના factors.

નોંધ

True test: mutual agency, profits વહેંચવા નહીં — profit-sharing ફક્ત prima facie evidence છે, conclusive નથી; joint કે common interest માં ધરાવેલી property માંથી મળતા profits કે gross returns વહેંચવાથી જ ધારકો partners બની જતા નથી; partnership છે એ સાબિત કરવા આટલું જોઈએ — (1) સંબંધિત બધી persons વચ્ચે agreement (2) business ના profits વહેંચવાનો agreement (3) business બધા કે તેમાંથી કોઈ

પણ acting for all ચલાવતા હોય.

Sec 5 — contract, status નહીં: partnership નો સંબંધ contract થી ઊભો થાય છે, status થી નહીં; Hindu Undivided Family ના members જે એ રીતે family business ચલાવે, કે Burmese Buddhist પતિ-પત્ની જે એ રીતે business ચલાવે, તે partners નથી.

Sec 6 exceptions — profit નો ભાગ કે profit સાથે જોડાયેલી ચુકવણી મળે તેથી જ કોઈ partner બની જતો નથી: (a) business કરતી કે કરવા જતી persons ને પૈસા ધીરનારને (loan પાછો ન થાય ત્યાં સુધી creditor નો contingent share), (b) servant કે agent ને remuneration તરીકે, (c) મરણ પામેલા partner ની widow કે બાળકને annuity તરીકે, (d) business ના આગળના owner કે part-owner ને goodwill કે તેના ભાગના વેચાણના consideration તરીકે.

Sec 6 નક્કી કરવાની રીત: બધા relevant facts સાથે લઈને દેખાતો parties વચ્ચેનો ખરો સંબંધ જોવાનો — લેખિત કે મૌખિક agreement, parties નો ખરો intention અને વર્તન તથા આજુબાજુના સંજોગોની ભેગી અસર; **Santiranjan Das Gupta v. Dasyran Murzamull (SC):** ત્યાં partnership નથી જ્યાં (a) terms નો કોઈ record રખાયો ન હોય (b) business ના accounts બંને parties માટે ખુલ્લા ન હોય (c) firm ના નામે bank account ન હોય (d) Deputy Director of Procurement ને લખીને જાણ કરાઈ ન હોય.

Test લાગુ પાડવો: firm વતી એક partner નું કામ બધાને બાંધે છે — profit કમાવા બનેલા group માં mutual agency હોય ત્યાં partnership માની શકાય; profits પ્રમાણે બદલાતું remuneration મેળવતો contractor કે employee — ફક્ત servant/agent, mutual agency નહીં, partnership નહીં; એક partner પાસે exclusive control હોય તોપણ profit-sharing અને mutual agency હોય તો partnership રદ થતી નથી (KD Kamath & Co.).

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- યાદ રાખો કે partnership નો true/conclusive test mutual agency છે --- profit sharing નહીં; profit sharing ફક્ત prima facie evidence છે.
- જે રકમો મળે તેથી જ કોઈ partner બની જતો નથી તે ગણાવો: (a) profits નો share મેળવતો પૈસા ધીરનાર, (b) remuneration મેળવતો servant કે agent, (c) annuity મેળવતી મરણ પામેલા partner ની widow કે બાળક, (d) goodwill ના વેચાણનું consideration મેળવતો આગળનો owner.
- Sec. 5 યાદ કરો: family business ચલાવતા HUF members અને Burmese Buddhist પતિ-પત્ની partners નથી --- partnership contract થી ઊભી થાય છે, status થી નહીં.

TQ 3.1 • MTP 2019-Oct [6] (b) • Descriptive • 4M • Pg 403

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 3 પ્રશ્નો

- Explain Sec. 6: બધા relevant facts સાથે લઈને દેખાતો parties વચ્ચેનો ખરો સંબંધ જોવો જોઈએ --- agreement, intention, વર્તન અને આજુબાજુના સંજોગો બધું ભેગું કરીને.

- 'business carried on by all or any of them acting for all' ની ચર્ચા કરો: દરેક partner principal પણ છે અને agent પણ; profits વહેંચવાનો agreement અને mutual agency હોય તો એક partner પાસે exclusive control હોવાથી partnership તૂટતી નથી (KD Kamath & Co.).
- સમજાવો કે 'sharing profits is not conclusive evidence' કેમ છે --- Sec. 6 ની exceptions અને joint property માંથી gross returns વહેંચવાથી partnership ઊભી થતી નથી એ નિયમ સાથે જોડો.

TQ 3.2 • PYQ 2021-Jan [3] (b) • Descriptive • 4M • Pg 404	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 3.3 • PYQ 2021-Dec [6] (b) • Descriptive • 4M • Pg 404	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 3.4 • MTP 2025-Dec S1 [1] (c) • Descriptive • 6M • Pg 405	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 5 પ્રશ્નો

- Arrangements ને વર્ગીકૃત કરવાની practice કરો: સાથે ધરાવેલી car કે tea shop ભાડે અપાય અને કમાણી વહેંચાય → co-ownership, partnership નહીં (business નહીં, mutual agency નહીં); દરેકમાં 12 partners હોય એવી બે firms joint venture ની profits વહેંચવા ભેગી થાય → Sec. 4/6 સામે association of persons તરીકે ચકાસો.
- પૈસા ધીરનારને profit નો ભાગ મળતો હોય એવા facts માં (loan પાછો ન થાય ત્યાં સુધી 25% profit share) Sec. 6 નો exception લાગુ કરો: creditor નો contingent share તેને partner બનાવતો નથી.
- Contractor/sub-contractor કે employer-employee વાળા facts માં બતાવો કે mutual agency નથી --- profits પ્રમાણે બદલાતી payment એ ફક્ત remuneration છે; છેલ્લે Sec. 6 નો cumulative-facts test લગાવીને conclusion આપો.

CSQ 3.2 • MTP 2024-Aug [3] (a) (iii) • Case Scenario • 2M • Pg 408	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 3.3 • PYQ 2026-Jan [3] (a) (ii) • Case Scenario • 2M • Pg 409	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 3.5 • PYQ 2026-Jan [3] (a) (iii) • Case Scenario • 2M • Pg 410	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 3.1 • PYQ 2021-Dec [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 407	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.4 • RTP 2026-Jan [15] • Case Scenario • --- • Pg 409	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિષય 4: Partnership Distinguished from Other Forms of Organisation

P2-C4-U4.1-T04 • Topic 4: Partnership Distinguished from Other Forms of Organisation

પહેલાં વાંચો Heading 1.4 'Partnership Distinguished from Other Forms of Organisation' વાંચો --- partnership ની joint stock company, club, Hindu Undivided Family, co-ownership અને association સાથેના tabulated distinctions.

નોંધ

Basis પ્રમાણે distinctions (SM tables): partnership સામે joint stock company, club, HUF, co-ownership અને association — marks માંગે એટલા bases લખો; club સામે: club profit માટે નહીં પણ ભલાઈના હેતુ (health, recreation) માટે ચાલે છે, member બીજા members નો agent નથી અને club ની property માં તેનું કોઈ interest નથી, membership બદલાય તોય club નું અસ્તિત્વ અકબંધ રહે છે; association સામે: association કોઈ સામાજિક કારણ (charitable કે religious society, mutual insurance, trade protection) માંથી ઊભું થાય છે, તેમાં profits કમાવા અને વહેંચવાનો હેતુ હોતો નથી; આ પણ નોંધો કે firm Indian Partnership Act, 1932 થી ચાલે છે અને તેમાં વધુમાં વધુ 50 partners, જ્યારે HUF business Hindu Law થી ચાલે છે અને તેમાં members ની કોઈ મર્યાદા નથી.

Partnership	Joint Stock Company
Firm ને partners થી અલગ legal entity નથી	Members થી અલગ separate legal entity (Salomon v. Salomon)
દરેક partner firm નો અને બીજા partners નો agent છે	Member company નો કે બીજા members નો agent નથી
Partners ની liability unlimited — private property પણ જવાબદાર	Liability shares પરની unpaid રકમ (કે guarantee) પૂરતી limited
બધા partners ની consent વગર share transferable નથી	Articles ને આધીન shares transferable; quoted હોય તો સામાન્ય રીતે free
Registration ફરજિયાત નથી; વધુમાં વધુ 50 partners	Registered થયા વગર અસ્તિત્વ નહીં; private ≤200, public ને મર્યાદા નહીં
Partner નું મૃત્યુ, retirement કે insolvency firm ને dissolve કરે	Perpetual succession; NCLT દ્વારા wind up કે struck off

Partnership	Hindu Undivided Family
Agreement થી જ ઊભી થાય	Right status થી ઊભો થાય, એટલે કુટુંબમાં જન્મથી
દરેક partner પોતાના કામથી firm ને બાંધી શકે	ફક્ત Karta ને family business બાંધવાની authority
દરેક partner ની liability unlimited	ફક્ત Karta ની liability unlimited; coparceners profits માં ભાગ પૂરતા જવાબદાર
Partner ના મૃત્યુથી સામાન્ય રીતે firm dissolve થાય	Member ના મૃત્યુથી family business dissolve થતો નથી
Minor partner બની શકે નહીં; બધા partners ની	Minor જન્મથી જ ancestral business નો member બને

consent થી benefits માં દાખલ	છે
દરેક partner નો share agreement થી નક્કી થયેલો	કોઈ coparcener નો share નક્કી નહીં; જન્મ/મૃત્યુ સાથે interest બદલાય
Partnership	Co-ownership
હંમેશાં contract માંથી ઊભી થાય, express કે implied	Agreement થી કે operation of law થી ઊભી થાય, દા.ત. વારસો
Partner બીજા partners નો agent છે	Co-owner બીજા co-owners નો agent નથી
Community of interest — profits અને losses વહેંચવા જ પડે	તેમાં profits અને losses વહેંચવા જ પડે એવું જરૂરી નથી
બધા partners ની consent થી જ share transfer થાય	Co-owner બીજાની consent વગર પોતાનું interest transfer કરી શકે

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 3 પ્રશ્નો

- For Partnership vs HUF — આટલું તો પાકું કરો: mode of creation (agreement સામે status/જન્મ), authority (દરેક partner firm ને બાંધે સામે ફક્ત Karta), liability (બધા partners unlimited સામે ફક્ત Karta unlimited), મૃત્યુ (firm dissolve થાય સામે કોઈ અસર નહીં), minor નું સ્થાન, governing law, અને share (નક્કી સામે બદલાતો).
- For Partnership vs Joint Stock Company: separate legal entity નહીં સામે separate entity (Salomon v. Salomon), mutual agency સામે એવું કંઈ નહીં, unlimited સામે limited liability, share transfer માટે બધા partners ની consent સામે free transfer, registration મરજિયાત સામે ફરજિયાત, agreement થી dissolution સામે perpetual succession, વધુમાં વધુ 50 partners સામે 200 કે unlimited members.
- For Partnership vs Co-ownership: partnership ફક્ત contract થી ઊભી થાય, જ્યારે co-ownership operation of law થી (વારસાથી) પણ ઊભી થઈ શકે; co-owner બીજાનો agent નથી; co-ownership માં profit-sharing હોવું જરૂરી નથી; co-owner બીજાની consent વગર પોતાનું interest transfer કરી શકે.
- આ 2--6 marks ની 'distinguish between' questions તરીકે પુછાય છે --- basis પ્રમાણે tables તૈયાર કરો અને marks માંગે એટલા points લખો.

TQ 4.1 • MTP 2019-Oct [3] (a) • Distinguish Between • 2M • Pg 412	LEVEL I સમજ (Understanding)	સરળ
TQ 4.2 • MTP 2022-Jun [3] (i) • Distinguish Between • 6M • Pg 414	LEVEL I સમજ (Understanding)	સરળ
TQ 4.3 • PYQ 2022-Nov [6] (b) • Distinguish Between • 4M • Pg 416	LEVEL I સમજ (Understanding)	સરળ

વિષય 5: Kinds of Partnerships

P2-C4-U4.1-T05 • Topic 5: Kinds of Partnerships

પહેલાં વાંચો Heading 1.5 'Kinds of Partnerships' વાંચો --- partnership at will (Sec. 7), partnership for a fixed period, particular partnership અને general partnership, સાથે Partnership Deed અને તેના contents વાળો ફરો.

નોંધ

ચાર kinds: duration પ્રમાણે — partnership at will અને partnership for a fixed period; business ના extent પ્રમાણે — particular partnership અને general partnership.

Partnership at will (Sec 7) — બે conditions, બંને જોઈએ જ: (1) partnership ની duration માટે કોઈ fixed period નક્કી ન થયો હોય AND (2) partnership ની determination અંગે કોઈ provision ન હોય; કોઈ પણ partner બાકીના બધા partners ને dissolve કરવાના પોતાના ઇરાદાની લખીને notice આપીને તેને dissolve કરી શકે; fixed term વાળી partnership term પૂરી થયા પછી પણ ચાલુ રહે તો તે partnership at will બની જાય છે.

બીજા kinds: fixed period: duration contract માં નક્કી — fixed period પૂરો થતાં પૂરી થાય; **particular partnership:** એક જ adventure કે undertaking માટે બને — agreement ને આધીન, adventure પૂરું થતાં dissolve; **general partnership:** business in general માટે બને — liability એક adventure પૂરતી મર્યાદિત નહીં (particular partnership અને LLP સાથે સરખાવો).

Partnership deed — meaning અને formalities: partners એકબીજા સાથે કેવો સંબંધ રાખશે તેના terms and conditions લખેલા હોય તે document; કોઈ ખાસ formalities જરૂરી નથી — agreement મૌખિક કે લેખિત હોઈ શકે, પણ ભવિષ્યના ઝઘડા ટાળવા લખાણમાં હોય તે સારું; deed કાળજીથી draft કરવો અને Stamp Act, 1899 મુજબ stamp કરાવવો; partnership માં immovable property હોય ત્યાં instrument લખાણમાં હોવું, stamped હોવું AND Registration Act હેઠળ registered હોવું જરૂરી છે.

Deed ના બાર contents: (1) firm નું નામ (2) બધા partners ના નામ (3) business નું સ્વરૂપ અને સ્થળ (4) commencement ની તારીખ (5) duration (6) દરેક partner નું capital contribution (7) profit-sharing ratio (8) partner નો admission અને retirement (9) capital, drawings અને loans પર interest ના દર (10) dissolution વખતે accounts નું settlement (11) partners ને ચૂકવવાનો salary કે commission (12) duty ના gross breach કે fraud બદલ partner ની expulsion — firm પોતાની જરૂર મુજબ provisions ઉમેરી કે કાઢી શકે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 5 પ્રશ્નો

- Partnership at will (Sec. 7): ત્યારે હોય જ્યારે (i) duration માટે કોઈ fixed period નક્કી ન હોય AND (ii) partnership ની determination માટે કોઈ provision ન હોય; કોઈ પણ partner બાકીના બધાને લેખિત notice આપીને dissolve કરી શકે; fixed-term partnership term પૂરી થયા પછી ચાલુ રહે તો partnership at will બને.
- લખી શકાય એવી definitions: partnership for a fixed period (duration contract થી નક્કી, expiry એ પૂરી થાય); particular partnership (એક જ adventure/undertaking માટે, તે પૂરું થતાં dissolve); general partnership (business in general માટે બને --- liability એક adventure પૂરતી મર્યાદિત નહીં).

- Partnership deed ની 12 contents ની યાદી યાદ કરો (firm name, partners ની નામ, business નું સ્વરૂપ અને સ્થળ, commencement date, duration, capital contribution, profit-sharing ratio, admission/retirement, capital/drawings/loans પર interest ની દર, dissolution વખતે settlement, salaries/commission, expulsion clause) અને drafting ની points --- લખાણ ફરજિયાત નહીં, Stamp Act, 1899 મુજબ stamped, immovable property હોય તો registered.

TQ 5.1 • PYQ 2020-Nov [3] (a) (i) • Descriptive • 2M • Pg 417	LEVEL I સ્મરણ (Remembering)	સરળ
TQ 5.2 • PYQ 2021-Jan [3] (a) (i) • Descriptive • 2M • Pg 418	LEVEL I સ્મરણ (Remembering)	સરળ
TQ 5.3 • PYQ 2022-May [3] (a) (i) • Descriptive • 2M • Pg 418	LEVEL I સ્મરણ (Remembering)	સરળ
TQ 5.4 • MTP 2022-Nov S1 [6] (ii) • Descriptive • 4M • Pg 419	LEVEL I સ્મરણ (Remembering)	સરળ
TQ 5.6 • RTP 2026-May [17] (d) • Descriptive • --- • Pg 421	LEVEL I સ્મરણ (Remembering)	સરળ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Partnership deed એટલે શું તે સમજાવો (partners ના પરસ્પર સંબંધો નક્કી કરતા terms નું લેખિત document), લખાણ ફરજિયાત ન હોવા છતાં કેમ સલાહભર્યું છે (ભવિષ્યના ઝઘડા ટળે, evidentiary value) અને તેનું મહત્ત્વ --- 'meaning + significance + contents' વાળો 7-mark નો ભેગો question આવી શકે.
- Formality ની જરૂરિયાતો પર તર્ક કરી શકો: partnership agreement માટે કોઈ ખાસ formalities જરૂરી નથી (મૌખિક કે લેખિત), પણ deed Stamp Act, 1899 હેઠળ stamped હોવો જોઈએ, અને partnership માં immovable property હોય ત્યાં instrument લખાણમાં, stamped અને Registration Act હેઠળ registered હોવું જોઈએ.

TQ 5.5 • MTP 2025-May S2 [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 420	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
--	--------------------------------	-------

વિષય 6: Types of Partners

P2-C4-U4.1-T06 • Topic 6: Types of Partners

પહેલાં વાંચો Heading 1.6 'Types of Partners' વાંચો --- active/ostensible, sleeping/dormant, nominal, partner in profits only, sub-partner, incoming, outgoing અને partner by holding out (Sec. 28).

નોંધ

આલ્ડ types: active/actual/ostensible, sleeping/dormant, nominal, partner in profits only, sub-partner, incoming, outgoing/retiring, partner by holding out (Sec 28).

Active/sleeping/nominal: active (ostensible): agreement થી partner બનીને business સક્રિય રીતે ચલાવે — ordinary course ના બધા acts માટે બીજાનો agent; retirement પછીના acts ની liability થી બચવા public

notice આપવી જ પડે; **sleeping (dormant):** agreement થી partner પણ સક્રિય ભાગ ન લે — profits અને losses વહેંચે, firm ના બધા acts માટે third parties સામે liable, પણ retirement વખતે public notice ની જરૂર નહીં; **nominal:** કોઈ ખરું interest રાખ્યા વગર ફક્ત પોતાનું નામ આપે — capital નહીં, profits નો ભાગ નહીં, management માં ભાગ નહીં, છતાં firm ના બધા acts માટે third parties સામે liable (profit ન લેતા nominal partner સામે creditor નો દાવો ચાલે).

Profits-only/sub/incoming/outgoing: partner in profits only: profits વહેંચે પણ losses ની liability નહીં — તોય firm ના બધા acts માટે third parties સામે liable; **sub-partner:** બહારની વ્યક્તિ, જેની સાથે partner પોતાનો share વહેંચવાનું નક્કી કરે — તેને firm સામે rights પણ નથી અને firm ના દેવાની liability પણ નથી; **incoming:** હાલના બધા partners ની consent થી દાખલ થાય — તેના admission પહેલાં થયેલા firm ના કોઈ act માટે liable નહીં; **outgoing (retiring):** પોતાના retirement ની public notice ન અપાય ત્યાં સુધી firm ના બધા acts માટે third parties સામે liable રહે.

Partner by holding out — Sec 28 (estoppel): કોઈ વ્યક્તિ પોતાને partner તરીકે રજૂ કરે, કે જાણીજોઈને પોતાને partner તરીકે રજૂ થવા દે (જ્યારે ખરેખર તે partner નથી), તો એવી રજૂઆત પર ભરોસો રાખીને firm ને credit આપનાર સામે તે partner ની જેમ liable બને છે; fraudulent intention સાબિત કરવાની જરૂર નથી, અને જેને એ રજૂઆત કરાઈ હોય અને જેણે તેના પર ભરોસો રાખીને કામ કર્યું હોય તે જ આ liability લાગુ કરાવી શકે — partner તરીકે ઓળખાવાયેલો અને ચૂપ રહેલો manager, credit પર TV sets આપનાર trader સામે liable ઠર્યો.

Retired partner સુધીનો વિસ્તાર: બરાબર public notice આપ્યા વગર retire થયેલા આગળના partner ને પણ Sec 28 લાગુ પડે છે — S retire થાય પણ firm ના letterheads પર તેનું નામ ચાલુ રહે: તે partner છે એવા ભરોસે ધીરનાર creditors સામે S partner by holding out તરીકે liable છે; રચના — Sec 28 ની conditions → representation કે public notice ન આપવી → એ ભરોસે અપાયેલો credit → liability.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Nominal partner: કોઈ ખરું interest રાખ્યા વગર firm ને પોતાનું નામ આપે --- capital નહીં, profits નો ભાગ નહીં, management માં ભાગ નહીં, BUT firm ના બધા acts માટે third parties સામે liable.
- દરેક type ની એક લીટીની definition liability ના point સાથે તૈયાર રાખો: sleeping/dormant (profits અને losses વહેંચે, third parties સામે liable, retirement વખતે public notice જરૂરી નહીં), partner in profits only, sub-partner (firm સામે rights નહીં અને firm પ્રત્યે liability નહીં), incoming (admission પહેલાંના acts માટે liable નહીં), outgoing (retirement ની public notice સુધી liable).

TQ 6.1 • PYQ 2025-Jan [5] (b) (i) • Descriptive • 2M • Pg 421

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Partner by holding out / estoppel (Sec. 28) સમજાવો: જે વ્યક્તિ પોતાને partner તરીકે રજૂ કરે, કે જાણીજોઈને પોતાને એ રીતે રજૂ થવા દે, તે એવી રજૂઆતના ભરોસે firm ને credit આપનાર સામે partner ની જેમ liable છે; fraudulent intention સાબિત કરવાની જરૂર નથી, અને જેને એ રજૂઆત કરાઈ હોય તે જ આ liability લાગુ કરાવી શકે.

- Retired partners સુધીનો વિસ્તાર નોંધો: public notice આપ્યા વગર retire થતો partner, તે હજી partner છે એવું માનીને ધીરનાર creditors સામે holding out થી liable રહે છે.

TQ 6.2 • PYQ 2025-Jan [5] (b) (i) • Descriptive • 4M • Pg 422

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- Nominal partner સામેના દાવાની practice કરો (profits ન વહેંચતા nominal partner સામે creditor દાવો કરે): conclusion એ કે profit નો ભાગ ન હોવા છતાં તે firm ના બધા acts માટે third parties સામે liable છે.
- Apply Sec. 28 — notice વગરની retirement ના facts પર (retire થયેલા partner નું નામ હજી letterhead પર, supplier તેને partner માનીને વેપાર કરે): તે partner by holding out તરીકે liable છે; રચના — Sec. 28 ની conditions → representation કે public notice ન આપવી → એ ભરોસે અપાયેલો credit → liability.

CSQ 6.1 • RTP 2022-Nov [10] • Case Scenario • ---- • Pg 423

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 6.2 • PYQ 2025-Sep [5] (b) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 424

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

એકમ 4.2: Relations of Partners

Relations of Partners

P2-C4-U4.2 • મહત્ત્વ A • પ્રકરણમાં Rank 1 • શ્રેણી A • પ્રકરણના 54.8% પ્રશ્નો • 57 પ્રશ્નો

વિષય 1: Relation of Partners to One Another

P2-C4-U4.2-T01 • Topic 1: Relation of Partners to One Another

પહેલાં વાંચો Heading 2.1 'Relation of Partners to One Another' વાંચો: general duties (Sec. 9), fraud માટે indemnity (Sec. 10), contract થી rights/duties (Sec. 11), conduct of business (Sec. 12) અને mutual rights and liabilities (Sec. 13).

નોંધ

Sec 9 (general duties): business ને સૌના સૌથી વધુ સહિયારા લાભ માટે ચલાવવો, કોઈ પણ partner કે તેના legal representatives ને firm ને અસર કરતી બધી બાબતોના સાચા accounts અને પૂરી માહિતી આપવી, અને utmost good faith રાખવી; **Sec 10:** business ચલાવવામાં fraud કરનાર partner એ firm ને થયેલું નુકસાન ભરપાઈ કરવું પડે; **Sec 11:** mutual rights/duties contract થી નક્કી થઈ શકે (express કે વ્યવહારની રીતથી implied), બધાની consent થી બદલી શકાય — Sec 27, Contract Act હોવા છતાં એવું નક્કી કરી શકાય કે partner હોય ત્યાં સુધી તે બીજો કોઈ business નહીં કરે.

Sec 12 (conduct of business, contract ને આધીન): (a) દરેક partner business ચલાવવામાં ભાગ લઈ શકે; (b)

પોતાની duties ખંતથી નિભાવવા બંધાયેલો; (c) સામાન્ય બાબતો બહુમતીથી નક્કી થાય (good faith માં, દરેક partner ને સાંભળીને), પણ business ના સ્વરૂપમાં ફેરફાર બધા partners ની consent વગર નહીં; (d) દરેક partner, active હોય કે sleeping, firm ના કોઈ પણ books જોઈ, તપાસી અને તેની નકલ કરી શકે (bona fide); (e) partner ના મૃત્યુ પછી તેના વારસદારો કે legal representatives કે તેમના અધિકૃત agents books જોઈ, તપાસી અને નકલ કરી શકે.

Sec 13 (mutual rights and liabilities, બધું contract ને આધીન): (a) business માં ભાગ લેવા બદલ કોઈ remuneration નહીં (ફક્ત agreement થી કે firm ના ચાલુ રિવાજ/custom થી માંગી શકાય); (b) profits માં સરખો ભાગ, losses માં સરખો ફાળો; (c) capital પર interest ફક્ત profits માંથી ચૂકવાય; (d) નક્કી થયેલા capital ઉપરાંતના advances પર interest @ 6% p.a. — dissolution પછી પણ payment થાય ત્યાં સુધી ચાલે, જ્યારે capital પરનું interest dissolution એ બંધ થાય; (e) business ના ordinary અને proper conduct માં કરેલી ચુકવણી કે liabilities માટે અને firm ને નુકસાનથી બચાવવા કરેલા સમજદાર emergency acts માટે firm partner ને indemnify કરે; (f) business ચલાવવામાં પોતાની wilful neglect થી થયેલા નુકસાન માટે partner firm ને indemnify કરે.

Trap: deed ચૂપ હોય ત્યાં profits સરખા વહેંચાશે એમ માની લેવાય, ભલે capital contributions અસમાન હોય — profit ratio અને capital ratio વચ્ચે કોઈ સંબંધ નથી; shares અસમાન છે એવું સાબિત કરવાનો બોજ એવો દાવો કરનાર પક્ષ પર છે.

Sec 18 નું બેવડું સ્વરૂપ: partner લગભગ principal અને agent બંનેનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે — સહિયારા કામમાં જ્યાં સુધી પોતાના માટે કરે ત્યાં સુધી principal, અને જ્યાં સુધી પોતાના partners માટે કરે ત્યાં સુધી agent; સામાન્ય agent થી અલગ, partnership ની આખી property, business અને liabilities માં તેને બીજા partners સાથે community of interest છે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 12 ના rights: business માં ભાગ લેવો; સલાહ લેવાય --- સામાન્ય બાબતો બહુમતીથી, business ના સ્વરૂપમાં ફેરફાર માટે બધાની consent; books જોવા/તપાસવા/નકલ કરવી; partner ના મૃત્યુ પછી વારસદારોનો books તપાસવાનો હક.
- Sec. 13 ની યાદી: remuneration નહીં; profits/losses સરખા; capital પર interest ફક્ત profits માંથી; advances પર interest @ 6% p.a.; firm partner ને indemnify કરે [13(e)]; wilful neglect માટે partner firm ને indemnify કરે [13(f)]. બધું 'subject to contract between the partners'.

TQ 1.1 • PYQ 2023-Jun [6] (b) • Descriptive • 4M • Pg 431

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

TQ 1.4 • PYQ 2026-Jan [5] (b) (i) • Descriptive • 4M • Pg 434

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- બંને બાજુની indemnity સમજાવો: Sec. 13(e) (ordinary અને proper conduct + સમજદાર માણસના emergency acts) સામે Sec. 13(f)/Sec. 10 (wilful neglect, fraud).
- 'partner embraces the character of both principal and agent' (Sec. 18) પાકું કરો: પોતાના માટે principal, co-partners માટે agent; સામાન્ય agent થી અલગ, તેને community of interest છે.

- Trap: capital contributions અસમાન હોય તોપણ profit share સરખો હોવાનું માની લેવાય છે.

TQ 1.2 • PYQ 2025-May [1] (c) (iii) {C} • Descriptive • 6M • Pg 433	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 1.3 • MTP 2025-Dec S1 [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 433	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 3 પ્રશ્નો

- Practise Sec. 12(c): રોજિંદા મતભેદો બહુમતીથી; business ના સ્વરૂપમાં ફેરફાર (કે નક્કી થયેલા restrictions) માટે સર્વાનુમતે consent જોઈએ --- provision → facts → conclusion.
- Practise Sec. 13(a)/(b)/(d): deed રૂપ હોય ત્યાં remuneration ના દાવા નકારો, capital અસમાન હોય તોપણ profits સરખા વહેંચાવાનું માની લો, capital ઉપરાંતના advances પર 6% p.a. આપો.

CSQ 1.1 • MTP 2024-Apr [3] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 436	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 1.2 • RTP 2024-Jun [13] • Case Scenario • --- • Pg 437	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 1.3 • RTP 2025-May [13] • Case Scenario • --- • Pg 437	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિષય 2: Partnership Property (Section 14)

P2-C4-U4.2-T02 • Topic 2: Partnership Property (Section 14)

પહેલાં વાંચો Heading 2.2 'Partnership Property' વાંચો, જેમાં Sec. 14 (firm ની property માં શું આવે, goodwill) અને Sec. 15 (firm ની property ફક્ત firm ના હેતુ માટે વાપરવી) આવે છે.

નોંધ

Sec 14 — firm ની property (વિરુદ્ધનો agreement ન હોય તો): (i) contribution તરીકે common stock માં મૂકેલી બધી property, rights અને interests; (ii) firm દ્વારા કે firm માટે, કે firm ના business ના હેતુ માટે અને તે દરમિયાન મેળવેલી કે ખરીદેલી બધી property, rights અને interests; (iii) business નું goodwill.

Goodwill (SM): “the value of the reputation of a business house in respect of profits expected in future over and above the normal level of profits earned by undertaking belonging to the same class of business”; તે firm ની property નો ભાગ છે, અલગથી કે બીજી assets સાથે વેચી શકાય; dissolution વખતે દરેક partner (વિરુદ્ધનો agreement ન હોય તો) બધાના લાભ માટે goodwill વેચાવડાવી શકે; ખરીદનાર એવો agreement લઈ શકે કે partner નક્કી કરેલા સમય કે વિસ્તારમાં એવો જ business નહીં કરે — વાજબી હોય તો Sec 27, Contract Act છતાં એ valid છે.

Intention નો test: property firm ની છે કે નહીં તે છેવટે partners ના ખરા intention કે agreement પર આધાર રાખે છે — partner ની પોતાની property ફક્ત firm ના business માં વપરાતી હોય તેથી agreement વગર તે firm ની

property બની જતી નથી; સામે પક્ષે, firm ના પૈસાથી firm દ્વારા કે firm માટે મેળવેલી property Sec 14 માં આવે છે; partners agreement થી (good faith માં હોય તો અસરકારક) partner ની અલગ property ને partnership property માં ફેરવી શકે — ક્રમ આ રીતે: પૈસા કોના, ખરો intention, પછી Sec 14 નું presumption.

Sec 15 (application): firm ની property ફક્ત firm ના હેતુ માટે જ રાખવી અને વાપરવી; partnership ચાલુ હોય ત્યાં સુધી કોઈ partner ને firm ની ચોક્કસ assets માં proprietary interest નથી — તેને ફક્ત પોતાના profits નો ભાગ મેળવવાનો અને બધી assets for partnership purposes જ વપરાય તે જોવાનો હક છે; firm ની property પોતાના અંગત લાભ માટે વાપરનાર partner એ firm ને હિસાબ આપવો પડે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 14 હેઠળ firm ની property ની ત્રણ બાબતો યાદ કરો: (i) common stock માં મૂકેલી property, (ii) firm દ્વારા કે firm માટે કે તેના business દરમિયાન મેળવેલી property, (iii) business નું goodwill.
- Goodwill ની definition: એવા જ business ના સામાન્ય profits કરતાં વધારે, ભવિષ્યમાં અપેક્ષિત profits ના સંદર્ભમાં business ની reputation ની કિંમત; dissolution વખતે દરેક partner તે વેચવાનો આગ્રહ રાખી શકે, અને ખરીદનાર Sec. 27, Contract Act છતાં વાજબી restraint covenant લઈ શકે.

TQ 2.1 • PYQ 2019-Nov [3] (Or) (a) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 438

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Practise Sec. 15 ના scenarios: firm ની property ફક્ત firm ના હેતુ માટે જ રાખવી અને વાપરવી --- firm ની assets કે માલ અંગત લાભ માટે વાપરનાર partner એ firm ને હિસાબ આપવો પડે.
- જવાબની રચના: Sec. 14/15 નો નિયમ લખો, facts પર partners નો ખરો intention ચકાસો, પછી conclusion આપો.

CSQ 2.2 • PYQ 2026-May [3] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 440

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- Intention અને પૈસાના source ને અલગ પાડો: partner ના પોતાના નામે ખરીદેલી પણ firm ના પૈસાથી ચૂકવાયેલી property firm ની property મનાય, જ્યારે partner ની પોતાની property ફક્ત firm ના business માં વપરાતી હોય તે નહીં.
- ક્રમથી કામ કરો: કોના પૈસા વપરાયા તે નક્કી કરો, પછી partners નો ખરો intention કે agreement, પછી Sec. 14 નું presumption લગાવીને asset કોની છે તે નક્કી કરો (દા.ત. firm ના પૈસાથી ખરીદેલા shares).

CSQ 2.1 • MTP 2025-Apr S1 [3] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 439

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

મધ્યમ

વિષય 3: Personal Profit Earned by Partners (Section 16)

P2-C4-U4.2-T03 • Topic 3: Personal Profit Earned by Partners (Section 16)

પહેલાં વાંચો Sec. 16 પરનું heading 2.3 વાંચો: firm ના transactions માંથી મળતા અંગત profits નો હિસાબ આપવાની duty, firm ની property, નામ કે business connection નો ઉપયોગ, અને હરીફ business ના profits (sugar-refining અને salt-import ના દાખલા સાથે).

નોંધ

Sec 16 (contract ને આધીન): (a) partner firm ના કોઈ પણ transaction માંથી, કે firm ની property, business connection કે નામના ઉપયોગમાંથી પોતાના માટે કોઈ profit મેળવે, તો તેનો હિસાબ આપીને તે firm ને ચૂકવવો પડે; (b) તે firm જેવા જ સ્વરૂપનો અને firm સાથે હરીફાઈ કરતો business ચલાવે, તો એ business માં કમાયેલા બધા profits નો હિસાબ આપીને firm ને ચૂકવવા પડે.

SM ના દાખલા: sugar-refining firm — ખરીદીનું કામ સોંપાયેલા partner એ કહ્યા વગર પોતાનો sugar stock firm ને વેચી દીધો: 16(a) હેઠળ એ profit નો હિસાબ આપવો પડે; salt-import firm — partner એ એવા જ સ્વરૂપના salt ના સોદા પોતાના ખાતે કર્યા: 16(b) હેઠળ એ profits નો હિસાબ આપવો પડે.

નોંધો: આ duty utmost good faith (Sec 9) માંથી આવે છે; બંને limbs 'subject to contract between the partners' છે, એટલે partners બીજું નક્કી કરી શકે; હરીફાઈ ન કરતા અલગ business ના profits સોંપવા પડતા નથી.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 16 ના બંને limbs સમજાવો: (a) firm ના કોઈ પણ transaction માંથી કે firm ની property, business connection કે firm name ના ઉપયોગમાંથી મળેલા profit નો હિસાબ આપીને firm ને ચૂકવવો પડે; (b) એવા જ સ્વરૂપના હરીફ business ના profits પણ સોંપવા પડે.
- યાદ રાખો કે આ નિયમ 'subject to contract between the partners' છે --- partners બીજું નક્કી કરી શકે; તેને utmost good faith (Sec. 9) ની duty સાથે જોડો.

TQ 3.1 • PYQ 2019-Jun [3] (Or) (a) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 441

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- આ જાણીતી pattern ની practice કરો: ખરીદીનું કામ સોંપાયેલો partner છાનીમાની પોતાનો માલ firm ને આપે (sugar નો દાખલો) --- Sec. 16(a) હેઠળ એ છૂપા profit નો હિસાબ આપવો પડે.
- Partner firm સાથે હરીફાઈ કરતો સમાંતર business ચલાવે ત્યાં conclusion એ કે Sec. 16(b) હેઠળ એ profits નો હિસાબ આપવો પડે; business હરીફ ન હોય તો કોઈ liability નહીં.

CSQ 3.1 • RTP 2024-Jun [16] • Case Scenario • --- • Pg 442

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

વિષય 4: Rights and Duties of Partners After a Change in the Firm (Section 17)

P2-C4-U4.2-T04 • Topic 4: Rights and Duties of Partners After a Change in the Firm (Section 17)

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 4.2 નું §2.4 વાંચો: firm ની constitution માં ફેરફાર થવાની ચાર રીતો, અને Section 17 ના ત્રણ limbs.

નોંધ

ફેરફાર થવાની ચાર રીતો: નવો partner કે partners દાખલ થાય; કોઈ partner કે partners મૃત્યુ કે retirement થી બહાર જાય; firm જે માટે મૂળ બની હતી તેના કરતાં **બીજો business** ચલાવે; અથવા firm તેના માટે નક્કી કરેલી **મુદત પૂરી થયા પછી** business ચલાવે.

Section 17, subject to contract between the partners: (a) **firm માં ફેરફાર થયા પછી** — reconstituted firm માં partners ની mutual rights and duties, અને ત્યાં સુધી, ફેરફાર પહેલાં તરત જે હતા તે જ રહે છે; (b) **મુદત પૂરી થયા પછી** — fixed term માટે બનેલી firm એ મુદત પછી પણ ચાલુ રહે, ત્યાં mutual rights and duties પહેલાં જેવા જ રહે, જ્યાં સુધી તે partnership at will ના લક્ષણો સાથે બંધબેસતા હોય; (c) **વધારાનાં undertakings ચલાવાય ત્યાં** — એ બીજા business અંગેની mutual rights and duties મૂળ business અંગે જે હતા તે જ રહે છે.

નિર્ણાયક શબ્દો: 'subject to contract between the partners' — Section 17 ફક્ત default આપે છે, એટલે partners વચ્ચેનો express agreement તેને બાજુ પર મૂકી દે છે.

વિષય 5: Relation of Partners to Third Parties

P2-C4-U4.2-T05 • Topic 5: Relation of Partners to Third Parties

પહેલાં વાંચો Heading 2.5 વાંચો: Sec. 18 (partner એ firm નો agent), Sec. 19 (implied authority અને statutory exclusions), Sec. 22 (firm ને બાંધવા act કરી રીતે કરવો), Sec. 20 (extension/restriction) અને Sec. 21 (emergency authority).

નોંધ

Sec 18: આ Act ને આધીન, partner firm ના business ના હેતુ માટે firm નો agent છે — આ નિયમ ફક્ત firm ના business માટે કરેલા acts ને લાગુ પડે છે, partners વચ્ચેના પોતાના વ્યવહારોને નહીં.

Implied authority [Secs 19(1), 22]: partner ના act થી firm બંધાય છે જો (1) તે firm ચલાવે છે એવા પ્રકારના business સાથે સંબંધિત હોય, (2) એવા business ની સામાન્ય રીતે કરાયો હોય, અને (3) firm name થી કે firm ને બાંધવાનો ઇરાદો દર્શાવતી રીતે કરાયો હોય.

Sec 19(2) — આઠ statutory exclusions (વેપારનો usage કે custom ન હોય તો): (a) firm નો ઝઘડો arbitration માં મોકલવો; (b) firm વતી પોતાના જ નામે bank account ખોલવું; (c) firm નો કોઈ claim compromise કરવો કે જતો કરવો; (d) firm વતી દાખલ કરેલો suit પાછો ખેંચવો; (e) firm સામેના suit માં liability

કબૂલવી; (f) firm માટે immovable property ખરીદવી; (g) firm ની immovable property transfer કરવી; (h) firm વતી partnership માં જોડાવું.

Business પ્રમાણે scope બદલાય: સામાન્ય commercial કે trading firm માં partner firm ની property pledge કે વેચી શકે, firm માટે goods ખરીદી શકે, પૈસા ઉધાર લઈ શકે, contract કરી અને દેવાં ચૂકવી શકે, અને firm name થી promissory notes, bills, cheques draw/make/sign/endorse કરી શકે; પણ solicitor firm નો partner firm name થી promissory note કરે તો તેનાથી co-partners બંધાતા નથી — negotiable instruments એ solicitors નો સામાન્ય business નથી.

Sec 20: implied authority ફક્ત બધા partners ની consent થી જ વધારી કે ઘટાડી શકાય; ખાનગી restriction third party ને ત્યારે જ અસર કરે જો (1) તેને એ restriction ની ખબર હોય કે (2) તેને ખબર ન હોય કે તે partner સાથે વ્યવહાર કરે છે — એટલે trading firm નો partner restriction કરતાં વધારે firm name થી ઉધાર લે ત્યાં, જેને એની ખબર નથી એવા lender ને firm એ ચૂકવવું પડે. **Sec 21 (emergency):** firm ને નુકસાનથી બચાવવા સામાન્ય સમજદારીવાળો માણસ પોતાના કિસ્સામાં જે કરે તે બધા acts partner કરી શકે, અને એવા acts થી firm બંધાય છે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Implied authority [Secs. 19(1), 22]: firm ચલાવે છે એવા પ્રકારનો business સામાન્ય રીતે ચલાવવા માટે કરેલો act, firm name થી કે firm ને બાંધવાનો ઇરાદો દર્શાવતી રીતે.
- Sec. 19(2) ના આઠ exclusions યાદ કરો: ઝઘડો arbitration માં મોકલવો; પોતાના નામે bank account ખોલવું; claim compromise કરવો કે જતો કરવો; suit પાછો ખેંચવો; suit માં liability કબૂલવી; immovable property ખરીદવી; immovable property transfer કરવી; firm વતી partnership માં જોડાવું.

TQ 5.1 • PYQ 2021-Jul [3] (a) • Descriptive • 6M • Pg 443

LEVEL I

સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- સમજાવો કે scope business પ્રમાણે બદલાય છે: trading firm નો partner ઉધાર લઈ શકે, firm નો માલ pledge કે વેચી શકે અને negotiable instruments માં વ્યવહાર કરી શકે; solicitor firm નો partner promissory note પર firm ને બાંધી શકે નહીં.
- Sec. 20 નો trap: ખાનગી restriction third party ને ત્યારે જ બાંધે જ્યારે તેને એની ખબર હોય, કે તેને ખબર ન હોય કે તે partner સાથે વ્યવહાર કરે છે.

TQ 5.2 • PYQ 2025-May [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 444

LEVEL I

સમજ (Understanding)

મધ્યમ

CSQ 5.4 • PYQ 2023-Dec [3] (a) • Case Scenario • 6M • Pg 448

LEVEL I

સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 5 પ્રશ્નો

- ઉધાર લેવાના scenarios ની practice કરો: trading firm નો partner firm name થી ઉધાર લઈને તેનો દુરુપયોગ કરે --- restriction ની ખબર ન હોય એવા lender સામે firm liable (Secs. 19, 20, 22); partner ના પોતાના નામે કે સામાન્ય business ની બહાર કરેલો act firm ને બાંધતો નથી.
- જવાબનું format: act ઓળખો, implied authority ની ત્રણ conditions અને Sec. 19(2) ની યાદી સામે ચકાસો, પછી liability નક્કી કરો; સમજદારીભર્યા emergency acts માટે Sec. 21 વાપરો.

CSQ 5.1 • MTP 2019-Oct [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 445	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 5.2 • MTP 2021-Apr [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 446	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 5.3 • RTP 2023-Jun [13] • Case Scenario • --- • Pg 447	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 5.5 • PYQ 2024-Sep [3] (a) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 449	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 5.6 • MTP 2025-Aug S2 [3] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 450	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિષય 6: Effect of Admissions by A Partner (Section 23)

P2-C4-U4.2-T06 • Topic 6: Effect of Admissions by A Partner (Section 23)

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Unit 4.2 નું §2.6 વાંચો: એક partner ની admission કે representation firm ને ક્યારે બાંધે છે, અને એ નિયમની મર્યાદા.

નોંધ

Section 23: partners એકબીજાના agents હોવાથી બંધનકર્તા admissions કરી શકે છે — પણ ફક્ત partnership ના transactions અંગે અને **in the ordinary course of business**.

મર્યાદા: partner ની admission કે representation firm ને નહીં બાંધે, જો એ મુદ્દે તેની authority મર્યાદિત હોય અને સામેના પક્ષને એ restriction ની ખબર હોય. Section કહે છે કે admissions firm સામે evidence છે — third parties રજૂ કરે ત્યારે તે firm ને અસર કરે છે, અને partners વચ્ચેના ઝઘડામાં તેની એ જ અસર ન પણ હોય.

દાખલો: X અને Y motorcycle ના spare parts નો વેપાર કરે છે; X કહે છે કે આ part બંધબેસતો છે એટલે Z પોતાના Yamaha માટે તે ખરીદે છે, અને Y ને આ સોદાની ખબર નથી. Part બંધબેસતો ન નીકળ્યો અને motorcycle ને નુકસાન થયું — એ નુકસાન માટે X અને Y બંને Z સામે જવાબદાર છે.

વિષય 7: Effect of Notice to Acting Partner (Section 24)

P2-C4-U4.2-T07 • Topic 7: Effect of Notice to Acting Partner (Section 24)

પહેલાં વાંચો Heading 2.7 વાંચો: Sec. 24 --- business માં નિયમિત કામ કરતા partner ને firm ના કામકાજ અંગે અપાયેલી notice એ firm ને અપાયેલી notice ગણાય, સિવાય કે એ partner દ્વારા કે તેની consent થી firm સામે fraud થયો હોય.

નોંધ

Sec 24: firm ના business માં નિયમિત કામ કરતા partner ને firm ના કામકાજ અંગે અપાયેલી notice એ firm ને અપાયેલી notice ગણાય — જેમ agent ને અપાયેલી notice તેના principal ને અપાયેલી ગણાય તેમ.

ત્રણ conditions: notice (i) કામ કરતા working કે acting partner ને હોવી જોઈએ — sleeping partner ને નહીં, (ii) actual હોવી જોઈએ, constructive નહીં, અને (iii) firm ના કામકાજ અંગેની હોવી જોઈએ; ત્યારે જ તે firm ને notice ગણાય.

એક જ exception — firm સામે fraud: એ partner દ્વારા કે તેની consent થી થયેલો; દા.ત. seller સાથે મળીને ખરીદેલા goods ની ખામી છુપાવનાર partner — તેની જાણકારી firm ને લાગુ પડતી નથી અને ખામી પકડાય ત્યારે બીજા partners goods નકારી શકે છે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Memorise Sec. 24 conditions: notice (i) working કે acting partner ને હોય (sleeping partner ને નહીં), (ii) actual હોય, constructive નહીં, અને (iii) firm ના કામકાજ અંગેની હોય --- તો જ તે firm ને notice ગણાય.
- એક જ exception: એ partner દ્વારા કે તેની consent થી firm સામે થયેલો fraud (દા.ત. ખામી છુપાવવા seller સાથે મળી ગયેલો partner).

TQ 7.1 • PYQ 2019-Jun [3] (a) (i) • Descriptive • 2M • Pg 452

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

વિષય 8: Liability to Third Parties (Section 25 to 27)

P2-C4-U4.2-T08 • Topic 8: Liability to Third Parties (Section 25 to 27)

પહેલાં વાંચો Heading 2.8 વાંચો: Sec. 25 (firm ના acts માટે દરેક partner ની joint and several liability), Sec. 26 (partner ના wrongful acts માટે firm ની liability) અને Sec. 27 (partners દ્વારા misapplication માટે firm ની liability, clauses (a) અને (b)).

નોંધ

Sec 25: દરેક partner તે partner હોય તે દરમિયાન થયેલા firm ના બધા acts માટે બાકીના બધા partners સાથે JOINTLY અને SEVERALLY પણ liable છે; “act of a firm” એટલે બધા partners દ્વારા, કે firm ના કોઈ partner કે agent દ્વારા થયેલું એવું કોઈ act કે omission જેનાથી firm દ્વારા કે firm સામે અમલ કરાવી શકાય એવો right ઊભો

થાય — sleeping partners આ liability થી છટકી શકતા નથી.

Sec 26 (wrongful acts): partner ના wrongful act થી third party ને થયેલા નુકસાન કે ઈજા માટે firm એટલી જ હદે liable છે જેટલો એ partner, જો એ act (a) firm ના business ના ordinary course માં કરાયું હોય, કે (b) partners ની authority થી કરાયું હોય — SM Example: coal mine ના managing partner એ બેદરકારીથી shaft ખુલ્લો રાખ્યો અને workman ને ઈજા થઈ, ત્યાં co-partner liable ઠર્યો; act પોતે authorised કે ordinary course નું હોય તો કામ કરવાની રીત ખોટી હતી તે મહત્વનું નથી.

Sec 27 (misapplication) — બે clauses: (a) partner પોતાની APPARENT authority ની અંદર રહીને third party ના પૈસા કે property મેળવે અને તેનો દુરુપયોગ કરે — firm ના કબજામાં હોવું જરૂરી નથી; (b) firm ના કબજામાં રહેલા પૈસા કે property નો કોઈ partner દુરુપયોગ કરે; બંને કિસ્સામાં firm liable છે.

મર્યાદા: પૈસા લેવાનું partner ની apparent authority ની બહાર હોય તો તે firm ની receipt નથી — બીજા partners ત્યારે જ liable જ્યારે એ પૈસા તેમના કબજામાં કે અંકુશમાં આવ્યા હોય; બાકી receipt ને (a) કે (b) માં ગોઠવો અને બધા partners ને jointly and severally liable ઠેરવો.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Explain Sec. 25: દરેક partner તે partner હોય તે દરમિયાન થયેલા firm ના બધા acts માટે બાકીના બધા partners સાથે jointly અને severally પણ liable છે --- 'act of firm' એટલે એવું કોઈ act કે omission જેનાથી firm દ્વારા કે firm સામે અમલ કરાવી શકાય એવો right ઊભો થાય.
- Explain Sec. 26: partner ના wrongful act થી third party ને થયેલા નુકસાન કે ઈજા માટે firm એટલી જ હદે liable છે જેટલો એ partner, જો એ act business ના ordinary course માં કે partners ની authority થી કરાયું હોય.
- Sec. 27(a) (partner apparent authority ની અંદર પૈસા કે property મેળવીને દુરુપયોગ કરે --- firm નો કબજો જરૂરી નથી) અને Sec. 27(b) (firm ના કબજામાં રહેલા પૈસા કે property નો કોઈ partner દુરુપયોગ કરે) વચ્ચેનો ભેદ પાડો --- બંનેમાં firm liable.

TQ 8.2 • PYQ 2021-Jan [6] (b) • Descriptive • 2M • Pg 453

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

TQ 8.1 • PYQ 2020-Nov [6] (b) • Descriptive • 4M • Pg 452

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- એવા scenarios ની practice કરો જ્યાં એક partner ordinary course માં customer પાસેથી મળેલા પૈસાનો દુરુપયોગ કરે --- firm (sleeping partner સહિત) liable છે; sleeping partners Sec. 25 ની liability થી છટકી શકતા નથી.
- રચના: receipt ને Sec. 27 ના clause (a) કે (b) માં ગોઠવો, ordinary course કે authority ચકાસો, પછી conclusion આપો કે બધા partners jointly and severally liable છે.

CSQ 8.1 • PYQ 2024-Jun [3] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 455

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

CSQ 8.2 • PYQ 2025-Jan [3] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 456

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 9: Rights of Transferee of a Partner's Interest (Section 29)

P2-C4-U4.2-T09 • Topic 9: Rights of Transferee of a Partner's Interest (Section 29)

પહેલાં વાંચો Sec. 29 પરનું heading 2.9 વાંચો: sale, mortgage કે charge થી partner ના interest નું transfer, firm ચાલુ હોય ત્યાં સુધી transferee ના મર્યાદિત rights અને dissolution કે retirement વખતના તેના rights; Sec. 31 (બધાની consent વગર નવો partner નહીં) સાથે જોડો.

નોંધ

Modes: partner નો share બીજી કોઈ પણ property ની જેમ transferable છે — sale, mortgage કે charge થી; તે હયાત interest અને મૂર્ત property છે જે assign કરી શકાય, પણ transferee partner બનતો નથી: partnership પરસ્પર વિશ્વાસ પર ટકે છે અને Sec 31 હેઠળ બધા partners ની consent વગર કોઈને partner તરીકે દાખલ કરી શકાતો નથી.

Firm ચાલુ હોય ત્યાં સુધી: transferee ને (a) business ચલાવવામાં દખલ કરવાનો, (b) accounts માંગવાનો, કે (c) books તપાસવાનો હક નથી; તેને ફક્ત transfer કરનાર partner ના profits નો share મેળવવાનો હક છે અને partners એ મંજૂર કરેલો profits નો હિસાબ સ્વીકારવો પડે — profits ઓછા બતાવ્યાની શંકા હોય તોપણ તે accounts ને પડકારી શકે નહીં.

Firm ના dissolution કે transfer કરનાર partner ના retirement વખતે: transferee ને બાકીના partners સામે (a) transfer કરનાર partner ને મળવાપાત્ર assets નો share મેળવવાનો, અને (b) એ share નક્કી કરવા dissolution ની તારીખથીનો account મેળવવાનો હક છે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 3 પ્રશ્નો

- Transfer ની રીતો: partner ના interest નું sale, mortgage કે charge --- interest એ assign થઈ શકે એવી property છે, પણ transfer થી transferee partner બનતો નથી.
- Firm ચાલુ હોય ત્યાં સુધી transferee business ચલાવવામાં દખલ કરી શકે નહીં, accounts માંગી શકે નહીં કે books તપાસી શકે નહીં; તેને ફક્ત transfer કરનાર partner ના profits નો share મળે અને partners એ મંજૂર કરેલા accounts સ્વીકારવા પડે.
- Dissolution કે transfer કરનાર partner ના retirement વખતે: transferee ને transferor ને મળવાપાત્ર assets નો share મળે, અને dissolution ની તારીખથીનો account મળે.

TQ 9.1 • MTP 2022-Nov S1 [3] (i) • Descriptive • 4M • Pg 458

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

TQ 9.4 • PYQ 2026-Jan [1] (c) (ii) {C} • Descriptive • 4M • Pg 460

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

TQ 9.2 • RTP 2026-Jan [17] • Descriptive • --- • Pg 459

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- કારણ સમજાવો: partnership પરસ્પર વિશ્વાસ પર ટકે છે, એટલે Sec. 31 હેઠળ બધા partners ની consent વગર કોઈને partner તરીકે દાખલ કરી શકાય નહીં --- transfer થી firm પર નવો partner લાદી શકાય નહીં.
- Trap: firm ચાલુ હોય ત્યાં સુધી profits ઓછા બતાવ્યાની શંકા હોય તોપણ transferee accounts ને પડકારી શકે નહીં.

TQ 9.3 • PYQ 2026-Jan [1] (c) (i) {C} • Descriptive • 2M • Pg 460

LEVEL I
સમજ (Understanding)**સરળ****ઉપયોજન (Application)** provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- એવા scenarios ની practice કરો જ્યાં partner અંગત દેવાં ચૂકવવા પોતાનો share વેચે --- ખરીદનાર Sec. 29 હેઠળ transferee બને છે, partner નહીં, સિવાય કે Sec. 31 હેઠળ બધા partners consent આપે.
- જવાબનું format: firm ચાલુ હોય ત્યારના અને dissolution વખતના transferee ના rights લખો, facts પર લાગુ કરો, અને transferee શું માંગી શકે અને શું નહીં તે conclusion આપો.

CSQ 9.1 • PYQ 2021-Jul [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 461

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 9.2 • RTP 2021-Nov [14] • Case Scenario • --- • Pg 462

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ****વિષય 10: Minors Admitted to the Benefits of Partnership (Section 30)**

P2-C4-U4.2-T10 • Topic 10: Minors Admitted to the Benefits of Partnership (Section 30)

પહેલાં વાંચો Sec. 30 પરનું heading 2.10 વાંચો: minor partner બની શકે નહીં (minor સાથેનો contract void છે) પણ બધા partners ની consent થી benefits of partnership માં દાખલ થઈ શકે; તેના rights, majority પહેલાં અને પછીની liabilities, અને 6 મહિનાનું election.

નોંધ

નિયમ: minor નો agreement void છે (ફક્ત voidable નહીં), એટલે તે partner બની શકે નહીં — partnership contract પર આધારિત છે; પણ Sec 30 હેઠળ બધા partners ની consent થી તેને partnership ના BENEFITS માં દાખલ કરી શકાય, એટલે કે profits માં share માન્ય રીતે આપી શકાય.

Rights: firm ના profits અને property માં નક્કી થયેલો તેનો share; firm ના ACCOUNTS જોવા, તપાસવા અને તેની નકલ કરવાનો હક (બીજા books નો નહીં); accounts માટે કે પોતાના share ની ચુકવણી માટે partners સામે દાવો કરી શકે, પણ ફક્ત firm સાથેનો સંબંધ તોડે ત્યારે જ.

Majority પહેલાંની liabilities: ફક્ત firm ના profits અને property માંના તેના share પૂરતી; minority દરમિયાન થયેલા firm ના દેવાં માટે અંગત liability નહીં; તેને insolvent જાહેર કરી શકાય નહીં — firm insolvent હોય તો તેનો share Official Receiver કે Assignee માં vest થાય (પ્રમાણસર વસૂલવાપાત્ર).

Election [Sec 30(5)]: majority મળ્યાના, કે પોતાને benefits માં દાખલ કરાયો હતો એની ખબર પડ્યાના, જે મોડું હોય

તેના 6 મહિનામાં તેણે partner બનવાનું કે ન બનવાનું નક્કી કરીને public notice આપવી પડે; notice ન આપે તો છ મહિના પૂરા થતાં તે partner બની જાય છે (Registrar ને પણ notice આપવાની).

પરિણામો [Sec 30(7)]: તે partner બને (પસંદગીથી કે default થી) તો — benefits માં દાખલ થયો ત્યારથી થયેલા firm ના બધા acts માટે third parties સામે અંગત રીતે liable, અને તેનો share minor હતો ત્યારે જે હતો તે જ રહે; તે બહાર નીકળવાનું પસંદ કરે તો — public notice ની તારીખ સુધી તેના rights અને liabilities minor જેવા જ રહે, એ તારીખ પછીના firm ના acts માટે તેનો share liable નથી, અને તે property અને profits માંના પોતાના share માટે partners સામે દાવો કરી શકે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 3 પ્રશ્નો

- સમજાવો કે minor partner બની શકે નહીં, કેમ કે partnership contract પર આધારિત છે અને minor નો agreement શરૂઆતથી જ void છે; છતાં Sec. 30 બધા partners ની consent થી partnership ના BENEFITS માં દાખલ થવા દે છે.
- Rights: profits અને property માં નક્કી થયેલો share; accounts જોવા, તપાસવા અને નકલ કરવાનો હક (બીજા books નો નહીં); accounts કે share માટે દાવો ફક્ત firm સાથેનો સંબંધ તોડે ત્યારે જ.
- Majority પહેલાંની liabilities: liability ફક્ત profits અને property માંના તેના share પૂરતી; અંગત liability નહીં; તેને insolvent જાહેર કરી શકાય નહીં (firm insolvent હોય તો તેનો share Official Receiver માં vest થાય).

TQ 10.1 • PYQ 2022-May [3] (a) (ii) • Descriptive • 4M • Pg 463

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 10.2 • PYQ 2025-Jan [1] (c) {C} • Descriptive • 6M • Pg 464

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 10.3 • PYQ 2026-May [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 465

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Election ના નિયમની practice કરો: majority મળ્યાના કે દાખલ કરાયાની ખબર પડ્યાના (જે મોડું હોય તેના) 6 મહિનામાં તેણે partner બને છે કે નહીં તેની public notice આપવી પડે; ન આપે તો છ મહિના પૂરા થતાં તે partner બની જાય છે.
- તે partner બને (પસંદગીથી કે default થી) તો benefits માં દાખલ થયો ત્યારથી થયેલા firm ના બધા acts માટે third parties સામે અંગત રીતે liable છે; બહાર નીકળે તો public notice ની તારીખ પછીના acts માટે તેનો share liable નથી અને તે પોતાના share માટે દાવો કરી શકે.

CSQ 10.1 • PYQ 2019-Nov [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 466

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 11: Legal Consequences of Partner Coming in And Going Out (Section 31 -- 35)

P2-C4-U4.2-T11 • Topic 11: Legal Consequences of Partner Coming in And Going Out (Section 31 -- 35)

પહેલાં વાંચો Reconstitution પરનું heading 2.11 વાંચો: introduction (Sec. 31), retirement (Sec. 32), expulsion (Sec. 33), insolvency (Sec. 34) અને death (Sec. 35), public-notice ના નિયમો સાથે.

નોંધ

Sec 31 (introduction): contract ને અને Sec 30 ને આધીન, હાલના બધા partners ની consent વગર નવો partner નહીં; નવા partner ની liability સામાન્ય રીતે admission ની તારીખથી શરૂ થાય; જૂના દેવાં તેને ફક્ત NOVATION થી બાંધે — નવી firm (તેને સહિત) જૂના દેવાં સ્વીકારે AND creditors નવી firm ને પોતાના debtor તરીકે સ્વીકારે; ફક્ત partners વચ્ચેના agreement થી creditors ને તેની સામે કોઈ હક મળતો નથી; બે partner વાળી firm ને Sec 31 લાગુ પડતી નથી, જે એક partner ના મૃત્યુથી આપોઆપ dissolve થાય છે.

Sec 32 (retirement): રીતો — (a) બાકીના બધા partners ની consent, (b) express agreement, (c) partnership at will માં બાકીના બધા partners ને લેખિત notice; retirement પહેલાંના acts માંથી છૂટકારો ફક્ત third party અને reconstituted firm સાથેના agreement થી (third party ને retirement ની ખબર પડ્યા પછીના વ્યવહારની રીતથી implied પણ હોઈ શકે); પછીના acts માટે તે અને બીજા partners retirement ની PUBLIC NOTICE અપાય ત્યાં સુધી liable રહે (notice તે પોતે કે reconstituted firm નો કોઈ પણ partner આપી શકે) — proviso: જે third party એ તે partner છે એ જાણ્યા વગર firm સાથે વ્યવહાર કર્યો હોય તેની સામે તે liable નથી (Vishnu Chandra v. Chandrika Prasad: retirement થી partnership નો business પૂરો થઈ જતો નથી).

Sec 33 (expulsion): ત્યારે જ valid જ્યારે (i) expulsion ની સત્તા partners વચ્ચેના contract માં હોય, (ii) બહુમતીથી વપરાય, અને (iii) good faith માં વપરાય — good faith નો test: expulsion partnership ના હિતમાં હોય, partner ને notice અપાયેલી હોય, અને સાંભળવાની તક અપાયેલી હોય; નહીં તો expulsion NULL AND VOID છે (ખોટું expulsion partnership at will ને પણ પૂરી કરતું નથી); expel થયેલા partner ના rights અને liabilities retired partner જેવા જ હોય છે [Secs 32(2)-(4) લાગુ].

Sec 34 (insolvency): adjudication ના order ની તારીખથી તે partner મટી જાય છે, ભલે firm dissolve થાય કે ન થાય; ત્યાર પછી તેની estate firm ના acts માટે liable નથી કે firm તેના acts માટે liable નથી; કોઈ public notice જરૂરી નથી. **Sec 35 (death):** deed માં બીજું ન લખ્યું હોય તો firm dissolve થાય (ફક્ત બે partners હોય તો હંમેશાં dissolve થાય); મૃત્યુ પછી થયેલા firm ના acts માટે estate liable નથી, અને લોકોને કે વેપારીઓને કોઈ notice આપવી જરૂરી નથી.

મૃત્યુ વાળો trap (SM Example): X ના જીવનકાળમાં goods નો order અપાયો પણ delivery તેના મૃત્યુ પછી થઈ — તેના જીવનકાળમાં કોઈ દેવું ઊભું થયું જ નહોતું, એટલે X ની estate liable નથી; creditor ને ફક્ત હયાત partners સામે અને તેમના હાથમાંની partnership assets સામે personal decree મળે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 4 પ્રશ્નો

- Retirement (Sec. 32): બધાની consent થી, express agreement થી, કે partnership at will માં લેખિત notice થી; જૂના acts માંથી છૂટકારા માટે third party અને reconstituted firm સાથે agreement જોઈએ; public notice સુધી પછીના acts માટે liable.
- Expulsion (Sec. 33): contract માં સત્તા, બહુમતીથી અમલ, good faith (firm નું હિત + notice + સાંભળવાની તક) જોઈએ; નહીં તો null and void.

- Insolvency (Sec. 34): adjudication ની તારીખે partner મટી જાય; estate અને firm એકબીજાના પછીના acts માટે liable નહીં; public notice જરૂરી નહીં. Death (Sec. 35): મૃત્યુ પછીના acts માટે estate liable નહીં; notice જરૂરી નહીં; બે partner વાળી firm dissolve થાય.

TQ 11.1 • PYQ 2019-Nov [3] (b) • Descriptive • 4M • Pg 467	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 11.2 • RTP 2019-Nov [12] • Descriptive • --- • Pg 468	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 11.3 • PYQ 2022-Nov [3] (a) • Descriptive • 6M • Pg 469	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 11.4 • PYQ 2024-Sep [1] (c) {C} • Descriptive • 4M • Pg 470	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 10 પ્રશ્નો

- નવો partner (Sec. 31): ફક્ત admission થી liable; જૂના દેવાં તેને ફક્ત novation થી બાંધે --- નવી firm AND creditors બંનેની consent.
- Goods નો order મૃત્યુ પહેલાં પણ delivery મૃત્યુ પછી: મરનારના જીવનકાળમાં કોઈ દેવું નહીં --- estate liable નહીં; ફક્ત હયાત partners સામે દાવો કરો.
- Public notice વગરનું retirement: retire થતો partner પછીના firm ના acts માટે liable, સિવાય કે એવા third parties સામે જેમણે તેને ક્યારેય partner તરીકે જાણ્યો જ ન હોય.

CSQ 11.1 • PYQ 2018-Nov [4] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 472	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 11.2 • RTP 2018-Nov [8] (i) • Case Scenario • --- • Pg 473	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 11.3 • RTP 2019-May [7] (ii) • Case Scenario • --- • Pg 473	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 11.4 • PYQ 2019-Jun [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 474	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 11.5 • PYQ 2021-Jan [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 475	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 11.6 • PYQ 2022-May [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 477	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 11.7 • RTP 2022-Nov [11] • Case Scenario • --- • Pg 478	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 11.9 • PYQ 2024-Sep [3] (a) (ii) • Case Scenario • 4M • Pg 479	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 11.10 • PYQ 2025-May [3] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 481	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 11.12 • PYQ 2025-Sep [5] (b) (ii) • Case Scenario • 4M • Pg 485	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 2 પ્રશ્નો

- એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios માં (retirement કે આખા interest નું transfer + public notice નહીં + પછીના વ્યવહારો), પહેલાં partner મટ્યાની તારીખ અને રીત નક્કી કરો.
- પછી દરેક third party ની જાણકારી ચકાસો અને Secs. 32(3), 45 તથા holding out ને દરેક claim દીઠ લાગુ કરો.

CSQ 11.8 • PYQ 2023-Jun [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 479

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

મધ્યમ

CSQ 11.11 • PYQ 2025-Sep [3] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 482

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

અધરું

વિષય 12: Rights of Outgoing Partner to Carry on Competing Business (Section 36)

P2-C4-U4.2-T12 • Topic 12: Rights of Outgoing Partner to Carry on Competing Business (Section 36)

પહેલાં વાંચો Sec. 36 પરનું heading 2.12 વાંચો: outgoing partner હરીફ business ચલાવી શકે અને તેની જાહેરાત કરી શકે, પણ ત્રણ statutory restrictions અને કોઈ પણ વાજબી restraint agreement ને આધીન.

નોંધ

Sec 36 નો નિયમ: outgoing partner firm સાથે હરીફાઈ કરતો business ચલાવી શકે અને તેની જાહેરાત કરી શકે, પણ વિરુદ્ધનો contract ન હોય તો તે (a) firm name વાપરી શકે નહીં, (b) પોતે firm નો business ચલાવે છે એવું રજૂ કરી શકે નહીં, કે (c) તે partner મટ્યો તે પહેલાં firm સાથે વ્યવહાર કરતા લોકોનો વેપાર માંગી શકે નહીં.

Restraint agreement: તે પોતાના partners સાથે એવું નક્કી કરી શકે કે partner મટ્યા પછી તે નક્કી કરેલા સમયમાં કે નક્કી કરેલા વિસ્તારમાં એવો જ business નહીં કરે — મૂકેલા restrictions વાજબી હોય તો Sec 27, Contract Act છતાં એ valid છે.

Application: retire થયેલો partner નજીકમાં એવી જ દુકાન ખોલે અને જાહેરાત કરે તે કાયદેસર છે; liability ફક્ત firm name વાપરવાથી, પોતે firm નો business ચલાવે છે એવું બતાવવાથી, કે જૂના customers પાસે વેપાર માંગવાથી ઊભી થાય — દરેક act અલગ ચકાસીને conclusion આપો.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- નિયમ તેના ત્રણ restrictions સાથે સમજાવો: outgoing partner હરીફાઈ કરી શકે અને જાહેરાત કરી શકે, પણ (વિરુદ્ધનો contract ન હોય તો) firm name વાપરી શકે નહીં, પોતે firm નો business ચલાવે છે એવું રજૂ કરી શકે નહીં, કે તે ગયો તે પહેલાં firm સાથે વ્યવહાર કરતા customers પાસે વેપાર માંગી શકે નહીં.
- Restraint agreements: partners એવું નક્કી કરી શકે કે outgoing partner નક્કી કરેલા સમયમાં કે વિસ્તારમાં એવો જ business નહીં કરે --- restrictions વાજબી હોય તો Sec. 27, Contract Act છતાં એ valid છે.

TQ 12.1 • PYQ 2025-May [1] (c) (i) {C} • Descriptive • 6M • Pg 486

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- એવા scenarios ની practice કરો જ્યાં retire થયેલો partner નજીકમાં એવી જ દુકાન ખોલે: Sec. 36 હેઠળ હરીફ business ખોલવો અને તેની જાહેરાત કરવી કાયદેસર છે.
- Liability ત્યારે જ ઊભી થાય જ્યારે તે firm name વાપરે, પોતે firm નો business ચલાવે છે એવું રજૂ કરે, કે જૂના customers પાસે વેપાર માંગે --- દરેક act અલગ ચકાસીને conclusion આપો.

CSQ 12.1 • PYQ 2020-Nov [4] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 487

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 13: Right of Outgoing Partner in Certain Cases to Share Subsequent Profits (Section 37)

P2-C4-U4.2-T13 • Topic 13: Right of Outgoing Partner in Certain Cases to Share Subsequent Profits (Section 37)

પહેલાં વાંચો Sec. 37 પરનું heading 2.13 વાંચો: partner મૃત્યુ પામે કે partner મટે અને continuing partners accounts નું final settlement કર્યા વગર firm ની property થી business ચલાવે એવા કિસ્સા, અને buy-out option વાળો proviso.

નોંધ

Sec 37 નો નિયમ: partner મૃત્યુ પામ્યો હોય કે બીજી રીતે partner મટ્યો હોય અને હયાત કે continuing partners accounts નું કોઈ final settlement કર્યા વગર firm ની PROPERTY થી business ચલાવે, ત્યાં વિરુદ્ધનો contract ન હોય તો outgoing partner કે તેની estate ને, તેની પોતાની કે તેના representatives ની પસંદગી પ્રમાણે, આ બેમાંથી એક મળે — (i) partner મટ્યા પછીના profits માંથી firm ની property માંના તેના share ના ઉપયોગને લીધે મળતો share, અથવા (ii) firm ની property માંના તેના share ની રકમ પર 6% p.a. interest.

Proviso (buy-out): contract હયાત કે continuing partners ને મરનાર કે outgoing partner નું interest ખરીદવાનો option આપતો હોય અને એ option બરાબર વપરાયો હોય, ત્યાં profits નો વધુ કોઈ share ચૂકવવાનો રહેતો નથી; પણ option વાપરવાનું કહીને તેની શરતો બધી મહત્વની બાબતોમાં ન પાળનાર partner Sec 37 હેઠળ હિસાબ આપવા liable છે.

SM ના દાખલા: A (3/8 share) bankrupt થાય છે, B અને C તેનો share ચૂકવ્યા વગર કે accounts પતાવ્યા વગર business ચાલુ રાખે છે — A ની estate ને bankruptcy થી final liquidation સુધીના profits નો 3/8 ભાગ મળે; અને જ્યાં C પોતાનો share વેચીને retire થયો અને A તથા B નક્કી થયેલી કિંમત ન ચૂકવી શક્યા, ત્યાં એ કિંમત partner મટ્યાની તારીખથી શુદ્ધ દેવું છે, જે interest સાથે વસૂલવાપાત્ર છે.

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 3 પ્રશ્નો

- મુખ્ય નિયમ લાગુ કરો: વિરુદ્ધનો contract ન હોય તો outgoing partner કે તેની estate આ બેમાંથી એક પસંદ કરી શકે — firm ની property માંના તેના share ના ઉપયોગને લીધે partner મટ્યા પછીના profits માંથી મળતો share, અથવા તેના share ની રકમ પર 6% p.a. interest --- પસંદગી તેની કે તેના representatives ની છે.

- Proviso: contract continuing partners ને outgoing partner નું interest ખરીદવાનો option આપે અને એ બરાબર વપરાય, તો profits નો વધુ share ચૂકવવાનો રહેતો નથી; પણ મહત્ત્વની બાબતોમાં શરતો ન પળાય તો Sec. 37 હેઠળ હિસાબ આપવાની liability ફરી જીવતી થાય છે.
- જવાબનું format: તેનો share નક્કી કરો (દા.ત. property ના 10%), business settlement વગર ચાલુ રહ્યો તે ખાતરી કરો, બંને વિકલ્પ લખો અને દાવો કરનારની પસંદગી સાથે conclusion આપો.

CSQ 13.1 • PYQ 2018-Nov [4] (b) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 488

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 13.2 • RTP 2020-May [19] • Case Scenario • --- • Pg 489

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 13.3 • PYQ 2024-Sep [3] (a) (iii) • Case Scenario • 4M • Pg 490

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 14: Revocation of Continuing Guarantee by Change in Firm (Section 38)

P2-C4-U4.2-T14 • Topic 14: Revocation of Continuing Guarantee by Change in Firm (Section 38)

પહેલાં વાંચો Sec. 38 પરનું heading 2.14 વાંચો: firm ને કે third party ને અપાયેલી continuing guarantee પર firm ના constitution માં થતા ફેરફારની અસર.

નોંધ

Sec 38 (SM): “a continuing guarantee given to a firm or to third party in respect of the transaction of a firm is, in the absence of an agreement to the contrary, revoked as to future transactions from the date of any change in the constitution of the firm.”

નોંધો: revocation આપોઆપ થાય છે અને ફક્ત આગળ માટે એટલે કે PROSPECTIVE — જૂના transactions તો covered રહે જ છે; partner નો દરેક admission, retirement, expulsion, insolvency કે મૃત્યુ એ firm ના 'change in the constitution' છે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Memorise Sec. 38: firm ને, કે firm ના transactions અંગે third party ને, અપાયેલી continuing guarantee, વિરુદ્ધનો agreement ન હોય તો, firm ના constitution માં કોઈ પણ ફેરફારની તારીખથી ભવિષ્યના એટલે કે FUTURE transactions પૂરતી revoke થઈ જાય છે.
- નોંધો: revocation આપોઆપ અને ફક્ત આગળ માટે --- જૂના transactions covered રહે છે; કોઈ પણ admission, retirement, મૃત્યુ વગેરે એ 'change in constitution' છે.

TQ 14.1 • PYQ 2019-Nov [3] (a) (i) • Descriptive • 2M • Pg 492

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

એકમ 4.3: Registration and Dissolution of Firm

Registration and Dissolution of Firm

P2-C4-U4.3 • મહત્ત્વ B • પ્રકરણમાં Rank 3 • શ્રેણી C • પ્રકરણના 20.2% પ્રશ્નો • 21 પ્રશ્નો

વિષય 1: Registration of Firms

P2-C4-U4.3-T01 • Topic 1: Registration of Firms

પહેલાં વાંચો Heading 3.1 વાંચો: registration ની application (Sec. 58) --- statement માં શું આવે, signing અને verification, firm name માં ન વપરાય એવા શબ્દો; Registrar દ્વારા registration (Sec. 59) અને penalty ભરીને મોડું registration (Sec. 59A-1).

નોંધ

Sec 58 ની procedure: registration ગમે ત્યારે કરાવી શકાય — જે વિસ્તારમાં business નું કોઈ સ્થળ હોય કે રાખવાનું હોય તે વિસ્તારના Registrar ને, નક્કી કરેલા form માં અને નક્કી કરેલી fee સાથે statement ટપાલથી મોકલીને કે રૂબરૂ આપીને, જેમાં (a) firm નું નામ, (b) business નું સ્થળ કે મુખ્ય સ્થળ, (c) business ના બીજા સ્થળોનાં નામ, (d) દરેક partner ક્યારે જોડાયો તેની તારીખ, (e) partners નાં પૂરાં નામ અને કાયમી સરનામાં, અને (f) firm ની duration જણાવવાનાં હોય — તેના પર બધા partners કે તેમના ખાસ અધિકૃત agents ની સહી હોય, અને દરેક સહી કરનાર નક્કી કરેલી રીતે તેની verification કરે.

નામ પરની restriction: firm name માં 'Crown', 'Emperor', 'Empress', 'Empire', 'Imperial', 'King', 'Queen', 'Royal' કે Government ની મંજૂરી, સંમતિ કે આશ્રય દર્શાવતા શબ્દો ન હોવા જોઈએ — સિવાય કે State Government લેખિત order થી consent આપે.

Sec 59: Sec 58 નું પાલન થયું છે એવી ખાતરી થાય ત્યારે Registrar એ statement ની entry Register of Firms માં નોંધે છે, statement file કરે છે અને certificate of registration આપે છે; પણ fee અને બધી વિગતો સાથેની પૂરી application સોંપાય કે તરત જ registration પૂરું થયું ગણાય — entry નોંધવી એ તો Registrar ની રોજિંદી ફરજ છે; suit દાખલ થયા પછી પણ registration થઈ શકે, પણ એ suit પાછો ખેંચીને registration પછી નવો suit દાખલ કરવો પડે.

Sec 59A-1 (મોડું registration): Sec 58(1A) હેઠળના સમયમાં statement ન સોંપાય તો, વિલંબના દર વર્ષ કે તેના ભાગ દીઠ ₹100 penalty ભરીને firm નું registration કરાવી શકાય.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Explain the Sec. 58 procedure: business ના સ્થળના વિસ્તારના Registrar ને નક્કી કરેલા form માં અને નક્કી કરેલી fee સાથે statement, જેમાં firm name, મુખ્ય અને બીજાં business સ્થળો, દરેક partner જોડાયાની તારીખ, partners નાં પૂરાં નામ અને કાયમી સરનામાં, અને firm ની duration હોય; તેના પર બધા partners કે તેમના ખાસ અધિકૃત agents ની સહી અને બરાબર verification હોય.

- Sec. 59: ખાતરી થતાં Registrar Register of Firms માં entry નોંધે છે અને statement file કરે છે; પણ fee સાથેની પૂરી application સોંપાય કે તરત registration પૂરું થયું ગણાય --- entry નોંધવી એ રોજિંદી ફરજ છે. મોડું registration: વિલંબના દર વર્ષ દીઠ Rs. 100 penalty (Sec. 59A-1).
- નામ પરની restriction યાદ રાખો: 'Crown', 'Emperor', 'Empress', 'Empire', 'Imperial', 'King', 'Queen', 'Royal' કે government ની મંજૂરી સૂચવતા શબ્દો નહીં, સિવાય કે State Government ની લેખિત consent હોય.

TQ 1.1 • PYQ 2023-Jun [3] (a) • Descriptive • 6M • Pg 494

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

વિષય 2: Consequences of Non-Registration (Section 69)

P2-C4-U4.3-T02 • Topic 2: Consequences of Non-Registration (Section 69)

પહેલાં વાંચો Sec. 69 પરનું heading 3.2 વાંચો: non-registration ની disabilities, જે rights પર અસર થતી નથી તે, અને constitution માં ફેરફાર પછી registered firm ના suits પરનું Example 1 (Sec. 69(2) ની બે શરતો).

નોંધ

સ્થિતિ: English law થી અલગ, India માં registration ફરજિયાત નથી અને non-registration માટે કોઈ penalty પણ નથી (not compulsory in India and no penalty), પણ Sec 69 ની disabilities registration તરફ 'persuasive pressure' ઊભું કરે છે.

Disabilities: (i) firm registered ન હોય AND દાવો કરનારા લોકોનાં નામ Register of Firms માં partners તરીકે બતાવેલાં ન હોય ત્યાં સુધી, firm દ્વારા કે firm વતી third party સામે breach of contract નો કોઈ suit નહીં; (ii) third party દાવો કરે ત્યારે ₹100 થી વધુનો set-off (કે contractual right અમલમાં મૂકવાની બીજી કોઈ proceeding) માંગી શકાય નહીં; (iii) unregistered firm નો નારાજ partner firm સામે કે કોઈ co-partner સામે દાવો કરી શકે નહીં; (iv) છતાં third party unregistered firm સામે દાવો કરી શકે છે.

જે rights પર અસર નથી: (1) third parties નો firm કે કોઈ partner સામે દાવો કરવાનો હક; (2) partners નો dissolution માટે, dissolve થયેલી firm ના accounts માટે, કે dissolve થયેલી firm ની property realise કરવા માટે દાવો કરવાનો હક; (3) insolvent partner ની property realise કરવાની અને દાવો કરવાની Official Assignee કે Court ના Receiver ની સત્તા; (4) ₹100 થી વધુ ન હોય એવા suits કે set-off; (5) મરણ પામેલા partner ના legal representatives કે વારસદારો દ્વારા accounts કે firm ની property realise કરવા માટેના suits.

Sec 69(2) નો બે શરતનો test (SM Example 1): suit ત્યારે જ ચાલે જ્યારે (i) તે REGISTERED firm દ્વારા કે તેના વતી દાખલ થયો હોય અને (ii) દાવો કરનારા લોકો Register of Firms માં partners તરીકે બતાવેલા હોય — એટલે A ના મૃત્યુ પછી B અને C નવું registration કરાવ્યા વગર firm name થી દાવો કરી શકે; પણ register માં નોંધાયા વગરનો નવો partner D જોડાયો હોય તો suit નિષ્ફળ જાય: 'persons suing' એટલે એવા લોકો જેમનાં નામ register માં છે અને જેઓ suit ની તારીખે બધા partners છે.

Application: દરેક claim ને વર્ગીકૃત કરો — કોણ દાવો કરે છે (firm/partner/third party) અને શેના માટે (contract નો claim, set-off, dissolution કે accounts, ₹100 સુધીનો claim) — પછી તેને બંધબેસતી disability કે

exception લાગુ કરો; unregistered firm નો વેચેલા goods ની કિંમત માટેનો suit ચાલે નહીં, જોકે buyer તો firm સામે દાવો કરી જ શકે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Registration મરજિયાત છે અને કોઈ penalty નથી, પણ Sec. 69 ની disabilities 'persuasive pressure' ઊભું કરે છે: firm કે partners third parties સામે contract પર દાવો કરી શકે નહીં; Rs. 100 થી વધુનો set-off કે બીજી proceeding નહીં; નારાજ partner firm કે co-partners સામે દાવો કરી શકે નહીં.
- Exceptions યાદ કરો: third parties firm કે partners સામે દાવો કરી શકે છે; partners dissolution, accounts કે dissolve થયેલી firm ની property realise કરવા દાવો કરી શકે; Official Assignee કે Receiver ની સત્તાઓ; Rs. 100 સુધીના suits કે set-off.

TQ 2.1 • PYQ 2024-Jun [1] (c) {C} • Descriptive • 6M • Pg 495

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 69(2) નો બે શરતનો test લાગુ કરો --- suit REGISTERED firm નો હોય અને દાવો કરનારા Register of Firms માં બતાવેલા હોય: મૃત્યુ કે retirement પછી બાકીના registered partners નવું registration કરાવ્યા વગર દાવો કરી શકે; register માં નોંધાયા વગરનો નવો partner જોડાય તો suit નિષ્ફળ જાય.
- Unregistered firm contract પર દાવો કરે (દા.ત. વેચેલા goods ની કિંમત માટે): એ suit ચાલે નહીં, જોકે સામેનો પક્ષ તો firm સામે દાવો કરી જ શકે.

CSQ 2.1 • RTP 2019-May [7] (i) • Case Scenario • ---- • Pg 496

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

CSQ 2.2 • RTP 2022-May [13] • Case Scenario • ---- • Pg 497

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- એકથી વધુ ભાગવાળા maintainability ના પ્રશ્નોમાં પહેલાં દરેક claim ને વર્ગીકૃત કરો: કોણ દાવો કરે છે (firm / partner / third party) અને શેના માટે (contract નો claim, set-off, dissolution કે accounts, Rs. 100 સુધીનો claim).
- પછી દરેક claim ને અલગથી બંધબેસતી Sec. 69 ની disability કે exception લાગુ કરો --- દા.ત. firm નો પોતાનો suit નિષ્ફળ જાય ત્યાં પણ third party નો unregistered firm સામેનો suit ટકે છે.

CSQ 2.3 • PYQ 2025-Sep [1] (c) {C} • Case Scenario • 6M • Pg 498

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)

મધ્યમ

વિષય 3: Dissolution of Firm (Sections 39 -- 47)

P2-C4-U4.3-T03 • Topic 3: Dissolution of Firm (Sections 39 -- 47)

પહેલાં વાંચો Heading 3.3 વાંચો: Sec. 39 નો અર્થ, dissolution of firm સામે dissolution of partnership નું table, અને

modes --- agreement (Sec. 40), compulsory (Sec. 41), contingencies (Sec. 42), notice (Sec. 43), Court દ્વારા (Sec. 44).

નોંધ

Sec 39: “the dissolution of partnership between all partners of a firm is called the ‘dissolution of the firm’” — જ્યાં ફક્ત કોઈ એક partner બહાર જાય (retirement, મૃત્યુ, insolvency, insanity) અને બાકીના ચાલુ રાખે, ત્યાં ફક્ત dissolution of PARTNERSHIP (reconstitution) છે, firm નું નહીં.

Dissolution of firm	Dissolution of partnership
Partnership માં business બંધ થાય	Business ચાલુ રહે; ફક્ત firm નું reconstitution
Winding up — assets ની realisation, liabilities નું settlement	ફક્ત assets અને liabilities નું revaluation
Court order કરી શકે	Court ક્યારેય order કરતી નથી
તેમાં dissolution of partnership આવે જ	તેમાં firm નું dissolution હોય પણ ખરું, ન પણ હોય
Firm ના books આખરી બંધ થાય	Books આખરી બંધ થતા નથી

Court વગરના modes: Sec 40 (agreement): બધા partners ની consent થી કે તેમની વચ્ચે પહેલેથી થયેલા contract મુજબ; **Sec 41 (compulsory):** એવો બનાવ બને જેથી firm નો business (કે તેને partnership માં ચલાવવો) unlawful થઈ જાય — પણ જ્યાં જુદાં જુદાં અનેક adventures કે undertakings ચાલતાં હોય ત્યાં એકની illegality થી બાકીનાં કાયદેસર માટે firm dissolve થતી નથી; તેમજ જ્યાં બધા, કે એક સિવાયના બધા, partners insolvent જાહેર થાય; **Sec 42 (contingencies, contract ને આધીન):** fixed term પૂરી થાય, adventure કે undertaking પૂરું થાય, partner નું મૃત્યુ, partner insolvent જાહેર થાય; **Sec 43 (notice):** partnership at will માં, કોઈ પણ partner બાકીના બધાને લેખિત notice આપીને — dissolution notice માં લખેલી તારીખથી, કે તારીખ ન હોય તો notice પહોંચ્યાની તારીખથી.

Sec 44 — court ના સાત grounds (partner ના suit પર): (a) unsound mind (suit બીજા partners કરે કે પાગલ partner નો next friend કરે; typhoid જેવી થોડાં અઠવાડિયાંની કામચલાઉ માંદગી એ ground નથી); (b) દાવો કરનાર સિવાયના partner ની permanent incapacity; (c) એવો misconduct જે business ને નુકસાન કરે તેવો હોય (તે business સાથે સંબંધિત હોવો જરૂરી નથી — business નું સ્વરૂપ જોવાનું); (d) management કે conduct અંગેના agreements નો wilful કે વારંવારનો breach — ઉચાપત, ખોટા accounts રાખવા, છૂટ કરતાં વધારે રોકડ રાખવી, accounts બતાવવાની ના પાડવી; (e) પોતાનું આખું interest third party ને transfer કરવું, કે land revenue ની બાકી માટે share charge થવો કે વેચાવો; (f) ખોટ વગર business ચલાવી શકાય તેમ ન હોય (fixed term પૂરી થાય તે પહેલાં પણ મળે); (g) just and equitable — management માં deadlock, partners વચ્ચે બોલવાનો પણ વ્યવહાર ન હોય, substratum જતું રહે, partner stock exchange પર સટ્ટો કરે.

ચકાસણી: grounds (b)-(e) દાવો કરનાર partner સિવાયના partner અંગેના હોવા જોઈએ (insanity સિવાય — ત્યાં પાગલ partner નો next friend પણ દાવો કરી શકે); ભેગા facts હોય ત્યાં conclusion આપતાં પહેલાં દરેક fact ને તેની ચોક્કસ Sec 44 clause સાથે જોડો.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 44 ની સાત grounds: unsoundness of mind; permanent incapacity; business ને અસર કરતો misconduct; wilful કે વારંવારનો breach; આખા interest નું transfer; business ખોટે જ ચાલે તેમ હોય; just and equitable (deadlock, બોલવાનો વ્યવહાર નહીં, substratum જતું રહેવું, stock exchange પર સટ્ટો).
- Sec. 39: બધા partners વચ્ચેનું dissolution of partnership = dissolution of firm.

TQ 3.5 • PYQ 2026-Jan [5] (b) (ii) • Descriptive • 3M • Pg 503

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

TQ 3.3 • PYQ 2024-Sep [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 501

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 5 પ્રશ્નો

- Firm સામે partnership નું dissolution: winding up અને books નું આખરી બંધ થવું, સામે ફક્ત reconstitution જ્યાં business ચાલુ રહે; ફક્ત dissolution of firm જ court order કરી શકે.
- Court વગરના modes: બધાની consent કે contract (Sec. 40); business unlawful થાય કે બધા, કે એક સિવાયના બધા, partners insolvent થાય ત્યારે compulsory (Sec. 41); contingencies --- term પૂરી થવી, venture પૂરું થવું, મૃત્યુ, insolvency, contract ને આધીન (Sec. 42); partnership at will માં લેખિત notice, જે notice માં લખેલી કે પહોંચ્યાની તારીખથી અસરકારક (Sec. 43).

TQ 3.1 • MTP 2021-Mar [6] (b) • Descriptive • 5M • Pg 499

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 3.2 • PYQ 2024-Jun [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 500

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 3.4 • RTP 2024-Sep [16] • Descriptive • ---- • Pg 502

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

CSQ 3.4 • PYQ 2025-Jan [5] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 508

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

CSQ 3.6 • PYQ 2026-May [1] (c) {C} • Case Scenario • 6M • Pg 509

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 4 પ્રશ્નો

- Sec. 41 નો scenario: firm નો વેપાર કાયદાથી પ્રતિબંધિત થાય તો dissolution ફરજિયાત; પણ firm ને અનેક undertakings હોય ત્યાં એકની illegality થી બાકીનાં કાયદેસર માટે firm dissolve થતી નથી.
- Fixed-term વાળી firm સતત ખોટમાં ચાલતી હોય: partners term પૂરી થાય તે પહેલાં Sec. 44(f) હેઠળ દાવો કરી શકે.

CSQ 3.1 • RTP 2021-Nov [15] • Case Scenario • --- • Pg 505	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.2 • RTP 2022-Nov [12] • Case Scenario • --- • Pg 506	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.3 • PYQ 2024-Jun [3] (a) (I) • Case Scenario • 4M • Pg 507	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.7 • PYQ 2026-May [3] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 510	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- ભેગા facts હોય ત્યાં (insanity + misconduct + ખોટા accounts), conclusion આપતાં પહેલાં દરેક fact ને તેની ચોક્કસ Sec. 44 clause સાથે જોડો.
- ચકાસો કે દરેક ground દાવો કરનાર સિવાયના partner અંગેનો છે (insanity સિવાય), અને કામચલાઉ માંદગીને dissolution ના ground તરીકે નકારો.

CSQ 3.5 • RTP 2026-Jan [16] • Case Scenario • --- • Pg 508	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	અધરું
--	---------------------------------	-------

વિષય 4: Consequences of Dissolution (Sections 45 -- 55)

P2-C4-U4.3-T04 • Topic 4: Consequences of Dissolution (Sections 45 -- 55)

પહેલાં વાંચો Heading 3.4 વાંચો: public notice સુધી ચાલુ રહેતી liability (Sec. 45), business wind up કરાવવાનો હક (Sec. 46), winding up માટે ચાલુ રહેતી authority (Sec. 47), accounts ના settlement ની રીત (Sec. 48) અને firm debts સામે separate debts ની ચુકવણી (Sec. 49).

નોંધ

Sec 45 (ચાલુ રહેતી liability): dissolution છતાં, dissolution પહેલાં કરાયું હોત તો firm નું act ગણાત એવા કોઈ પણ act માટે partners PUBLIC NOTICE (કોઈ પણ partner આપે) અપાય ત્યાં સુધી third parties સામે partner તરીકે liable રહે છે — બે હેતુ: dissolution ની જાણ ન હોય એવા third parties ને રક્ષણ આપવું AND dissolve થયેલી firm ના partners ને ચાલુ liability થી બચાવવા; SM Example: dissolution deed પછી પણ public notice પહેલાં X firm name થી ઉધાર લે — જાણ ન હોય એવા lender R સામે Y પણ liable.

Sec 45 ના exceptions: notice ન અપાઈ હોય તોપણ પછીના acts ની liability (a) મરણ પામેલા partner ની estate ને, (b) insolvent partner ને, કે (c) firm સાથે વ્યવહાર કરનારને partner તરીકે ખબર ન હોય એવા dormant partner ને લાગતી નથી.

Sec 46: dissolution પર દરેક partner (કે તેનો representative) બાકીના બધા સામે એવો હકદાર છે કે firm ની property firm ના debts અને liabilities ચૂકવવામાં વપરાય અને વધેલી રકમ partners વચ્ચે તેમના હક મુજબ વહેંચાય; **Sec 47:** firm ને બાંધવાની દરેક partner ની authority અને mutual rights તથા obligations dissolution પછી પણ ત્યાં સુધી ચાલુ રહે છે જ્યાં સુધી કામકાજ wind up કરવા અને શરૂ થયેલા પણ અધૂરા transactions પૂરા કરવા જરૂરી હોય — proviso: insolvent જાહેર થયેલા partner ના acts થી firm ક્યારેય બંધાતી નથી (જોકે પોતાને

એ insolvent ના partner તરીકે રજૂ કરનાર liable રહે છે).

Sec 48 (settlement of accounts, agreement ને આધીન): capital ની ખાધ સહિતની LOSSES પહેલાં profits માંથી, પછી capital માંથી, અને છેલ્લે partners પોતે પોતાના profit-sharing ratio માં ચૂકવે; ASSETS (capital ની ખાધ પૂરવા અપાયેલી રકમ સહિત) આ ક્રમે વપરાય — (a) third parties ને firm ના debts ચૂકવવા, (b) દરેક partner ને તેના advances (capital થી અલગ) પેટે બાકી હોય તે પ્રમાણસર ચૂકવવું, (c) દરેક partner ને capital પેટે બાકી હોય તે પ્રમાણસર ચૂકવવું, (d) વધેલું profit-sharing ratio માં વહેંચવું; SM Example: X ની capital ₹6,60,000, Y ની ₹40,000, assets ₹2,00,000 — ₹5,00,000 ની ખાધ Y અને X ની estate સરખે ભાગે ભોગવે (બંને સરખા profit-sharers), સિવાય કે deed કહે કે વધારાની assets capital ratio માં જાય.

Sec 49 (firm debts સામે separate debts): firm ની property પહેલાં firm ના debts માં વપરાય, પછી દરેક partner ને વધેલો share તેના separate debts માં વપરાય કે તેને ચૂકવાય; partner ની separate property પહેલાં તેના separate debts માં વપરાય, વધેલું firm ના debts માં.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 2 પ્રશ્નો

- Memorise the Sec. 48 order: capital ની ખાધ સહિતની losses પહેલાં profits માંથી, પછી capital માંથી, છેલ્લે partners profit-sharing ratio માં ચૂકવે; assets આ ક્રમે — (a) third-party debts, (b) partners ના advances માટે પ્રમાણસર, (c) capital માટે પ્રમાણસર, (d) વધેલું profit-sharing ratio માં.
- Sec. 49: firm ની property પહેલાં firm ના debts માં, વધેલું partners ના separate debts માં; separate property પહેલાં separate debts માં, વધેલું firm ના debts માં.

TQ 4.1 • PYQ 2023-Dec [6] (b) • Descriptive • 4M • Pg 511

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ

TQ 4.2 • MTP 2025-May S2 [1] (c) (i) • Descriptive • 4M • Pg 512

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Explain Sec. 46 (દરેક partner ને એવો હક કે firm ની property debts માં વપરાય અને વધેલું વહેંચાય) અને Sec. 47 (dissolution પછી પણ wind up કરવા અને અધૂરા transactions પૂરા કરવા જરૂરી હોય ત્યાં સુધી partners ની authority ચાલુ રહે --- પણ insolvent partner ના acts માટે નહીં).
- Explain Sec. 45 ના બે હેતુ: dissolution ની જાણ ન હોય એવા third parties ને રક્ષણ આપવું અને partners ને ચાલુ liability થી બચાવવા.

TQ 4.3 • MTP 2025-Aug S2 [5] (b) • Descriptive • 7M • Pg 513

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 1 પ્રશ્ન

- Practise Sec. 45 ના scenarios: dissolution પછી પણ public notice પહેલાં partner firm name થી ઉધાર લે કે ખરીદી કરે --- જાણ ન હોય એવા third party સામે બધા partners liable રહે છે.

- Exceptions લાગુ કરો: મરણ પામેલા partner ની estate, insolvent partner, કે firm સાથે વ્યવહાર કરનારને ખબર ન હોય એવા dormant partner ને liability નથી.

CSQ 4.1 • RTP 2024-Jun [15] • Case Scenario • --- • Pg 514

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

પ્રકરણ 5

The Limited Liability Partnership Act, 2008

4 વિષય • 29 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: B

ICAI કૌશલ્ય પ્રોફાઇલ Level I 5-20% • Level II 80-95% — આ પ્રકરણ છે **theory-પ્રધાન**

Level I — સ્મરણ અને સમજ

92.1%

114 માંથી 105 marks

Level II — ઉપયોગન અને વિશ્લેષણ

7.9%

114 માંથી 9 marks

વિષય 1: Limited Liability Partnership -- અર્થ અને ખ્યાલ

P2-C5-U5-T01 • Topic 1: Limited Liability Partnership -- Meaning and Concept

પહેલાં વાંચો Chapter નું introduction અને heading 1 વાંચો: LLP એક hybrid તરીકે, Sec. 2(1) ની definitions --- designated partner (j), LLP agreement (o), small LLP (ta) --- અને Secs. 4 (Partnership Act લાગુ નથી), 5 (કોણ partner બની શકે), 6 (ઓછામાં ઓછા partners), 7 (designated partners).

નોંધ

Concept (hybrid): LLP [Sec 2(1)(n): “a partnership formed and registered under this Act”] એ alternative corporate business vehicle છે — company જેવી LIMITED LIABILITY નો ફાયદો ઓછા compliance ખર્ચે, અને mutual agreement થી partnership ની જેમ internal structure ગોઠવવાની FLEXIBILITY; LLP પોતે તેની આખી assets સુધી liable છે, partners ની liability limited છે; તેમાં corporate અને partnership-firm બંનેના structure ના તત્વો છે, એટલે તેને 'hybrid between a company and a partnership' કહે છે; **Sec 4:** Indian Partnership Act, 1932 LLP ને લાગુ પડતો નથી; 81 sections અને 4 schedules નો Act (First — agreement ન હોય ત્યારે mutual rights/duties; Second/Third/Fourth — firm/private company/unlisted public company નું LLP માં conversion), MCA અને ROC તેનો વહીવટ કરે છે, LLP (Amendment) Act, 2021 થી સુધારાયો છે.

Key definitions: Designated partner [Sec 2(1)(j)]: “any partner designated as such pursuant to section 7”; LLP agreement [Sec 2(1)(o)]: LLP ના partners વચ્ચેનો અથવા LLP અને તેના partners વચ્ચેનો કોઈ પણ WRITTEN agreement, જે mutual rights અને duties નક્કી કરે; Small LLP [Sec 2(1)(ta)]: contribution ₹25 lakh થી વધારે નહીં (₹5 crore સુધી prescribe થઈ શકે) AND આગલા financial year ના Statement of Accounts and Solvency મુજબ turnover ₹40 lakh થી વધારે નહીં (₹50 crore સુધી prescribe થઈ શકે), અથવા એવી બીજી prescribed requirements.

Sec 5 (કોણ partner બની શકે): કોઈ પણ individual કે body corporate; પણ individual INCAPABLE ગણાય જો (a) સક્ષમ court એ તેને unsound mind નો ઠરાવ્યો હોય અને એ finding ચાલુ હોય, (b) તે undischarged insolvent હોય, અથવા (c) તેને insolvent ઠરાવવાની તેની application pending હોય.

Sec 6 (ઓછામાં ઓછા partners): દરેક LLP માં ઓછામાં ઓછા બે partners હોવા જોઈએ; સંખ્યા બે થી નીચે જાય અને છ મહિના કરતાં વધારે સમય સુધી business ચાલુ રહે, તો આ વાત જાણતો એકમાત્ર partner એ છ મહિના પછીના સમયગાળાની LLP ની obligations માટે PERSONALLY liable છે.

Sec 7 (designated partners — mandatory): ઓછામાં ઓછા બે designated partners, જે INDIVIDUALS હોય અને તેમાંથી ઓછામાં ઓછો એક India માં RESIDENT હોય (financial year દરમિયાન 120 દિવસ થી ઓછો નહીં એટલો રહેવાસ); બધા partners bodies corporate હોય (કે બંનેનું મિશ્રણ હોય) ત્યાં એવા bodies corporate ના partners કે nominees એવા ઓછામાં ઓછા બે individuals designated partners તરીકે કામ કરે — resident/non-resident મિશ્રણમાં ચકાસો કે એક designated partner 120-day test પૂરો કરે છે; અને ધ્યાન રાખો કે business એ LAWFUL business હોવો જોઈએ અને WITH A VIEW TO PROFIT ચાલતો હોવો જોઈએ, એટલે charitable કે બિન-આર્થિક હેતુ માટે LLP ન બની શકે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 4 પ્રશ્નો

- Sec. 5: કોઈ પણ individual કે body corporate partner બની શકે, સિવાય કે unsound mind નો individual (court એ એમ ઠરાવ્યો હોય), undischarged insolvent, કે જેની insolvency application pending હોય તે.
- Sec. 6: ઓછામાં ઓછા બે partners; બે થી નીચે છ મહિના કરતાં વધારે ચાલે તો જાણકારી ધરાવતો એકમાત્ર partner એ સમયગાળાની obligations માટે personally liable.
- Small LLP [Sec. 2(1)(ta)]: contribution ≤ Rs. 25 lakh AND આગલા વર્ષનું turnover ≤ Rs. 40 lakh (Rs. 5 crore / Rs. 50 crore સુધી prescribe થઈ શકે).

TQ 1.1 • RTP 2019-May [9] • Descriptive • --- • Pg 518	LEVEL I સ્મરણ (Remembering)	સરળ
TQ 1.2 • MTP 2024-Jun [2] (c) (i) • Descriptive • 3M • Pg 521	LEVEL I સ્મરણ (Remembering)	સરળ
TQ 1.4 • MTP 2024-Dec [2] (c) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 522	LEVEL I સ્મરણ (Remembering)	સરળ
TQ 1.8 • PYQ 2026-Jan [2] (c) (iii) • Descriptive • 2M • Pg 525	LEVEL I સ્મરણ (Remembering)	સરળ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 5 પ્રશ્નો

- Hybrid સમજાવો: company જેવી limited liability (LLP તેની આખી assets સુધી liable, partners ફક્ત agreed contribution સુધી) સાથે partnership ની flexibility (agreement આધારિત internal structure); Partnership Act, 1932 લાગુ નથી (Sec. 4).
- Designated partners [Secs. 2(1)(j), 7]: mandatory --- ઓછામાં ઓછા બે individuals, ઓછામાં ઓછો એક India માં resident (financial year માં 120 દિવસનો રહેવાસ); બધા partners bodies corporate હોય તો બે individual nominees કામ કરે.

TQ 1.5 • PYQ 2025-May [2] (c) (i) • Descriptive • 3M • Pg 523	LEVEL I સમજ (Understanding)	સરળ
---	--------------------------------	-----

TQ 1.9 • PYQ 2026-May [2] (c) (ii) • Descriptive • 3M • Pg 526	LEVEL I સમજ (Understanding)	સરળ
TQ 1.3 • MTP 2024-Jul [2] (c) • Descriptive • 6M • Pg 522	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 1.6 • MTP 2025-Aug S2 [2] (c) • Descriptive • 6M • Pg 523	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 1.7 • MTP 2025-Aug S2 [4] (c) • Descriptive • 6M • Pg 525	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 2 પ્રશ્નો

- 'Charitable LLP' pattern: LLP માટે lawful business અને PROFIT નો હેતુ જરૂરી --- મફત શાળા કે non-profit હેતુ માટે formation ની ના પાડો.
- Resident/non-resident મિશ્રણમાં, validity નું conclusion આપતાં પહેલાં ચકાસો કે બે individual designated partners છે અને તેમાંનો એક 120-day residence test પૂરો કરે છે.

CSQ 1.1 • PYQ 2025-May [2] (c) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 527	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 1.2 • PYQ 2025-Sep [2] (c) • Case Scenario • 6M • Pg 528	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિષય 2: LLP ની Characteristics

P2-C5-U5-T02 • Topic 2: Characteristics of LLP

પહેલાં વાંચો Heading 2 'Characteristics of LLP' વાંચો: સોળ characteristics (body corporate, perpetual succession, separate legal entity, mutual agency, LLP agreement, artificial legal person, common seal, limited liability, management, partner limits, ફક્ત નફા માટેનો business, investigation, compromise/arrangement, conversion, e-filing, foreign LLPs) અને LLP સ્વરૂપના ફાયદા.

નોંધ

સોળ characteristics: (1) body corporate [Secs 2(1)(d), 3]; (2) perpetual succession — partners નું મૃત્યુ, insanity, retirement કે insolvency તેના અસ્તિત્વ પર અસર કરતું નથી; (3) separate legal entity — તેની આખી assets સુધી liable, partners ની liability agreed contribution (tangible કે intangible) પૂરતી, LLP ના creditors ફક્ત LLP ના જ creditors છે; (4) mutual agency; (5) LLP agreement mutual rights/duties નક્કી કરે (તે ન હોય ત્યાં LLP Act ની provisions લાગુ પડે); (6) artificial legal person; (7) common seal (optional); (8) limited liability; (9) management — બધા partners manage કરી શકે, પણ legal compliances માટે ફક્ત DESIGNATED partners જવાબદાર; (10) ઓછામાં ઓછા 2 partners, વધુમાં વધુની કોઈ મર્યાદા નહીં; (11) ફક્ત નફા માટે business — charitable LLP નહીં; (12) investigation — Central Government તેના affairs ની તપાસ કરાવી શકે; (13) Act મુજબ compromise/arrangement, જેમાં merger અને amalgamation આવે; (14) firm, private company કે unlisted public company નું LLP માં conversion; (15) www.mca.gov.in પર partner/designated partner ની digital signature સાથે documents નું e-filing; (16) foreign LLPs [Sec 2(1)

(m)] — India બહાર formed/incorporated/registered અને India માં business ની જગ્યા ધરાવતી; foreign LLP ભારતીય LLP માં partner બની શકે.

Mutual agency LLP ની રીતે: દરેક partner LLP ના business માટે ફક્ત LLP નો જ agent છે, બીજા partners નો નહીં — બીજા partners ના સ્વતંત્ર કે unauthorised acts માટે કોઈ partner liable નથી, એટલે બીજા partner ના ખોટા business નિર્ણય કે misconduct થી ઊભી થતી joint liability થી દરેક partner સુરક્ષિત રહે છે.

Artificial legal person: કાયદાકીય પ્રક્રિયાથી ઊભી થાય છે અને individual ના બધા rights ધરાવે છે — natural person કરી શકે તે બધું કરી શકે, ફક્ત જેલમાં ન જઈ શકે, સોગંદ ન લઈ શકે, લગ્ન/છૂટાછેડા ન કરી શકે, કે CA કે medicine જેવો learned profession ન કરી શકે; અદૃશ્ય, અસ્પૃશ્ય, અમર (ફક્ત કાયદાથી જ dissolve થાય) પણ કાલ્પનિક નહીં, કારણ કે તે ખરેખર અસ્તિત્વ ધરાવે છે.

Common seal [Sec 14(c)]: mandatory નથી — LLP નક્કી કરે તો રાખી શકે; રાખે તો તે જવાબદાર અધિકારીની custody માં રહે અને ઓછામાં ઓછા 2 designated partners ની હાજરીમાં લગાડાય.

ફાયદા: agreement ના આધારે ગોઠવાય અને ચાલે; વિગતવાર legal/procedural requirements વગરની flexibility; બનાવવી સહેલી; બધા partners ને limited liability; flexible capital structure; dissolve કરવી સહેલી — professionals, નાના ઉદ્યોગો અને venture-capital investment માટે યોગ્ય vehicle.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Characteristics anchors સાથે યાદ રાખો: body corporate, separate legal entity, perpetual succession [Secs. 2(1)(d), 3]; liability agreed contribution પૂરતી; ઓછામાં ઓછા 2 partners, વધુમાં વધુની મર્યાદા નહીં; compliances માટે ફક્ત designated partners જવાબદાર; ફક્ત નફા માટે business; firm/private company/unlisted public company નું conversion; www.mca.gov.in પર e-filing.
- LLP એ company અને partnership વચ્ચેનું hybrid છે --- corporate structure વત્તલ partnership-firm ની flexibility.

TQ 2.2 • PYQ 2024-Jun [2] (c) • Descriptive • 6M • Pg 530

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 3 પ્રશ્નો

- Mutual agency LLP ની રીતે: દરેક partner ફક્ત LLP નો agent છે, બીજા partners નો નહીં --- partner ના authorised acts થી LLP bound થાય, પણ તેની પાસે authority ન હોય અને third party એ જાણતી હોય ત્યાં નહીં; partners એકબીજાના unauthorised acts થી સુરક્ષિત રહે છે.
- Artificial legal person: કાયદાકીય પ્રક્રિયાથી બને અને individual ના rights ધરાવે --- contract કરી શકે અને property રાખી શકે, પણ જેલ, સોગંદ, લગ્ન કે learned profession ન કરી શકે; અદૃશ્ય, અસ્પૃશ્ય, અમર પણ કાલ્પનિક નહીં.
- Common seal [Sec. 14(c)]: optional; રાખે તો જવાબદાર અધિકારી પાસે રહે અને ઓછામાં ઓછા 2 designated partners સામે લગાડાય.
- ફાયદા: બનાવવી અને dissolve કરવી સહેલી, બધાને limited liability, flexible capital structure, agreement આધારિત governance.

TQ 2.4 • RTP 2026-May [18] • Descriptive • --- • Pg 532	LEVEL I સમજ (Understanding)	સરળ
TQ 2.1 • PYQ 2019-Nov [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 529	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 2.3 • MTP 2025-May S2 [2] (c) • Descriptive • 6M • Pg 531	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ

વિષય 3: LLP નું Incorporation

P2-C5-U5-T03 • Topic 3: Incorporation of LLP

પહેલાં વાંચો Heading 3 'Incorporation of LLP' વાંચો (Secs. 11--17: incorporation document, registration, registered office, registration ની અસર, name provisions); સાથે જોડાયેલી પુછાતી provisions પણ ફરી જુઓ --- partners માં ફેરફાર (Sec. 25), books of account અને audit (Sec. 34), fraud (Sec. 30) અને Tribunal દ્વારા winding up (Sec. 64).

નોંધ

Sec 11 (incorporation document): LAWFUL business WITH A VIEW TO PROFIT ચલાવવા જોડાયેલા બે કે વધુ વ્યક્તિઓ incorporation document પર પોતાનાં નામ subscribe કરે; તે prescribed fees સાથે, જ્યાં registered office રાખવાનું હોય તે STATE ના Registrar પાસે file થાય, અને તેમાં નામ, proposed business, registered-office નું સરનામું તથા partners અને designated partners નાં નામ/સરનામાં હોય; સાથે formation માં રોકાયેલા advocate/Company Secretary/Chartered Accountant/Cost Accountant નું AND એક subscriber નું statement of compliance જોડાય; જે વ્યક્તિ એ statement ખોટું જાણવા છતાં કે સાચું માન્યા વગર આપે તેને: 2 વર્ષ સુધીની imprisonment AND ₹10,000 થી ₹5 lakh fine.

Sec 12 (registration): Sec 11(1)(b)-(c) નું પાલન થતાં Registrar 14 DAYS માં incorporation document register કરશે અને certificate of incorporation (સહી અને સીલ સાથે) આપશે, જે એ વાતનો CONCLUSIVE પુરાવો છે કે LLP જણાવેલા નામથી incorporate થઈ છે. **Sec 14 (અસર):** LLP પોતાના નામે (a) દાવો કરી શકે અને તેના પર દાવો થઈ શકે, (b) movable/immovable, tangible/intangible property મેળવી, ધરાવી, વિકસાવી કે વેચી શકે, (c) નક્કી કરે તો common seal રાખી શકે, (d) bodies corporate કાયદેસર કરી શકે એવાં બીજાં કામ કરી અને સહન કરી શકે.

Sec 13 (registered office): mandatory — જ્યાં બધા communications/notices મોકલાય તે office; registered office નો ફેરફાર Registrar પાસે notice file થાય ત્યારે જ અમલમાં આવે; ભંગ થાય તો: LLP AND દરેક partner માટે default ના દરેક દિવસે ₹500 penalty, વધુમાં વધુ ₹50,000.

Name provisions: Sec 15: નામ 'limited liability partnership' કે 'LLP' થી પૂરું થવું જોઈએ; Central Government જેને undesirable ગણે અથવા બીજી LLP, company કે registered trade mark જેવું જ કે ખૂબ મળતું આવતું હોય એવું નામ register ન થાય; **Sec 16:** Registrar અરજી કરેલું નામ intimation થી 3 MONTHS માટે reserve કરી શકે; **Sec 17:** સરખું કે ખૂબ મળતું નામ ધરાવતી LLP ને Central Government 3 મહિનામાં નામ બદલવા કહી શકે (trade-mark proprietor ની અરજી incorporation/ફેરફાર ના 3 વર્ષમાં); default થાય તો CG નવું નામ

ફાળવે.

જોડાયેલી પુછાતી provisions (આ extract ની બહાર — સામાન્ય રીતે યાદ રાખો): **Sec 25:** partner પોતાના નામ/સરનામામાં ફેરફાર LLP ને 15 દિવસમાં જણાવે; partner જોડાય કે છૂટે તેની notice LLP 30 દિવસમાં Registrar પાસે file કરે; **Sec 30 (fraud):** creditors કે બીજાને છેતરવાના ઇરાદે business ચાલે ત્યાં LLP ની અને જાણકારી ધરાવતા દરેક partner ની liability UNLIMITED થઈ જાય (partner એ LLP ની જાણ/authority વગર કર્યું હોય તો LLP liable નથી); **Sec 34:** registered office પર બરાબર books of account, અને financial year પૂરું થયાના છ મહિનામાં વાર્ષિક Statement of Account and Solvency; prescribed હોય એ પ્રમાણે નાના turnover/contribution માટે audit માંથી મુક્તિ; **Sec 64:** Tribunal LLP ને wind up કરી શકે — LLP પોતે એમ નક્કી કરે, partners છ મહિનાથી વધારે સમય બે થી નીચે રહે, તે India ની sovereignty/integrity વિરુદ્ધ કામ કરે, સતત પાંચ financial years સુધી filings માં default કરે, અથવા એમ કરવું just and equitable હોય ત્યારે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 5 પ્રશ્નો

- Sec. 14 ની અસરો: LLP પોતાના નામે દાવો કરી શકે અને તેના પર દાવો થાય; property મેળવી, ધરાવી અને વેચી શકે; નક્કી કરે તો common seal રાખી શકે; bodies corporate ના બધા acts કરી શકે.
- Sec. 13 registered office: mandatory; ફેરફાર file થાય ત્યારે જ અમલમાં; LLP અને દરેક partner માટે penalty Rs. 500/day, વધુમાં વધુ Rs. 50,000.
- Sec. 34: registered office પર books; વર્ષ પૂરું થયાના છ મહિનામાં Statement of Account and Solvency; turnover $\leq$ Rs. 40 lakh કે contribution $\leq$ Rs. 25 lakh હોય તો audit માંથી મુક્તિ.
- Sec. 64 ની winding-up grounds: LLP પોતે નક્કી કરે; partners છ મહિના સુધી બે થી નીચે; sovereignty વિરુદ્ધ કામ; સતત પાંચ વર્ષ filing default; just and equitable.

TQ 3.8 • MTP 2024-Jun [2] (c) (ii) • Descriptive • 3M • Pg 538	LEVEL I સ્મરણ (Remembering)	સરળ
TQ 3.1 • PYQ 2020-Nov [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 532	LEVEL I સ્મરણ (Remembering)	મધ્યમ
TQ 3.2 • PYQ 2021-Jan [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 533	LEVEL I સ્મરણ (Remembering)	મધ્યમ
TQ 3.3 • PYQ 2021-Dec [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 534	LEVEL I સ્મરણ (Remembering)	મધ્યમ
TQ 3.5 • RTP 2022-Nov [13] • Descriptive • --- • Pg 536	LEVEL I સ્મરણ (Remembering)	મધ્યમ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 7 પ્રશ્નો

- Secs. 11--12: incorporation document પર બે કે વધુ વ્યક્તિ subscribe કરે, advocate/CS/CA/Cost Accountant અને એક subscriber ની compliance statement સાથે State Registrar પાસે file થાય (ખોટું statement: 2 વર્ષ imprisonment, fine Rs. 10,000--5 lakh); 14 દિવસમાં registration; certificate conclusive.
- Fraud (Sec. 30): છેતરવાનો ઇરાદો હોય તો LLP ની અને જાણકારી ધરાવતા દરેક partner ની liability UNLIMITED; partner એ LLP ની જાણ/authority વગર કર્યું હોય તો LLP બચી જાય.

- Sec. 25: partner નામ/સરનામાના ફેરફાર 15 દિવસમાં જણાવે; partner જોડાય/છૂટે તેની notice LLP 30 દિવસમાં file કરે.
- Name: 'LLP' suffix (Sec. 15); reservation 3 મહિના valid (Sec. 16); સરખું નામ 3 મહિનામાં બદલવા CG કહી શકે (Sec. 17).

TQ 3.4 • PYQ 2022-May [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 535	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 3.6 • PYQ 2023-Jun [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 537	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 3.7 • PYQ 2023-Dec [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 537	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 3.9 • PYQ 2024-Sep [2] (c) • Descriptive • 6M • Pg 539	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 3.10 • PYQ 2026-Jan [2] (c) (i) • Descriptive • 4M • Pg 540	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 3.11 • PYQ 2026-May [2] (c) (i) • Descriptive • 3M • Pg 541	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
CSQ 3.1 • PYQ 2025-Jan [2] (c) • Case Scenario • 6M • Pg 542	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ

વિષય 4: સંગઠનનાં બીજાં સ્વરૂપો સાથે તફાવત

P2-C5-U5-T04 • Topic 4: Differences With Other Forms of Organisation

પહેલાં વાંચો Heading 4 વાંચો: LLP અને partnership firm વચ્ચેના (15 points) તથા LLP અને limited liability company વચ્ચેના (8 points) તફાવતોનું table.

નોંધ

Orientation: SM માં LLP અને partnership firm વચ્ચેના 15 points તથા LLP અને limited liability company વચ્ચેના 8 points ના તફાવત table માં છે — નીચે high-yield બાબતો છે; advisory જવાબોમાં limited liability, perpetual succession અને mandatory registration ની વિશ્વસનીયતા પરંપરાગત firm કરતાં LLP ની તરફેણ કરે છે.

LLP	Partnership firm
LLP Act, 2008 થી નિયંત્રિત; body corporate, separate legal entity	Indian Partnership Act, 1932; separate legal entity નહીં, body corporate નહીં
registration થી બને — mandatory; પોતાના નામે દાવો કરે અને દાવો થાય	agreement થી બને; registration voluntary (ફક્ત registered firm જ third parties સામે દાવો કરી શકે)
Perpetual succession — partners ના મૃત્યુ/insanity/retirement/insolvency ની અસર નહીં	Perpetual succession નહીં — આવા બનાવ અસ્તિત્વ પર અસર કરી શકે

Liability agreed contribution પૂરતી, wilful fraud સિવાય; 'LLP' suffix ફરજિયાત	Liability unlimited, partners ની personal assets સુધી; કોઈ પણ નામ ચાલે
Partner ફક્ત LLP નો agent; compliances માટે ફક્ત designated partners liable	Partner firm AND co-partners ને bind કરે; compliances માટે બધા partners liable
વાર્ષિક accounts, solvency statement અને return file થાય; વિદેશીઓ ચાલે; minor નહીં	વાર્ષિક filing નહીં; foreign nationals partner ન બની શકે; minor benefits માટે દાખલ થઈ શકે

LLP vs limited liability company — બીજા તફાવત: internal governance partners ની AGREEMENT થી vs statute (Companies Act, 2013) થી નિયંત્રિત; ફાળો આપનારા PARTNERS vs MEMBERS/shareholders; ઓછામાં ઓછા 2 partners અને વધુમાં વધુની કોઈ મર્યાદા નહીં vs private company માં 2-200 members, public company માં ઓછામાં ઓછા 7; liability agreed contribution પૂરતી (wilful fraud સિવાય) vs ધરાવેલા shares પર UNPAID રકમ પૂરતી; agreement માં authorised designated partners સહિત partners સંચાલન કરે vs shareholders એ ચૂંટેલું board of DIRECTORS; ઓછામાં ઓછા 2 designated partners vs 2 directors (private) / 3 directors (public); નામનો suffix 'LLP' vs 'Limited'/'Private Limited'.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- LLP vs partnership firm ની high-yield મુદ્દા પાકા કરો: નિયંત્રક Act (LLP Act, 2008 vs Partnership Act, 1932); body corporate/separate entity vs separate entity નહીં; registration mandatory vs voluntary; perpetual succession vs નહીં; liability contribution પૂરતી vs unlimited; agency ફક્ત LLP ની vs firm અને co-partners ની; designated partners, common seal, વાર્ષિક filings, foreign nationals ચાલે, LLP ના benefits માટે minor દાખલ થઈ શકે નહીં.
- LLP vs LLC/company પાકું કરો: internal governance agreement થી vs statute (Companies Act, 2013) થી; partners vs members/shareholders; partners ની મહત્તમ મર્યાદા નહીં vs private company માટે 200 ની મર્યાદા; liability agreed contribution પૂરતી vs shares પર unpaid રકમ; સંચાલન partners/designated partners vs ચૂંટાયેલું board of directors; ઓછામાં ઓછા 2 designated partners vs 2/3 directors.
- Advisory પ્રશ્નોમાં (પરંપરાગત firm vs LLP) પરિણામથી કારણ આપો: limited liability, perpetual succession અને mandatory registration ની વિશ્વસનીયતા LLP ની તરફેણમાં; પછી recommendation સાથે conclusion આપો.

TQ 4.1 • PYQ 2022-Nov [2] (b) • Descriptive • 5M • Pg 544

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

CSQ 4.1 • RTP 2024-Jun [18] • Case Scenario • --- • Pg 546

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

પ્રકરણ 6

The Companies Act, 2013

10 વિષય • 80 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્વ: A

ICAI કૌશલ્ય પ્રોફાઇલ Level I 5-20% • Level II 80-95% — આ પ્રકરણ છે **theory-પ્રધાન**

Level I — સ્મરણ અને સમજ

40.3%

310 માંથી 125 marks

Level II — ઉપયોગન અને વિશ્લેષણ

59.7%

310 માંથી 185 marks

વિષય 1: Company નો અર્થ અને તેની Features

P2-C6-U6-T01 • Topic 1: Company Meanings & its Features

પહેલાં વાંચો Companies Act, 2013 ની chapter માં 'Company: Meaning and its Features' વાંચો --- Sec. 2(20) હેઠળની definition, Haney's definition, અને પાંચ features (separate legal entity, perpetual succession, limited liability, artificial legal person, common seal), સાથે Companies (Amendment) Act, 2015 નો એ ફેરફાર જેણે Sec. 9 હેઠળ common seal ને optional બનાવ્યો.

નોંધ

Sec 2(20) (SM): "Company means a company incorporated under this Act or under any previous company law"; **Haney:** "A company is an incorporated association, which is an artificial person created by law, having a separate entity, with a perpetual succession and a common seal."

પાંચ features: (1) separate legal entity (2) perpetual succession (3) limited liability (4) artificial legal person (5) common seal — હવે optional.

Separate legal entity: registration થતી જ company members થી અલગ person બને છે — property અને bank account રાખી શકે, loans લઈ શકે, contract કરી શકે; members પણ તેની સાથે contract કરી શકે; Salomon vs. Salomon; Macaura vs. Northern Assurance — shareholder ને company ની timber માં insurable interest ન હતું, એટલે તેનો પોતાના નામનો insurance claim નિષ્ફળ ગયો.

Perpetual succession & limited liability: members મરી જાય કે બદલાય તોપણ કાયદેસર wound up થાય ત્યાં સુધી company ચાલુ રહે છે (7 members વિમાન અકસ્માતમાં મરી ગયા તોપણ company ટકી રહી — partnership થી ઊલટું), shares વારસદારોને transmit થાય છે; liability shares ની unpaid value પૂરતી (guarantee co. — guaranteed amount, ફક્ત winding up વખતે; unlimited co. — unlimited).

Artificial legal person & seal: કાયદાથી બને છે, ફક્ત human agency (directors) દ્વારા જ કામ કરે છે, પોતાના નામે contract કરી શકે, દાવો કરી શકે અને તેની સામે દાવો થઈ શકે, પણ તેને જેલ ન થાય, સોગંદ ન લે, લગ્ન ન કરે કે learned profession ન કરે; Companies (Amendment) Act, 2015 એ Sec 9 માંથી common seal કાઢી નાખ્યો — seal ન હોય તો બે directors, અથવા એક director અને Company Secretary (જ્યાં નીમ્યા હોય) authorisation

આપે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Memorise Sec. 2(20) — 'company means a company incorporated under this Act or under any previous company law', અને સાથે Haney's definition પણ યાદ રાખો.
- Companies (Amendment) Act, 2015 થી common seal OPTIONAL છે; company પાસે seal ન હોય તો authorisation બે directors આપે, અથવા એક director અને Company Secretary (જ્યાં નીમ્યા હોય) આપે.
- Features ગણાવો: separate legal entity, perpetual succession, limited liability, artificial legal person, common seal (optional).

TQ 1.1 • PYQ 2025-Jan [3] (b) (ii) • Descriptive • 2M • Pg 550

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 3 પ્રશ્નો

- Separate legal entity ને Salomon vs. Salomon અને Macaura vs. Northern Assurance થી સમજાવો (member ને company ની property માં insurable interest હોતું નથી).
- 'Artificial legal person' સમજાવો: કાયદાથી બને છે, ફક્ત human agency (directors) દ્વારા કામ કરે છે, contract/sue/be sued કરી શકે, પણ લગ્ન, સોગંદ કે જેલ તેને લાગુ ન પડે.
- Limited liability: members ફક્ત shares ની unpaid value પૂરતી જ liable (guarantee companies માં guaranteed amount પૂરતી).

TQ 1.3 • PYQ 2026-Jan [2] (b) (i) • Descriptive • 3M • Pg 552

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

TQ 1.2 • MTP 2025-Aug S1 [2] (b) (i) • Descriptive • 7M • Pg 551

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

CSQ 1.4 • PYQ 2025-Sep [1] (b) {C} • Case Scenario • --- • Pg 555

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 3 પ્રશ્નો

- Perpetual succession ના scenarios નો મહાવરો કરો: બધા કે મોટા ભાગના members મરી જાય તોપણ company પૂરી થતી નથી --- shares legal heirs ને transmit થાય છે; company ચાલુ રહે છે (partnership થી ઊલટું).
- Document-authentication ના scenarios માં 2015 પછીનો નિયમ લગાડો: બે directors અથવા એક director અને CS સહી કરે તો share certificates વગેરે seal વગર પણ valid રીતે issue થાય છે.
- જવાબની રીત: પહેલાં feature/provision લખો, facts પર apply કરો, પછી company નું અસ્તિત્વ ચાલુ છે કે act valid છે તેના પર conclusion આપો.

CSQ 1.1 • MTP 2024-Apr [3] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 553

LEVEL II
ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

CSQ 1.2 • PYQ 2024-Jun [3] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 554

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 1.3 • PYQ 2024-Sep [3] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 554

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 2: Corporate Veil Theory

P2-C6-U6-T02 • Topic 2: Corporate Veil Theory

પહેલાં વાંચો 'Corporate Veil Theory' વાંચો --- Salomon vs. Salomon & Co. Ltd. નો independent corporate personality નો principle અને એ પાંચ સંજોગો જેમાં Courts corporate veil lift કરે છે.

નોંધ

Corporate veil: company ને તેના members થી અલગ ગણવામાં આવે છે — members company ના દેવા અને defaults થી બચી જાય છે ('corporate insulation'); આનો પાયો Salomon vs. Salomon & Co. Ltd. માં નંખાયો: "The Company is at law a different person altogether from the subscribers to the memorandum" — એટલે Salomon એકલો માલિક હોવા છતાં personally liable ન થયો અને પોતાના debentures પર secured creditor ગણાયો.

Lifting the veil: legal person તરીકેની company ની પાછળ જોવું — corporate entity ને બાજુએ રાખીને legal facade પાછળની હકીકત જોવી; Courts ફક્ત યોગ્ય સંજોગોમાં જ veil lift કરે છે, જ્યાં control નો (ફક્ત ownership નો નહીં) સવાલ હોય.

Veil lift કરવાનાં પાંચ ground: (1) enemy character નક્કી કરવા — Daimler Co. vs. Continental Tyre & Rubber Co. (2) revenue/tax બચાવવા — Dinshaw Maneckjee Petit: dividend/interest income વહેંચવા માટે private companies ફક્ત દેખાવ પૂરતી હતી, veil lift કરીને સાચો માલિક શોધાયો (3) કાયદેસરની જવાબદારીથી બચવા — Workmen vs. Associated Rubber Industries: workers નું bonus ઘટાડવા shares wholly-owned subsidiary ને આપ્યા, veil pierce થયો (4) subsidiaries ને agents તરીકે બનાવી હોય — Merchandise Transport vs. British Transport Commission: vehicle licences મેળવવા subsidiary બનાવી, parent અને subsidiary એક જ commercial unit (5) fraud/improper conduct કે કાયદો તોડવા — Gilford Motor Co. vs. Horne.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Corporate veil સમજાવો = members company ની liabilities થી બચી જાય છે ('corporate insulation'); Salomon's case એ company ને members થી અલગ person તરીકે સ્થાપી આપી.
- 'Lifting the veil' એટલે corporate entity ને બાજુએ રાખીને તેની પાછળની હકીકત જોવી --- આ ફક્ત ત્યારે જ થાય જ્યારે control નો (ફક્ત ownership નો નહીં) સવાલ હોય.
- 5 grounds યાદ રાખો: enemy character નક્કી કરવું (Daimler vs. Continental Tyre); revenue/tax બચાવવું; legal obligation થી બચવું; agents તરીકે બનાવેલી subsidiaries; fraud/improper conduct કે કાયદો તોડવો.

TQ 2.1 • PYQ 2024-Sep [2] (b) (i) • Descriptive • 7M • Pg 556

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 9 પ્રશ્નો

- Facts ને leading case સાથે મેળવો: tax બચાવવા income ને private companies માં વહેંચવું = Dinshaw Maneckjee Petit; non-solicitation covenant થી બચવા ex-employee ની company = Gilford Motor vs. Horne; vehicle licences મેળવવા બનાવેલી subsidiary = Merchandise Transport vs. British Transport Commission; workers નું bonus ઘટાડવા subsidiary ને shares આપવા = Workmen vs. Associated Rubber Industries.
- Salomon જેવા facts (one-man company, માલિકને secured debentures) --- veil lift થતો નથી; shareholder personally liable નથી અને secured creditor તરીકે ગણાઈ શકે છે.
- રચના: પહેલાં Salomon rule લખો → કયો exception લાગુ પડે તે શોધો → apply કરો → members/controllers personally liable છે કે નહીં તે conclusion આપો.

CSQ 2.1 • PYQ 2019-Nov [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 558

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 2.2 • RTP 2022-May [17] • Case Scenario • --- • Pg 559

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 2.3 • RTP 2022-Nov [14] • Case Scenario • --- • Pg 560

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 2.4 • MTP 2023-May [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 561

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 2.5 • RTP 2024-Jun [19] • Case Scenario • --- • Pg 562

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 2.6 • MTP 2024-Jul [2] (b) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 563

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 2.7 • MTP 2024-Aug [2] (b) • Case Scenario • 7M • Pg 564

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 2.8 • PYQ 2026-Jan [1] (b) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 565

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 2.9 • RTP 2026-May [19] • Case Scenario • --- • Pg 566

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 3: Classes of Companies Under the Act

P2-C6-U6-T03 • Topic 3: Classes of Companies Under the Act

પહેલાં વાંચો 'Classes of Companies under the Act' વાંચો --- liability પ્રમાણે (Secs. 2(22), 2(21), 2(92)), members પ્રમાણે (OPC 2(62), private 2(68), public 2(71), small 2(85)), control પ્રમાણે (holding 2(46), subsidiary 2(87), associate 2(6)), capital સુધીની પહોંચ પ્રમાણે (listed 2(52)), અને બીજી companies (government 2(45), foreign 2(42), Section 8, dormant Sec. 455) — આ બધું વર્ગીકરણ.

નોંધ

Liability પ્રમાણે: limited by shares [Sec 2(22)] — MOA પ્રમાણે liability shares પર બાકી રહેલી રકમ પૂરતી, ગમે ત્યારે માગી શકાય; limited by guarantee [Sec 2(21)] — MOA માં લખેલી રકમ પૂરતી, ફક્ત winding up વખતે માગી શકાય; unlimited [Sec 2(92)] — કોઈ મર્યાદા નહીં, પણ membership પૂરી થતાં liability પૂરી થાય.

Members પ્રમાણે: OPC [Sec 2(62)] એક member — MOA માં nominee નું નામ, તેની અગાઉથી લેખિત consent સાથે, ફક્ત એવી natural person જે Indian citizen હોય અને 'resident in India' હોય (આગલા FY માં ઓછામાં ઓછા 120 દિવસ), minor નહીં, એક વ્યક્તિ દીઠ એક જ OPC, Sec 8 બની કે તેમાં convert થઈ ન શકે અને NBFC પ્રવૃત્તિ ન કરી શકે; private [Sec 2(68)] — ઓછામાં ઓછા 2, વધુમાં વધુ 200 members (joint holders એક ગણાય; હાલના અને ભૂતપૂર્વ employee-members બાદ), share transfer પર બંધન, public invitation ની મનાઈ; public [Sec 2(71)] — ઓછામાં ઓછા 7, મહત્તમ મર્યાદા નહીં, અને public company ની private subsidiary, articles private હોય તોપણ, public ગણાય; small [Sec 2(85)] — એવી private co. જેની paid-up capital ≤ ₹4 crore AND turnover ≤ ₹40 crore, અને જે holding/subsidiary, Sec 8 કે special-Act company ન હોય.

Control પ્રમાણે: holding [Sec 2(46)]; subsidiary [Sec 2(87)] — holding co. Board ની રચના પર કાબૂ રાખે (મોટા ભાગના directors નીમી કે દૂર કરી શકે) અથવા કુલ voting power ના અડધા કરતાં વધારે વાપરે કે તેના પર કાબૂ રાખે, એકલી કે બીજી subsidiaries સાથે મળીને (subsidiary ની subsidiary પણ subsidiary જ); associate [Sec 2(6)] — significant influence (કુલ voting power ના ઓછામાં ઓછા 20% પર કાબૂ, અથવા agreement હેઠળ business decisions પર કાબૂ કે તેમાં ભાગીદારી) હોય પણ subsidiary ન હોય; joint venture પણ આમાં આવે.

Capital ની પહોંચ પ્રમાણે: listed [Sec 2(52)] — તેની કોઈ પણ securities માન્ય stock exchange પર listed હોય; unlisted — બાકીની બધી company.

બીજી companies: Government co. [Sec 2(45)] — paid-up share capital ના ≥ 51% CG, SG(s) કે બંને પાસે (DVRs હોય તો 'paid-up share capital' એટલે કુલ voting power), તેની subsidiary પણ આમાં આવે; foreign co. [Sec 2(42)] — incorporated outside India AND India માં place of business હોય (પોતાનું કે agent નું, physically કે electronically) AND India માં કોઈ પણ business activity કરતી હોય; Sec 8 (charitable) — CG નું licence, નામમાં 'Ltd/Pvt Ltd' નહીં, નફો objects માં જ વપરાય, dividend નહીં, meeting ની 14 આખા દિવસની notice, firm member બની શકે, contravention/fraud માં licence રદ થાય; dormant [Sec 455] — ભવિષ્યના project માટે કે asset/IP રાખવા બનેલી હોય અને કોઈ significant accounting transaction ન હોય, અથવા inactive company હોય — Registrar ને અરજી કરવાથી.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Listed company [Sec. 2(52)]: તેની કોઈ પણ securities માન્ય stock exchange પર listed હોય; unlisted = બાકીની બધી company.
- અગત્યના આંકડા: private માં વધુમાં વધુ 200 members; public માં ઓછામાં ઓછા 7; small co. — paid-up capital ≤ ₹4 crore AND turnover ≤ ₹40 crore; associate = significant influence ≥ 20% voting power; government co. ≥ 51% paid-up capital.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 6 પ્રશ્નો

- OPC [Sec. 2(62)]: એક member; MOA માં nominee નું નામ (અગાઉથી લેખિત consent); ફક્ત natural person, Indian citizen, આગલા FY માં India માં ≥ 120 દિવસ; minor નહીં; Sec. 8 બની કે તેમાં convert થઈ ન શકે, NBFC પ્રવૃત્તિ નહીં.
- Section 8 ની છૂટછાટ: 'Ltd/Pvt Ltd' નહીં, CG નું licence, નફો objects માં, dividend નહીં, meeting ની 14 દિવસની notice, firm member બની શકે; licence રદ થઈ શકે.
- Control: subsidiary [Sec. 2(87)] = holding co. Board ની રચના પર કાબૂ રાખે અથવા કુલ voting power ના અડધા કરતાં વધારે (બીજી subsidiaries દ્વારા પણ); associate [Sec. 2(6)] = significant influence, subsidiary નહીં; guarantee સામે shares --- liability ફક્ત winding up વખતે, સામે ગમે ત્યારે.

TQ 3.8 • PYQ 2026-Jan [2] (b) (ii) • Descriptive • 4M • Pg 574	LEVEL I સમજ (Understanding)	સરળ
TQ 3.1 • PYQ 2018-May [5] (b) • Descriptive • 6M • Pg 567	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 3.2 • PYQ 2020-Nov [5] (b) • Descriptive • 6M • Pg 569	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 3.3 • PYQ 2021-Jul [5] (b) • Descriptive • 6M • Pg 570	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 3.5 • MTP 2022-Nov S1 [5] (ii) • Descriptive • 6M • Pg 571	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 3.7 • PYQ 2024-Jun [2] (b) • Descriptive • 7M • Pg 573	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 23 પ્રશ્નો

- Foreign company [Sec. 2(42)]: India ની બહાર incorporated + India માં place of business (પોતાનું/agent નું, physical/electronic) + India માં business activity --- બંને limbs apply કરો.
- Government company: paid-up capital ના 51% CG/SG/બંને પાસે; DVRs હોય તો તેને કુલ voting power ગણો --- ફરી ગણતરી કરો.
- Sec. 8 company નફો કરે તો તે objects માં જ વાપરવો પડે; dividend જાહેર કરવું એ licence નો ભંગ --- licence રદ અને penalties.

TQ 3.6 • PYQ 2022-Nov [6] (c) • Descriptive • 3M • Pg 572	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.1 • PYQ 2018-Nov [1] (b) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 576	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.4 • PYQ 2021-Jan [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 579	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.5 • PYQ 2021-Jul [1] (b) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 579	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.6 • PYQ 2021-Dec [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 580	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

CSQ 3.8 • PYQ 2022-Nov [5] (b) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 581	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.9 • PYQ 2023-Jun [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 582	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.11 • PYQ 2023-Dec [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 584	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.13 • MTP 2024-May [1] (b) (ii) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 586	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.15 • PYQ 2024-Jun [3] (b) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 588	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.16 • MTP 2024-Jul [2] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 589	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.17 • PYQ 2024-Sep [1] (b) (i) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 591	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.18 • PYQ 2024-Sep [1] (b) (ii) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 593	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.19 • RTP 2024-Sep [20] • Case Scenario • --- • Pg 594	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.20 • PYQ 2025-Jan [1] (b) (i) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 594	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.21 • PYQ 2025-Jan [3] (b) (i) • Case Scenario • 5M • Pg 596	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.22 • PYQ 2025-May [1] (b) (i) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 597	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.23 • PYQ 2025-May [1] (b) (ii) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 598	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.24 • PYQ 2025-May [3] (b) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 599	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.26 • RTP 2026-Jan [20] • Case Scenario • --- • Pg 601	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.27 • PYQ 2026-Jan [3] (b) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 602	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.28 • PYQ 2026-Jan [3] (b) (ii) • Case Scenario • 2M • Pg 603	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.29 • PYQ 2026-Jan [3] (b) (iii) • Case Scenario • 2M • Pg 604	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 9 પ્રશ્નો

- Member-count ની દાખલા: 200 ની મર્યાદા લગાડો, હાલના/ભૂતપૂર્વ employee-members બાદ, joint holders એક ગણાય --- private status પર conclusion આપો.
- Deemed public: public company ની private subsidiary, articles private હોય તોપણ, public ગણાય [proviso to Sec. 2(71)] --- પહેલાં holding chains છૂટી પાડો.
- Small company ની exceptions: holding/subsidiary, Sec. 8 અને special-Act companies ક્યારેય small company ન બને.

CSQ 3.2 • PYQ 2019-Jun [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 577	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	મધ્યમ
CSQ 3.3 • PYQ 2021-Jan [1] (b) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 577	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	મધ્યમ
CSQ 3.7 • PYQ 2022-May [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 581	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	મધ્યમ
CSQ 3.10 • PYQ 2023-Dec [1] (b) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 583	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	મધ્યમ
CSQ 3.12 • MTP 2025-Aug [1] (b) • Case Scenario • 7M • Pg 585	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	અધરું
CSQ 3.14 • PYQ 2024-Jun [1] (b) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 587	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	અધરું
CSQ 3.25 • PYQ 2025-Sep [3] (b) • Case Scenario • 7M • Pg 600	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	અધરું
CSQ 3.30 • PYQ 2026-May [1] (b) {C} • Case Scenario • 7M • Pg 605	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	અધરું
CSQ 3.31 • PYQ 2026-May [3] (b) • Case Scenario • 7M • Pg 607	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	અધરું

વિષય 4: Mode of Registration/Incorporation of Company

P2-C6-U6-T04 • Topic 4: Mode of Registration/Incorporation of Company

પહેલાં વાંચો 'Mode of Registration/Incorporation of Company' વાંચો --- promoter [Sec. 2(69)], formation [Sec. 3], incorporation ની procedure અને documents [Sec. 7], registration ની અસર [Sec. 9] અને memorandum and articles ની અસર [Sec. 10], સાથે SPICe પણ.

નોંધ

Promoter [Sec 2(69)]: એવી વ્યક્તિ જે (a) prospectus માં એ રીતે નામ પામી હોય કે Sec 92 ના annual return માં ઓળખાઈ હોય, અથવા (b) shareholder, director કે બીજી રીતે company ના કારભાર પર સીધો કે આડકતરો કાબૂ રાખતી હોય, અથવા (c) જેની સલાહ/સૂચના/આદેશ પ્રમાણે Board કામ કરવા ટેવાયેલું હોય; ફક્ત professionally કામ કરતા લોકો (solicitor, banker, accountant) promoter નથી; **Sec 3 formation**: public — 7 કે વધારે, private — 2 કે વધારે, OPC — એક વ્યક્તિ.

Sec 7(1) પ્રમાણે Registrar ને ફાઈલ કરવાનું: (1) બધા subscribers ની સહીવાળા MOA and AOA (2) formation માં જોડાયેલા professional (practice માં હોય તેવા advocate/CA/cost accountant/CS) નું અને articles માં નામ હોય તે વ્યક્તિનું declaration કે Act ની બધી જરૂરિયાતો પળાઈ છે (3) દરેક subscriber અને first directors નું declaration — promotion/formation/management ના ગુનામાં convict થયા નથી, છેલ્લાં પાંચ વર્ષમાં fraud/misfeasance/breach of duty માં દોષિત નથી, documents સાચા, પૂરા અને ખરા છે (4) registered office થાય ત્યાં સુધીનું પત્રવ્યવહારનું સરનામું (5) subscribers ની વિગતો ઓળખના પુરાવા સાથે (6) first directors ની વિગતો DIN સાથે, બીજી firms/bodies corporate માં તેમના interests અને કામ કરવાની consent.

Registration થતી: Registrar certificate of incorporation આપે છે અને તેમાં લખેલી તારીખથી Corporate Identity Number (CIN) ફાળવે છે; company એ ફાઈલ કરેલા બધા documents ની નકલો dissolution સુધી સાચવવી પડે; incorporation વખતે કે પછી ખોટી માહિતી આપી હોય કે છુપાવી હોય તો Sec 447 હેઠળ fraud ની liability આવે, અને Tribunal management ને નિયંત્રિત કરી શકે, members ની liability unlimited કરી શકે, નામ કાઢી શકે કે winding up કરાવી શકે; **SPICE:** MCA નું Simplified Proforma for Incorporating Company Electronically filing સહેલું કરે છે.

Sec 9 ની અસર: incorporation ની તારીખથી subscribers અને પછીના members memorandum માં લખેલા નામે body corporate બની જાય છે, જેને perpetual succession હોય છે અને property લેવા, રાખવા અને વેચવાની, contract કરવાની અને પોતાના નામે દાવો કરવા-થવાની સત્તા હોય છે.

Sec 10 ની અસર: registered MOA and AOA company અને તેના members ને એ રીતે બાંધે છે જાણે company અને દરેક member એ સહી કરી હોય, તેમની બધી provisions પાળવાના agreement તરીકે; તેમના હેઠળ member ને ચૂકવવાની બધી રકમ તેની પાસેથી company ને લેણું debt છે.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 7(1) પ્રમાણે Registrar ને ફાઈલ કરવાનું ગણાવે: બધા subscribers ની સહીવાળા MOA and AOA; professional (advocate/CA/CMA/CS) નું અને articles માં નામ હોય તે વ્યક્તિનું declaration; subscribers/first directors નું declaration (કોઈ conviction નહીં, છેલ્લાં 5 વર્ષમાં fraud નહીં, documents ખરા); પત્રવ્યવહારનું સરનામું; subscribers ની વિગતો; first directors ની DIN સાથેની વિગતો અને તેમના interests/consent.
- Registration પછી: certificate of incorporation અપાય છે અને Corporate Identity Number (CIN) ફાળવાય છે; documents ની નકલો dissolution સુધી સચવાય છે; ખોટી માહિતી આપવાથી Sec. 447 હેઠળ fraud ની liability આવે છે.

TQ 4.2 • MTP 2025-Apr S1 [2] (b) • Descriptive • 7M • Pg 609

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 10: registered MOA and AOA company અને members ને એ રીતે બાંધે છે જાણે બંનેએ સહી કરી હોય, બધી provisions પાળવાના agreement તરીકે; member ને ચૂકવવાની રકમ company ને લેણું debt છે.
- Sec. 9 ની અસર: certificate માં લખેલી તારીખથી subscribers body corporate બની જાય છે, perpetual succession સાથે, અને property રાખી શકે, contract કરી શકે, પોતાના નામે દાવો કરી-થઈ શકે.

TQ 4.1 • PYQ 2024-Sep [2] (b) (ii) • Descriptive • 7M • Pg 608

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

વિષય 5: Classification of Capital

P2-C6-U6-T05 • Topic 5: Classification of Capital

પહેલાં વાંચો 'Classification of Capital' વાંચો --- nominal/authorised [Sec. 2(8)], issued [Sec. 2(50)], subscribed

[Sec. 2(86)], called-up [Sec. 2(15)] અને paid-up capital, સાથે shares નો સ્વભાવ પણ (Secs. 44 and 45).

નોંધ

Capital ની સીડી: authorised/nominal [Sec 2(8)] — memorandum માં મંજૂર થયેલી વધુમાં વધુ share capital, જેના પર stamp duty ભરાય છે; issued [Sec 2(50)] — તેમાંથી subscription માટે issue કરેલો ભાગ, cash સિવાયના consideration સામે allot કરેલા shares સહિત; subscribed [Sec 2(86)] — તે વખતે members એ લીધેલો ભાગ; called-up [Sec 2(15)] — payment માટે માગેલો ભાગ; paid-up — ભરાયેલી કે paid up ગણાયેલી કુલ રકમ = called-up capital બાદ calls in arrears.

Share નો સ્વભાવ (Borland's Trustee vs. Steel Bros.): “a share is not a sum of money but is an interest measured by a sum of money and made up of various rights contained in the contract” — કાયદાની દૃષ્ટિએ shareholders એ undertaking ના કે તેની assets ના ભાગીદાર માલિક નથી.

Sec 44: member ના shares, debentures અને બીજા interests movable property છે, જે articles માં આપેલી રીતે transfer થઈ શકે; **Sec 45:** દરેક share તેના distinctive number થી ઓળખાવો જોઈએ — dematerialised (depository) form માં રાખેલા shares સિવાય.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- સીડી સમજાવો: authorised = MOA માં લખેલી વધુમાં વધુ capital; issued = subscription માટે આપેલો ભાગ (non-cash consideration સામેના shares સહિત); subscribed = members એ લીધેલો ભાગ; called-up = payment માટે માગેલો ભાગ; paid-up = called-up બાદ calls in arrears.
- Shares નો સ્વભાવ: share એ રકમ નથી પણ રકમથી મપાતું interest છે, જે contract માંના rights નું બનેલું છે (Borland's Trustee vs. Steel Bros.) --- shareholders company ની assets ના સહમાલિક નથી.
- Sec. 44: shares movable property છે અને articles માં આપેલી રીતે transfer થાય છે; Sec. 45: દરેક share પર distinctive number હોવો જોઈએ, depository (dematerialised) form માં રાખેલા shares સિવાય.

TQ 5.1 • PYQ 2021-Dec [5] (b) • Descriptive • 6M • Pg 610

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 5.2 • MTP 2025-Aug S2 [2] (b) • Descriptive • 7M • Pg 612

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

વિષય 6: Shares

P2-C6-U6-T06 • Topic 6: Shares

પહેલાં વાંચો 'Shares' વાંચો --- Sec. 2(84) ની definition અને Sec. 43 માં share capital ના પ્રકાર: equity (voting rights સાથે કે differential rights સાથે) અને preference share capital, સાથે capital ક્યારે preference capital ગણાય તે સમજાવતું explanation.

નોંધ

Sec 2(84): 'share' means a share in the share capital of a company and includes stock — company માં shareholder ની interest નું માપ.

Sec 43 ની પ્રકાર: company limited by shares ની share capital બે પ્રકારની — (i) equity share capital, કાં તો voting rights સાથે કાં તો prescribed rules પ્રમાણે dividend, voting કે બીજી રીતે differential rights સાથે (DVRs, દા.ત. Tata Motors ની 2008 ની 'A' shares: 10 shares = 1 vote પણ 5 percentage points વધારે dividend), અને (ii) preference share capital; **Exception:** private company ની MOA/AOA માં એવું લખ્યું હોય ત્યાં Sec 43 લાગુ પડતો નથી.

Explanation to Sec 43: 'preference share capital' = issued capital નો એ ભાગ જેને (a) dividend ની payment માં — ચોક્કસ રકમે કે ચોક્કસ દરે — અને (b) winding up/repayment of capital વખતે capital પાછું મળવામાં preferential right હોય; 'equity share capital' = preference share capital ન હોય તેવી બધી share capital.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 43: company limited by shares ની share capital બે પ્રકારની --- equity share capital (voting rights સાથે, કે prescribed rules પ્રમાણે dividend/voting માં differential rights સાથે) અને preference share capital; private company ની MOA/AOA Sec. 43 ને બાકાત રાખે તે exception ધ્યાન રાખો.
- Capital 'preference' ત્યારે ગણાય જ્યારે તેને (a) dividend ની payment (ચોક્કસ રકમ કે ચોક્કસ દર) અને (b) winding up વખતે capital પાછું મળવામાં preferential right હોય; equity capital = preference ન હોય તેવી બધી capital.
- DVR equity ને preference shares થી અલગ પાડો: DVR holders equity shareholders જ છે, પણ તેમના voting/dividend rights જુદા હોય છે (દા.ત. Tata Motors ની 'A' shares), જ્યારે preference shareholders ને dividend અને repayment માં priority મળે, પણ voting સામાન્ય રીતે મર્યાદિત.

TQ 6.2 • PYQ 2026-May [2] (b) (i) • Distinguish Between • 3M • Pg 614

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

TQ 6.1 • PYQ 2023-Dec [5] (b) • Descriptive • 6M • Pg 613

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

વિષય 7: Memorandum of Association

P2-C6-U6-T07 • Topic 7: Memorandum of Association

પહેલાં વાંચો 'Memorandum of Association' વાંચો --- MOA એ company નું charter, Sec. 4 ની contents અને Schedule I ની Tables A to E ની forms, અને MOA register કરવાનો હેતુ (Sec. 399 હેઠળ public document).

નોંધ

Company નું charter: MOA તેનું બંધારણ અને તેની સત્તાની હદ નક્કી કરે છે — ગમે તેટલી જરૂર હોય તોપણ

company તેનાથી બહાર જઈ ન શકે; તેની બહારનો contract કે business એ company માટે ultra vires અને void છે.

Contents [Sec 4]: (1) Name clause — છેલ્લો શબ્દ 'Limited'/'Private Limited' (Sec 8 companies ને લાગુ નહીં) (2) Registered Office clause — રાજ્ય (3) Object clause — objects અને તેને આગળ વધારતી બાબતો (4) Liability clause — limited by shares/guarantee કે unlimited (5) Capital clause — ચોક્કસ રકમના shares માં authorised capital (share capital ન હોય તો જરૂરી નહીં) (6) Association/Subscription clause — દરેક subscriber ઓછામાં ઓછો એક share લે; OPC માં nominee નું નામ ઉમેરાય; minor subscribe ન કરી શકે (guardian પોતાની હેસિયતથી સહી કરે).

Form અને દરજ્જો: MOA એ Schedule I ની Tables A to E ની forms માં હોવું જોઈએ (A — shares; B — guarantee, share capital વગર; C — guarantee, share capital સાથે; D — unlimited; E — unlimited, share capital સાથે) અને તેમાં Act ની વિરુદ્ધ કંઈ ન હોય; Sec 399 હેઠળ તે public document છે, એટલે company સાથે contract કરનાર દરેક વ્યક્તિ તેની વિગતો જાણે છે તેમ મનાય — registration થી shareholders, creditors અને બહારના લોકોને તેની સત્તા અને મંજૂર પ્રવૃત્તિઓની ખબર પડે છે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- 'Charter of the company': MOA તેનું બંધારણ અને સત્તાની હદ નક્કી કરે છે; company તેનાથી બહાર જઈ ન શકે --- તેની બહારના acts ultra vires અને void છે.
- Contents [Sec. 4]: Name clause (Ltd/Pvt Ltd; Sec. 8 companies ને લાગુ નહીં), Registered Office clause (રાજ્ય), Object clause, Liability clause (limited by shares/guarantee કે unlimited), Capital clause (authorised capital; share capital ન હોય તો જરૂરી નહીં) અને Association/Subscription clause; OPC માં nomination clause ઉમેરાય.
- Registration નો હેતુ: shareholders અને બહારના લોકોને company ની સત્તા દેખાય; company સાથે કામ કરનાર દરેક તેની વિગતો જાણે છે તેમ મનાય (public document, Sec. 399); MOA એ Tables A--E પ્રમાણે હોવું જોઈએ અને Act ની વિરુદ્ધ ન હોય.

TQ 7.1 • PYQ 2019-Nov [5] (b) • Descriptive • 6M • Pg 615

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

વિષય 8: Doctrine of Ultra Vires

P2-C6-U6-T08 • Topic 8: Doctrine of Ultra Vires

પહેલાં વાંચો 'Doctrine of Ultra Vires' વાંચો --- તેનો અર્થ ('beyond powers'), Ashbury Railway Carriage & Iron Co. vs. Riche, ultra vires acts નાં પરિણામો અને ratification પરનો ચાર મુદ્દાનો સારાંશ.

નોંધ

અર્થ: ultra vires = “beyond (their) powers” — memorandum ની objects ની બહારનો act કે contract સાવ void અને inoperative છે, company ને બાંધતો નથી; તેના પર company દાવો કરી શકે નહીં અને તેની સામે દાવો થઈ

શકે નહીં, અને MOA public document હોવાથી બહારની વ્યક્તિ company ની સત્તા જાણે છે તેમ મનાય છે.

Ashbury Railway Carriage & Iron Co. vs. Riche (1875): railway-carriage ના objects વાળી company એ Belgium માં railway line બાંધવા નાણાં આપ્યાં; special resolution થી ratify થયો હોવા છતાં contract null and void ઠર્યો — ‘general contractors’ ને મુખ્ય business સાથે વાંચવાનું; ultra vires contract estoppel, acquiescence, સમય વીતવાથી, વિલંબથી કે ratification થી ક્યારેય intra vires બનતો નથી.

ચાર મુદ્દાનો સારાંશ: (1) object clause કે statute થી મંજૂર ન હોય તેવો act — company માટે ultra vires, null and void (2) ultra vires the company — બધા shareholders ની સર્વાનુમતે સંમતિથી પણ ratify ન થાય (3) ultra vires the directors પણ intra vires the company — general meeting માં resolution થી members ratify કરી શકે (4) ultra vires the articles — special resolution થી articles બદલીને ratify થઈ શકે.

Lender ના મર્યાદિત remedies: ultra vires loan ના પૈસા હજુ વપરાયા ન હોય તો company તે આપી ન દે એ માટે injunction (company ક્યારેય માલિક બનતી નથી — lender property in specie પાછી લે); એ પૈસાથી કાયદેસરનાં દેવાં ચૂકવાયાં હોય તો lender ચૂકવાયેલા creditor ની જગ્યાએ subrogate થાય અને એટલી હદે વસૂલ કરે.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Ultra vires the company = MOA ના object clause ની બહારનો act: null and void, company ને બાંધતો નથી, બધા shareholders ની સર્વાનુમતે સંમતિથી પણ ratify ન થાય (Ashbury vs. Riche).
- Ultra vires ના પ્રકાર: ultra vires the directors પણ intra vires the company --- general meeting માં members ratify કરી શકે; ultra vires the articles --- special resolution થી AOA બદલીને ratify થાય.
- પરિણામો: એ transaction પર company દાવો કરી શકે નહીં અને તેની સામે દાવો પણ થાય નહીં; બહારના લોકો MOA (public document) જાણે છે તેમ મનાય, એટલે તે ultra vires contract enforce ન કરી શકે.

TQ 8.1 • PYQ 2022-May [5] (b) • Descriptive • 6M • Pg 616

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 4 પ્રશ્નો

- MOA ની borrowing limit થી વધારે ઉછીનું લેવું (દા.ત. ₹30 crore ની મર્યાદા સામે ₹36 crore): વધારાનું borrowing ultra vires અને void --- lender તેના પર company સામે દાવો ન કરી શકે.
- Lender ના મર્યાદિત remedies: પૈસા હજુ ઓળખાય તેવા કે વપરાયા વગરના હોય તો company તે આપી ન દે એ માટે injunction (company ક્યારેય માલિક બનતી નથી), અને loan થી કાયદેસરનાં દેવાં ચૂકવાયાં હોય તેટલી હદે subrogation.
- Object clause ની બહારનો business (દા.ત. MOA માં ન હોય તેવો નવો ધંધો): injunction થી રોકી શકાય; provision → facts → transaction ની validity એ ક્રમે conclusion આપો.

CSQ 8.1 • PYQ 2021-Dec [1] (b) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 617

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 8.2 • PYQ 2024-Sep [3] (b) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 618

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 8.3 • PYQ 2025-May [3] (b) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 620

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

CSQ 8.4 • RTP 2026-Jan [19] • Case Scenario • --- • Pg 621

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)

મધ્યમ

વિષય 9: Articles of Association

P2-C6-U6-T09 • Topic 9: Articles of Association

પહેલાં વાંચો 'Articles of Association' વાંચો --- AOA એટલે અંદરના regulations/bye-laws, Sec. 5 (contents, entrenchment, Schedule I ના Tables F to J માં model articles), Sec. 10 ની binding અસર, અને MOA સામે AOA નો ફરક.

નોંધ

સ્વભાવ: AOA એ internal management ના rules, regulations અને bye-laws છે (Guinness vs. Land Corporation of Ireland); Ashbury Carriage vs. Riche માં Lord Cairns પ્રમાણે, “the articles play a part subsidiary to memorandum of association” — તે governing body ની duties, rights અને powers અને business ચલાવવાની રીત નક્કી કરે છે.

Sec 5: articles માં management ના regulations, સાથે prescribed અને વધારાની બાબતો હોય; **entrenchment:** અમુક articles special resolution કરતાં પણ કડક શરતે જ બદલી શકાય — formation વખતે, કે પછીથી બધા જ members ની સંમતિથી (private co.) / special resolution થી (public co.), Registrar ને notice આપીને; forms Schedule I ના Tables F to J પ્રમાણે; model articles જ્યાં બાકાત કે ફેરફાર ન કર્યા હોય ત્યાં લાગુ પડે.

Binding force [Sec 10]: registered articles company અને members ને એ રીતે બાંધે છે જાણે દરેકે સહી કરી હોય — company અને members વચ્ચે enforce થાય, પણ બહારના લોકો સાથે કોઈ contract બનતો નથી (articles માં નામ હોય તેવો legal advisor જેવો outsider તેના પર દાવો ન કરી શકે); Act અને MOA ને આધીન રહીને company special resolution થી articles બદલવાની પૂરી સત્તા ધરાવે છે.

Memorandum of Association	Articles of Association
Company ના objectives નક્કી કરે અને હદ બાંધે	Internal management ના rules; objectives કઈ રીતે સિદ્ધ થાય
Company નો બહારની દુનિયા સાથેનો સંબંધ	Company અને તેના members વચ્ચેનો સંબંધ
ફક્ત Act પ્રમાણે જ બદલાય — સામાન્ય રીતે Regional Director/Tribunal ની મંજૂરી	ફક્ત special resolution થી બદલાય
MOA બહારના acts void; સર્વાનુમતે પણ ratify ન થાય	AOA ને ultra vires acts special resolution થી ratify થાય

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 5: articles માં management ની regulations, prescribed બાબતો અને બીજી વધારાની બાબતો હોય; entrenchment provisions થી અમુક articles ફક્ત special resolution કરતાં કડક શરતે જ બદલી શકાય --- formation વખતે, કે પછીથી બધા જ members ની સંમતિથી (private co.) / special resolution થી (public co.), Registrar ને notice આપીને.
- AOA એ MOA ને subsidiary છે (Ashbury Carriage vs. Riche); તે governing body ની duties, rights અને powers અને business ચલાવવાની રીત નક્કી કરે છે.
- MOA સામે AOA: objectives સામે internal rules; બહારની દુનિયા સાથેનો સંબંધ સામે members સાથેનો; MOA ની alteration માટે કાયદેસર મંજૂરી જોઈએ, AOA special resolution થી બદલાય; MOA ને ultra vires acts void અને ratify ન થાય, AOA ને ultra vires acts special resolution થી ratify થાય.

TQ 9.1 • PYQ 2025-Jan [2] (b) • Descriptive • 7M • Pg 622

LEVEL I
સમજ (Understanding)**મધ્યમ**

TQ 9.2 • PYQ 2025-Sep [2] (b) • Descriptive • 7M • Pg 624

LEVEL I
સમજ (Understanding)**મધ્યમ****ઉપયોજન (Application)** provision ને facts પર લગાડો • 3 પ્રશ્નો

- Sec. 10: registered articles company અને members ને એ રીતે બાંધે જાણો દરેકે સહી કરી હોય --- article ની clauses (દા.ત. insolvent member ની shares નું વેચાણ) company અને members વચ્ચે enforce થાય.
- Outsider ની scenarios (દા.ત. articles માં નામ હોય તેવો legal advisor): articles company અને બહારના લોકો વચ્ચે કોઈ contract બનાવતા નથી --- outsider articles પર દાવો ન કરી શકે.
- Alteration ની scenarios (દા.ત. quorum ની rules બદલવા): Act અને MOA ને આધીન રહીને company special resolution થી articles બદલી શકે છે.

CSQ 9.1 • MTP 2023-Nov [5] (b) • Case Scenario • 6M • Pg 625

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 9.2 • PYQ 2025-Jan [1] (b) (ii) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 626

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 9.3 • RTP 2025-May [18] • Case Scenario • --- • Pg 627

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ****વિષય 10: Doctrine of Indoor Management**

P2-C6-U6-T10 • Topic 10: Doctrine of Indoor Management

પહેલાં વાંચો 'Doctrine of Indoor Management' વાંચો --- doctrine of constructive notice (Sec. 399 ની public documents), તેની exception તરીકે Turquand rule (Royal British Bank vs. Turquand), અને indoor management ની ત્રણ exceptions.

નોંધ

Constructive notice: MOA, AOA અને registered documents (special resolutions સહિત) public documents છે, જે કોઈ પણ જોઈ શકે [Sec 399] — company સાથે કામ કરનાર દરેક વ્યક્તિએ તે વાંચ્યાં AND સાચા અર્થમાં સમજ્યાં છે તેમ મનાય છે; company ની કે directors ની સત્તાની બહારના contract થી તેને company સામે કોઈ rights મળતા નથી.

Indoor management (Turquand rule): OUTSIDERS ને બચાવતો exception — constructive notice ક્યારેય internal affairs સુધી લંબાતું નથી; act MOA/AOA થી authorised હોય તો outsider એમ માની શકે કે અંદરની બધી formalities (દા.ત. resolution પસાર થવું) પળાઈ છે; Royal British Bank vs. Turquand — બે directors એ seal હેઠળ સહી કરેલો bond valid ઠર્યો, ભલે કોઈ borrowing resolution માં રકમ નક્કી ન થઈ હોય: company ના અંદરના મામલા એ company નો પોતાનો પ્રશ્ન છે.

ત્રણ exceptions: (1) irregularity ની ખરેખરી કે constructive જાણ — Howard vs. Patent Ivory Manufacturing Co., Morris v Kansseen (2) irregularity ની શંકા કે બેદરકારી — અસામાન્ય transactions outsider ને તપાસ કરવા ફરજ પાડે: Anand Bihari Lal vs. Dinshaw & Co. (company ની property તેના accountant એ transfer કરી, તે void), Haughton & Co. vs. Nothard, Lowe & Wills (3) forgery — સાવ nullity: Ruben v Great Fingall Consolidated (secretary એ share certificate પર directors ની સહી ખોટી કરી; company estopped ન થઈ).

Trap: constructive notice COMPANY ને બહારના લોકો સામે બચાવે છે; indoor management good faith માં કામ કરતા OUTSIDERS ને company સામે બચાવે છે — બંનેને ઊલટાવશો નહીં.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Turquand rule ની મર્યાદાઓ: (a) irregularity ની ખરેખરી કે constructive જાણ; (b) irregularity ની શંકા કે બેદરકારી --- અસામાન્ય transactions outsider ને તપાસ કરવા ફરજ પાડે; (c) forgery --- સાવ nullity.
- Case ના tags: જાણ --- Howard vs. Patent Ivory Mfg. Co., Morris v Kansseen; શંકા --- Anand Bihari Lal vs. Dinshaw & Co., Haughton vs. Nothard, Lowe & Wills; forgery --- Ruben v Great Fingall Consolidated.

TQ 10.1 • PYQ 2018-May [6] (c) • Descriptive • 3M • Pg 628

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Constructive notice: MOA/AOA અને registered documents public છે (Sec. 399); company સાથે કામ કરનાર દરેક વ્યક્તિએ તે વાંચ્યાં AND સમજ્યાં છે તેમ મનાય છે.
- Indoor management એ OUTSIDERS ને બચાવતો exception છે: તે એમ માની શકે કે અંદરની formalities (દા.ત. resolution પસાર થવું) પળાઈ છે --- company ના અંદરના મામલા એ company નો પોતાનો પ્રશ્ન છે (Turquand rule).
- Trap: constructive notice company ને બહારના લોકો સામે બચાવે; indoor management બહારના લોકોને company સામે બચાવે --- બંનેને ઊલટાવશો નહીં.

TQ 10.3 • PYQ 2026-May [2] (b) (ii) • Descriptive • 4M • Pg 632

LEVEL I

સરળ

	સમજ (Understanding)	
TQ 10.2 • PYQ 2025-May [2] (b) • Descriptive • ---- • Pg 628	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 4 પ્રશ્નો

- Borrowing ની scenarios (articles પ્રમાણે board અમુક હદ સુધી કે resolution ને આધીન loan આપી શકે): good faith વાળો lender એમ માની શકે કે resolution પસાર થયો છે અને વસૂલ કરી શકે --- Turquand ટાંકો.
- અધિકાર વગરના officer ને payment (દા.ત. accountant/cashier ને દેવું ચૂકવ્યું અને તે ભાગી ગયો): apparent authority ની બહારનો transaction ચૂકવનારને તપાસ કરવા ફરજ પાડે --- indoor management તેને બચાવતું નથી.
- રચના: constructive notice નો નિયમ → indoor management નો exception → facts ને ત્રણ મર્યાદાઓ સામે ચકાસો → નુકસાન કોણ ભોગવે તે નક્કી કરો.

CSQ 10.1 • PYQ 2018-Nov [6] (c) • Case Scenario • 3M • Pg 633	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 10.2 • PYQ 2022-May [1] (b) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 634	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 10.3 • PYQ 2022-Nov [1] (b) {C} • Case Scenario • 4M • Pg 634	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 10.4 • RTP 2023-Jun [19] • Case Scenario • --- • Pg 636	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

પ્રકરણ 7

The Negotiable Instruments Act, 1881

9 વિષય • 57 વર્ગીકૃત પ્રશ્નો • મહત્ત્વ: B

ICAI કૌશલ્ય પ્રોફાઇલ Level I 5-20% • Level II 80-95% — આ પ્રકરણ છે **theory-પ્રધાન**

Level I — સ્મરણ અને સમજ	40.8%	228 માંથી 93 marks
Level II — ઉપયોજન અને વિશ્લેષણ	59.2%	228 માંથી 135 marks

વિષય 1: Negotiable Instruments એટલે શું

P2-C7-U7-T01 • Topic 1: Meaning of Negotiable Instruments

પહેલાં વાંચો Negotiable Instruments Act, 1881 ની chapter માં 'Meaning of Negotiable Instruments' વાંચો --- Sec. 13 (promissory note, bill of exchange, order કે bearer ને payable cheque) અને negotiable instruments ની આઠ essential characteristics.

નોંધ

statutory definition નથી: Act માં 'negotiable instrument' ની definition આપી નથી; Sec 13 ફક્ત ત્રણ kinds આપે છે — promissory note, bill of exchange અને cheque, જે order ને કે bearer ને payable હોય; Hundis, Treasury Bills, Bearer Debentures, Railway Receipts, Delivery Orders, Bills of Lading mercantile custom/usage થી કે બીજા enactments થી negotiable છે.

Concept: એવું instrument (document) જે ફક્ત delivery થી કે indorsement અને delivery થી છૂટથી transfer થઈ શકે; તેની property value આપનાર bona fide transferee ને મળી જાય છે.

Payable to order [Sec 13]: જ્યારે એમ payable લખ્યું હોય, અથવા transfer ની ના પાડતા શબ્દો વગર કોઈ specified person ને payable હોય; **payable to bearer:** જ્યારે એમ payable લખ્યું હોય, અથવા તેના પરનું એક જ કે છેલ્લું indorsement blank માં હોય.

આઠ characteristics: (1) લખાણમાં જ હોય; (2) સહી થયેલું; (3) છૂટથી transferable; (4) holder નું title defects વગરનું; (5) satisfaction થાય ત્યાં સુધી ગમે તેટલી વાર transferable; (6) ફક્ત money ચૂકવવાનું unconditional promise/order; (7) payable sum, payment નો સમય અને payee ની certainty; (8) delivery જરૂરી — ફક્ત drawing થી કોઈ liability આવતી નથી.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Act માં 'negotiable instrument' ની definition નથી; Sec. 13 ફક્ત ત્રણ kinds ગણાવે છે --- promissory note, bill of exchange અને cheque, જે order ને કે bearer ને payable હોય; hundis, treasury bills, bearer debentures વગેરે custom/usage થી negotiable છે.

- 8 characteristics સમજાવો: લખાણમાં; સહી થયેલું; છૂટથી transferable; holder નું title defects વગરનું; ગમે તેટલી વાર transferable; ફક્ત money ચૂકવવાનું unconditional promise/order; sum, સમય અને payee ની certainty; delivery જરૂરી.
- Payable to order = એમ payable લખ્યું હોય, અથવા transfer ની ના પાડતા શબ્દો વગર specified person ને payable હોય; payable to bearer = એમ payable લખ્યું હોય, અથવા એક જ કે છેલ્લું indorsement blank માં હોય.

TQ 1.1 • MTP 2025-May S2 [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 642

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

વિષય 2: Promissory Note

P2-C7-U7-T02 • Topic 2: Promissory Note

પહેલાં વાંચો 'Promissory Note' વાંચો --- Sec. 4 ની definition, parties (maker અને payee) અને (a) થી (h) સુધીની essential characteristics, સાથે bearer ને payable notes પર RBI Act, 1934 ની Sec. 31 નો પ્રતિબંધ.

નોંધ

Sec 4 (SM): “A 'promissory note' is an instrument in writing (not being a bank-note or a currency-note) containing an unconditional undertaking signed by the maker, to pay a certain sum of money only to, or to the order of, a certain person, or to the bearer of the instrument.” **Parties:** maker (debtor, સહી કરવી જ પડે) અને payee.

Essentials (a)-(h): લખાણમાં હોય (મૌખિક promise ચાલે નહીં); express promise — “Mr B, I.O.U ₹1,000” ફક્ત acknowledgment છે, invalid; definite અને unconditional — “₹500 seven days after my marriage with C” invalid, પણ “₹500 on D's death” valid (બનવાની ચોક્કસ ઘટના); maker ની સહી હોય; ફક્ત money (₹500 plus my black horse — invalid); certain sum (“₹500 and all other sums due” invalid, ₹500 સાથે 12% p.a. interest ascertainable હોવાથી valid); maker અને payee certain, નક્કી અને જુદી વ્યક્તિઓ હોય; Indian Stamp Act મુજબ બરાબર stamp લાગેલો અને cancel થયેલો હોય.

Sec 31, RBI Act 1934: promissory note bearer ને payable બનાવી શકાય નહીં — ફક્ત Reserve Bank કે Central Government જ 'payable to bearer' note issue કરી શકે; એટલે payee નું નામ લખ્યા વગરની “I promise to pay a sum of ₹10,000 after three months” bearer instrument છે, illegal અને unenforceable.

Answer pattern: Sec 4 quote કરો, દરેક essential ને લખાણ સામે ચકાસો, જે essential નિષ્ફળ જાય તેનું નામ આપીને valid/invalid નક્કી કરો (conditional promise, payee uncertain, money plus goods, sum uncertain).

સ્મરણ (Remembering) મોટે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Memorise Sec. 4: an instrument in writing (bank-note કે currency-note નહીં) જેમાં maker ની સહી સાથે unconditional undertaking હોય, કે certain sum of money ફક્ત certain person ને, તેના order ને કે bearer ને ચૂકવવી.
- Essentials: લખાણમાં; express promise (ફક્ત acknowledgment/IOU ચાલે નહીં); definite અને unconditional; maker ની સહી; ફક્ત money; certain sum; maker અને payee certain અને જુદા; બરાબર stamped.
- Sec. 31, RBI Act, 1934 મુજબ ફક્ત RBI/Central Government જ bearer ને payable promissory note issue કરી શકે.

TQ 2.3 • PYQ 2026-Jan [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 645

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)**મધ્યમ****ઉપયોજન (Application)** provision ને facts પર લગાડો • 3 પ્રશ્નો

- Essentials સામે validity ચકાસો: payee નું નામ વગરની 'I promise to pay ₹10,000 after three months' --- invalid (payee uncertain); conditional promises (marriage પર payable) invalid, પણ ચોક્કસ બનનારી ઘટના સાથે જોડાયેલાં promises (on D's death) valid.
- જેમાં payment નો સમય લખ્યો ન હોય તે instrument payable on demand ગણાય --- તોપણ valid note છે.
- Answer pattern: Sec. 4 quote કરો → દરેક essential ને લખાણ સામે ચકાસો → જે essential નિષ્ફળ જાય તે જણાવીને valid/invalid નક્કી કરો (દા.ત. payee ની uncertainty, money plus goods નું promise, uncertain amount).

TQ 2.1 • MTP 2024-Jul [6] (a) (ii) • Descriptive • 3M • Pg 644

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**સરળ**

TQ 2.2 • PYQ 2021-Dec [3] (c) (i) • Descriptive • 4M • Pg 644

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 2.1 • PYQ 2020-Nov [5] (Or) (a) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 646

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ****વિષય 3: Bills of Exchange**

P2-C7-U7-T03 • Topic 3: Bills of Exchange

પહેલાં વાંચો 'Bills of Exchange' વાંચો --- Sec. 5 ની definition, ત્રણ parties (drawer, drawee/acceptor, payee), essential characteristics અને promissory note અને bill of exchange વચ્ચેનો ફરક દર્શાવતું table.

નોંધ

Sec 5 (SM): "A 'bill of exchange' is an instrument in writing containing an unconditional order, signed by the maker, directing a certain person to pay a certain sum of money only to, or to the order of, a certain person or to the bearer of the instrument."

ત્રણ parties: drawer (bill નો maker); drawee (જેના પર bill draw થાય — acceptance સાથે acceptor બને

છે, જેની liability primary અને unconditional હોય); payee; ત્રણેય જુદી વ્યક્તિ હોય એ જરૂરી નથી — એક જ વ્યક્તિ બે ભૂમિકા ભજવી શકે, પણ બે જુદી વ્યક્તિ તો હોવી જ જોઈએ.

Essentials: લખાણમાં; ચૂકવવાનો express order; definite અને unconditional; drawer ની સહી; drawer, drawee અને payee certain; sum certain; ફક્ત money; stamped; Sec 31 RBI Act મુજબ bill bearer ને on demand payable ન હોઈ શકે — “On demand pay to bearer ₹500” invalid, પણ “On demand pay to A or order” valid.

ફરક P/N vs BOE: note એ 2-party promise છે, તેમાં acceptance જોઈતું નથી; bill એ 3-party order છે, તેમાં acceptance જોઈએ —

Promissory Note	Bill of Exchange
તેમાં money ચૂકવવાનું promise હોય	તેમાં payment કરવાનો order હોય
2 parties: maker અને payee	3 parties: drawer, drawee અને payee
Acceptance જોઈતું નથી — ચૂકવવા જવાબદાર વ્યક્તિની સહી હોય	Drawee નું acceptance જોઈએ
bearer ને payable કદી બની ન શકે	bearer ને payable બની શકે, પણ on demand bearer ને કદી નહીં

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 5: લખાણમાં એવું instrument જેમાં maker ની સહી સાથે unconditional ORDER હોય, કે certain person, certain sum of money ફક્ત certain person ને, તેના order ને કે bearer ને ચૂકવે.
- P/N vs. BOE: promise vs. order; 2 parties (maker, payee) vs. 3 (drawer, drawee, payee); note માં acceptance જોઈતું નથી, bill માં drawee નું acceptance જોઈએ; note કદી bearer ને payable ન હોય, bill હોઈ શકે (પણ bearer ને ON DEMAND payable કદી નહીં --- Sec. 31 RBI Act).
- Acceptor ની liability primary અને unconditional છે; drawer ની secondary/conditional.

TQ 3.1 • PYQ 2025-May [4] (b) (ii) • Distinguish Between • 4M • Pg 647

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 5 પ્રશ્નો

- Fictitious-name અને same-person scenarios: drawer, drawee અને payee ત્રણ જુદી વ્યક્તિ હોય એ જરૂરી નથી, પણ ઓછામાં ઓછી બે જુદી વ્યક્તિ હોવી જ જોઈએ --- એ રીતે bill ની validity ચકાસો.
- Forged indorsement scenarios (ચોરાયેલો order cheque/bill): forgery થી કોઈ title મળતું નથી, તે nullity છે --- પછીના indorsees ને કોઈ rights મળતા નથી; સામે blank indorsement instrument ને bearer ને payable બનાવે છે અને ફક્ત delivery થી transferable કરે છે.

- 'After sight' payable bills presentment for acceptance થી ગણાય --- maturity ગણવાનો અને મોડા presentment ની અસરનો મહાવરો કરો (Sec. 61: reasonable time માં present કરો, નહીં તો parties discharge થાય).

CSQ 3.5 • PYQ 2025-Sep [6] (a) (i) • Case Scenario • 3M • Pg 652	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	સરળ
CSQ 3.1 • PYQ 2019-Nov [1] (d) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 648	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.2 • PYQ 2019-Nov [2] (d) • Case Scenario • 3M • Pg 649	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.3 • PYQ 2021-Jan [1] (d) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 650	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 3.4 • PYQ 2021-Dec [1] (d) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 650	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિષય 4: Cheque

P2-C7-U7-T04 • Topic 4: Cheque

પહેલાં વાંચો 'Cheque [Section 6]' વાંચો --- cheque એટલે specified banker પર drawn અને on demand payable bill of exchange, સાથે electronic cheques અને truncated cheques, અને parties (drawer, drawee bank, payee).

નોંધ

Sec 6 (SM): “A 'cheque' is a bill of exchange drawn on a specified banker and not expressed to be payable otherwise than on demand and it includes the electronic image of a truncated cheque and a cheque in the electronic form.”

Essentials: bill of exchange ની બધી essentials + specified banker પર drawn + on demand payable (holder જ્યારે present કરવાનું નક્કી કરે ત્યારે); તેમાં stamping કે acceptance એકેય જોઈતું નથી; બધા cheques bills છે પણ બધા bills cheques નથી; “banker” માં banker તરીકે કામ કરતી કોઈ પણ વ્યક્તિ અને કોઈ પણ post office savings bank આવી જાય [Sec 3].

Parties: drawer — maker/debtor, liability primary અને conditional; drawee — હંમેશાં specified bank જે payment કરે; payee — જેની તરફેણમાં issue થયો હોય (drawer પોતે કે third party હોઈ શકે); “drawee in case of need” — bill/indorsement માં લખેલી વધારાની વ્યક્તિ, જેની પાસે જરૂર પડ્યે જવાય.

Electronic forms: cheque in electronic form — computer resource વાપરીને draw થાય અને secure system માં digital signature (biometric સાથે કે વગર) કે electronic signature થી સહી થાય (IT Act, 2000 ના અર્થ લાગુ પડે); truncated cheque — clearing cycle દરમિયાન clearing house કે bank electronic image બનાવતાંવેત તેને truncate કરે, જેથી cheque ની આગળની physical movement બંધ થાય.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Memorise Sec. 6: cheque એટલે specified banker પર drawn bill of exchange, જે on demand સિવાય બીજી રીતે payable ન લખાયો હોય, અને તેમાં truncated cheque ની electronic image અને cheque in electronic form આવી જાય.
- Essentials: bill of exchange ની બધી essentials + specified banker પર drawn + on demand payable; cheque માં stamping કે acceptance જોઈતું નથી; drawer ની liability primary અને conditional છે; 'banker' માં post office savings bank આવી જાય [Sec. 3].
- 'cheque in electronic form' (secure system માં digital/electronic signature) અને 'truncated cheque' (clearing વખતે physical movement ની જગ્યાએ electronic image) ની definitions.

TQ 4.1 • MTP 2024-Aug [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 652

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)**મધ્યમ****ઉપયોજન (Application)** provision ને facts પર લગાડો • 5 પ્રશ્નો

- Gift cheque scenarios: donee holder છે પણ holder in due course નથી (consideration નથી); gift cheque ની dishonour માટે તે drawer સામે દાવો ન કરી શકે, કેમ કે legally enforceable debt જ નથી.
- ખોવાયેલા bearer/blank-indorsed cheques: finder પણ good faith માં value આપીને લેનારને good title આપી શકે, અને paying banker ને payment in due course થી discharge મળે --- નુકસાન true owner ને ભોગવવું પડે.
- Minor scenarios: minor cheque draw/indorse કરી શકે, જેમાં પોતાના સિવાય બધી parties બંધાય --- indorsee આગળની/બીજી parties સામે enforce કરી શકે, minor સામે નહીં.

CSQ 4.1 • PYQ 2018-May [2] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 653

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 4.2 • PYQ 2018-Nov [2] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 654

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 4.3 • PYQ 2018-Nov [2] (d) • Case Scenario • 4M • Pg 655

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 4.4 • PYQ 2020-Nov [5] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 656

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 4.5 • PYQ 2022-May [2] (d) • Case Scenario • 3M • Pg 656

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ****વિષય 5: Negotiable Instruments નું Classification**

P2-C7-U7-T05 • Topic 5: Classification of Negotiable Instruments

પહેલાં વાંચો 'Classification of Negotiable Instruments' વાંચો --- bearer/order instruments [Sec. 13], inland/foreign instruments [Secs. 11, 12, 134], અને inchoate [Sec. 20] અને ambiguous [Sec. 17] instruments.

નોંધ

Bearer vs order [Sec 13]: bearer — payee નું નામ કોરું હોય, કે નામ સાથે “or bearer” લખ્યું હોય, કે છેલ્લું indorsement blank માં હોય; ફક્ત delivery થી negotiate થાય; order — કોઈ વ્યક્તિને, વ્યક્તિ કે તેના order ને, કે વ્યક્તિના order ને payable હોય, કે છેલ્લું indorsement in full હોય; indorsement અને delivery થી negotiate થાય.

Inland [Sec 11]: drawn or made in India AND (payable in India OR drawn upon a person resident in India) — Mumbai માં Mathura ના merchant પર drawn bill inland જ છે, ભલે London માં payable accept થયો હોય; Agra માં drawn અને Delhi માં payable bill inland છે, ભલે drawee New York નો merchant હોય; inland instrument વિદેશમાં indorse થાય તોપણ inland જ રહે; **Foreign [Sec 12]:** જે inland નથી તે દરેક instrument.

Sec 134 (foreign instruments): maker/drawer ની liability જ્યાં તેણે instrument બનાવ્યું તે જગ્યાના law મુજબ; acceptor અને indorser ની liability જ્યાં payable હોય તે જગ્યાના law મુજબ — Berkley માં drawn (15%) અને Washington માં payable accept થયેલો bill (6%): acceptor 6% ચૂકવે, drawer 15%.

Inchoate [Sec 20]: સહી અને stamp થયેલું પણ આખું/અંશતઃ કોરું — signer holder ને stamp માં સમાય એટલી કોઈ પણ રકમ ભરીને પૂરું કરવાની prima facie authority આપે છે; આ નિયમ estoppel પર ઊભો છે; holder ને signer એ ધારેલી રકમ જ મળે, holder in due course ને stamp ની મર્યાદામાં કોઈ પણ રકમ મળે; પણ delivery નહીં તો liability નહીં — drawer પાસેથી ચોરાયેલું blank acceptance ₹20,000 માટે ભરાયું, તો signer holder in due course સામે પણ બંધાયો નહીં.

Ambiguous [Sec 17]: એવું instrument જેને promissory note ગણો કે bill of exchange, બંને રીતે વાંચી શકાય — holder પોતાની મરજીથી બેમાંથી ગમે તે ગણી શકે, અને એક વાર option વાપર્યા પછી instrument પછીથી એ જ રીતે ગણાય (તે બદલી ન શકે).

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 2 પ્રશ્નો

- Bearer: payee કોરું, કે 'or bearer', કે છેલ્લું indorsement blank માં --- ફક્ત delivery થી negotiate; order: વ્યક્તિ/તેના order ને payable, કે છેલ્લું indorsement in full --- indorsement સાથે delivery.
- Inland [Sec. 11]: drawn/made in India AND (payable in India OR drawn upon a person resident in India); foreign [Sec. 12]: જે inland નથી તે દરેક instrument.
- Inchoate [Sec. 20]: સહી અને stamp થયેલું પણ આખું/અંશતઃ કોરું; ambiguous [Sec. 17]: P/N કે BOE બંને રીતે વાંચી શકાય --- holder એક વાર પસંદ કરે પછી બંધાય.

TQ 5.3 • RTP 2026-Jan [23] • Descriptive • --- • Pg 659

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

TQ 5.2 • PYQ 2025-Sep [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 658

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 1 પ્રશ્ન

- Inchoate instruments estoppel પર ઊભાં છે: holder ને signer એ ધારેલી રકમ જ મળે; holder in due course ને stamp માં સમાય એટલી કોઈ પણ રકમ મળે --- પણ delivery વગર liability નહીં.
- Inland instrument વિદેશમાં indorse થાય તોપણ inland જ રહે; Sec. 134 મુજબ foreign instrument નો drawer બનાવ્યાની જગ્યાના law થી liable, acceptor/indorser payment ની જગ્યાના law થી.

TQ 5.1 • MTP 2025-Jan [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 657

LEVEL I
સમજ (Understanding)**મધ્યમ****ઉપયોજન (Application)** provision ને facts પર લગાડો • 4 પ્રશ્નો

- ત્રણ facts પરથી classify કરો --- ક્યાં drawn, ક્યાં payable, drawee નું residence: India માં Indian resident પર drawn હોય તે inland, ભલે વિદેશમાં payable હોય; India માં drawn અને payable હોય તે inland, ભલે drawee વિદેશમાં રહેતો હોય.
- કોરો સહી કરેલો cheque: Sec. 20 --- વધારે રકમ ભરનાર holder ધારેલી રકમથી વધારે વસૂલ ન કરી શકે; holder in due course કરી શકે (stamp ની મર્યાદામાં).

CSQ 5.2 • PYQ 2021-Dec [3] (c) (ii) • Case Scenario • 4M • Pg 661

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**સરળ**

CSQ 5.1 • PYQ 2020-Nov [1] (d) • Case Scenario • 4M • Pg 660

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 5.3 • PYQ 2024-Sep [6] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 662

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ**

CSQ 5.4 • RTP 2026-Jan [22] • Case Scenario • --- • Pg 663

LEVEL II
ઉપયોજન (Application)**મધ્યમ****વિશ્લેષણ (Analysis)** એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- એકથી વધારે instruments ના validity પ્રશ્નો: પહેલાં દરેકને Sec. 4/5/6 ની essentials સામે ચકાસો (unconditional? certain sum? certain payee?), પછી classify કરો --- બંને તબક્કા અલગ રાખો.
- 'Payable to bearer on demand' ની trap: cheques માટે valid, bills/notes માટે invalid (Sec. 31, RBI Act).

CSQ 5.5 • PYQ 2026-May [6] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 664

LEVEL II
વિશ્લેષણ (Analysis)**અધરું****વિષય 6: Negotiable Instruments નું Negotiation (Transfer)**

P2-C7-U7-T06 • Topic 6: Negotiation (Transfer) of Negotiable Instruments

પહેલાં વાંચો 'Negotiation (Transfer) of Negotiable Instruments' વાંચો --- Sec. 14 (negotiation), Sec. 46 (delivery, actual અને constructive), Sec. 47 (bearer instruments નું delivery થી negotiation), Sec. 48 (order instruments માટે indorsement સાથે delivery) અને Sec. 57 (legal representative undelivered indorsement પૂરું ન કરી શકે).

નોંધ

Sec 14: negotiation = instrument કોઈ વ્યક્તિને એ રીતે transfer કરવું કે તે વ્યક્તિ તેની holder બને (transfer of ownership); **modes:** bearer instruments — ફક્ત delivery થી [Sec 47]; order instruments — holder ના indorsement અને delivery થી [Sec 48]; બંને Sec 58 ને આધીન (ગેરકાયદે મેળવેલાં instruments).

Delivery [Sec 46]: bearer અને order બંને instruments માટે જરૂરી, making/drawing વખતે અને negotiation વખતે; તે voluntary હોવી જોઈએ અને property પસાર કરવાના હેતુથી હોવી જોઈએ; તે actual (હાથોહાથ સોંપણી) કે constructive (indorsee ના agent/clerk/servant ને delivery, કે indorsement પછી indorser પોતે indorsee ના agent તરીકે રાખે) હોઈ શકે; delivery થાય ત્યાં સુધી contract અધૂરો અને revocable રહે છે — કાપેલી note નો એક ભાગ post કરવો એ આખાની constructive delivery નથી.

Conditional delivery: conditionally કે કોઈ special purpose માટે અપાયેલું instrument, indorse થયું હોય તોપણ, transferee ને property આપતું નથી — સિવાય કે holder in due course ને negotiate થયું હોય; immediate parties વચ્ચે conditional/special-purpose delivery સાબિત કરી શકાય.

Indorsement without delivery [Sec 57]: indorsement પછી delivery થાય તો જ rights પસાર થાય — Y એ X નો cheque Z ને indorse કર્યો પણ પોતાના drawer માં રાખી મૂક્યો; Y ના મૃત્યુ પછી Z ને તે મળે તોપણ Z holder નથી; મરનાર indorser નો legal representative ફક્ત delivery થી negotiation પૂરું ન કરી શકે (તે મરનારનો agent નથી); સામે indorsee ના agent ને delivery એ સારી delivery છે — Arjun ના agent ને note અપાઈ હતી ત્યાં Arjun વસૂલ કરી શક્યો.

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 14: negotiation = instrument એ રીતે transfer કરવું કે transferee તેનો holder બને; bearer --- delivery થી [Sec. 47]; order --- indorsement અને delivery થી [Sec. 48].
- Sec. 46: bearer અને order બંને instruments માટે delivery જરૂરી છે; તે voluntary અને property પસાર કરવાના ઇરાદાથી હોવી જોઈએ, અને actual કે constructive (indorsee ના agent ને delivery, કે indorser પોતે indorsee ના agent તરીકે રાખે) હોઈ શકે; delivery સુધી contract અધૂરો અને revocable છે.
- Conditional/special-purpose delivery holder in due course સિવાય કોઈને property આપતી નથી.

TQ 6.1 • PYQ 2025-May [4] (b) (I) • Descriptive • 3M • Pg 665

LEVEL I
સમજ (Understanding)

સરળ

TQ 6.2 • PYQ 2026-May [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 666

LEVEL I
સમજ (Understanding)

મધ્યમ

ઉપયોગન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 3 પ્રશ્નો

- Indorsement without delivery: જે indorsee ને instrument ફક્ત મળી આવે (દા.ત. મરનાર indorser ના drawer માંથી) તે holder નથી; Sec. 57 મુજબ મરનારે indorse કરેલું પણ deliver ન કરેલું instrument legal representative ફક્ત delivery થી negotiate ન કરી શકે.

- Structure: bearer કે order? → કઈ mode વપરાઈ → delivery voluntary? → transferee holder બન્યો કે નહીં અને દાવો કરી શકે કે નહીં તે જણાવો.

CSQ 6.3 • MTP 2024-Aug [6] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 668	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 6.4 • PYQ 2024-Sep [6] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 669	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 6.5 • PYQ 2025-Jan [6] (a) (i) • Case Scenario • 4M • Pg 670	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 2 પ્રશ્નો

- Maturity પછી transfer થયેલો accommodation bill: transferee holder in due course બની ન શકે અને defects સાથે જ લે --- દરેક party ની liability ક્રમશઃ કાઢો.
- ભરેલા કોરા cheque પર 'Not negotiable' crossing: transferee ને તેના transferor કરતાં સારું title ન મળે --- Sec. 20 (authority કરતાં વધારે રકમ ભરી) સાથે જોડીને નક્કી કરો કોણ શું વસૂલે.
- પહેલાં છૂટું પાડો: consideration છે? transfer maturity પહેલાં કે પછી? delivery પૂરી? --- પછી holder અને holder-in-due-course ની rights લગાડો.

CSQ 6.1 • PYQ 2020-Nov [3] (d) • Case Scenario • 3M • Pg 667	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	મધ્યમ
CSQ 6.2 • PYQ 2021-Jul [1] (d) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 668	LEVEL II વિશ્લેષણ (Analysis)	અધરું

વિષય 7: Dishonour of Cheques for Insufficiency of Funds in the Accounts (Section 138 to 142)

P2-C7-U7-T07 • Topic 7: Dishonour of Cheques for Insufficiency of Funds in the Accounts (Section 138 to 142)

પહેલાં વાંચો 'Dishonour of Cheques for Insufficiency of Funds in the Accounts [Sections 138 to 142]' વાંચો --- Sec. 138 ની offence ની ingredients અને conditions, Sec. 139 નું presumption, Sec. 140, સાથે 'Rules of Compensation' (Sec. 117) અને noting/protest.

નોંધ

Sec 138 નો offence: drawer ની account પર drawn cheque, જે legally enforceable debt કે બીજી liability આપી કે અંશતઃ discharge કરવા અપાયો હોય, અને funds ઓછા હોવાથી કે bank સાથેની arrangement કરતાં રકમ વધારે હોવાથી unpaid પાછો આવે — punishment: 2 years સુધીની imprisonment, કે cheque ની રકમથી બમણા સુધીનો fine, કે બંને; gift કે donation તરીકે, security તરીકે, ફક્ત moral obligation માટે કે illegal consideration માટે અપાયેલા cheques આ section ની બહાર છે.

ત્રણ conditions precedent: (a) cheque draw થયાની તારીખથી 3 months માં કે તેના validity period માં, જે

વહેલું હોય તેમાં present થાય; (b) payee/holder in due course cheque પાછો આવ્યાની જાણ થયાના 30 days માં drawer ને લેખિત notice આપીને payment માગે; (c) drawer notice મળ્યાના 15 days માં ચૂકવવામાં નિષ્ફળ જાય — 45 days (30 + 15) પૂરા થાય પછી જ complaint થાય.

Sec 139: rebuttable presumption કે holder ને cheque debt/liability ના discharge માટે મળ્યો છે — evidential burden accused drawer પર જાય છે; **Sec 140:** 'cheque dishonour થશે એમ માનવાનું drawer ને કોઈ કારણ નહોતું' એ defence નથી.

Stop payment/post-dated: bank ને stop-payment ની સૂચના આપી હોય તોપણ, funds ગમે તે હોય, Sec 138 લાગુ પડે છે (Bholenath case — cheque issue થતાં જ Sec 139 નું presumption ચાલે); post-dated cheque તેના પર લખેલી તારીખે drawn ગણાય અને 3 months એ તારીખથી ગણાય.

Sec 117 compensation: holder ને amount due સાથે presenting, noting અને protesting માં બરાબર થયેલો ખર્ચ મળે; person charged બીજી જગ્યાએ રહેતો હોય — રકમ current rate of exchange પ્રમાણે; ચૂકવનાર indorser ને તે રકમ payment થી tender/realisation સુધી 18% p.a. interest સાથે અને બધા ખર્ચ સાથે પાછી મળે; હકદાર party liable party પર at sight/on demand bill draw કરી શકે, જેની સાથે dishonour થયેલું instrument અને protest (હોય તો) જોડવાં.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 138: 2 years સુધીની imprisonment, કે cheque ની રકમથી બમણા સુધીનો fine, કે બંને; conditions --- cheque ની તારીખથી 3 months માં (કે validity માં, જે વહેલું હોય) presentment, return memo ના 30 days માં demand notice, notice ના 15 days માં drawer ચૂકવવામાં નિષ્ફળ.
- Noting = Notary Public દ્વારા dishonour ની નોંધ (હકીકત, તારીખ, કારણ, charges); protest = formal notarial certificate; protest for better security = maturity પહેલાં acceptor insolvent થાય કે તેની credit ડગી જાય.
- Sec. 117: amount due + presenting, noting અને protesting નો ખર્ચ; ચૂકવનાર indorser ને 18% p.a. interest સાથે પાછું મળે.

TQ 7.3 • PYQ 2019-May [2] (d) • Descriptive • 3M • Pg 674

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

સરળ

TQ 7.5 • PYQ 2025-Jan [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 677

LEVEL I
સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ

સમજ (Understanding) કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Cheque legally enforceable debt કે liability discharge કરતો હોવો જોઈએ --- gift, donation, security, moral obligation કે illegal consideration માટે અપાયેલા cheques Sec. 138 ની બહાર છે.
- Sec. 139: rebuttable presumption કે cheque debt ના discharge માટે હતો --- burden drawer પર જાય; Sec. 140: 'bounce થશે એમ માનવાનું કારણ નહોતું' એ defence નથી.
- Non-acceptance થી dishonour: drawee ના પાડે/qualified acceptance આપે, મળે નહીં, કે incompetent હોય.

TQ 7.2 • PYQ 2018-Nov [6] (d) • Descriptive • 5M • Pg 673	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ
TQ 7.4 • PYQ 2024-Sep [4] (b) • Descriptive • 8M • Pg 675	LEVEL I સમજ (Understanding)	મધ્યમ

ઉપયોજન (Application) provision ને facts પર લગાડો • 12 પ્રશ્નો

- Stop-payment હોય તોપણ Sec. 138 લાગુ પડે (Sec. 139 નું presumption ચાલે); post-dated cheque તેના પર લખેલી તારીખે 'drawn' ગણાય --- 3 months એ તારીખથી ગણો.
- Gift/donation cheques: legally enforceable debt નથી, એટલે dishonour offence નથી.
- Timeline ની દાખલ: validity માં presentment, 30-day notice, 15-day payment window ચકાસો; cause of action 15 days પૂરા થાય પછી જ ઊભું થાય.

TQ 7.1 • PYQ 2018-May [2] (d) • Descriptive • 4M • Pg 672	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.1 • PYQ 2019-May [1] (e) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 678	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.2 • PYQ 2019-May [3] (c) (i) • Case Scenario • 2M • Pg 678	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.3 • PYQ 2021-Jul [2] (d) • Case Scenario • 3M • Pg 679	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.4 • PYQ 2022-May [3] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 680	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.5 • PYQ 2022-Nov [1] (d) {C} • Case Scenario • 3M • Pg 681	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.6 • PYQ 2022-Nov [3] (c) • Case Scenario • 4M • Pg 682	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.7 • MTP 2024-May [6] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 683	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.8 • PYQ 2024-Jun [6] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 684	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.9 • RTP 2024-Jun [22] • Case Scenario • --- • Pg 685	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.10 • RTP 2024-Sep [22] • Case Scenario • --- • Pg 686	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ
CSQ 7.12 • PYQ 2026-Jan [6] (a) • Case Scenario • 7M • Pg 688	LEVEL II ઉપયોજન (Application)	મધ્યમ

વિશ્લેષણ (Analysis) એકથી વધુ મુદ્દાવાળા scenarios છૂટા પાડો • 1 પ્રશ્ન

- Time-barred debt: legally enforceable નથી → બધી timelines પળાઈ હોય તોપણ Sec. 138 નિષ્ફળ --- પહેલાં enforceability ચકાસો, પછી procedural limbs.
- consideration (accommodation/gift), validity અને notice periods ભેગાં કરતાં multi-issue દાખલ: conclusion પહેલાં substantive ingredient (debt + insufficiency) ને ત્રણ procedural conditions થી અલગ પાડો.

વિષય 8: Presentment of Instruments

P2-C7-U7-T08 • Topic 8: Presentment of Instruments

પહેલાં વાંચો 'Presentment of Instruments' વાંચો --- presentment for acceptance [Sec. 61], note for sight [Sec. 62], drawee ને 48 hours [Sec. 63], presentment for payment [Secs. 64 to 75A] અને presentment ક્યારે જરૂરી નથી [Sec. 76].

નોંધ

Sec 61 (acceptance — after sight payable bill): draw થયા પછી reasonable time માં, business day ના business hours માં drawee ને present કરવો; ચૂક થાય તો ચૂક કરનાર વ્યક્તિ સામે કોઈ party liable નથી; reasonable search પછી પણ drawee ન મળે — bill dishonoured; bill drawee ને કોઈ ચોક્કસ જગ્યાએ directed હોય તો ત્યાં present કરવો; authorised હોય ત્યાં registered post ચાલે; **Sec 63:** holder એ drawee ને acceptance વિચારવા માટે 48 hours (public holidays બાદ કરતાં) આપવા પડે.

Sec 62 (note for sight): sight પછી ચોક્કસ મુદતે payable promissory note maker ને sight માટે reasonable time માં, business day ના business hours માં present કરવી પડે; ચૂક થાય તો ચૂક કરનાર સામે કોઈ party liable નથી.

Payment [Secs 64–75A]: Sec 64 — maker (P/N), acceptor (BOE) કે drawee (cheque) ને present કરવું, નહીં તો બીજી parties એ holder સામે liable નથી; exception — ચોક્કસ જગ્યાએ payable ન હોય એવી demand note માટે maker ને charge કરવા presentment જરૂરી નથી; Sec 65 — રોજિંદા business hours માં (banker માટે: banking hours); Sec 66 — after-date/after-sight instruments maturity એ present થાય; Sec 67 — instalment notes દરેક instalment તારીખ પછીના 3rd day એ; Secs 68–70 — ચોક્કસ જગ્યાએ, નહીં તો place of business/usual residence એ; Sec 71 — કોઈ જાણીતી જગ્યા ન હોય: જ્યાં મળે ત્યાં; Sec 74 — demand instruments reasonable time માં; Sec 75A — holder ના કાબૂ બહારના સંજોગોથી delay થાય તો માફ, કારણ દૂર થતાં reasonable time માં present કરવું.

Sec 76 (presentment જરૂરી નથી — instrument due date એ dishonoured ગણાય): (1) maker/drawee/acceptor જાણીજોઈને presentment અટકાવે; (2) instrument તેની business place એ payable હોય અને તે business day ના business hours માં તેને બંધ રાખે; (3) ચોક્કસ જગ્યાએ business hours માં કોઈ હાજર ન હોય; (4) ચોક્કસ જગ્યાએ payable ન હોય અને due search પછી પણ તે ન મળે; (5) party એ presentment વગર પણ ચૂકવવાનું વચન આપ્યું હોય; (6) maturity પછી, presentment થયું નથી એ જાણવા છતાં, party part payment કરે, ચૂકવવાનું promise આપે, કે ચૂક માફ કરે; (7) drawer સામે, જો presentment ન થવાથી તેને કોઈ નુકસાન થઈ શકે તેમ ન હોય.

સ્મરણ (Remembering) મોઢે કરો • 1 પ્રશ્ન

- Sec. 76 (presentment જરૂરી નથી): જાણીજોઈને presentment અટકાવાયું; business day એ business place બંધ; ચોક્કસ જગ્યાએ કોઈ હાજર નહીં; due search પછી party ન મળી; presentment વગર પણ ચૂકવવાનું વચન; maturity પછી part-payment/promise/waiver; drawer ને કોઈ નુકસાન નહીં.
- Sec. 63: drawee ને acceptance વિચારવા 48 hours મળે (public holidays બાદ); Sec. 66: after date/sight payable instruments maturity એ present થાય; Sec. 67: instalment notes --- દરેક instalment તારીખ પછીના 3rd day એ.
- Sec. 62: sight પછી ચોક્કસ મુદતે payable note reasonable time માં, business day ના business hours માં SIGHT માટે present કરવી પડે; ચૂક થાય તો એ holder સામે parties discharge થાય.

TQ 8.1 • PYQ 2024-Jun [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 690

LEVEL I

સ્મરણ (Remembering)

મધ્યમ**સમજ (Understanding)** કારણ સાથે સમજાવો • 2 પ્રશ્નો

- Sec. 64: instruments payment માટે maker/acceptor/drawee ને present કરવાં પડે; ચૂક થાય તો બીજી parties એ holder સામે liable નથી; exception --- ચોક્કસ જગ્યાએ payable ન હોય એવી demand note માટે maker ને charge કરવા presentment જરૂરી નથી.
- Sec. 61 (acceptance --- after sight payable bills): reasonable time માં, business hours માં, business day એ present કરો; reasonable search પછી drawee ન મળે = dishonour; holder ના કાબૂ બહારનો delay Sec. 75A હેઠળ માફ.

TQ 8.2 • MTP 2025-Apr S1 [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 691

LEVEL I

સમજ (Understanding)

મધ્યમ

TQ 8.3 • MTP 2025-Aug S1 [4] (b) • Descriptive • 7M • Pg 692

LEVEL I

સમજ (Understanding)

મધ્યમ**ઉપયોગન (Application)** provision ને facts પર લગાડો • 5 પ્રશ્નો

- ચોક્કસ જગ્યા વગરની demand note: presentment ન થાય તોપણ maker discharge થતો નથી (Sec. 64 exception).
- Premature presentment (due date પહેલાં) invalid છે --- drawee વાજબી રીતે ના પાડી શકે; maturity એ ફરી present કરો (Sec. 66); મોડું presentment indorsers ને discharge કરે, maker/acceptor ને નહીં.
- Acceptance માટે મોકલેલો bill: મૌન ને dishonour ગણતાં પહેલાં 48 hours આપો; જવાબ આ રીતે — provision → dates/facts → કોણ discharge થાય.

CSQ 8.1 • RTP 2024-Jun [23] • Case Scenario • --- • Pg 693

LEVEL II

ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

CSQ 8.2 • MTP 2024-Aug [6] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 694

LEVEL II

ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

CSQ 8.3 • PYQ 2025-Jan [6] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 694

LEVEL II

ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

CSQ 8.4 • MTP 2025-May S2 [6] (a) (ii) • Case Scenario • 3M • Pg 695

LEVEL II

ઉપયોગન (Application)

મધ્યમ

વિષય 9: Rules of Compensation

P2-C7-U7-T09 • Topic 9: Rules of Compensation

CONCEPT BASE — હજી સુધી કોઈ પરીક્ષા-પ્રશ્ન નથી • પૂરી તૈયારી માટે જરૂરી

પહેલાં વાંચો Chapter 7 નો §9 વાંચો: Section 117 અને promissory note, bill of exchange કે cheque ની dishonour પર compensation નક્કી કરતા પાંચ rules.

નોંધ

Section 117 — holder: holder ને **amount due upon the instrument** મળવાપાત્ર છે, સાથે તેને **presenting, noting and protesting** માં બરાબર થયેલો ખર્ચ પણ.

જુદી જગ્યાઓ: person charged જ્યાં instrument payable હતું તેનાથી જુદી જગ્યાએ રહેતો હોય, તો holder ને એ રકમ બે જગ્યાઓ વચ્ચેના **current rate of exchange** પ્રમાણે મળવાપાત્ર છે; endorser અને person charged જુદી જગ્યાએ રહેતા હોય ત્યાં પણ એ જ નિયમ લાગુ પડે.

ચૂકવનાર endorser: liable હોવાથી amount due ચૂકવનાર endorser ને એ રકમ payment ની તારીખથી tender કે realisation સુધી **with interest at 18% per annum** મળવાપાત્ર છે, સાથે dishonour અને payment થી થયેલો બધો ખર્ચ પણ.

Re-drawing: compensation નો હકદાર party, liable party પર amount due સાથે બરાબર થયેલા ખર્ચ માટે at sight કે on demand payable **draw a bill** કરી શકે; એ bill સાથે dishonour થયેલું instrument અને protest (હોય તો) જોડવાં પડે, અને એ bill પોતે dishonour થાય તો તેને dishonour કરનાર party original bill ની જેમ જ compensate કરવા liable છે.